

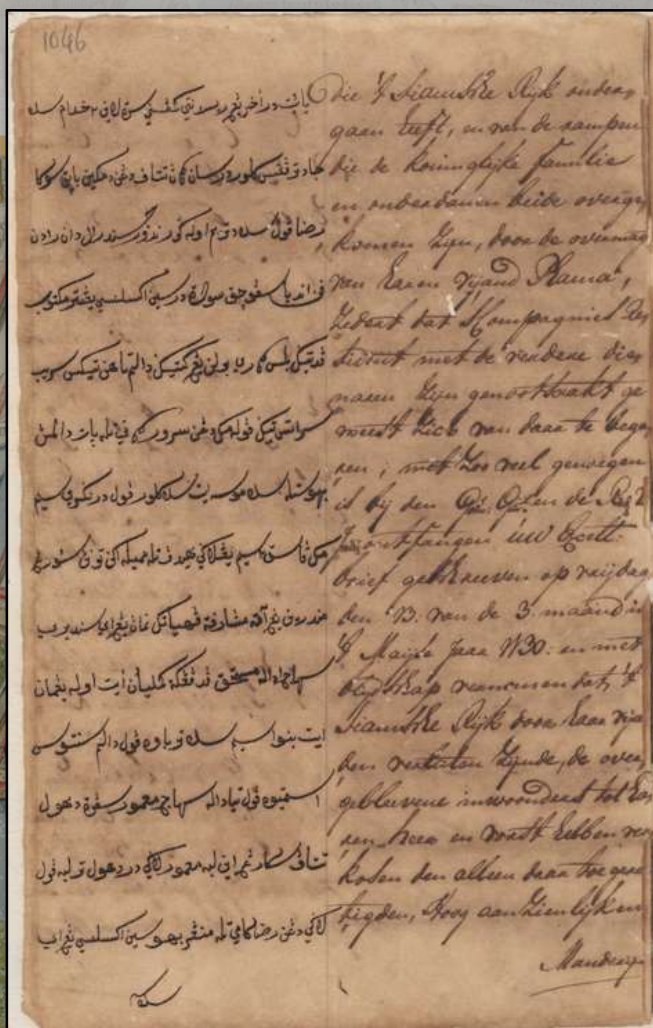

sojarah
nusantara

Hoofst des Choonnrick Siam

สาส์นทางการทูตระหว่าง
ราชอาณาจักรสยามกับกรุงปัตตาเวีย
ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17-18

เผยแพร่โดย
หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI)
และมูลนิธิคอร์ตส์ (The Courts Foundation)

ขอขอบคุณ:

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)
ธีรวัด ฌ ป้อมเพชร (Dhiravat na Pombejra)
ภาววรรณ เรืองศิลป์ (Bhawan Ruangsilp)
สจวร์ต ร็อบสัน (Stuart Robson)
นุร์ฮายู ซันโตโซ (Nurhayu Santoso)
สุทธิมาน ลิมปานุสรณ์ (Sutthiman Limpanusorn)
จัจัง นูร์จามัน (Jajang Nurjaman)
เบนี ออคตาเฟียนโต (Beny Oktavianto)
ริสมา มานูรุง (Risma Manurung)
มาร์โก ร็อลิง (Marco Roling)
โยอัน ซเน็ลเลน ฟัน โพลเลน ไฮเฟิน (Joan Snellen van Vollenhoven)

ข้อมูลการตีพิมพ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (Arsip Nasional Republik Indonesia)
และมูลนิธิคอร์ตส์ (The Corts Foundation)

สาส์นทางการทูตระหว่างราชอาณาจักรสยามกับกรุงปัตตาเวียในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17-18

© ANRI/TCF, ตุลาคม 2018

ภาพถ่ายและวัสดุกราฟิกอื่น ๆ: หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย
ยกเว้นที่ระบุไว้เป็นอย่างอื่น

สงวนลิขสิทธิ์

ห้ามคัดลอกและเผยแพร่เนื้อหาของเอกสารนี้ไม่ว่าจะเป็นแบบอิเล็กทรอนิกส์หรือการบันทึกลักษณะอื่น ๆ โดย
ไม่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจาก ANRI / TCF

หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI)
จาการ์ตา อินโดนีเซีย

อีเมลล์: sejarah-nusantara@anri.go.id
เว็บไซต์: www.sejarah-nusantara.anri.go.id

และมูลนิธิคอร์ตส์ (TCF)
เนเธอร์แลนด์

อีเมลล์: info@cortsfoundation.org
เว็บไซต์: www.cortsfoundation.org

สารบัญ:

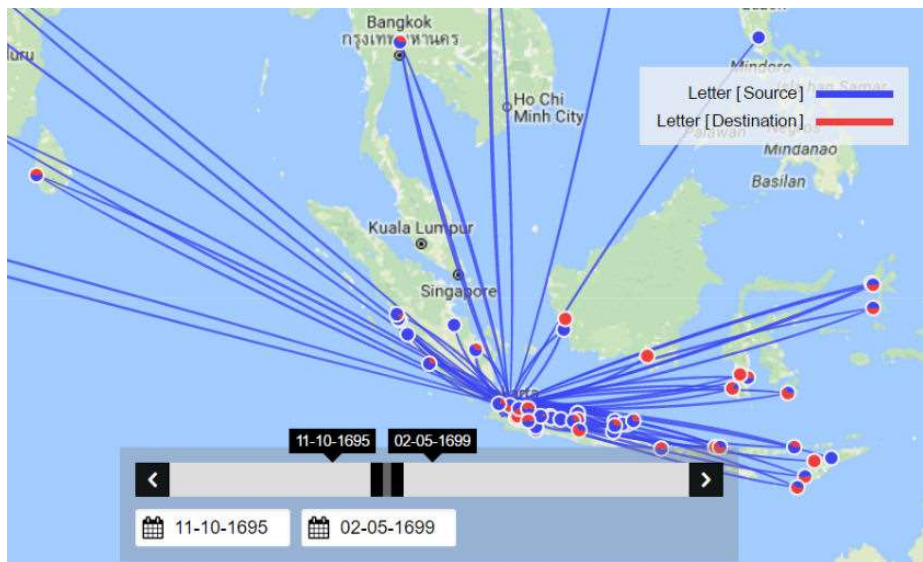
คำนำ	3 หน้า
มารีโก ไรลิ่ง มุลนิทิวตส์ เนเธอร์แลนด์	
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ ครองราชย์ ค.ศ.1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683 บทนำโดย ภาววรรณ เรื่องศิลป์	24 หน้า
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชา ครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689 บทนำโดย แอนดริก เอ. นีไมเยอร์	25 หน้า
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือ ครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703 บทนำโดย ธีรวัต ญ ป้อมเพชร	23 หน้า
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ครองราชย์ ค.ศ. 1629-1656) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1641 บทนำโดย แอนดริก เอ. นีไมเยอร์	10 หน้า
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ.1668 บทนำโดย แอนดริก เอ. นีไมเยอร์	10 หน้า
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674 บทนำโดย แอนดริก เอ. นีไมเยอร์	11 หน้า
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719 บทนำโดย ธีรวัต ญ ป้อมเพชร	21 หน้า
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730 บทนำโดย แอนดริก เอ. นีไมเยอร์	18 หน้า
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735 บทนำโดย แอนดริก เอ. นีไมเยอร์	15 หน้า
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740 บทนำโดย แอนดริก เอ. นีไมเยอร์	14 หน้า
สาส์นจากพญาพิพัฒน์โกษาถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1769 และสาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย บทนำโดย ธีรวัต ญ ป้อมเพชร	11 หน้า

สาส์นทางการทูตระหว่างราชอาณาจักรสยามกับกรุงปัตตาเวียในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17-18

คำนำ

ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทย อินโดนีเซียและเนเธอร์แลนด์สามารถสืบย้อนกลับไปได้จนถึงช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ใน ค.ศ.1608 มีการก่อตั้งสถานีการค้าฮอลันดาในกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งแรก และคณะทูตสยามคณะแรกที่ส่งไปยุโรปได้เดินทางไปถึงกรุงเฮก เหตุการณ์ที่สำคัญนี้เป็นที่กล่าวถึงในสิ่งพิมพ์ฮอลันดาในเวลานั้น หากสำรวจจากคลังข้อมูลของช่วงก่อนสมัยใหม่ก็จะพบว่า มีเอกสารและเรื่องเล่าใหม่ๆ ที่ค่อยๆ ปรากฏออกมา ซึ่งช่วยเผยให้เห็นอดีตของเราและมรดกที่ทั้งสามชาติได้สร้างไว้ร่วมกัน

สาส์นทางการทูตในคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 จำนวนกว่า 8,000 ฉบับในหอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI) (ภาพที่ 1) เป็นฐานข้อมูลขนาดใหญ่และมีเอกลักษณ์เฉพาะ ช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเอเชียและโลกตะวันตกได้ชัดเจนขึ้น ฐานข้อมูลนี้สามารถเข้าถึงได้จากเว็บไซต์ตั้งแต่ปี 2015¹ ชุดเอกสารจดหมายเหตุรายวันของป้อมปัตตาเวีย (The Daily Journals of Batavia Castle) รวบรวมด้วยข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างฮอลันดากับกษัตริย์และผู้ปกครองจำนวนมากทั่วทั้งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การจัดทำเผยแพร่วางข้อมูลนี้เกิดขึ้นโดยโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย มูลนิธิคอร์ตส์ (Corts Foundation) และมหาวิทยาลัยไลเดิน (Leiden University) รวมถึงผู้สนับสนุนอีกหลายท่าน สาส์นทางการทูตเหล่านี้โดยมากเป็นสาส์นฉบับแปลที่ใช้ติดต่อระหว่างป้อมปัตตาเวียกับบรรดาผู้ปกครอง กษัตริย์สุลต่านจักรพรรดิและขุนนางชั้นสูง

ภาพที่ 1: แผนที่แสดงการแลกเปลี่ยนสาส์นทางการทูตกับปัตตาเวีย

¹ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลของสาส์นทางการทูตใน Niemeijer, H.E. The Diplomatic Correspondence between Asian Rulers and Batavia Castle during the 17th and 18th centuries: The digital Reconstruction of a Lost Treasure, in: Diplomatic letters publication by ANRI/TCF 2015, available at <https://sejarah-nusantara.anri.go.id/diplomatic-letters>

เอกสารเหล่านี้ประกอบด้วยสาส์นจำนวน 400 ฉบับซึ่งแลกเปลี่ยนระหว่างขุนนางชั้นสูงของราชอาณาจักรสยาม (ปัจจุบันคือประเทศไทย) และคณะมนตรีสูงสุดของฮอลันดาในกรุงปัตตาเวีย (ปัจจุบันคือกรุงจาการ์ตาประเทศอินโดนีเซีย) ในช่วงปี 1636-1807 ปกติแล้วสาส์นเหล่านี้จะแปลเป็นภาษาดัตช์แต่มีบางฉบับที่แปลเป็นภาษามาเลย์สาส์นเหล่านี้มีอยู่ในหอจดหมายเหตุแต่มีอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งเข้าถึงได้เฉพาะจากบันทึกประจำวัน (Dagregisters)² เท่านั้น และบางฉบับอาจเข้าถึงได้จากทั้งสองแหล่ง (ภาพที่ 2 และ 3) สาส์นเหล่านี้โดยมากแลกเปลี่ยนกันอยู่ในกรุงศรีอยุธยา มีเพียงจำนวนน้อยที่แลกเปลี่ยนระหว่างกรุงธนบุรีและกรุงเทพฯ ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 18

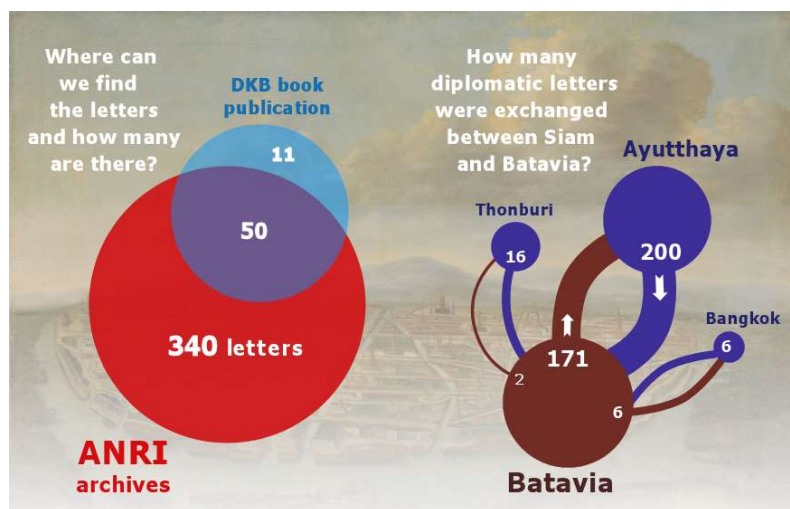
เอกสารที่เรียกว่าฮารตา คารุน³ ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยสาส์นจำนวน 11 ฉบับจากราชอาณาจักรสยามและสาส์นตอบจากป้อมปัตตาเวียซึ่งได้ศึกษาเก็บความโดยนักประวัติศาสตร์เอ็นดริก เอ. นิไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer) ธีรวัด ฅ บ็อมเพช และภาวรณ เรืองศิลป์

กิตติกรรมประกาศ

การจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้สำเร็จได้ด้วยทุนสนับสนุนและความร่วมมือจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซียสถานเอกอัครราชทูตเนเธอร์แลนด์ประจำประเทศไทยและมูลนิธิควอตส์

มารโก โรลิ่ง (Marco Roling)

มูลนิธิควอตส์ เนเธอร์แลนด์ พฤษจิกายน 2018

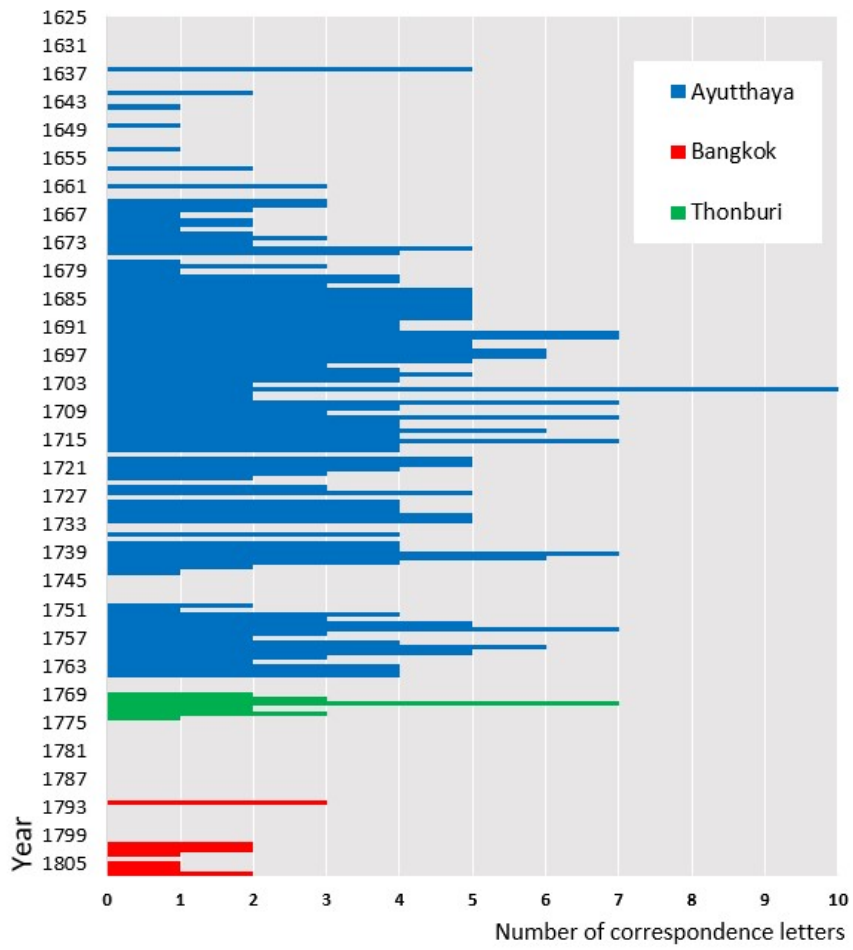

ภาพที่ 2: แผนภูมิแสดงจำนวนและต้นทางของสาส์นทางการทูตจากสยาม

² บันทึกดังกล่าวมีจำนวน 31 เล่มใช้ชื่อว่า 'Dagregisters van het Kasteel van Batavia' [DKB] ตีพิมพ์ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดย Bataviaasch Genootschap มีเนื้อหาครอบคลุมช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. 1625-1682 โปรดดู https://sejarah-nusantara.anri.go.id/daily_journals_volumes

³ ฮารตา คารุน (Harta Karun) เป็นภาษาอินโดนีเซียใช้เป็นอุปมาเปรียบเทียบกับมีความหมายว่า "คลังสมบัติจดหมายเหตุ" โปรดดู <https://sejarah-nusantara.anri.go.id/hartakarun/>

Diplomatic correspondence between Siam and Batavia 1625 - 1812

ภาพที่ 3: แผนภูมิแสดงลำดับเวลาในการส่งสาส์นทางการทูตของเมืองต้นทาง

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

1

ภาพประกอบที่ 1 ภาพเมืองอยุธยา (ในที่นี้สะกด Judea) นครหลวงแห่งสยาม น่าจะวาดโดย โยฮันเนิส ฟิงก์ โบนส์ (Johannes Vincboons) ประมาณ ค.ศ. 1662-1663

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ.1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

สารบัญ

บทนำ 2

ตัวบทภาษาดัตช์ 7

บทแปลภาษาไทย 15

ข้อมูลทางบรรณานุกรม 23

ภาพเอกสาร 24

www.sejarah-nusantara.anri.go.id

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1683

บทนำ

ภาพรวม เรื่องศิลป์

ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างฮอลันดาและสยามเริ่มขึ้นราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 เมื่อผู้แทนจากบริษัทวีไอซีคนแรกเดินทางมายังราชสำนักอยุธยาและก่อตั้งสถานีกการค้าขึ้นในราชอาณาจักรและมีการส่งคณะทูตสยามไปยังกรุงเฮกและยุโรปเป็นครั้งแรก¹

ความสัมพันธ์ระหว่างฮอลันดาและสยามมีเหตุเริ่มมาจากความสำคัญของสยามในแผนธุรกิจการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เดิมทีวีไอซีหวังจะอาศัยความสัมพันธ์แบบบรรณาการระหว่างราชสำนักอยุธยาและราชสำนักจีนเพื่อเป็นประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายทางการค้ากับทั้งสยามและจีน แต่ในไม่ช้ากลับพบว่าสินค้าของอยุธยาโดยเฉพาะหนังสัตว์และไม้ฝางสามารถใช้แลกเปลี่ยนกับเครื่องเงินและทองแดงของญี่ปุ่นซึ่งวีไอซีต้องการนำไปใช้ซื้อผ้าไหมจีนและสิ่งทอจากอินเดีย เมื่อแรกเริ่มบริษัทพยายามจะแสวงหาสิทธิพิเศษในการซื้อขายและส่งออกสินค้าของสยามโดยการแสดงท่าทีต่อราชสำนักสยามในฐานะมิตรคู่ค้า กัลยาณมิตรทางการทูตและพันธมิตรทางการเมือง รูปแบบธุรกิจของฮอลันดาที่มุ่งแสวงหาเอกสิทธิ์ในการค้านี้มักจะนำไปสู่ความบาดหมางระหว่างบริษัทและราชสำนักอยู่เสมอ ในบริบทของประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่อาจอธิบายปรากฏการณ์เช่นนี้ได้ว่าเป็น “การปะทะกันระหว่างมหาอำนาจแห่งการผูกขาดการค้าทั้งสอง”²

บทบัญญัติของสยามในการควบคุมการค้าระหว่างรัฐแสดงให้เห็นผ่านการสร้างกลไกระบบราชการที่ครอบคลุมโดยมีพระคลังสินค้าทำหน้าที่ควบคุมดูแลการค้าระหว่างรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและกฎหมายประชาคมการค้าระหว่างรัฐ เสนาบดีประจำกระทรวงหรือออกญาพระคลัง³ มีหน้าที่แลกเปลี่ยนพระราชสาส์นจากพระเจ้ากรุงสยามหรือสาส์นในพระปรมาภิไธยและของขวัญพระราชทานกับปัตตาเวียในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ทั้งสองฝ่ายมีการโต้ตอบเรื่องการค้ากันเป็นประจำทุกปีซึ่งทั้งข้าหลวงใหญ่ประจำวีไอซี

¹ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับการก่อตัวของความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับฮอลันดาและภาพรวมของบริษัทวีไอซีในกรุงศรีอยุธยาใน Han ten Brummelhuis, *Merchant, Courtier and Diplomat: A History of the Contacts between The Netherlands and Thailand*. (Lochem-Gent: De Tijdstroom, 1987).

² Dhiravat na Pombejra, 'Crown Trade and Court Politics in Ayutthaya during the Reign of King Narai, 1656-1688', in: Kathirithamby-Wells, J. and Villiers, John (eds.), *The Southeast Asian Port and Polity: Rise and Demise*. (Singapore: Singapore University Press, 1990), pp. 127-42 (โดยเฉพาะหน้า 133)

³ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โครงสร้างและบุคลากรของพระคลังสินค้าใน Kennon Breazeale, 'Thai Maritime Trade and the Ministry Responsible', in idem (ed.), *From Japan to Arabia: Ayutthaya's Maritime Relations with Asia*. (Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project, 1999), pp. 1-54.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

และเสนาบดีพระคลังสยามต่างพยายามขยายผลประโยชน์ในธุรกิจการค้าของฝ่ายตนให้ได้มากที่สุด

ภาพประกอบที่ 2 พระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์) ทอดพระเนตรจันทบูรปราสาท ณ พระตำหนัก

รัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ (ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) หล่อหลอมขึ้นจากความสนใจโลกภายนอกอย่างยิ่งยวดซึ่งปรากฏในหลายรูปแบบ เช่นการค้าสงครามและการทูต ในขณะที่เดียวกันก็เกิดลักษณะเฉพาะตัวที่หลากหลาย เช่นความกระหายในความรู้ และวัฒนธรรมทางวัตถุจากโลกภายนอกของสมเด็จพระนารายณ์ ลักษณะนิสัยส่วนพระองค์และอิทธิพลของชาวต่างชาติอื่นๆในราชสำนักโดยเฉพาะแขกมัวร์ จีน และฝรั่งเศส นับเป็นภัยคุกคามสถานะแห่งสิทธิอำนาจพิเศษที่ฮอลันดามีมาตลอด

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ความไม่ลงรอยระหว่างอำนาจทั้งสองปรากฏชัดเจนขึ้นเรื่อยๆเมื่อวีไอซีพยายามจะสำแดงอิทธิพลทางการทูตและการเมืองไปทั่วทั้งเอเชียและกำหนดข้อผูกมัดในการค้าทางทะเลของสยาม การแข่งขันอย่างเข้มข้นเพื่อควบคุมการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ฮอลันดาต้องปิดล้อมปากแม่น้ำเจ้าพระยาในที่สุดและยึดสำเภอบางลำที่มาจากจีนและญี่ปุ่น การปิดล้อมปากแม่น้ำเป็นผลจากสนธิสัญญาการค้าปี 1664 ระหว่างราชสำนักสยามและปีเตอร์เดอบิตเตอร์ (Pieter de Bitter) ทูตของวีไอซี⁴

⁴ สำหรับรายละเอียดและข้อถกเถียงเกี่ยวกับกรณีการปิดล้อมทางทะเลของฮอลันดาและการลงนามสนธิสัญญา ค.ศ. 1664 โปรดดู Dhiravat na Pombejra, 'The Dutch-Siamese Conflict of 1663-1664: A Reassessment', in: Blussé, Leonard (ed.), *Around and About Formosa: Essays in Honor of Professor Ts'ao Yung-ho* (Taipei: Ts'ao Yung-ho Foundation for Culture and Education, 2003), pp. 291-306.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1683

สนธิสัญญาระหว่างฮอลันดาและสยามฉบับแรกได้กำหนดให้สิทธิพิเศษทางการค้าแก่วีไอซีและเป็นที่จุดเริ่มต้นของการให้ความคุ้มกันทางกฎหมายและสิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่คนในบังคับของบริษัทการค้าที่อาศัยอยู่ในสยาม⁵ซึ่งผิดไปจากโลกทัศน์ของชาวสยามที่มองว่าแผ่นดินและอาณาประชาราษฎร์สยามอยู่ภายใต้พระราชอำนาจของพระเจ้ากรุงสยามโดยสมบูรณ์ ในความเป็นจริงสิทธิพิเศษของฮอลันดาไม่เคยได้รับการประกันอย่างสมบูรณ์และชาวฮอลันดามักจะตัดพ้อว่าสยามได้ละเมิดสิทธิพิเศษทางการค้าของพวกเขาอยู่ทั่วไป เหตุการณ์เช่นนี้มักจะส่งผลให้สินค้ามีปริมาณไม่ครบถ้วนตามส่วนแบ่งที่ฮอลันดาอ้างว่าควรจะได้รับตามสนธิสัญญาปี 1664

ความล่าช้าของการเดินเรือและความสามารถในการควบคุมเส้นทางเดินเรือในหลายพื้นที่ของเอเชียทำให้ราชสำนักสยามจำต้องอาศัยความร่วมมือจากวีไอซี ในขณะที่เดียวกันวีไอซีก็ต้องการสกัดกั้นความทะเยอทะยานในการขยายตัวทางทะเลของสยามดังที่เราได้เห็นฮอลันดาประสบความสำเร็จในการใช้ความเป็นเลิศทางการเดินเรือบีบบังคับให้สมเด็จพระนารายณ์มอบสัมปทานการค้าให้ฮอลันดา และชาติยุโรปอื่นๆยังได้ควบคุมน่านน้ำเอเชียซึ่งเป็นการทำลายภาวะเสรีทางทะเลและการเดินเรือที่มีอยู่แต่เดิม นอกจากสยามจะต้องอาศัยการยินยอมของฮอลันดาเพื่อแล่นเรือผ่านในบางพื้นที่แล้วสยามยังจำเป็นต้องพึ่งพาเรือของบริษัทเพื่อเชื่อมต่อกับโลกภายนอกอยู่บ่อยครั้ง

เนื้อหาในสาส์นฉบับ วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 แสดงให้เห็นว่าฮอลันดาตั้งใจจะประกาศแก่สยามว่าพื้นที่ใดบ้างของหมู่เกาะอินโดนีเซียที่อยู่ภายใต้อิทธิพลหรือการควบคุมโดยตรงของฮอลันดา เช่น มะตาร์รัม ชิเรบน เจอปารา จามบี ปาเล็มบังและบันเต็น ราชสำนักสยามตระหนักดีว่าในพื้นที่ดังกล่าวมีเพียงบริษัทวีไอซีเท่านั้นที่มีสิทธิพิเศษทางการค้าในสินค้าบางประเภท เช่น สิ่งทอ ผืน และเครื่องเทศ เว้นแต่ในจามบีซึ่งเสนาบดีพระคลังได้โต้แย้งว่าอยู่ในฐานะเมืองประเทศราชของอยุธยาด้วยการยอมสวามิภักดิ์โดยสมัครใจอย่างไรก็ตามกรณีของจามบีมีความซับซ้อนเนื่องจากจามบีได้ให้คำมั่นสัญญาว่าจะภักดีต่อทั้งบริษัทวีไอซีและพระเจ้ากรุงสยาม

เหตุการณ์อีกสองกรณีที่ถูกกล่าวถึงในสาส์นฉบับนี้เน้นให้เห็นถึงลักษณะความขัดแย้งของนโยบายที่ฮอลันดามีต่อสยามซึ่งถูกระงับไปเนื่องจากอยู่ก้ำกึ่งระหว่างมาตรการแบ่งแยกที่ต้องการกีดกันการค้าทางทะเลของสยามและการให้ความสนับสนุนแก่ราชสำนักสยามในด้านการค้าระหว่างประเทศ กรณีแรกวีไอซีต่อว่าสยามว่าได้สร้างความเสียหายแก่การค้าผ้าในชิเรบนเพราะหนึ่งในคณะทูตที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงส่งไปได้ขายผ้าในปริมาณมากทั้งที่หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายคือการจัดหาผ้าจากชวา ราชสำนักสยามคุ้นเคยกับการใช้ผ้า

⁵ ต้นฉบับภาษาต้นฉบับของสนธิสัญญา 1664 ปรากฏใน *Corpus Diplomaticum Neerlandico-Indicum*, 6 vols., ed. J. E. Heeres and F. W. Stapel (The Hague: MartinusNijhoff, 1907-1955), II pp.280-5. ฉบับแปลภาษาอังกฤษ ค.ศ. 1886 โดยกระทรวงการต่างประเทศตีพิมพ์ใน George Vinal Smith, *The Dutch in Seventeenth-Century Thailand*. (Illinois: Centre for Southeast Asian Studies Special Report 16, 1977), pp. 138-41.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1683

เป็นพาหนะหรือในการทำศึกสงครามและในพระราชพิธีต่างๆ มาอย่างยาวนานแต่เพิ่งปรากฏหลักฐานการซื้อม้าจากชาวในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ การซื้อม้าจากชาวกลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ราชสำนักต้องพึ่งพาวิโอซีเนื่องจากราชสำนักจำเป็นต้องขอความยินยอมจากฮอลันดาให้เรือสยามเข้าไปยังเมืองท่าบนเกาะชวาเพื่อซื้อม้าและขนส่งกลับมายังสยามได้⁶

กรณีที่สอง สถานีการค้าของวิโอซีในซีลอน (ปัจจุบันคือศรีลังกา) ได้จัดเตรียมปัจจัยและความอนุเคราะห์ทางการเงินแก่ลูกเรือสำเภาลวงของสมเด็จพระนารายณ์ที่อับปางบริเวณชายฝั่งซีลอนเมื่อครั้งที่เดินทางไปค้าขายในเปอร์เซีย จากเหตุการณ์นี้ฮอลันดาได้ต่อว่าว่าเรือสินค้าสยามที่เดินทางไปยังเปอร์เซียสร้างความเสียหายแก่ธุรกิจการค้าของบริษัทเช่นเดียวกับการจัดซื้อม้าในชวา ฮอลันดาขอให้สยามไว้ใจพึ่งพาบริการของพวกเขาในดินแดนที่อยู่ทางตะวันตกของพม่า เช่น สุรัต เปอร์เซีย เบงกอล มาสุลิปัตติมและมออคคา

เป็นที่แน่ชัดว่าวิโอซีต้องการจะโค่นล้มคู่แข่งทางการค้าในเอเชียรวมถึงสยามเห็นได้จากข้อแนะนำการปฏิบัติที่เขียนขึ้นใน ค.ศ. 1685 โดยหัวหน้าสถานีการค้าอาร์เนาต์ ฟา (Aarnout Faa) ซึ่งเผยให้เห็นขอบเขตของการควบคุมที่วิโอซีเชื่อว่าตนมีเหนือการเดินเรือของสยามในพื้นที่นอกเขตต่างๆ ของหมู่เกาะอินโดนีเซียที่วิโอซีประกาศว่าอยู่ภายใต้อำนาจของวิโอซีโดยตรงหรือโดยอ้อม ดังนั้นอาร์เนาต์ ฟาจึงสั่งให้ผู้สืบทอดตำแหน่งออกไปผ่านให้พระเจ้ากรุงสยามสามารถเดินเรือเข้าไปในภาคเหนือของเกาะลูซอน กัมพูชา โคชินจิงกวางตุ้ง ญีปุ่น ปาหัง รียา ยะโฮร์ มะละกา โคโรมันเดล เบงกอล สุรัตและเปอร์เซีย เรือของสมเด็จพระนารายณ์ที่เดินทางไปยังชวาตะวันตกจะต้องจอดแวะที่ปัตตาเวียและไม่ได้รับอนุญาตให้นำสิ่งทอไปค้าขายที่นั่น ที่สำคัญคือบริษัทห้ามไม่ให้สยามส่งเรือไปค้าขายกับได้วันที่ยึดครองโดยนายพลเจิ้งเจิงกงรวมถึงอินดราภิรามบีและปาเล็มบังซึ่งฮอลันดาประกาศว่าตนเป็นคู่ค้าโดยชอบธรรมเพียงหนึ่งเดียวของรัฐเหล่านี้ตามสนธิสัญญา⁷

เพื่อต่อสู้กับการคิดกันที่แฝงมากับการเสนอความช่วยเหลือของฮอลันดา ออกญาพระคลังได้โต้แย้งให้เห็นถึงสิทธิของสยามที่จะเข้าไปยังดินแดนเหล่านี้โดยยืนยันถึงความไร้ศักยภาพของฮอลันดาในการเลือกสรรสินค้าที่เหมาะสมกับท้องตลาดของสยามเนื่องจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ในทางกลับกันราชสำนักสยามยังพยายามจะกีดกันฮอลันดาไม่ให้เข้าไปค้าขายในภาคใต้บริเวณถลาง บางคลี และตะกั่ว โดยอ้างถึงความกังวลจากการปลอญร้ายของชาวพื้นเมือง ก่อนหน้านั้นในทศวรรษ 1640 วิโอซีพยายามจะผูกขาดการค้า

⁶ Dhiravat na Pombejra, 'Javanese Horses for the Court of Ayutthaya', in: Greg Bankoff and Sandra Swart (eds.) *Breeds of Empire: the 'Invention' of the Horse in Southeast Asia and Southern Africa 1500-1950*. (Copenhagen: NIAS Press, 2007), pp. 65-81 (โดยเฉพาะหน้า 72-74)

⁷ VOC 1407, Memorie van Faa zaliger aan Keijts [Memorandum left by the late Faa to Keijts], 15 Jan. 1685, fo. 3215 r-v. โคชิงกาหรือเจิ้งเจิงกงขับไล่วิโอซีออกจากได้หวันในปี 1661

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1683

ตีบุกในคาบสมุทรมาลายูโดยการลงนามในสนธิสัญญากับบรรดาผู้นำชุมชนที่ผลิตตีบุกหลายแห่งรวมถึงในภูเก็ตและบางคลี การค้าตีบุกในพื้นที่เหล่านี้มีประวัติศาสตร์ที่รุนแรงและฮอลันดาจำเป็นต้องรับมือกับการทำหายที่รุนแรงจากหลายฝ่ายนับตั้งแต่ผู้นำท้องถิ่นชาวมาเลย์ ชาวมัวร์ ชาวจีน ตลอดจนชาวอังกฤษและชาวฝรั่งเศสในตอนปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ทั้งหมดนี้ล้วนแต่ต้องการต่อต้านการค้าผูกขาดของฮอลันดา⁸

สาส์นฉบับ วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างวีไอซีและราชสำนักสยามทั้งในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์และในช่วงเวลาต่อมา แม้จะเป็นความจริงว่าทั้งสองฝ่ายมักมีความขัดแย้งทางการค้ากันอยู่เป็นระยะแต่ในบรรดาชาติยุโรปทั้งหมด ฮอลันดาถือเป็นคู่แข่งและเป็นมิตรทางการทูตที่ยั่งยืนที่สุดของสยาม แม้ว่าฮอลันดาพยายามจะจำกัดการค้าทางทะเลของสยามเพื่อประโยชน์ของตนแต่ฮอลันดาก็มีคุณูปการยิ่งต่อการขยายพรมแดนแห่งการรับรู้โลกภายนอกของสมเด็จพระนารายณ์

⁸ Dhiravat na Pombejra, 'Towards a History of Seventeenth-Century Phuket', in Sunait Chutintaranond and Chris Baker (eds.), *Recalling Local Pasts: Autonomous History in Southeast Asia*. (Chiang Mai: Silkworm Books, 2002), pp. 89-126.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

ตัวบทภาษาดััตช์

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 27 JANUARI 1683

[fol. 141] Volgt nu de translaat missive van den Oya Berquelangh in Siam aan Sijn Edelheyt de heere gouverneur generael geschreven. Bovenaan stondt (O verthoonder van de gebeden)

Dese brieff komt aff van Tsjaparaja Seri Derma Rava [fol. 142] Detsieh Tsjada Amataja Ratsjet Pipid Ritanrata Kosa Ribaedi Apie Piri Aer Germa Pahak Tsjaparaja Bergalang aan den gouverneur generael Cornelis Speelman, raet van India, en capiteyn van Jacatra.

Voorts den gouverneur generaal heeft Nerikpi gesonden met een brieff en een schenckagie bestaande in een comptoir van caneehout, 2 lange roers die ingeleyt sijn, nevens 2 korte, alsoock 2 piecken en een rol van goude gefigureerde damast Japansch werck, met 4 stucken goude en silvere kant, ende een kist met papier, om daarop te schrijven off schilderen; een stuck root laken met een stuck fluweel, hebbende ick al hetselve naar de gewoonte ontfangen, en den inhoud van hetgeen in die brieff vervat is, wel verstaan alsdat den gouverneur generael de stad en 't lant van Jaccatra in gesontheyt en welvarentheyt regeerde, waarover ick dan oock uytermaten verblijd en verheugt ben geweest, alsmede dat in die brieff gemelt staat aangaande de gelegentheyt van het schip off schepen die naar Siam vertrecken, dat wanneer hare coopmanschappen reeds ingeladen hebben om te verseylen dan nogh lange opgehouden werden om te wagten naar de brieven, versoeckende aldus, dat de missiven in het toekomende spoedigh wilden vervaardigen, sonder eenige tardançe opdat het schip off de scheepen oock in haast seyl mogen maecken.

Voorts wat belangt het schip dat in dit mouson hier gecomen is, wanneer den brieff stonden te beantwoorden, en dien bodem spoedigh wilde laeten vertrecken, soodanigh als in den brieff van den capiteyn vervat staet, soo seyde den capiteyn van de logie dat dit schip nogh niet naar Batavia vertrock, maar eerst naar Japan varen soude, en aldus is het dan oock bijgekomen dat die brieff niet beantwoort is geworden, dogh hiernaer en zal hierontrent geen veragteringh meer gepleegt maar alle spoedigheyt bijgebracht werden.

Voorts dat de Compagnie den zoon van den coninck van Mataram geassisteert had om hem tot coninck te helpen, en 't land van Tseribon en Japara weder in stant te brengen, alsmede dat hare hulpe oock bewesen had aan den coninck van Jambi en Palimbangh, en de Compagnie daar een groote somma zilver aen te kost geleyd en gegasteert had, en dat in alle die landen een zoodanigh contract gemaackt had, dat aan geen [fol. 143] andere coopliden den handel aldaar souden mogen laeten genieten, als alleen aan de Compagnie, ende dat Bantam nu oock door de Compagnie veroverd was, sullende de Compagnie bij dese avançe in alle die landen oock groote profijten en winsten hiernaer opsteken, wesende ick oock over het verstaan van dese tijdingh bovenmaten seer verheugt geweest.

En wat aangaat des conings jonck dat naar Tsjerebon gesonden was, hetselve is voor Batavia verscheenen en van daar voorts naar Tsjerebon geseyld, en naardat 2 dagen op reys was door Javanen ontmoet, geattacqueert en verbrand geworden, daar dit nogtans een jonck van den coningh was, sullende het nu hiernaer oock seer beswaerlijck vallen om 's conings joncken te senden naar de plaatsen die digt aan de gouvernije van het Jaccatrase

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

lant leggen, dogh den gouverneur generael weet best hoedanigh [hij] dit accomoderen en remediëren sal.

Voorts werd in die brieff oock gewagh gemaackt hoe dat een slaaff van den coning een Hollantse pasçedul versogt had om op Tsjerebon paarden te mogen coopen, dog dat naar dit versoeck niet te werck gegaan [was] en die reyse ten eersten ondernomen [had], maar sigh naar Bantam en Palimbangh begeven had, en van daar weder op Jaccatra geretourneert was, versoeckende doen weder een liçentie acte van den gouverneur generael om op Tsjerebon sijne kleeden te mogen verhandelen, dat hierop den capiteyn uyt een extraordinaire gunste en faveur hem oock een soodanig liçentieschrift verleend had, brengende aldus een groote quantiteyt kleeden op Chirrebon aen, waardoor Compagnies doecken die op Chirebon lagen dan oock aan de hand gebleven, en de Compagnie aldus daarbij schade geleden heeft gehad, en dat aldus geene soodanige acten meer voortaan passeeren souden.

Dat nu dese nachoda een Hollants pas verkregen hebbende om op Chirrebon paarden te mogen koopen, ende niet ten eersten derwaerts maar naar een ander lant vertrocken is, hetselve is qualijck van dien nachoda gedaan, en [hij] sal op sijn wederkomst daarover oock gecorrigeert werden, en [het] is een groote gunst en courtosye van den capiteyn geweest dat hem een soodanige acte geaccordeert heeft gehad, en [dat] comt oock overeen met de wegh van een onderlinge vruntschap en genegentheyt. En wat de kleeden belangt, dewelcke dien nachoda [fol. 144] medegenomen heeft, [deze] sijn door hem versogt en aan paarden besteet, hebbende de kleeden oock geen groote quantiteyt uytgemaackt, bedragende naar gissingh aan capitael niet meer als 9 off 10 cattis silver. En wanneer [hij] gesonden wiert om paarden op de Cust van Java te coopen, soo was het nogh de regte tijt van het mouson niet, off het mousoun was doen niet ten eynde, en [het] was het oock maar een enckele bodem die inmiddels somtijts wel elders heenen senden, en somtijts oock wel niet. En aldus is het dan hiermede gelegen.

Voorts den capiteyn van de logie heeft geseydt dat wanneer [wij] paarden willen koopen dit dan maar aan den gouvemeur generael wilde bekent maken, [en hij dan] daarvan den inkoop soude laten doen. Dit is wel goet, dogh de Hollanders hebben een andere keur en zinlijckheyt, en die van Siam weder een andere ontrent de paarden ende daarom soud'et oock niet wel gaan, dat de Hollanders die opkogten, omdat die [paarden] dan soodanigh niet souden wesen als deselve van de Siammers begeert werden. Den capiteyn van de logie heeft mede geseyd van een conings slaaff met de Hollanders mede te senden, en dat denselven dan weder met een Hollants schip terugh bestellen souden, dogh de Hollanders en hebben geen eene spraacke met de Siammers en souden misschien malckander niet wel verstaan, en daardoor in questie en verschil geraecken, en de onderlinge vrundschap en genegentheyt tusschen beyde [zou] daardoor een krak en breuck lijden.

Voorts dat het coninx jonck 'twelck naar Persia gestevent is, op Ceylon is komen te vervallen, hebbende den gouverneur generael van Ceylon in silver 7200 stucken daaraan verschooten en sijne vordere hulpe daarentrent betoond, sijnde daarvan een hantschrift aldaar gepasseert om dit silver aan den capiteyn van de logie weder uyt te keeren, en is daarop dien bodem naardat deselve wat verholpen en gerepareert was, voort naar Coetchin geraeckt alwaar den capiteyn hetselve oock met touwerck en ander scheepsgereetschap versien heeft gehad, sonder nog regt te weten, hoeveel de oncosten aldaar gedaan wel belopen sullen, die naar gissingh al een goede somme silver te sullen bedragen. En wanneer

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

daarvan seeckere [fol. 145] kennisse hebben, soo sullen [wij] die somma dan weder aan den capiteyn van de logie in de groote stadt van Siam restitueeren, en accordeert dese hulpe van de Hollanders aan 's coninx slaven oock met de cours van vrundschap en genegenthey, die van den beginne en van de oude tijden af onderhouden is geworden.

Voorts dat het ondernemen van soodanige besendingen naar Persia aan de Compagnie groote schaede toebragt en dat [wij] dit voortaan wilden nalaten. Ende soo wanneer [wij] iets van Souratta, Persia, Bengale, Masulipatnam en Mocha, daar de Compagnie haere scheepen send, begeerden, dat [wij] dit aan den capiteyn van de logie wilden bekend maecken en hierop dan voorts belast souden werden, om dit zoodanigh te laeten maecken als het soude willen hebben tot voorkominge van de groote schaede en nadeel, die de Compagnie bij die equipage leedt en aldus oock niet meer voor dat vaarwater souden behoeven Hollantse paspoorten te versoecken. Dit seggen van den gouverneur generael quadreert wel met de wegh van de onderlinge vruntschap alhier, dogh het lant van Persiën, en van Hederabath (dat is Golkonda) corresponderen mede in een soodanige harmonye en sijn aldus gewoon over en weder besendingen aan malckanderen te doen en 'tgeen te laten maecken dat [wij] begeren. Hetselve is wel waar, dogh misschien soud'et dan soodanigh niet bekomen werden als de intentie en de zinlijkheyt soude vallen, gelijk het stuck root laken dat voorleden mousoun hier gelast is aan te brengen in couleur niet overeenquam soos het gaarne hadden, dat daarom oock wederom laten geven hebbe, seggende den gouverneur aengaende dit laken dat geen coopliden in die couleur behagen hadde, en derhalven aan de hant gebleven was tot schaede van de Compagnie. En soude wel eenige slaven van den coningh met de Hollantse scheepen kunnen overvaeren, gelijk eens gecontracteert, off geaccordeert is geweest dat te geschieden had, dog wanneer nu ingevolge van dit eenige goederen bijbragte, om in het Hollantse schip te laden, doen seyden de Hollanders dat er al teveel goederen en kisten waren en dat deselve niet innemen konden, en soo is 't hiermede dan oock [zodanig] gelegen [als hiervoor]. De Hollanders in Siam en kunnen oock de tael niet, om anders de Siamers in die voyagie [fol. 146] te versellen want anders misschien eenige misverstanden soude kunnen ontstaen, die de goede vrundschap van wedersijden krencken mogte, oock schoon of nu al kennisse gaven, van de benodigde goederen die uyt alle die landen komen moesten, en dat de Compagnie deselve mede al liet aanbrengen en bestelden, wie weet off deselve dan oock niet verschillen mogte van het monster, en soude men die weder moeten geven, en dit soude aldus sonder eynde en altijd weder aen te doen, ende over en weder te gaan wesen. Maer de goederen die de Hollanders alleen maecken kunnen, daarover soude men naar Hollant [een bericht] kunnen stueren, om die daar te vervaardigen, dogh het senden van een coningxschip naar Persiën, en kan nog proffijt nog schaede bijbrengen, alsoo het senden over en weder maar alleen specteert tot onderhouding van de vrundschap die van voorige tijden af al gecultiveert is geweest.

Voorts wert daar oock aangehaelt van het contract van sijn beginne af tot nu toe dat het volck van de Compagnie daarbij gequalificeert is om de hartevelen en koehuyden op te koopen, dogh dat deselve jegenwoordigh niets en kregen soewel als voordesen omdat de joncken van Siam alle mousons naar Japan vertrocken, en de Hollanders daardoor geen genoegsame procure hiervan konden doen, en aldus de Compagnie daarbij seer groote schaede leet, dat dan bijaldien [wij] konden, aen geen anderen wilden toelaten om die op te koopen, en dat bijaldien de coopliden in de groote stad van Siam deselve quamen in te

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

coopen en naar Japan te vervoeren om aldaar te verhandelen, dan in dit geval wanneer iemand hierin quamen te aghterhaelen ofte rescontreren, aen deselve mogten die waerdije doen betaelen tot soodanigen prijs als die in Japan sal vercoegt hebben, opdat de Compagnie hierontrent van schaede mogten vrijblijven.

Hierop dient dat ontrent het contract ten tijde van De Bitter aangegaan niets verandert is geworden, werdende in schriftelijcke tractaet vooraan geseyt, dat aan de Hollanders de hartevellen en koehuyden uyt een koninglijke genade vergunt, en aan andere coopliden verboden waer, en bijaldien er vele geprocreert werden, dat dan van de gecogte door de Hollanders 10000 stux vellen, voor de prijs van den incoop mogten nemen [fol. 146] en met 's coninx jonck of joncken naar Japan senden, en soo wanneer den incoop schrael en de vellen in quantiteyt niet [te] bekomen sijn, dat dan van de Hollanders maar 7000 vellen zouden nemen, in 4 jaren niet meer genomen, en met 's coninx joncken versonden als naar reequening maar 2135 stux vellen, hebbende de Hollanders aldus 18725 stux minder geleverd als het contract hout, en oock wanneer gesien hebben dat de Hollanders weynig vellen magtigh wierden, soo is aan het volck van de thresorye oock verboden geworden om gene vellen van de Hollanders af te halen, die inmiddels in de tijt van 11 jaeren een getal van 128725 stux souden belopen hebben.

En ingevalle nu naar dese reequening de vellen van de Hollanders genomen, soals het contract luyd, mitsgaders deselve naar Japan vervoert en aldaar verhandelt hadden, soo souden daarbij een soo notable somma van 1059 cattys, 12 thails en een maas geprofyteert hebben, en is dan aldus het voorige hooge faveur nogh soo veel te grooter en overvloediger geworden door het verbod dat er gedaan is, om van de Hollanders geene vellen meer te nemen, om die naar Japan met joncken te vervoeren, laetende deselve door de Hollanders alleen bemagtigen en houden, en is aldus de uytsteekende gunst van Sijn Mayesteyt hieruyt klaar genoegh blijkende, alhoewel misschien den capiteyn in de groote stad van Siam dit aan den gouverneur soo duydelijck niet en verthoont, en aanwijst, en kan de mindere becoming van de vellen oock voor geen veranderingh van het contract getaxeert werden, want het in den coophandel gemeenlijck soo toegaat, dat de whaaren in meerder en minder quantiteyt te krijgen sijn, naardat de koopers en verkoopers sijn, off sien aanstellen, sullende lieden van kennisse wel een groote quantiteyt kunnen bemagtigen want ten tijde van den capiteyn Enogh Poolvoet aff, tot aan capiteyn Johannes off Jansen toe, dogh men wil in 't verhandelen te naeuwen prijs op het proffijt van de Compagnie sien, gelijk oock aan den capiteyn van de logie in de groote stad van Siam wel te verstaan gegeven hebbe, met een duydelijcke vertoonigh, [fol. 147] hoedanigh het hiermede eygentlijck gelegen zij.

Voorts heeft den capiteyn van de logie oock bekent gemaect dat de Chinese coopliden de vellen te sluycx opkogten en naar Japan bragten, en is daarop dan oock aan de sabandhaar gelast geworden, om dierwegens een verbod aan alle de Chinesen te doen, alsmede aen den capiteyn van de logie te notificeren dat wanneer het zaysoen sal wesen om de vellen op te kopen, dan oock een persoon sal hebben te stellen om daar op te passen, en dat den capiteyn dan oock iemand van sijn volck wilden ordonneren om daar op te waacken, en toesigt te nemen dat geene vellen ter sluycx mogten bemagtigt werden en dus is 't dan hiermede gelegen. Nog soo wert in die brieff mentie gemaect van Hollanders tot den handel te willen plaetsen op Salang Bangirei en Tokoet, dogh bij een brieff hebben [wij] reeds de gelegentheyd en hoe het gestelt is, bekent gemaect, soodanigh dat de Hollanderen aldaar in gerustheyd en volkomentheyd geen thin soude kunnen negotieeren, alsoo het lant aldaar in

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

geen esse is en de inwoonders boosaardigh en oock nogh met volck van andere landen in verstant sijn, en corresponderen, ja selffs aan het hoofd van dat lant hare wreedelijckheyt toonen, soodanigh als de vreemde handelaars aldaar oock dickmaals te kennen gegeven hebben. En soo men nu de Hollanders daar liet resideren, om te handelen, soo soude het ligt kunnen gebeuren, dat trouwlooslijck en schelmagtigh met de Hollanders omgingen, ende deselve daardoor schade aan haar goet leden, 'tgeen dan niet de wegh die tot een goede vrundschap leyd, en tot de onderhoudingh van dien streckt, soude komen te strijden, en deselve misschien daardoor oock een krack leyden off gebroocken werden. En aldus is het hiermede dan inderdaet gelegen, en hebben nu hiervan oock kennisse gedaen aan den capiteyn die in de logie van de groote stad Siam resideert.

Aangaande de quaedaardigheyt en de schelmagtigheyt van de luyden op Salang, Banggirei en Takoet, sijnde oock aan den capiteyn haare [fol. 149] boose dadelijckheden van den beginne af in schrift opgegeven om hetselve aan den gouverneur bekent te maecken, wesende voorts het gebruyck en de stijl van alle landen wanneer een onderlinge vruntschap aangegaen is, dat men alles moet contribueeren om die te onderhouden ende sijn overlegh en sijne gedagten daartoe leyden en de saken en actiën daarnae stieren dat er geen verschil en onlusten tusschen beyde komen te spruyten ende t'ontstaan. En nu ben ick met den generael in vrundschap verbonden, en daarin oock van den beginne gebleven ende continuere daar noch in. Ende met het land van Salang, Banggirei en Takoet staet het soodanigh als hiervooren verclaart is. Soo dit nu niet bekent maeckten, en aldus de Hollanders aldaar residentie lieten nemen, ende aldus dit quaat slagh van volcke iets aan de Hollanders mogt komen te misdoen, soo soude dit met onse vruntschap strijdigh wesen, en t'eenemael van die wegh afleyden. En om dese reden doen dan dese notificatie opdat de Hollanders hierontrent niets quaats mogten ontmoeten.

Voorts soo werd oock gesproocken wegens het goude koffertje dat gesonden was om te esmaileren, seggende dat [jullie] dit naar Hollant geschickt hadden, om dat daar te laten doen, dogh dat het groote schip, waarmede dit kofferken weder terugh gevoert werd in sijne herwaerts reyse vermist en nogh niet op Jaccatra te voorschijn gekomen was, werdende vertrouwt, dat deselve in zee sal gebleven wesen, waarbij de Compagnie dan oock 2100 kattis soude komen te verliesen, en dat den generael hierover seer bedroefft was, alsmede dat dit kofferken daaronder oock quyt geraeckt soude wesen. Dog wat reat is hiertegens, alsoo dit de fortuyn van de zee is, hebbende de Compagniedaerbij oock soo veele goederen te missen, willende den generael dit oock niet al te seer ter harte nemen.

Vorders werd oock in die brieff aangehaalt dat den generael verheugt was, over dat den esmailleerder aangenomen hadden, dogh dat een weynigh bedroefft was, doordien den metselaar en den beelthouwer weder terugh laten gaen hadden, seggende mede dat op Batavia geen fortificatiemeester, nogh de andere werckmeester waren, alsoock dat de modellen van alle de goederen die overgesonden waren, om het werck daarnae te maecken reeds al voortgeschickt waren, hadden hetselve oock [fol. 150] herwaerts te bestellen, wanneer al dit goet met de scheepen uyt Holland soude aangebragt wesen, en dit correspondeert oock met de goede vrundschap die onder ons is, en wanneer dan aldus al het voorsz. uyt Hollant met de scheepen komt, soo wil togh die aanbesteden goederen, met den eersten nae de groote stad van Siam doen transporteeren alsmede de Hollanders die kennisse en practijcq hebben om fortificatiewercken, casteelen en bolwercken te leggen en

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

op te bouwen, gelijk oock soodanige Hollanders die in groff en fijn smeden ervaren sijn, en uyt Hollant daar komen aen te landen.

Eyndelijck werd aan den gouverneur generaal bij dese oock kennisse gedaan dat in dese tijt den coninck van Jamby in onderdanigheyt eenige bloemen van goud en silver opgeoffert heeft gehad, met versoeck dat voor een slaaff van Sijn Mayesteyt erkent en sijn lant oock voor onderdanigh aan de groote stad van Siam mogt gereeckent en aangenomen werden, biddende seer instantelijck om de aelmoesse van Sijne Hooge Genade, en om hem oock een goede somma te leenen en heeft Sijne Hooge Aansienelijcke Mayesteyt hem oock met barmhertighe oogen aengesien en aldus sijn begeren genadelijck toegestaen, en wil den gouverneur generael hierontrent oock onse mutuele vruntschap die van den beginne aan tot nu toe geduurt heeft, in aanschouw nemen, en sigh daarnaar oock voegen. En ingevalle aan den coninck van Jamby iets mogt overkomen, dat den gouverneur hem daarin oock behulpsaam wil wesen, aengesien nu in dese tijt het lant van Jamby onder de groote stad van Siam gehoorigh is.

Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt, mijn heer, schenckt aan den gouverneur uyt een goedertierenthey 32 bharen thin in de negorije van Ligoor, en send ick aan den gouverneur generaal oock 7 bharen thin toe. Voorts de onderlinge vruntschap en genegenthey blijve onafscheydelijck tusschen ons beyde, tot den dagh der opstandinge toe, soo lange als de maan en son sullen schijnen, en dit wil den gouverneur generael sigh oock soodanigh ter herten laeten gaan.

Dit is geschreven den 22 dagh van de 11 maant op een vrijdagh in het hondenjaar. Eynde.

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 11 MEI 1683.

[fol. 474] De brief die de koning aan ons heeft geschreven is ons op 18 januari 1683 wel toegebracht en met de gewone statie ontvangen. De brief is in antwoord op onze brief die wij in 1682 aan Zijne Majesteit hadden geschreven.

De koninklijke Majesteit werd bij dezen bedankt voor het onderhouden van het verleende monopolie op de huidenexport aan de Compagnie. [Ook] dat de syahbandars tot dat einde is gelast om alle sluikhandel van de Chinezen en andere naties te verhinderen, met toestemming aan onze kapitein dat hij daarop ook toezicht zal mogen nemen. [Ook] dat de koninklijke tresauriers voortaan geen huiden zullen mogen innemen van de Compagnie, maar deze de kapitein laten houden om voor rekening van de Compagnie naar Japan gezonden te worden, waar de Japanse groten te Nakasaki die huiden tegen zeer lage prijzen inkopen, in groot verschil met voorgaande tijden. Dit heeft de koning zonder twijfel verstaan, zodat onze kapitein geen ongelijk heeft dat hij de huiden in Siam ook tegen een schappelijke prijs probeert te bedingen.

Uit het vaderland zijn met de laatste schepen volgens de modellen ons toegekomen de gevraagde 28 stuks zeer fijne kastoerhoeden, alle geveerd zoals opgegeven, gezonden in een kist van binnen met lood beslagen, met last aan onze kapitein om deze te bezorgen opdat deze Uwe Majesteit tot voldoening van zijn smaak ten spoedigste mochten gebracht worden. Wij twijffelen er niet aan of zij zullen U Majesteit zeer goed bevallen en aangenaam zijn.

Alhoewel wij er zeker van zijn dat de koning al bericht zal hebben ontvangen van het verongelukte schip in de rivier van Suratte, hebben wij niet willen nalaten onze kapitein in de grote stad Siam te berichten wat de toedracht is geweest, opdat hij de koning of de

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

phrakhang indien het gevraagd werd daarvan communicatie kan doen. De dienaren van de koning aldaar [in Suratte] hebben van onze directeur een grote som van geld gevraagd ter grootte van 3000 rupiah om daar een nieuw schip te bouwen. Dit heeft de directeur niet durven besluiten uit vrees om de koning te mishagen. En ook omdat de sloopstimmering niet alleen zeer duur is maar ook langzaam verloopt. Niettemin heeft hij hen 15000 rupiah aangeboden, of hen met hun goederen per compagnieschepen te laten vertrekken.

Maar de commandeur van Cochin heeft nog niet laten weten welke hulp is geschonken aan het koningsschip aldaar. Het staat de Gouverneur-Generaal en raden van India niet bij dat het de onderdanen van de koning geweigerd zou zijn om hun goederen in compagnieschepen te laden omdat de kwantiteit te groot was. Integendeel, de Gouverneur-Generaal herinnert zich zeer wel dat enkele jaren gelden de koningsdienaren met zo veel goederen als in compagnieschepen geborgen konden worden uit Suratte herwaarts [naar Batavia] gebracht zijn. En dat wij de 2000 rupiah die de directeur van Suratte voor vrachtgeld had bedongen niet hebben gevorderd uit respect voor de koning. De dienaren zijn na een goed onthaal van hier [uit Batavia] met hun goederen naar Siam overgevoerd en hierin zullen wij nooit in gebreke blijven.

Maar wat nu de koning en het land van Jambi betreft, hebben wij verleden jaar in onze brief aan Uwe Koninklijke Majesteit laten weten hoe het tussen Jambi en de Compagnie gelegen was volgens het laatst gemaakte contract. De koning [van Jambi] heeft ons niet alleen evenals de koning van Palembang, de Susuhunan van Mataram en de prinsen van Cirebon de vrije handel vergunt in zijn rijk, met uitsluiting van alle andere natiën. Hij heeft zichzelf ook gesteld onder de bescherming van de Compagnie, zoals onze kapitein in de grote stad Siam U Majesteit, indien het gevraagd werd, daarvan nader zou kunnen berichten. [De koning van Jambi] kan zichzelf buiten voorkennis en toestemming van de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië niet onder andere heren stellen. Het verwonderd ons dus dat hij met dat doel zijn gezanten met gouden en zilveren bloemen tot een teken van onderdanigheid naar Uwe Majesteit had gezonden. Zonder twijfel om daardoor geld te kunnen lenen en om de geschenken die hij krijgt bij de terugkomst van zijn eigen gezanten en de Siamse afgezanten. Maar Uwe Majesteit zal uit het hiervoor gezegde genoegzaam begrijpen dat wij dit gedrag van de koning van Jambi tot nadeel van de Compagnie niet kunnen accepteren. En dat wij derhalve ook het land en de onderdanen of het volk van Jambi niet kunnen erkennen voor slaven of onderdanen van Uwe Majesteit, aangezien zij eigenlijk onder de bescherming van de Compagnie staan, en de Compagnie grote onkosten heeft gemaakt om de [autoriteit van] de koning over zijn gebied zeker te stellen en de rust in het land [van Jambi] te herstellen. Bovendien zijn de koning en de inwoners van Jambi aan de Compagnie nog een grote som van geld schuldig. Daarnaast zijn die van Jambi van zeer oude tijden her, evenals de inwoners van Palembang, een vazal van de Susuhunan geweest.

Wij maken Uwe Majesteit mede bekend, dat [de Susuhunan] eveneens onder de bescherming van de Compagnie was geaccepteerd. En zo is het met Jambi gelegen en wordt Uwe Majesteit verzocht daarop te reflecteren. Wij hebben het nodig geacht dit uitvoerig te verklaren opdat hierdoor geen disputen veroorzaakt mogten worden. De rebellen van Banten die tegen hun koning waren opgestaan zijn nu volledig verslagen en door de wapens van de Compagnie gedwongen zichzelf voor hun koning te verootmoedigen, zodat

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

dat land onder de bescherming van de Compagnie nu eveneens opnieuw in rust is hersteld, hetgeen God de Heere believe te laten voorduren.

De Gouverneur-Generaal en raden van India hebben geen moeite gespaard om tot een wedergeschenk zodanige curieuze goederen te selecteren die volgens onze gissing Uwe Majesteit het allermeest zouden mogen behagen, bestaande in het volgende:

twee zeer unieke, fijne vergulde snaphanen expres voor de Koning uit Holland besteld
twee paar unieke, fijne vergulde pistolen
twee stuks fijne vergulde kromme zwaarden
twee stuks fijne vergulde rechte zwaarden
twee stuks fijne vergulde karabijnen
twee stuks spiegels van 1 1/3 pond met vergulde lijsten met houtsnijwerk
lofwerk van bloemen en fruit
een stuk aurora fluweel
een stuk kanten satijn met kant van witte en gouden bloemen
een uniek ebbenhouten kistje met snijwerk en zilveren beslag
een zwaar, kostbaar gouden laken
een witte boudaar met dichte gouden bloemen
een rode boudaar met gouden en gekleurde bloemen
zes zeer mooie papegaaien met rode koppen
een flesje met kaneelolie
een flesje met kruidnagelolie
een flesje met foelie-olie
een flesje met olie van muskaatnoten, welke oliën tot behoud van de gezondheid en versterking van het lichaam zeer noodzakelijk en kostbaar zijn.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1683

บทแปลภาษาไทย

จดหมายเหตุร้ายวันของป้อมปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683

สาส์นจากเจ้าพระยาศรีธรรมราชเดชะชาติอำมาตยานุชิตพิพิธรัตนราชโกษาธิบดี ถึงท่านข้าหลวงใหญ่ กอร์เนลิส ซเปล์มัน (Cornelis Speelman) สมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งเอเชียและผู้บังคับบัญชาแห่งปัตตาเวีย

ท่านข้าหลวงใหญ่ได้มอบหมาย Nerikpi⁹ ให้เป็นผู้นำสาส์นและบรรณการมามอบแก่สยาม ซึ่งประกอบด้วย กระดานรองเขียนเนื้อไม้อบเซย ปืนยาวฝงเดี่ยวม 2 กระบอก ปืนสั้นฝงเดี่ยวม 2 กระบอก หอก 2 ด้าม ผ้าดามสักปักไหมทองงานฝีมือญี่ปุ่น 1 ผืน ดินทองและดินเงิน 4 ชื้น กระดาษสำหรับเขียนหรือวาด 1 ลัง ผ้าสักหลาดเนื้อดีสีแดง 1 ผืน และผ้ากำมะหยี่ 1 ผืน ข้าพเจ้าได้รับมอบบรรณการเหล่านี้ตามพิธีการที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติและมีความยินดียิ่งที่ได้ทราบความตามที่ท่านแจ้งมาในสาส์น ด้วยเข้าใจว่าท่านข้าหลวงใหญ่ได้ปกครองเมืองและอาณาเขตรอบจากาตราให้มั่งคั่งบริบูรณ์ ตามข้อความที่แจ้งวาระการส่งเรือและขบวนเรือมาสู่สยามระบุว่าเรือบรรทุกสินค้าจะออกเดินทางล่าช้าเนื่องจากต้องรอคอยสาส์น ข้าพเจ้าปรารถนาให้ท่านเร่งเขียนสาส์นโดยเร็ว เพื่อเรือและขบวนเรือจะสามารถออกเดินทางได้ตรงเวลา

ว่าด้วยเรื่องเรือที่เดินทางมาถึงในฤดูมรสุมนี้ ขณะที่เรากำลังจะตอบสาส์นและปรารถนาว่าเรือจะออกเดินทางไปโดยเร็วที่สุดตามที่ท่านข้าหลวงใหญ่ได้ขอรับรองไว้ในสาส์นเนื่องจากหัวหน้าสถานีการค้าแจ้งว่าเรือเดินสมุทรจะยังไม่เดินทางสู่ปัตตาเวีย แต่จะหยุดแวะที่ญี่ปุ่นก่อน ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงยังไม่ได้รับสาส์นตอบจากข้าพเจ้า อย่างไรก็ตาม นับแต่นี้ไปจะไม่เกิดความล่าช้าเยี่ยงนี้อีก สาส์นทุกฉบับจะส่งไปยังท่านโดยเร็วที่สุด

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้ทราบว่าบริษัทได้ช่วยเหลือพระราชโอรสในกษัตริย์แห่งมะตาร์มให้ได้ขึ้นครองราชย์ และสันติสุขได้หวนคืนสู่ซีเรเบนและเจอปาราแล้ว นอกจากนี้บริษัทยังได้มอบความช่วยเหลือแก่กษัตริย์แห่งจามบีและกษัตริย์แห่งปาเล็มบัง ในการนี้บริษัทจำเป็นต้องใช้ทองจำนวนมาก จึงได้ทำสัญญากับรัฐทั้งสามเพื่อป้องกันมิให้พ่อค้าอื่นนอกไปจากพ่อค้าของบริษัทมาใช้สิทธิพิเศษในการค้าที่นั่น และขณะนี้มันเดินได้อยู่ภายใต้อาณัติของบริษัทแล้ว ย่อมเป็นนิมิตหมายว่าดินแดนแห่งนี้จะมั่งคั่งด้วยผลประโยชน์อันองกามในภายภาคหน้า

ว่าด้วยเรื่องสำเภากลางที่ออกเดินทาง[จากสยาม]สู่ซีเรเบน ลำเดียวกันกับที่จะเดินทางไปปัตตาเวีย ในวันที่สองของการเดินทางสู่ซีเรเบน สำเภากลางได้ปะทะกับพวกชวาและถูกเผาไหม้เสียหาย แม้จะเป็นสำเภากลางในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หลังจากเหตุการณ์นี้ จะเกิดปัญหาในการส่งสำเภากลางไปในพื้นที่ใกล้เคียงเขตปกครองของจากาตรา อย่างไรก็ตาม ท่านข้าหลวงใหญ่ย่อมทราบถึงหนทางในการต่อรองเจรจาแก้ไข [ปัญหา] นี้

⁹ ไม่ทราบหมายถึงผู้ใด

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1683

นอกจากนี้แล้ว สาส์นยังได้กล่าวถึงข้าราชการบริพารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ได้ขออนุญาตจากฮอลันดาไปซื้อผ้าในชิเรบน แต่เมื่อคำขอร้องถูกปฏิเสธ การเดินทางครั้งแรกจึงต้องยกเลิกไป เขาจึงเปลี่ยนจุดหมายไปยังบันเตินและปาเล็มบังแทน จากนั้นจึงเดินทางกลับสู่จาทราอีกครั้งแล้วขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่มอบใบอนุญาต [เพื่อค้าขาย] เพื่อเขาจะสามารถค้าขายสิ่งทอในชิเรบนได้ ครั้นแล้วท่านข้าหลวงใหญ่จึงมอบใบอนุญาตแก่เขาด้วยความกรุณา เขาได้นำสิ่งทอจำนวนมากไปขายในชิเรบน กระทั่งสิ่งทอของบริษัทในชิเรบนไม่สามารถขายได้ บริษัทจึงเสียหายมาก ต่อมา[บริษัท]จึงไม่มอบใบอนุญาตเช่นนี้อีก

เมื่อกะปิตันเรือผู้นี้ได้รับใบอนุญาตให้สามารถไปซื้อผ้าในชิเรบนได้ เขามีได้เดินทางไปยังชิเรบนโดยตรง แต่กลับเดินเรือไปที่อื่น ซึ่งนับเป็นความผิดของเขาโดยแท้ และเมื่อเขากลับมา [เขา] จะได้รับโทษสำหรับการกระทำนี้ นับเป็นความกรุณาจากหัวหน้าสถานีการค้าที่มอบใบอนุญาตแก่เขาตามครรลองแห่งมิตรภาพและไมตรีที่มีแก่กัน สิ่งทอที่กะปิตันเรือผู้นั้นนำไปด้วยจะถูกขายเพื่อให้ได้เงินไปซื้อผ้า สิ่งทอเหล่านั้นมีได้มีจำนวนมาก และมีราคาไม่เกินกว่าเงิน 9 หรือ 10 ชั่ง เมื่อครั้งที่เขาได้รับคำสั่งให้ไปซื้อผ้าบนชายฝั่งชวา ฤดูมรสุมยังไม่มาถึง และมรสุมตะวันตกยังมีได้ล่องไป การส่งเรือเดินสมุทรออกเดินทางท่ามกลางมรสุมเช่นนี้ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยาก แต่ก็อาจเป็นเรื่องที่กระทำได้ ฉะนั้นเรื่องนี้ถือว่ายุติแล้ว

นอกจากนี้ ที่หัวหน้าสถานีการค้าในชิเรบนกล่าวว่าหากทางเราต้องการซื้อผ้า ควรจะแจ้งให้ท่านข้าหลวงใหญ่ทราบ จากนั้นท่านจะเป็นผู้ส่งซื้อผ้าเหล่านั้นให้แก่เรา แม้ว่านี่จะเป็นวิธีการที่ดีในการจัดการกับเรื่องนี้ แต่ฮอลันดามีวิถีเลือกและรสนิยมต่างออกไปจากชาวสยาม จึงอาจไม่เป็นผลนักหากฮอลันดาเป็นผู้จัดซื้อผ้า เพราะสยามจะไม่ได้[ผ้า]ตามลักษณะที่ต้องการ หัวหน้าสถานีกล่าวว่าจะส่งข้าราชการบริพารไปกับชาวฮอลันดาและจะส่ง [ข้าราชการบริพารเหล่านั้น] กลับมายังสยามด้วยเรือของฮอลันดา กระนั้นก็ดีชาวฮอลันดาและชาวสยามใช้ภาษาสื่อสารที่ต่างกัน อาจทำให้ไม่เข้าใจกันจนพาให้เกิดการทะเลาะได้เถียง อันจะกระทบให้สัมพันธ์ภาพของทั้งสองฝ่ายแตกหักบาดหมาง

ว่าด้วยเรื่องสำเภากลวงที่เดินทางไปเปอร์เซียซึ่งอับปางในลังกา ข้าหลวงแห่งลังกาได้ใช้เงิน 7,200 (silver pieces หรือดอลลาร์สเปน) ไปกับสำเภากล้างนี้ และได้มอบความช่วยเหลือในเรื่องอื่น ๆ ด้วย มีข้อตกลงเกี่ยวกับเงินที่จะจ่ายคืนผ่านหัวหน้าสถานีการค้าในสยาม) โดยหลังจากที่สำเภาได้รับการช่วยเหลือและซ่อมแซมแล้ว จะเดินทางไปยังโคชินที่ซึ่งกะปิตันเรือจะได้รับเชือกและอุปกรณ์การเดินทางเรือ แต่ทางเรามาอาจรู้ได้แน่ชัดเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตาม สามารถประเมินได้ว่าเป็นจำนวนไม่น้อย เมื่อเราทราบข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างชัดเจน [ทางเรา]จะชำระเงินทั้งหมดคืนแก่หัวหน้าสถานีการค้าในอยุธยา และจะตอบแทนฮอลันดาที่ได้เชื้อเพื่อข้าราชการบริพารในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยมิตรภาพและไมตรีจิตที่มีแก่กันมาแต่แรกเริ่ม

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปารีส วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 และสาส์นตอบจากกรุงปารีส วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1683

นอกจากนี้ ที่ว่าการส่งสินค้าเช่นนี้ไปเปอร์เซียได้สร้างความเสียหายแก่การค้าของบริษัทอย่างยิ่ง และว่าในภายภาคหน้าเราจึงควรยกเลิกเสีย และที่ว่าเมื่อเราปรารถนาสิ่งใดจากสุรต เปอร์เซีย เบงกอล มาสสุปัตต์ตัม และ มอคคา หรือที่ใดก็ตามที่บริษัทส่งเรือไป เราควรแจ้งแก่หัวหน้าสถานีให้ทราบ ทางสถานีการค้าจะดูแลจัดการธุระเหล่านี้ตามพระราชประสงค์ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อป้องกันความเสียหายของบริษัทหากสยามจะส่งเรือออกไปเอง ฉะนั้นเรือสยามจึงไม่จำเป็นต้องทำเรื่องขอใบผ่านจากฮอลันดาเพื่อเข้าไปในน่านน้ำเหล่านี้

ตามที่ท่านข้าหลวงใหญ่อ้างถึงวิถีแห่งมิตรภาพระหว่างบ้านเมืองของเรา และเนื่องด้วยเปอร์เซีย และไฮเดอราบัด (กอลกอนดา) มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน จึงเห็นชอบในการค้าขายระหว่างกัน ทำให้เราปรารถนาจะเป็นเช่นรัฐทั้งสอง นี่เป็นเรื่องต้องตรงตามหลักมิตรภาพ แต่เป็นไปได้ว่าสยามอาจไม่ได้รับสินค้าตามลักษณะที่ต้องการ เช่น ผ้าสักหลาดสีแดงคุณภาพดีที่เราได้รับเมื่อฤดูมรสุมที่แล้ว มีสีไม่ตรงตามที่เราปรารถนา [เรา] จึงส่งกลับไปเหมือนเมื่อครั้งก่อน ๆ จึงได้ทราบความว่าสักหลาดสีนี้เป็นสินค้าที่บริษัทขายไม่ได้ เพราะไม่เป็นที่ต้องการของบรรดาพ่อค้า ทำให้บริษัทเสียกำไร ในความเป็นจริงเหล่าข้าราชการบริพารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอาจเดินทางไปกับเรือของฮอลันดาตามที่เคยได้ตกลงกันได้ ในสัญญา แม้ว่าเหล่าข้าราชการบริพารจะสามารถเดินทางไปด้วยเรือของฮอลันดาและรวบรวมสินค้าเพื่อขนถ่ายไปในเรือของฮอลันดาได้ [ตามข้อตกลงดังกล่าว] แต่ในที่สุดฮอลันดาก็แจ้งว่ามีหีบลังและสินค้าคุณภาพจำนวนมากอยู่แล้วจึงไม่สามารถบรรทุกสินค้าของสยามไปในเรือได้ ปัญหาจึงกลับมาที่จุดเดิม

ชาวฮอลันดาในสยามไม่คุ้นเคยกับภาษาสยามจึงไม่สามารถร่วมเดินทางกับชาวสยาม [ไปเปอร์เซีย] เนื่องจากอาจเกิดความเข้าใจผิดซึ่งจะบั่นทอนมิตรภาพอันดีระหว่างทั้งสองฝ่าย แม้ว่าเราจะสามารถแจ้งถึงรายละเอียดของสินค้าที่ต้องการจากดินแดนเหล่านั้น และแม้ว่าบริษัทจะสามารถจัดหาและจัดส่งสินค้ามาให้ได้ แต่เราไม่อาจทราบได้ว่าสินค้าที่ได้มานี้จะคลาดเคลื่อนไปจากตัวอย่างหรือไม่ หรืออาจจำกัดถึงขั้นส่งคืน สถานการณ์เช่นนี้อาจทำให้เราต้องส่งเรื่องกลับไปกลับมาไม่รู้จบ สำหรับสินค้าที่จะผลิตได้แต่เฉพาะชาวฮอลันดา อาจมีการส่งเรื่องไปฮอลันดาเพื่อแจ้งให้ผลิตสินค้าที่นั่น การส่งสำเนาหลวงไปยังเปอร์เซียจะไม่นำพาทั้งผลประโยชน์และความเสียหายแก่เราทั้งสองฝ่าย เพราะการส่งเรือลักษณะดังกล่าวไปที่นั่นเป็นเพียงความตั้งใจจะรักษาความสัมพันธ์กับเปอร์เซียที่ได้สร้างขึ้นก่อนหน้านี้

ว่าด้วยเรื่องข้อตกลงในสนธิสัญญาที่มีผลมาแต่แรกเริ่มจนปัจจุบัน ซึ่งเกี่ยวกับการอนุญาตให้ลูกจ้างบริษัทซื้อหนังสือและหนังสือพิมพ์ อย่างไรก็ตาม บริษัทไม่ได้รับสินค้าเหล่านี้ตามปริมาณที่เคยได้รับ เนื่องจากสำเนาสยามเดินทางไปญี่ปุ่นโดยมิได้คำนึงว่าเป็นฤดูมรสุมหรือไม่ ทำให้ฮอลันดาไม่อาจซื้อหนังสือและหนังสือพิมพ์ในปริมาณที่เพียงพอเช่นในอดีต เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บริษัทอย่างใหญ่หลวง ดังนั้น เพื่อให้มั่นใจว่าบริษัทจะไม่เสียผลประโยชน์ใด ๆ ราชสำนักสยามจะต้องไม่อนุญาตให้พ่อค้าอื่นซื้อหนังสือได้โดย

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1683

เด็ดขาด และหากว่าพ่อค้าจากสยามจะซื้อสินค้าเหล่านี้แล้วส่งไปยังญี่ปุ่นเพื่อค้าขาย แลกเปลี่ยน หรือหากเราจะให้สิทธิในการซื้อและขายแก่ผู้ใดก็ตาม พ่อค้าเหล่านั้นต้องพร้อมที่จะชำระค่าหนังสือที่เท่ากับราคาที่จะไปขายในญี่ปุ่น

เกี่ยวกับประเด็นนี้ สัญญาที่ร่างขึ้นในสมัยของเดอ บิตเตอร์ (De Bitter) ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลง ในตอนต้นของสัญญาซึ่งระบุว่าฮอลันดาได้รับอนุญาตจากราชสำนักให้ซื้อหนังกวาง หนังโคกระปือ และห้ามพ่อค้ารายอื่นซื้อสินค้าเหล่านี้ หากว่าสยามจัดหาสินค้าเหล่านี้ได้ในปริมาณมาก ฮอลันดาจะได้รับหนังสือ 10,000 ชิ้นตามราคาต้นทุน และสามารถส่งสินค้านี้ไปญี่ปุ่นด้วยสำเภากลางหรือสำเภานอื่น ๆ ตรงกันข้าม หากสยามสามารถจัดหาหนังสือได้ในปริมาณไม่มาก ฮอลันดาจะได้รับหนังสือไม่เกิน 7,000 ชิ้น เมื่อพิจารณาว่าในช่วงเวลาสี่ปีที่ผ่านมา เราไม่ได้รับหนังสือมากไปกว่านี้ และได้ส่งหนังสือ 2,135 ชิ้นไปญี่ปุ่นด้วยสำเภากลาง จึงเท่ากับว่าเราจัดหาหนังสือให้ฮอลันดาได้น้อยกว่าที่ระบุในสัญญาเป็นจำนวน 18,725 ชิ้น และเมื่อเราตระหนักว่าฮอลันดาได้รับหนังสือในปริมาณเพียงน้อยนิด พระคลังจึงมีคำสั่งห้าม มิให้ผู้ใดแย่งหนังสือมาจากชาวฮอลันดา ซึ่งในช่วงเวลา 11 ปี ฮอลันดาสามารถรวบรวมหนังสือได้มากถึง 128,725 ชิ้น

หากกรณีนี้เป็นไปตามการคิดคำนวณ หนังสือของฮอลันดาตามที่ระบุในสัญญาและอีกจำนวนหนึ่งที่ส่งไปขายในญี่ปุ่นจะสามารถทำกำไรอย่างงามแก่บริษัทได้ถึง 1,059 ชั่ง 122 ตำลึง 1 สลึง ดังนั้นผลประโยชน์เดิมจึงได้งอกเงยขึ้นเนื่องจากการประกาศห้ามอย่างจริงจังมิให้พ่อค้าอื่นนำหนังสือที่เตรียมไว้ให้แต่เฉพาะฮอลันดาส่งไปญี่ปุ่นด้วยสำเภา และให้เก็บสินค้าเหล่านี้ไว้สำหรับฮอลันดาเท่านั้น และมีเพียงฮอลันดาเท่านั้นที่สามารถจัดหาและจัดเก็บสินค้าเหล่านี้ไว้ในคลังได้ นี่เป็นหลักฐานที่เพียงพอจะแสดงถึงฉันทาคติของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แม้อาจเป็นไปได้ว่าหัวหน้าสถานีการค้าในสยามมิได้ชี้แจงข้อมูลเหล่านี้แก่ท่านข้าหลวงใหญ่อย่างชัดเจน การจัดหาหนังสือได้น้อยลงไม่อาจตีความได้ว่าเป็นการทำผิดสัญญา เนื่องจากโดยทั่วไป เป็นเรื่องปกติของการค้าที่ปริมาณของการจัดหาสินค้านั้นขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ซื้อและผู้ขาย และแน่นอนว่าผู้ที่ข้าของย่อมสามารถหาสินค้ามาได้ในปริมาณที่มากกว่า เนื่องจากนับตั้งแต่สมัยของหัวหน้าสถานีการค้า เอน็อค โปลฟุต (Enoch Poolvoet) จนถึงสมัยหัวหน้าสถานีการค้า โยฮันเนิส (Johannes) หรือ ยันเซน (Jansen) ข้าพเจ้าได้อธิบายแก่หัวหน้าสถานีการค้าในอยุธยาอย่างชัดเจนแล้วว่า คนของท่านมักจะคาดหวังผลกำไรของบริษัทสูงเกินกว่าความเป็นจริง

ยิ่งกว่านั้น หัวหน้าสถานีการค้าคงได้แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการซื้อหนังสือผิดกฎหมายของพ่อค้าจีนและการส่งหนังสือเหล่านั้นไปยังญี่ปุ่นแล้ว ดังนั้นซาหับันดาร์ (เจ้าท่า) จึงสั่งห้ามชาวจีนทั้งหมด พร้อมแจ้งหัวหน้าสถานีการค้าเกี่ยวกับช่วงเวลาของฤดูกาลค้าขายหนังสือ พร้อมแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ให้มาซื้อหนังสือ และแต่งตั้งเจ้าหน้าที่อีกนายหนึ่งให้จับตามองการขายสินค้าต้องห้าม นอกจากนี้หัวหน้าสถานีการค้าจะต้องสั่งให้ลูกจ้างมาดูแลมิให้มีการซื้อหนังสืออย่างผิดกฎหมาย และนี่คือสิ่งที่เราได้กระทำแล้ว

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1683

ในสาส์นยังกล่าวด้วยว่า ฮอลันดาต้องการไปค้าขายในถลาง บางคลีและตะกั่ว ดังนั้นก่อนหน้าที่เราจึงได้ชี้แจงถึงสถานการณ์ความเป็นไปในดินแดนเหล่านี้ที่จะทำให้ฮอลันดาไม่สามารถค้าดิบูกได้อย่างสงบเสถียร เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวปราศจากความสงบเรียบร้อย ชาวพื้นเมืองในแถบนั้นโหดร้ายไม่เป็นมิตร ซ้ำยังเป็นพันธมิตรคบคิดกับดินแดนอื่น พวกเขาได้แสดงความโหดเหี้ยมแม้กระทั่งต่อเจ้าเมือง นี่เป็นเรื่องที่บรรดาพ่อค้าต่างชาติในพื้นที่นั้นกล่าวกันอยู่เสมอ และแม้ชาวฮอลันดาจะได้รับอนุญาตให้พำนักอยู่ที่นั่นเพื่อทำการค้า ก็เป็นไปได้มากกว่าจะโดนทรยศหักหลังจนทำให้การค้าเสียหาย ผิดไปจากครครลงแห่งมิตรภาพ จนนำไปสู่ความบาดหมาง ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงได้แจ้งข้อมูลเหล่านี้แก่หัวหน้าสถานการค้าในอยุธยา

เกี่ยวเนื่องกับความชั่วร้ายป่าเถื่อนของชาวถลาง บางคลีและตะกั่ว ข้าพเจ้าได้แจ้งถึงพฤติกรรมอันชั่วช้าของคนเหล่านี้แก่หัวหน้าสถานการค้ามาในสาส์นฉบับก่อนหน้าแล้ว เพื่อให้แจ้งท่านข้าหลวงใหญ่ได้รับทราบตามธรรมเนียมของรัฐที่ได้ผูกสัมพันธ์ไว้แก่กัน เป็นธรรมดาที่ต่างฝ่ายจะต้องสนับสนุนช่วยเหลือเพื่อให้มิตรภาพดำรงไว้ ขอคิดเห็นและข้อวินิจฉัยที่แสดงก็ควรนำไปสู่มิตรภาพ ตลอดจนจรรยาบรรณการใด ๆ ก็ควรดำเนินไปโดยมิตรภาพ เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งบาดหมางระหว่างกัน ข้าพเจ้าและท่านข้าหลวงใหญ่มีความผูกพันกันด้วยมิตรภาพนับแต่แรกเริ่มและมิตรภาพนี้จะดำรงสืบไป เกี่ยวกับสถานการณ์ในถลาง บางคลีและตะกั่ว ซึ่งได้ชี้แจงไว้ข้างต้นนั้น หากข้าพเจ้าไม่แจ้งแก่ฮอลันดา แล้วอนุญาตให้ชาวฮอลันดาเข้าไปพำนักที่นั่น เหล่าผู้คนอันทรยศอาจทำร้ายชาวฮอลันดาได้ และย่อมกระทบกระเทือนต่อวิถีแห่งมิตรภาพของเรา ข้าพเจ้าจึงแจ้งเรื่องนี้มายังท่าน เพื่อเหตุร้ายจะไม่ตกแก่ฮอลันดา

ท้ายที่สุดนี้ ขอแจ้งแก่ท่านข้าหลวงใหญ่ด้วยว่า ในเวลานี้กษัตริย์แห่งจามบีได้ส่งบุหงามาสมทวงความเป็นบรรณาการ ด้วยประสงค์ให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับบรรณาการนี้ไว้และผนวกจามบีให้เป็นเมืองประเทศราชของสยาม พร้อมขอให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานเงินจำนวนที่เห็นสมควรให้หยิบยืม ดังนั้น ขอท่านข้าหลวงใหญ่คำนึงถึงสัมพันธ์ไมตรีที่มีแก่กันมาเนิ่นนาน โปรดเห็นชอบในเรื่องนี้ หากมีเหตุอันใดเกิดขึ้นแก่กษัตริย์แห่งจามบี ขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่ได้มอบความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ด้วยว่าในเวลาี้จามบีได้เป็นประเทศราชของสยามแล้ว

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานดิบูกจากละคอนจำนวน 32 bahar ให้เป็นของกำนัลแก่ท่านข้าหลวงใหญ่ และข้าพเจ้าขอมอบดิบูก 7 bahar แก่ท่านข้าหลวงใหญ่มาในโอกาสนี้ด้วย นอกจากนี้ ข้าพเจ้าขอวิงวอนให้มิตรภาพอันดีระหว่างเรายังยืนตราบจนวันแห่งการสิ้นชีพ จวบจนสุริยันจันทราอย่างฉานฉาย และขอท่านข้าหลวงใหญ่โปรดรับสาส์นนี้ไว้ด้วยไมตรีจิต

วันศุกร์ที่ 22 เดือน 11 ปีจอ

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1683

จดหมายเหตุร้ายวันของบ้อมปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1683

ทางเรารู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงรักษาเอกลักษณ์ของบริษัทในการส่งออกหนังสัตว์ [รวมทั้ง] ในท้ายที่สุดได้มีคำสั่งให้เจ้าท่าขัดขวางการลักลอบนำสินค้าออกไปโดยพ่อค้าจีนและชาวต่างชาติอื่น ๆ โดยได้อนุญาตให้หัวหน้าสถานีการค้าเป็นผู้ดูแลจัดการเรื่องนี้ กอปรกับแต่เนิ่นไป กรมพระคลังสยามจะไม่ได้รับอนุญาตให้ครอบครัวของหนังสัตว์ของบริษัท แต่หัวหน้าสถานีการค้าจะเป็นผู้เก็บรักษาหนังสัตว์ไว้เพื่อส่งไปขายในญี่ปุ่นโดยบริษัทจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเอง เนื่องจากเจ้าเมืองนางซากิกับซื้อหนังสัตว์เหล่านี้ในราคาต่ำ ผิดจากเมื่อคราวก่อนอย่างมาก อย่างไรก็ตาม พระเจ้ากรุงสยามทรงเข้าพระราชหฤทัย หัวหน้าสถานีการค้าของเราจึงไม่มีความผิดเมื่อพยายามจะหาซื้อหนังสัตว์ราคาสมเหตุสมผลในสยาม

เรือลำล่าสุดซึ่งเดินทางมาจากเนเธอร์แลนด์ ได้นำหมวกขนบีเวอร์¹⁰ คุณภาพดีจำนวน 28 ใบมามอบให้ตามความประสงค์ของท่าน หมวกทุกใบได้เคลือบเงาตามที่ระบุและบรรจุในกล่องที่บุด้วยตะกั่ว พร้อมทั้งคำสั่งให้หัวหน้าสถานีการค้าจัดส่งสิ่งของเหล่านี้เพื่อจะสามารถนำขึ้นทูลเกล้าฯถวายพระเจ้ากรุงสยามโดยเร็ว ทางเรามั่นใจว่าจะเป็นที่พอพระราชหฤทัย

แม้เราจะแน่ใจว่าพระเจ้ากรุงสยามทรงได้สดับข่าวเกี่ยวกับเรือที่อับปางในแม่น้ำสุรัตแล้ว แต่เราไม่ปรารถนาจะละเลยในการแจ้งหัวหน้าสถานีการค้าประจำกรุงศรีอยุธยาเกี่ยวกับเหตุการณ์นี้ด้วย เพื่อที่เขาจะได้กราบทูลพระเจ้ากรุงสยามหรือออกญาพระคลังได้เมื่อถูกไต่ถาม ข้าราชการบริวารของพระเจ้ากรุงสยาม (ในสุรัต) ได้ขอเงินจำนวนมากถึง 3,000 รูปี จากหัวหน้าสถานีการค้าของเราเพื่อใช้ต่อสำเภาลำใหม่ทีนั้น หัวหน้าสถานีการค้าไม่กล้าตัดสินใจด้วยเกรงว่าพระเจ้ากรุงสยามจะทรงไม่พอพระราชหฤทัย นอกจากนี้การต่อเรือไม่เพียงมีค่าใช้จ่ายจำนวนมากเท่านั้น แต่ยังใช้เวลานานด้วย กระนั้นก็ดี หัวหน้าสถานีการค้าได้มอบข้อเสนอเป็นเงิน 15,000 รูปี¹¹ หรือให้พวกเขาออกเดินทางพร้อมกับสินค้าของพวกเขาไปโดยเรือของบริษัท

อย่างไรก็ดี ผู้บังคับบัญชาประจำโคชินยังไม่ได้แจ้งแก่ทางเราว่าสำเภาหลวงทีนั้นได้รับการช่วยเหลืออย่างไร ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกนี้ออกว่าข้าราชการบริวารในพระเจ้ากรุงสยามไม่ได้รับอนุญาตให้บรรทุกสินค้าในเรือของบริษัทเนื่องจากมีปริมาณมากเกินไป ตรงกันข้าม ข้าหลวงใหญ่จำได้ดีว่าเมื่อหลายปีก่อน ข้าราชการบริวารของพระเจ้ากรุงสยามได้ขนส่งสินค้าจากสุรัตจำนวนมากเท่าที่จะสามารถบรรทุกในสำเภาได้มายังปัตตาเวีย และทางเราไม่ได้เรียกร้องเงิน 2,000 รูปีซึ่งผู้อำนวยความสะดวกไว้เป็นค่าขนส่ง เนื่องจากความยำเกรงต่อพระเจ้ากรุงสยาม หลังจากต้อนรับเหล่าข้าราชการ

¹⁰ หมวกขนบีเวอร์ (Castor hat) เป็นหมวกสีดำที่ทำด้วยขนบีเวอร์ราชสำนักสยามเริ่มสั่งหมวกแบบยุโรปนับตั้งแตรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ไม่แน่ชัดว่าหมวกเหล่านี้ใช้ในโอกาสใดบ้าง

¹¹ ตัวเลขดูเหมือนจะขัดแย้งกันแต่ในที่นี้ยึดตามที่ปรากฏในเอกสาร

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

บริพารเป็นอย่างดี เราได้ส่งข้าราชการบริพารเหล่านั้นพร้อมสินค้าจากปัตตาเวียสู่สยาม และทางเราจะไม่สะเพร่าต่อประเด็นนี้อีก

ว่าด้วยประเด็นเกี่ยวกับกษัตริย์และดินแดนแห่งจามบี ในสาส์นถึงพระเจ้ากรุงสยามเมื่อปีที่แล้ว เราได้แจ้งเกี่ยวกับสถานการณ์ระหว่างจามบีและบริษัทตามสนธิสัญญาที่ร่างขึ้นเมื่อไม่นานนี้ กษัตริย์แห่งจามบีเช่นเดียวกับกษัตริย์แห่งปาเล็มบัง กษัตริย์แห่งมะตาร์¹² และผู้ปกครองแห่งซิเรบนอนุญาตให้ทางเราค้าขายได้อย่างเสรีในบริเวณทลของพระองค์โดยชาติอื่น ๆ จะถูกกีดกันออกไป และยังทรงวางพระองค์ไว้ภายใต้อารักขาของบริษัท ดังเช่นที่หัวหน้าสถานีการค้าแห่งสยามจะได้กราบทูลพระเจ้ากรุงสยามต่อไป กษัตริย์แห่งจามบีมีอาวจากพระองค์ขึ้นต่อประมุขของคี่อื่น ๆ โดยไม่แจ้งหรือได้รับความยินยอมจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียนตะวันออก ทางเรารู้สึกเกรงที่พระองค์ได้ส่งคณะราชทูตพร้อมบุหนงามาศไปเป็นเครื่องหมายแห่งการสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้ากรุงสยาม และแน่นอนว่าเพื่อจะขอหยิบยืมเงินและเพื่อหวังราชบรรณาการที่จะได้รับตอบแทนมาพร้อมคณะราชทูตของพระองค์และทูตของสยาม อย่างไรก็ตาม พระเจ้ากรุงสยามอาจไม่ทรงเข้าพระราชหฤทัยในเรื่องที่ได้แจ้งไว้ข้างต้นว่าทางเรามีอาจยอมรับการกระทำของกษัตริย์แห่งจามบีที่ได้นำความเสียหายมาสู่บริษัทได้ ดังนั้นเราจึงไม่อาจให้การรับรองได้ว่าไพร่ฟ้าของจามบีนั้นเป็นทาสหรือคนในบังคับของพระเจ้ากรุงสยาม ด้วยเหตุว่าในความเป็นจริง ดินแดนและอาณาประชาราษฎร์เหล่านั้นอยู่ภายใต้อารักขาของบริษัทและบริษัทได้เสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากไปในการเสริมสร้างพระราชอำนาจแก่กษัตริย์จามบีเหนืออาณาเขตของพระองค์และในการฟื้นฟูสันติภาพให้กลับมาสู่จามบี ยิ่งไปกว่านั้น กษัตริย์จามบีและชาวพื้นเมืองยังสร้างหนี้สินไว้กับบริษัทเป็นเงินจำนวนมาก นอกจากนี้ไพร่พลของจามบีรวมทั้งชาวพื้นเมืองในปาเล็มบังก็เป็นข้าสวามิภักดิ์ของ กษัตริย์แห่งมะตาร์มาแต่เมื่อแรกเริ่มแล้ว

ในการนี้ทางเราขอกราบทูลพระเจ้ากรุงสยามว่า กษัตริย์แห่งมะตาร์ได้อยู่ภายใต้อารักขาของบริษัทแล้วเช่นกัน เช่นเดียวกับสถานการณ์ในจามบี ขอพระองค์ทรงพิเคราะห์ถึงประเด็นนี้ด้วย ทางเราเห็นว่าจำเป็นต้องอธิบายโดยละเอียดเพื่อมิให้เกิดข้อพิพาทจากประเด็นเหล่านี้ กบฏในบันเตินที่ต่อต้านกษัตริย์ได้ถูกบริษัทปราบปรามด้วยอาวุธให้ยอมสวามิภักดิ์ต่อพระองค์¹³ ด้วยการอารักขาของบริษัท บันเตินจึงกลับสู่สันติภาพอีกครั้ง ขอพระผู้เป็นเจ้าทรงโปรดให้เป็นดังนี้สืบไป

เพื่อเป็นบรรณาการตอบแทน ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียนตะวันออกไม่ลังเลที่จะเลือกสรรสิ่งของหายากเหล่านี้มาถวายแด่พระเจ้ากรุงสยาม ทางเราหวังว่าจะเป็นที่พอพระราชหฤทัย

¹² ผู้ดำรงตำแหน่งสูงสุดผู้นั้นหรือสุลต่านแห่งมะตาร์ในขณะนั้นคืออมังกูรัตที่ 2 (Amangkurat II) ครองราชย์ค.ศ. 1677-1703

¹³ อามูนัสร์อับดุลคาลาร์หรือสุลต่านฮาจิ (Abu Nasr Abdul Kahar or Sultan Haji) ครองราชย์ ค.ศ. 1682-1687

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปารีสเมื่อวันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปารีสเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

ปืนคาบศิลาปิดทองงามวิจิตร	2 กระบอก ผลิตจากฮอลันดา
เพื่อถวายพระเจ้ากรุงสยาม	
ปืนสั้นปิดทองงามวิจิตร	2 คู่
ดาบโค้งปิดทอง	2 เล่ม
ดาบตรงปิดทอง	2 เล่ม
ปืนคาร์ไบน์ปิดทอง	2 กระบอก
กระจกนำหนัก 1 1/3 ปอนด์ในกรอบปิดทองประดับลายสลักดอกไม้ผลไม้ 2 บาน	
ผ้ากำมะหยี่	1 ผืน
ผ้าซาตินประดับลายลูกไม้ดอกไม้ข้าวและทอง	1 ผืน
กล่องไม้มะเกลือลงเส้นสายและลายเงินอย่างวิจิตร	1 กล่อง
ผ้าขนแกะสีทองเนื้อหนาราคาสูง	1 ผืน
ผ้าบูดาร์ ¹⁴ สีขาวลายดอกไม้สีทอง	1 ผืน
ผ้าบูดาร์สีแดงลายดอกไม้หลากสี	1 ผืน
นกแก้วหัวแดงพันธุ์ดี	6 ตัว
น้ำมันอบเชย	1 ขวดเล็ก
น้ำมันกานพลู	1 ขวดเล็ก
น้ำมันดอกจันทน์เทศ	1 ขวดเล็ก
น้ำมันลูกจันทน์เทศ	1 ขวดเล็ก
น้ำมันเหล่านี้มีราคาสูง เป็นประโยชน์สำหรับการรักษาสุขภาพและเสริมกำลังกาย	

¹⁴ บูดาร์ (Boudaar) อาจหมายถึง Boutidars เป็นผ้าเนื้อนุ่มประดับทองอย่างวิจิตรมีราคาสูง

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ชื่อเรื่อง

ภาววรรณ เรื่องศิลป์

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ ครองราชย์ ค.ศ.1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

ใน Harta Karun. Hidden Treasures on Indonesian and Asian-European History from the VOC Archives in Jakarta, document 18. Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia, 2016.

บรรณาธิการหลัก

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ประสานงานโครงการ

มุฮัมหมัด แฮริส บูดิอาวัน (Muhammad Haris Budiawan)

ผู้คัดเลือกเอกสาร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2495, fols. 141-150, 474-485

ผู้คัดเลือกภาพประกอบ

มุฮัมหมัด แฮริส บูดิอาวัน (Muhammad Haris Budiawan)

ที่มาของภาพประกอบ

1. <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-4477>
2. พระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์) ทอดพระเนตรจันทบุรีปราศรัย พระตำหนัก วาดโดย ยัน แลวเกิน (Jan Luyken) พิมพ์โดย อาร์ตเดียร์กโซน โอสซาน (Aart Dircksz Oossaan) ปี ค.ศ. 1687 คอลเลคชั่นพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ กรุงอัมสเตอร์ดัม เข้าถึงได้จาก <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-1896-A-19368-661>

ผู้ปริวรรตอักษร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้แปลภาษาไทย

สุทธิมาน ลิมปานุสรณ์ (Sutthiman Limpanusorn)

ผู้เขียนคำนำ

ภาววรรณ เรื่องศิลป์ (Bhawan Ruangsilp)

ผู้ตรวจทาน

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

รูปเล่ม

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

ผู้ถือลิขสิทธิ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI) และมูลนิธิคอร์ตส์ (The Corts Foundation)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปารีสเวีย วันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1683 และสาส์นตอบจากกรุงปารีสเวีย วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ.1683

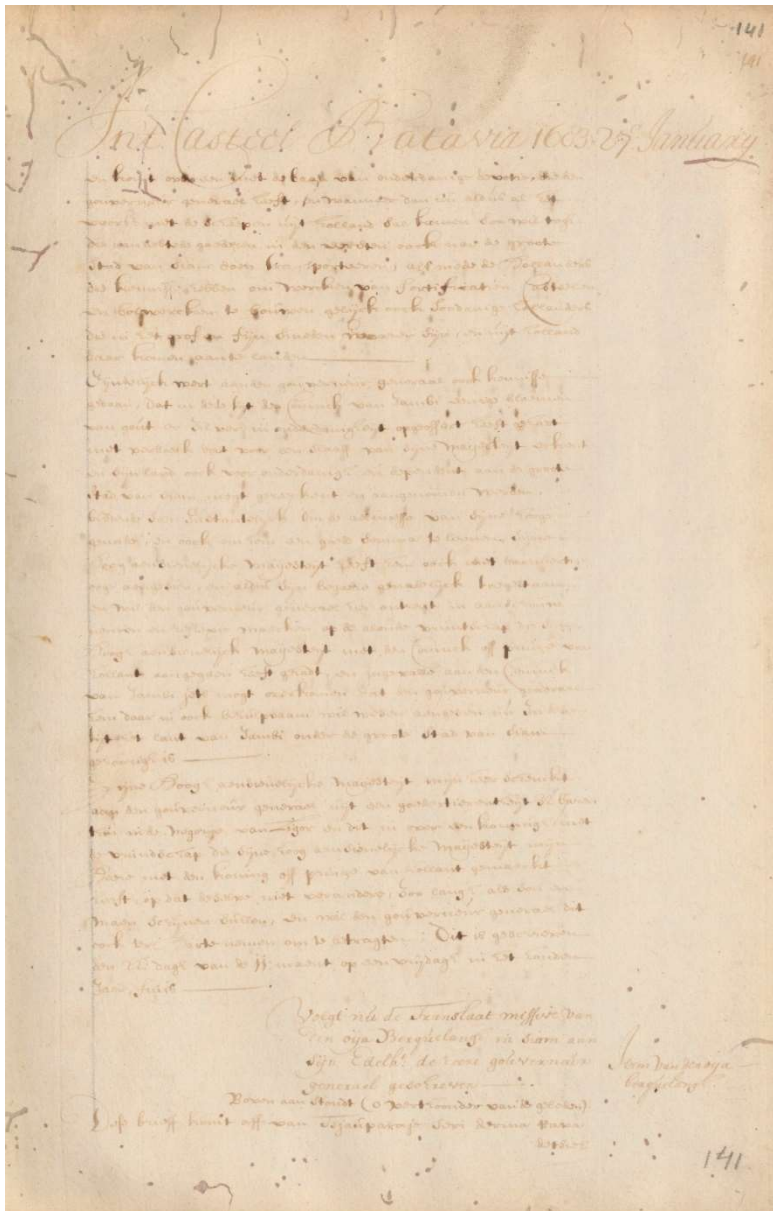
ภาพเอกสาร

ที่ปรากฏนี้คือหน้าแรกของเอกสารตัวจริง สามารถเข้าชมภาพเอกสารตัวจริงทั้งหมดได้ในเว็บไซต์

<https://sejarah-nusantara.anri.go.id>

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2495, fols.141-150, 474-485

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

ภาพประกอบที่ 1 ทิวทัศน์กรุงสยาม วาดโดย ยัน แลวกิน (Jan Luyken) พิมพ์โดย อาร์ต เดียร์กซัน โอสซาน (Aart Dircksz Oossaan) ค.ศ. 1687

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

สารบัญ

บทนำ 2

ตัวบทภาษาดัตช์ 7

บทแปลภาษาไทย 15

ข้อมูลทางบรรณานุกรม 24

ภาพเอกสาร 25

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

บทนำ

แฮ็นดริก เอ. นิไมเยอร์

เมื่อสมเด็จพระนารายณ์ (ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) สวรรคตในคืน วันที่ 11 กรกฎาคม ค.ศ. 1688 เป็นที่แน่ชัดแล้วว่าพระเพทราชา ขุนนางระดับสูงของพระองค์ได้ทำการยึดอำนาจแล้ว “การปฏิวัติพระราชวัง ค.ศ. 1688” (palace revolution of 1688)¹ เป็นเหตุการณ์ที่กล่าวถึงกันมากที่สุดเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์สยามช่วงต้นสมัยใหม่ ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญยิ่งของนโยบายด้านการต่างประเทศของราชสำนักสยาม ชาวฝรั่งเศสและชาวอังกฤษถูกขับไล่ออกจากดินแดนสยามหรือไม่ก็ตกอับอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมอันเลวร้ายในเรือนจำ

ผู้แพ้ในเหตุการณ์นี้คือคอนสแตนติน ฟอลคอน (Constantine Phaulkon) ที่ปรึกษาชาวกรีกของสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งถูกสำเร็จโทษในทันที ฟอลคอนเกิดที่เมืองเซฟาโลเนีย (Cephalonia) (ประเทศกรีซในปัจจุบัน) เมื่อปี 1647 และได้ปฏิบัติหน้าที่ในบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (ในชื่อย่อ “อีไอซี” ค.ศ. 1600-1874) ก่อนจะมาปักหลักในกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่ปี 1678 หลังจากเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเมื่อปี 1682 เขาได้คลุกคลีกับพวกฝรั่งเศสอย่างใกล้ชิด

ในปีท้าย ๆ ของรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส (ครองราชย์ ค.ศ. 1643-1715) ได้ส่งคณะทูตสองคณะมายังกรุงศรีอยุธยา คณะแรกเดินทางมาถึงใน ค.ศ. 1685 นำโดยเซอร์วาเลียร์ เดอ ชอแมงต์ (Chevalier de Chaumont ค.ศ. 1640 -1710) พร้อมด้วยบาทหลวงกีเย่ ตาซาร์ด (Père Guy Tachard ค.ศ. 1651-1712) บาทหลวงคณะเยซุอิตอีกคณะหนึ่งเดินทางมาใน ค.ศ. 1687 นำโดยซีมง เดอ ลา ลูแบร์ (Simon de La Loubère ค.ศ. 1642-1729) นักการทูตผู้มากประสบการณ์ และโคลด เซเบเรต์ ดู บูลเลย์ (Claude Céberet du Boullay ค.ศ. 1647-1702) ผู้อำนวยการบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส (Compagnie française pour le commerce des Indes Orientales ค.ศ. 1664-1794) ในเวลาเดียวกันพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ก็ทรงต้อนรับคณะทูตจากสยามถึงสองคณะที่ราชสำนักของพระองค์ ณ พระราชวังแวร์ซาย ใน ค.ศ. 1684 และ 1686 ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสยามและฝรั่งเศสที่พิเศษแต่แสนสั้นนี้ทำให้คู่แข่งสำคัญของฝรั่งเศสโดยเฉพาะฮอลันดาและอังกฤษเกิดความหวาดระแวง

¹ หลักฐานตะวันตกร่วมสมัยเรียกเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในตอนปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ว่า “การปฏิวัติ 1688” (The Revolution of 1688) ในเวลาต่อมานักประวัติศาสตร์เรียกเหตุการณ์ดังกล่าวว่า “การปฏิวัติพระราชวัง” (palace revolution) ความหมายของคำว่า “ปฏิวัติ” ในยุคก่อนสมัยใหม่สื่อถึงการเปลี่ยนผู้ปกครองหรือกลุ่มผู้ปกครองซึ่งแตกต่างจากความหมายของการปฏิวัติทางการเมืองสมัยใหม่ที่สื่อถึงการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

ตามความเห็นของโยฮันเนส ไคต์ส (Johannes Keyts) หัวหน้าสถานีการค้าวีไอซีในกรุงศรีอยุธยา ทั้งพ่อค้าคนและคณะบาทหลวงฝรั่งเศสต่างพยายามแสวงประโยชน์จากราชประสงค์ของสมเด็จพระนารายณ์ในการเป็นที่ยอมรับจากต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากชาติมหาอำนาจแนวหน้าเช่นยุโรป อินเดีย และเปอร์เซีย การส่งคณะทูตไปพร้อมกับเครื่องราชบรรณาการอันประกอบด้วยสินค้าหรูหรา เช่น นาฬิกา งานประติมากรรม เครื่องแก้ว หนังสือ

ภาพประกอบที่ 2 วัดบรมพุทธาราม สร้างในสมัยสมเด็จพระเพทราชา

กระจกแก้วหลายร้อยชิ้นสำหรับประดับตกแต่งพระราชวังของพระองค์ เป็นหนทางหนึ่งในการประกาศพระเกียรติคุณของสมเด็จพระนารายณ์ อย่างไรก็ตาม บรรดาขุนนางชั้นสูงในราชสำนักเริ่มระอาต่อการทูตที่สิ้นเปลืองของพระองค์ ส่วนพ่อค้าคนก็ถูกจับในเหตุการณ์ชิงราชสมบัติและถูกสำเร็จโทษในที่สุด

นักประวัติศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับสยามช่วงต้นสมัยใหม่ที่มีชื่อเสียงระดับนานาชาติหลายคน เช่น ฮีร์วัต ฌ บ็อมเพเซอร์ ภาววรรณ เรื่องศิลป์ เดียร์ก ฟัน แดร์ แครวเซอ (Dirk van der Cruysse) และเรมโก ราเบิน (Remco Raben) ได้ถกเถียงกันว่ารัชสมัยของสมเด็จพระเพทราชาได้นำมาสู่ยุคโดดเด่นของตัวเองในนโยบายต่างประเทศของสยามที่เกี่ยวข้องกับชาติตะวันตกหรือไม่ คำถามที่ชัดเจนอีกข้อหนึ่งคือ สยามจะได้รับประโยชน์ใดจากการต่อ

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

อายุสนธิสัญญาเกี่ยวกับวีไอซี และคำถามที่ยากไปกว่านั้นคือ “การปฏิวัติ ค.ศ. 1688” ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสยามและรัฐสำคัญอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บริเวณไหล่ทวีปซุนดาและทะเลชวาอย่างไร

ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1688 เพียงไม่กี่เดือนหลังสมเด็จพระนารายณ์สวรรคต โยฮันเนิส ไกด์ส สามารถต่ออายุสนธิสัญญาปี 1664 ระหว่างวีไอซีและสยามที่มีอายุกว่าสองทศวรรษ² ในวันที่ 2 มกราคม เรือเดอ ฟไรไฮด์ (*De Vrijheyd*) มาถึงปัตตาเวียและแจ้งข่าวการสวรรคตของสมเด็จพระนารายณ์แก่คณะมนตรีสูงสุดโดยละเอียด ข่าวนี้บันทึกไว้ในจดหมายเหตุร้ายวันของบ้อมปัตตาเวีย³ เพียงหนึ่งเดือนต่อมาในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ ปัตตาเวียได้ทำพิธีรับสาส์นทางการทูตจากสยาม และคณะทูตจากสยามได้รับการรับรองด้วยขบวนรถม้าพิธีการแห่รอบกรุงปัตตาเวียเพื่อเฉลิมฉลองการต่ออายุสนธิสัญญาปี 1664⁴

การต่ออายุสนธิสัญญาระหว่างวีไอซีและราชสำนักสยามย่อมหมายถึงการกลับสู่ “ความสัมพันธ์ระดับปกติ” อีกครั้ง สมเด็จพระเพทราชาทรงตระหนักดีว่าสนธิสัญญาไม่ได้ครอบคลุมข้อตกลงทางการค้าทั้งหมด ในพระราชสาส์นของพระองค์จึงมีการเสนอพระราชทานความช่วยเหลือในเรื่องที่ไม่ได้ระบุไว้ในสนธิสัญญาฉบับเดิม วีไอซีได้รับอนุญาตให้นำเข้าสิ่งทอจากอินเดียและสามารถดำเนินการค้าได้เสมือนพ่อค้าท้องถิ่น อีกทั้งยังคงดำรงสถานะพิเศษในฐานะผู้ได้รับสิทธิส่งออกหนังงวงและดีบุกเป็นรายแรก การดำเนินธุรกิจระหว่างสมเด็จพระเพทราชาและวีไอซีสามารถเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันได้มากเพียงใดยังคงเป็นคำถาม เนื่องจากดูเหมือนว่าสยามจะสามารถรักษาเครือข่ายการค้าสิ่งทอกับผู้ผลิตในอินเดียอย่างเหนียวแน่นเพื่อหลีกเลี่ยงการพึ่งพาวีไอซีและบริษัทการค้าอื่น ๆ ที่นิยมผูกขาด อีกทั้งสยามยังคงเข้มงวดกับคุณภาพและราคาของสินค้าที่ฮอลันดานำเข้า

สาส์นที่ได้รับเมื่อ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ศึกษาและเก็บความโดยภาวรรณ เรืองศิลป์ ผู้ระบุว่า เป็นสาส์นฉบับแรกจากราชสำนักสมเด็จพระเพทราชาและพระยาโกษาธิบดี (ปาน) เสนาบดีพระคลังคนใหม่ ซึ่งเป็นอดีตราชทูตคนแรกในราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์ที่ได้เดินทางไปฝรั่งเศสเมื่อปี 1686-1687⁵ สาส์นฉบับนี้ชี้ให้เห็นว่ามีความสับสนอย่างสำคัญในนโยบายการต่างประเทศของราชสำนักสมเด็จพระเพทราชา เชื่อได้ว่าผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองยุโรปหลายท่านยังคงให้คำปรึกษาแก่ราชสำนัก ผู้เชี่ยวชาญนโยบายต่างประเทศของสยามน่าจะมีความรู้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในยุโรป

² สนธิสัญญาฉบับนี้ลงนามเมื่อ วันที่ 14 พฤศจิกายน ค.ศ. 1689, ดู *Corpus Diplomaticum*, Vol. 3 (1676-1691), pp. 473-479.

³ ANRI, Daily Journals of Batavia Castle, file 2504, Folios 2-8.

⁴ ANRI, Daily Journals of Batavia Castle, file 2504, Folios 125-153.

⁵ Bhawan Ruangsilp, *Dutch East India Company Merchants at the Court of Ayutthaya: Dutch Perceptions of the Thai Kingdom*, c. 1604-1765. Leiden: Brill, 2007, pp. 156-157.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

และยังคงเฝ้าติดตามเหตุการณ์อยู่เป็นระยะ อยู่ชุกชุกเช่นเดียวกับอาณาจักรอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบโลกซึ่งกำลังเกิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 และช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 สงครามฝรั่งเศส-ฮอลันดา ค.ศ. 1672-1679 ซึ่งเป็นความพยายามของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ในการผนวกเนเธอร์แลนด์ทางใต้เข้ากับจักรวรรดิที่กำลังขยายตัวของพระองค์ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสถานะของชาติยุโรปในเอเชียผู้ปกครองสยามอาจล่วงรู้ถึงความอ่อนแอของกองทัพฮอลันดาและอาจเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับชาติยุโรปที่เห็นว่ามีความจำเป็นมากที่สุด ในช่วงกลางทศวรรษ 1680 ฝรั่งเศสได้ส่งสาส์นมาให้ประจักษ์แก่สายตาคณะราชทูตสยามในแวร์ซาย โดยแสดงความเป็นสมบูรณาญาสิทธิในรูปแบบของสุริยักษัตริย์ให้เหล่าอาคันตุกะชาวเอเชียได้อัศจรรย์ใจ

เหล่าขุนนางสยามไม่ได้คาดการณ์ถึงเหตุการณ์สำคัญสองเหตุการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้นในยุโรปกล่าวคือ ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1688 พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้รุกรานแคว้นไรน์แลนด์-พาลาทีเนท (The Rhineland-Palatinate) และในเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกันพันธมิตรของพระองค์คือพระเจ้าเจมส์ที่ 2 แห่งอังกฤษถูกขับออกจากราชบัลลังก์และวิลเลียมที่ 3 ผู้รั้งเมืองแห่งสาธารณรัฐฮอลันดา (Stadtholder) ได้ขึ้นครองราชย์แทน เหตุการณ์ช่วงชิงอำนาจนี้กลายมาเป็นที่รู้จักกันในนามการปฏิวัติอันรุ่งโรจน์ (The Glorious Revolution) ในช่วงปลายของสงครามเก้าปีที่เกิดขึ้นตามมา (ค.ศ. 1688-1697) ฝรั่งเศสสูญเสียอำนาจนำทางทะเลแก่ราชนาวิอังกฤษที่เฟื่องฟูขึ้น ผลจากพัฒนาการเหล่านี้ทำให้ฮอลันดาในปัตตาเวียกลายเป็นกังวลเกี่ยวกับความเป็นไปได้ที่ราชนาวิของฝรั่งเศสจะเคลื่อนทัพมายังช่องแคบซุนดา แต่สิ่งที่น่าวิตกกว่าคือฮอลันดาจะต้องปฏิบัติต่อคู่ปรับตัวอย่างอังกฤษในฐานะพันธมิตร ทั้งที่เพียงห้าปีก่อนหน้านี้ฮอลันดาได้ช่วยสุลต่านแห่งบันเต็นขับไล่อังกฤษออกไปจากเมืองท่าพริกไทยที่สำคัญแห่งนั้น

ยุทธศาสตร์อีกประการที่อยู่เบื้องหลังพระราชสาส์นของสมเด็จพระเพทราชายังเกี่ยวข้องกับสถานะของสยามในความสัมพันธ์กับบรรดาอาณาจักรมาเลย์ทางใต้ พระเจ้ากรุงสยามให้ความสำคัญแก่การแสดงอิทธิพลที่มีมาแต่ดั้งเดิมเหนือดินแดนมาเลย์เช่นปัตตานีและเคดะห์ (ไทรบุรี) ซึ่งขณะนั้นเป็นประเทศราชของราชอาณาจักรอยุธยา นอกจากนี้สาส์นทางการทูตในสมัยเดียวกันยังได้อ้างถึงเขตอิทธิพลของสยามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บริเวณนี้ โดยเฉพาะยะโฮร์และจามบีในอาณาจักรมาเลย์ พระราชสาส์น ของสมเด็จพระเพทราชาระบุว่าพระองค์ได้ส่งราชทูตสองคนไปยังรัฐสุลต่านยะโฮร์-ริเยาซึ่งขณะนั้นอยู่ภายใต้การปกครองของ มะห์หมัดชาห์ที่ 2 (Mahmud Shah II ครองราชย์ ค.ศ. 1685-1699) พระราชสาส์นจากราชสำนักสมเด็จพระเพทราชาถึงข้าหลวงใหญ่ระบุว่า “เมืองและดินแดนของยะโฮร์อยู่ภายใต้อำนาจของสยามเป็นเวลาเนิ่นนานมาแล้ว” ในพระราชสาส์นฉบับนี้สมเด็จพระเพทราชาทรงแสดงพระองค์เป็นผู้ไกล่เกลี่ยระหว่างผู้ว่าการวิโอซี ณ

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

มะละกา⁶ และสุลต่านแห่งยะโฮร์ผู้ส่งสาส์นถึงสยามว่าจะถูกโจมตีจากมะละกา ข้อความนี้คล้ายคลึงกับเนื้อความในพระราชสาส์นฉบับหนึ่งจากราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์ที่ปัตตาเวียได้รับเมื่อ วันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1683 ซึ่งแจ้งแก่ปัตตาเวียว่าผู้ปกครองจามบีคือ ดุลี สุลต่าน อิงาลากา ได้แก่ สุลต่านอับดุล มูห์ยี (Duli Sultan Ingalaga i.e. Sultan Abdul Muhyi ครองราชย์ ค.ศ. 1679-1687) ได้ส่งบุหนามาตมายังสยามเพื่อขอเป็นประเทศราชของพระเจ้ากรุงสยาม (และในขณะเดียวกันต้องการจะขอยืมเงินจำนวนหนึ่ง) สมเด็จพระนารายณ์ทรงยอมรับข้อเสนอลงและแจ้งแก่ปัตตาเวียว่าขณะนั้นจามบีได้ขึ้นต่อสยามแล้ว⁷

การติดต่อทางการทูตระหว่างสยามและบรรดาอาณาจักรมาเลย์นับว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่สุดในสาส์นฉบับนี้ โลกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นโลกแห่ง “พหุศูนย์กลางทางการทูต” (“Multiple centres of diplomacy”)⁸ น่าเสียดายว่าสาส์นทางการทูตซึ่งแลกเปลี่ยนระหว่างรัฐมาเลย์ ชวา และสยามรวมถึงอาณาจักรอื่น ๆ หลงเหลืออยู่ไม่มากนัก ทำให้ไม่อาจประเมินความถี่และลักษณะของการติดต่อเหล่านี้ได้ หากพิจารณาจากโครงการ “สาส์นทางการทูต” ของ www.sejarah-nusantara.anri.go.id อาจดูเหมือนว่าปัตตาเวียเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางการทูตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เสมอมา แท้จริงแล้วแม้จะมีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่ปัตตาเวียเป็นเพียงศูนย์กลางทางการทูตแห่งหนึ่งในภูมิภาคเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- Van der Cruysse, Dirk, *Louis XIV et le Siam*. Paris: Fayard, 1991 (translated by Michael Smithies as *Siam and The West 1500-1700*. Chiang Mai: Silkworm Books, 2002).
- Guy Tachard, *A Relation to the Voyage to Siam Performed by Six Jesuits, sent by the French King, to the Indies and China, in the Year, 1685*. Published as *Itineraria Asiatica*, Thailand Volume II, Bangkok: Orchid Press, 1999.
- Bhawan Ruangsilp, *Dutch East India Company Merchants at the Court of Ayutthaya: Dutch Perceptions of the Thai Kingdom, c. 1604-1765*. Leiden: Brill, 2007.

⁶ วิโอซียึดมะละกามาจากโปรตุเกสได้สำเร็จใน ค.ศ. 1641

⁷ ดู Harta Karun document 18 บทนำโดย ภาววรรณ เรื่องศิลป์

⁸ “พหุศูนย์กลางทางการทูต” (“multiple centres of diplomacy”) เป็นแนวคิดที่ผู้เขียนปรับใช้มาจากข้อเสนองานเรื่อง “พหุศูนย์กลางทางอำนาจ” (“multiple centres of authority”) ของทีโมธี เค บาร์นาร์ด (Timothy K. Barnard)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

ตัวบทภาษาดัตช์

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 12 Februari 1689.

[fol. 127] En vooreerst de translaat Maleytse missive door den Oya Bercquelangh ter ordre van den Siamsen Coninck aan Haar E. Edelen de Hoge Regeringh tot Batavia geschreven. Bovenaan stont die is een teken van vruntschap.

Dese missive komt van Tsjau Pija Sirderma Ratditsjah Tsjadiamata Taya Noetsjit Pipid Zadua Koesa Tiboedi Oepi Piri Iber Akramma Pahokh Tsjau Kija Pakelangh aen de heer gouverneur generael die de saeken van de Compagnie en ook alle de Hollanders in de stad van Batavia bestiert en regeert.

Voorts zoo is den brieff dewelcke den gouverneur generael ende raden van India geschreven hebben met zijne schengaie door den schipper Windjen en het opperhoofd Pieter van den Hoorn ons wel toegebracht die ook naar de gewoonelijke coustume ontfangen hebben, sijnde ons in 't lesen van 'tselve den inhoud van dien volkomentlijk gebleken.

Hebbende ik daaruyt met groote blijtschap vernomen dat den gouverneur generael nog in volle vigeur en kragt het gebiet over het lant van Jaccatra voerde en beheerschte, wenschende ik daarvan voor altoos de continuatie (aan Sijn Edelheyt) toe nevens een accressement van alle verdere prosperteyt en een gewenste staat.

Vorders zoo is Zijn Hoog Aansienelijke Mayesteyt die het Rijk van Ziam bestierde in dese tijt een swaare [fol. 128] cranckheyt overgekomen en eenige tijt daarnae ook overleden zoodat desen jegenwoordige Hoog Aansienelijke Mayesteyt in het Rijk van Ziam gesuccedeert is, in plaatsen van den overledene Hoog Aansienelijke Mayesteyt invoegen altans dit bevelschrift van Sijn Hoog Aansienelijke Mayesteyt alleen sijn reflexie op mijn heeft en van mij affdaalt.

Wat belangt nu het gedoente van Constant in 't reguart van alle coopluysen die in 't lant van Ziam om te handelen quamen off waren, zoo heeft aan haar alle overlast en onredelijkheid aangedaan mitsgaders zoodanig onderdruckt, geïntimideert en kleynhartig gemaakt dat niemant eens heeft durven kikken en sijn mont opendoen. Ook heeft dese Constant alle de goederen die in de thresory ende maguasijnen van Sijn Mayesteyt waeren nae sijn genomen en daarvan een groote quantiteyt verdaan en 't zoek geraakt behalven dat nog veele andere fauten en misdrijven vlak tegens het oude gebruyck ende usantie aan begaen heeft gehad die in dese brieff niet gespecificeert werden vermits den Lowang Feiwari nu selver in persoon vertreckt aan wien alle de gelegenheden en saaken van dien persoon ten tijde van de overledene Zijne Hoog Aansienelijke Mayesteyt gepasseert seer wel bewust sijn, die dan alle deselve aan Sijn Edelheyt in onderdanigheyt te vertoonen heeft tot al hetwelcke verste dien Constant gelegentheyt gehad heeft om 'tselve in 't werck te stellen vermits dien Hoog Aansienelijke Mayesteyt hem uyttermaten zeer beminde en ongemeen gesint hadt.

Voorts zoo is het tijde van den capiteyt Enogh Poolvoet wanneer Lowang Feiwari geworden en het bestier van de E. Compagnies affaires in haar logie tot Siam waarnam gebeurt dat eenen Abdul Vrerzaaken een soon van een mogul off een mogul selver Feja Felatis geworden en aldus een bewint van gebiet in de stad van Ziam gekregen [fol. 129] hebbende aan den Capitein van de Hollanders veele onredelijke proceduren en vexatiën toegebracht heeft gehad haar niet toelatende dat haar verkoop en inkoop soos vereyste

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

konden doen, hebbende den jegenwoordigen Sijne Hoog Aensienlijke Mayesteyt in die tijt dese saeken geaccomodeert gehadt, en is daarop ook Feja Felatib door den overledene mayesteyt uytgestooten geworden, waarna dan ook alle de vreemde cooplyuden en de Hollanders haare negotie in Ziam (een seer lange tijt) met rust en vrede gedreven hebben. Dog wanneer daerna dien Constant is Felja Witsieym en raadsheer geworden zoo heeft dese weder veele quellingen en onredelijkheden aan alle de vreemde cooplyuden ende Hollanders laten wedervaaren, sijnde alle wel geïnklineerd geweest om hetselve aan den overleden mayesteyt in eerbiedigheyt te representeren, maar alsoo hij zoo diep bij dien Mayesteyt in sijne gratie en gunst stont, veel meer als wel Feja Felatib oyt voordesen geweest was, soo vont men niemant om 'tselfe in onderdanigheyt aan Sijn Mayesteyt te vertonen, maar wagteden alle maar alleen totdat daartoe een bequame wegh en gelegentheynt souden open ... en zoodanig dat hij daarover ook zijn straff erlangen mogt. Alsnu dan overledene Sijne Hoog Aansienlijke Mayesteyt seer swaarijck kranck lag soo spande desen Constant met de Franse, Engelse, Chinesen en ook met eenige militaire grooten van Siam die aan sijne sijde gekregen hadt tesamen, al hetwelcke dan aan den jegenwoordigen Zijne Conincklijke Mayesteyt ter ooren gekomen sijnde, zoo heeft desen Constant laten vatten en ook belast hem om 't leven te brengen, en is dit dan nu aldus het wedervaaren van dien persoon.

Voorts zoo is het bevel van den jegenwoordige Sijne Hoog Aensienelijke Mayesteyt om alhier te verklaren dat de Hollanders in alle dien tijt dat in het rijk van Siam geresideert hebben noyt eenige quaade practijqen en machinatiën tegens dit rijk ondernomen en in 't werck gestelt hebben, maar hebben altoos met ons een goede eendragt, verstant en overeenkomst onderhouden gehadt. Het is dan nu ook behoorlijck die goede genegentheynt en wille van de Hollanders te recompenseren en agten het betamelijck hare intentie in [fol. 130] dese tijt te accomplasseren, vermits er nu niemant meer en geen verder obstacul is die daarontrent hinder geven kan en werden nu alle saaken die bedongen en gecontracteert sijn g'observeert en nagekomen in soodaniger voegen als beslooten en overeengekomen is, sonder in het minste daarvan aff te wijken, en ingevalle er nogh iets mogte wesen dat bij het contract niet gestipuleert is 'tgeen de Hollanders souden mogen begeeren, zoo sullen wij haar in alles nae de reeden en billickheyt daerontrent accomoderen en behulpsaam sijn. Dit is mijn voornemen ende intentie bijaldien de Hollanders aan mij de effecten van een opregten ende ware vruntschap ende genegentheynt betonen om selfs haar daarenboven in haare affaires nog meer te favoriseren en te beneficeren, hebbende ik in het minsten geensints de gedagten nog het voorneemen om aen de Hollanders eenige schade te laeten toekomen en soo sij ergens bij schade komen te lijden, zoo willen het maar te kennen geven wanneer ik hetselve aan haar niet sal laeten wedervaren maar beletten.

Voorts ingevalle elders onder het resort van het Rijk Ziam een schip van de E. Compagnie komt te blijven zoo sullen in alle billickheyt en naar behooren haar daaromtrent behulpig wesen, ja selfs die accomodatie mede presteren aan alle vreemde handelaars die in 't rijk van Ziam comen negotiëren, dog alle die lieden zijn nog onkundig van die overvloedige genade en goedertierenheynt die Sijne Hoog Aansienlijke Mayesteyt aen alle die vreemdelingen wil bewijsen en bij aldien nu niemant en gedenckt en geen sentiment nog extime heeft van een soodanige vruntschap zoo is men ook ongenegen cortoisye te betonen off van haar eenig werck te maaken, maar ingevalle hij ter contrarie sinceer en opregt handelt mitsgaders daar [fol. 131] aan gedagtig zijn, zoo is men ook prompt en gereet om

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

denselven door courtoisye te obligeeren, dog bijaldien sijne proceduren niet opregt en suyver sijn, soo en heeft men ook gene inklinatie om met deselve eenige vruntschap t'onderhouden.

Wat nu het tegenwoordige belangt, soo en heeft Sijne Hoog Aansienlijke Mayesteyt voor althans nog geen negotie hier bij desen voor, maar versoekt alle de volgende kleeden alleen om daarmede de lijkceremoniën en -statie van den overledene Zijne Hoog Aansienlijke Mayesteyt te celebreren, en bestaan de kleeden die daartoe dienen en bequaam sijn in twintig soorten, monterende de quantiteyt daarvan 1032 corgies nevens nog 10 stux. Ingevalle dan den gouverneur generaal aan mij eenige genegentheyt en liefde toedraagt soo believe hetselve tot die lijkstatie spoedig te laten vervaardigen.

Voorts zoo werden nog zodanigen kleden g'eyst als de monsters aanwijzen die in de nevensgaande lijst gespecificeert staan teneynde om die kleden uyt te delen aan alle degeene die zig wel gedragen hebben en omtrent Sijne Hoog Aansienlijke Mayesteyt van een opregt en suyver herte sijn, bestaande in drie en vijftig sorteringen maakende uyt een quantiteyt van 1616 corgies. Bijaldien nu den gouverneur generaal mij genegen is, zoo willen tog alle die kleeden met den eersten herwaarts bestellen om deselve mede ten tijde van de lijkceremoniën hoe eer hoe liever te employeren.

Verders bijaldien d'E. Compagnie een schip off scheepen naar Siam wil senden zoo brenge daarmede soodanige kleden aan die met hoofden en geschildert sijn in conformite van de monsters die hiemevens gevoegt gaan, en ingevalle de E. Compagnie die waren begeert dewelke in het lant van Siam vallen, zoo moetse aan degeene die harentwegen op de Cust van Cormandel [fol. 132] resideren gelasten om sulcke doeken en kleeden te bestellen, die met en ook sonder hoofden sijn om deselve dan in Ziam aan te brengen teneynde om die altijd uyt te venten en bijaldien eenige daarvan ons dienstig mogten sijn, soo zullen aan de bediende van de tresorye dan gelasten, om deselve aan te slaan en te ruylen tegens andere zoodanige coopmanschappen die van der Hollanders gading sijn.

Bijaldien ook er iets van Sijn Hoog Aansienlijke Mayesteyts begeerte zij en hetselve off op Jaccatra off in eenig ander lant daar de Hollanders resideren off wel buyten hetselve elders anders extere daar de Compagnie sijn voyagiën om te handelen maakt, soo willen dan tog dien eysch van Sijn Hoog Aansienlijke Mayesteyt voldoen, gelijk mede aan deese kant alle 'tgeen dat de Hollanders hebben willen en onder het resort van Siam valt off te krijgen is zeekerlijck staat besorgt te worden sonder aan de Hollanders daaromtrent eenig verlies maar wel profijt toe te brengen.

Voorts ingevalle d'E. Compagnie nu een schip sent om coopmanschappen bij inkoop te bemagtigen soo neemt dit schip een gedeelte van die waren mede, blijvende de rest leggen, en derhalve zoo stiere dan (in plaats van dat eene) 2 à 3 scheepen af om alle de restanten van de coopmanschappen te kunnen laeden vervullende de rest met andere waaren aldus leyt eygentlijck mijn intentie en had ik het oock zoo gaarne. En aldus sent nu den opperste thresorier 200 picols sapanhout, 200 potten oly en 100 bharen thin, mitsgaders 20 volle groote koyans rijs welckers vliessen off basten affgestampt sij off wit gestampte reys nevens nog 40 zoodanige koyangs rijs daar het vliessen aan is, alsook 100 picols root cooper met 's Compagnies bodem onder versoek dat de Hollanders daaromtrent haare hulpe willen bewijzen om daarvoor soodanige kleeden te coopen als in de lijst van den Maleytsen toclk g'exprimeert staan [fol. 133] en bijaldien de Compagnie gunst wil betonen zoo vervaardighe hetselve tezamen met de andere kleeden die tot de lijkstatie behooren en ingevalle de

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

kleden aldaar voormelt op Jaccatra niet te bekomen waaren, zoo willen dan zoo veel doen om die op andere plaatsen daar deselve vallen te bemagtigen.

Indien nu dese overvoerde coopmanschappe op Batavia haar prijs niet behalen mogten, soo houden die op om off deselve op de plaatsen daar de Compagnie haare residentien heeft off daar maar alleen om te negotiëren varen voor de behoorlijke prijs konden gedebiteert werden, willende de Hollanders daaromtrent zoo veel behulpig weesen om die waeren op de beste wijze aan de man te helpen, en wanneer die dus tot een goede prijs omgeset sijn, zoo willen voorts haar ajude verder betonen met het inkopen van die kleeden die in de Maleytse lijst gespecificeert staan.

Voorts zoo wert in de missive van den gouverneur generaal geseyt hoe dat den Lowang Feiwari sijne verlossinge verkregen en in desselfs plaats nu eenen Pieter van den Hoorn gesonden wiert om hem te vervangen. Wat nu den Lowang Feiwari belangt, deselve is kundig in de regeringe en de coustumen van het Siamse Rijk vermits een geruymen tijt alhier geresideert ende saaken en affaires van de E. Compagnie waargenomen heeft gehad, behalven dat ook weet op wat wijze men sig tusschen de 2 lantschappen (van Ziam en Batavia) gouverneren moet, hebbende hij zig in alles volcomen wel gedragen en uyt dien hoofde ook Sijne Hoog Aansienelijke Mayesteyt hem in deese tijt met een Eernaam en een goude doose gehononeert. En naedat desen Pieter van der Hoorn alhier tot vervanger van den andere g'arriveert was, soo heeft den Lowang Feiwari hem in alle zaaken men omtrent dit rijk waar te nemen g'instrueert en voorts onderrigt wegens de coopmanschappen die in Siam om te verhandelen dienden aan te brengen alsmede in hetgeen hem nog verder om te weeten nodig was. En ingevalle nu aan desen Pieter van den Hoorn [fol. 134] eenige swaarighyheit off moeyelijckheit mogt voorkomen soo en zal ik geensints hem daarin laten blijven ende sijne saaken dus laten drijven. Aan den Lowang Feiwari is mijne hulpe en accommodatie omtrent d'affaires van de E. Compagnie genoeg bekend, zullende hij al hetselve aan den gouverneur generaal ook wel weeten te vertonen.

Voorts soo wert in den brief van de gouverneur generaal geseyt dat ten tijde als Lowang Tsjoela derwaerts vertrocken was sijn seggen en voordragen voor haar wat duyster was, en niet wel begrepen hadden, dog dat nu uyt den brief van Lowang Feiware hetselve eerst verstaan, waarop dan dienen dat de gunsten en faveuren van Sijne Hoog Aansienelijke Mayesteyt aan de Compagnie betoont extraordinair groot en seer overvloedig sijn.

Nog soo wert in de missive van de Compagnie voorgehouden dat ingevalle ymant iets mogt aanbrengen 'tgeen onlusten en misverstant soude kunnen verwekken dat Sijne Hoog Aansienelijke Mayesteyt hetselve eerst wilde ondersoeken en zulk zeggen niet ligt beliefd aan te nemen en daarnae te luysteren.

Ook soo wert geseyt dat den Coning van Djohor en den gouverneur van Malacca van den beginnen ende voorledene tijden aff tot nu altoos goede vruntschap met den anderen gecultiveert gehat hebbe, voorts dat een sekeren Chinees over Malacca op Batavia g'arriveert wesende aldaar verhaalt had dat 47 vaartuygen van Padoeka Radzjas volcq omtrent Poelo Pandzjang gerecontreert had die hem geseyt hadden dat den Paducca Radia aan den coning den oorlog aan doen wilde. Het is een observantie in het Rijk van Siam, wanneer imant iets aanbrengt off iets valsch voorgeeft dat tot quaatstooking dient, dat daarop niet haastig te werck gaan maar hetselve eerst wel ondersoeken wat daarvan de waarheyth off de leugen sij om daarop dan sijn oordeel te vestigen ende de straffe te exerceren in maniere als de coustumen en usantiën medebrengen. En dit is dan aldus de

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

practijque in het [fol. 135] lant van Ziam en behoort dierhalven ook al hetgeen dat de heer gouverneur na Siam aankundigt mede volkome waar en waaragtig te wesen, doordien de regte en seekere waarheyt een onderlinge goede vruntschap best past. En bijaldien dan aldus iemant aan den gouverneur generaal iets aanbrengt, dat strecken kan om onlusten en misverstanden te causeren hetselve en believe niet ligtelijck aan te nemen, maar wille daarnae eerst terdegen inquireren ende een volkomen ondersoek doen opdat de vruntschap tusschens ons bijde ewig en bestendig blijve, ende dus betoont het ook te sijn.

Voorts soo hebbe Kon Sorserit en Monrat Pitsji die naar de negerij van Riau gegaan waaren, op haar wederkomst in Siam, die op den 9e maant voorgevallen is, gerapporteert dat Padoeka Radzja mitsgaders sijne zoonen den tommagon en Siri Bidziji Deradzja de spraek hadden laten gaen alsdat de Hollanders van Malacca voornemens waren om die van Johor te beledigen en quaat toe te brengen, dat hierop nu Padoeka Radzja den Tommagon Siri Bidziji Derardzja de sakis van de zee (dat is de zee inwoonders) ter getalle van ontrent 400 man en 29 zoo groote als kleyne vaartuygen alle met haar toegehooren versien en g'armeert versamelt hadden, met intentie om den Coning van Johor daartoe te disponneren en te brengen dat zig naar Taranganoe wilde transporteren. En wanneer nu in ruyme zee quamen zoo hadden voor om den bendahara en de verdere rijxministers van Johor te masacreren. En naardat dit volbragt soude wesen, zoo wilden den Coning van Johor naar het lant van Tsiampa voeren, dog de sakis van de zee approbeerden dit besluit en desseyn van den Paducca Radzja niet meer, waaren hiertegens, invoegen aldus deesen saak aan den bendahara ter kennisse gekomen sij, hetwelck dan Panducca Radia vernemende, zoo heeft hij het op een vlugten aangestelt, waarop dan den bendahara hem 5 bodems naegesonden [fol. 136] heeft gehad waartegens hij Paducca Radzja dan ook tekeer gegaen is bestrijdende deselve, maar de affgesondene van den bendahara kregen hem en bragten hem uyt met sijn zoon Siri Bidji de Radzja om wesende nog 4 zoonen van deesen Panducca Radzja ontsnapt, als namentlijck den eerste den Lakchsamana, den 2de den Tommagong, den 3den Sri Nara Diradzja en den 4den den Paradara Menter, die alle naar Patani gevlugt sijn.

Hiernae heeft den Coning van Johor met den bendahara ende verdere rijxgrooten sig op Djzohor weder ter neder geset en sijn residentieplaats aldaar genomen, en is de stat en het landt van Johor al van oude tijden aff van het Rijk van Ziam onderhorig geweest, gelijk dat ook aan den gouverneur generael door Lewang Tsjoela ten tijde als op Batavia was klaarlijk geremonstreert is geworden, hebbende den Koning van Johor mede na Ziam aan Sijn Hoog Aansienlijcke Mayesteyt in eerbiedigheyt geschreven dat de Hollanders van Malacca van sins waren om het lant van Johor te attaqueren, dog hadt den gouverneur generael aan de regeringe van Malacca gelast geen quaat aan die van Johor nog ook aan desselfs onderhorige te doen ofte haar te beledigen, gelijk ik mede bij een missive aan die van Johor bevolen heb gehad om geen hostiliteyten nog offensiën aan die van Malacca te plegen. Zoo wanneer nu die van Johor sig daarvan tegens die van Malacca onthouden, soo laten die van Malacca ook aan haere kant nae om die van Johor te beledigen en quaat te doen. En ingevalle dan die van Johor iets tegens die van Malacca mogten misdoen, zoo believe de Hollanders bij een brieff naar Ziam aan den capitein aldaar daarover te schrijven opdat die van Johor gelast mogt werden in Ziam te verschijnen om aan wedersijden behoorlijcke informatie dienaangaende tusschen haar beyde te nemen.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

Voorts [fol. 137] soo maeken die van de Compagnie bekent hoe de 11 personen die derwaerts gesonden sijn om eenige hantwerken te leeren sig vrij qualijck comporterende ende zeer op den arack en het spelen verslingert sijn, dog dat den E. Compagnie hetselve niet agtende, haar egter eveneens als het eygen volcq van de Compagnie aangemerckt ende gehouden en aldus gelast hadt yder sijn ambagt te laeten volleren, hetwelck altemaal een klaarblijkelijk teken van een opregten onderlinge vruntschap tusschen beyde is. Voorts zoo wanneer dese jongens nu volleert sijn en yder sijn ambagt wel verstaat, zoo willen deselve dan ten spoedigsten herwaerts senden.

Verders (melden haar Edele) wegens den slaaff van den coning die na Portugaal affgeschikt was dat het schip daar hij op was omtrent de Cabo gebleven, mitsgaders hij weder op Jaccatra aangekomen was en door die van de E. Compagnie naar Siam overgevoert wiert. Alsmede dat van des coninx slaven, die met elifanten en rinocceros naar Vranckrijk gesonden waeren twee personen overleeden en de andere mede op Batavia aengelant waeren, alsmede naar Siam getransporteert wierden, wesende alle 'tselve een saak van seer goede overleg ende een effecte van een volkomen rijp verstant. Voorts aangaande de vaartuygen met rijs geladen nevens last om daarvoor inkoop van paarden op Jaccatra te doen, dat den gouverneur generael haar met penningen g'accomodeert had zooveel als daartoe benodigt hadden, hetselve agte voor een teeken van vruntschap tussen bijde nog vaster te willen maaken. Verders dat des coninx slaven die naar de oostcust van Java vertrocken waeren om daar paarden in te coopen nog niet weder gekeert waeren, en soo die op Jaccatra voor het mousson retourneerden dat die hier zoo lang te houden hadden totdat het mousson blies om haar dan met een Compagnies schip naar Ziam te voeren. En wat belangt nu het verstrekte aan des coninx slaven om daarvoor paarden in te koopen, zoo is aan de bediende van de thresorye gelast geworden hetselve aan den [fol. 138] Lowang Feiwari en Pieter van den Hoorn in conformite van den gouverneur generaals reequening die in handen van den Loewang Feiwari was te voldoen.

Nog zoo wert in den brief van den gouverneur generaal geseyt dat men ontrent de gevorderde vier en zestig soorten van medicinalen niet wel teregt konde geraken vermits deselve in de Brachmaniese taal uytgedrukt wierden, waernaer dan nu ook aan de Brachmanies laeten vragen hebben, die daarop seyden dat alle de medicamenten in de leyste voormelt in Bengalen en ook in Souratte wel te becomen waeren, hebbende alle deselve weder in de Braminese taal laeten opstellen. Ingevalle nu de Compagnie mij de vruntschap wil doen, soo believen aan degene die harentwegen in Bengalen en in Souratte resideren te ordonneren dat dese leyst aan de apothekers aldaar willen inhandigen met versoen om de namen van de medicinalen te lesen en wanneer die daar exteren dat dan deselve kopen en herwaerts in Ziam willen oversenden.

Item dat van 's coninx schip 'twelck in Souratta gebleven en verongelukt is, 30 stucken kannon, 50 musquetten en 806 stucx kanonkogels, 5000 musquetkogels, 39 bogen, 364 pijlen, 2 picol en 3 cattys bedorven boskruyt nevens eenig scheepsgereetschap en tuyg bekomen waeren en alle 'tselve naar Ziam gesonden wiert, schrijvende den gouverneur generaal verders dat den stiermeester Ali die op dat gebleve schip beschijden is geweest, wegens de gelegentheyte en de hoedanigheyt daarvan voornemens was te ondervraegen, dog dat denselven nog zieck was en daarom dese verneming ook nog niet gedaan en aldus de constitutie daarvan doen met nae Ziam g'adviseert hadt, vermits sijne siekte nog continueerde, en is dit een zeer goede overleg van den gouverneur generael. Voorts

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

wanneer den stiermeester Ali gereconvalesceert is, zoo wil dog dan die ondervraging bij hem doen ende wegens de gelegentheyt en de toedragentheyt van het blijven dier bodem naar [fol. 139] Siam advys geven mitsgaders hem daarnae ook in persoon en al hetgeen hij daarvan verklaart herwaarts in Ziam overstieren.

Voorts hebben den gouverneur generaal ende de raden van India een caros met 6 paarden in eerbiedigheyt ter schencke gepresenteert nevens nog verscheyde andere goederen meer, die alle op die tijt door den gouverneur generaal aen mij toegeschickt zijn. Dog al dit is door practijcq van Constant bestelt, die hetzelve uyt eygen motieven en voor zig ontboden heeft gehad, waarop dan den gouverneur generael die gedagten heeft geformeert, dat die wagen aan Sijn Hoog Aansienlijke Mayesteyt seer aangenaam wesen en heel wel aanstaan soude, gelastende dan aldus om deselve ter schenk aan Sijn Maeyesteyt op t'offeren. Wanneer nu alle die presenten hier aen mij in eerbiedigheyt toegebracht wierden, zoo sijn deselve ook door Sijne Hoog Aensienlijke Mayesteyt aangevaert geworden, die daarop voorts aen den oppersten thresorier gelast heeft deselve met 1650 picols sapanhout te reciproqueren. Dog de caros is hier in Ziam t'eenemaal onnut en van geen dienst en daarom heb ik bevolen deselve weder aen den gouverneur generaal ter schenk toe te laten komen. Alle de andere presenten buyten de karos heb ik belast te recompenseren met thin in de negorij van Ligor ter quantiteyt van 57 bhaar, sendende ik hiernevens van dat minerael nog 15 bhaar. En is mijn intentie en voornemen voorts om steeds een goede vruntschap onder malkanderen te onderhouden tot in eeuwigheyt toe, zoolang de zon en maan haar omloop zullen hebben opdat deselve voor alle dagen en nagten onverbrekelijck en oneyndig blijve, gelievende den gouverneur generael (aan zijn kant) dit mede zoodanig te betragten, Geschreven op een dingsdag in de maant Safar des jaars 2232 nae de reequening van Ziam finis.

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 4 MEI 1689

[fol. 291] Antwoord van de Hoge Regering in Batavia aan Koning Phetracha (1688-1703), 4 mei 1689.

De Gouverneur-Generaal Joannes Camphuys en de Raden van Indië die residentie houden in het Kasteel van Batavia zenden deze brief aan Zijne Hoog Aanzienlijke Majesteit de Koning van Siam, die met wijsheid en voorzichtigheid zijn onderdanen regeert, met alle koningen en vorsten een oprechte vrede en vriendschap onderhoudt, en zich daardoor alom beroemd gemaakt heeft. Onze Heere God geve Zijne Majesteit een lang(e) en voorspoedig(e) leven en regering, en late hem over al zijn vijanden zegepralen.

Uit de brief die Zijne Hoog Aanzienlijke Majesteit aan de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië met het schip Hendrik Maurits in handen van het afgegane opperhoofd Joannes Keyts heeft gegeven, en die hier benevens de daarbij gevoegde geschenken met het vereiste eerbewijs is ingehaald en ontvangen, hebben de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië met uitnemende vreugde gelezen hoe het God belieft had de vorige koning uit deze wereld te halen, en dat de kroon van dat rijk weder op het hoofd zijne tegenwoordige Majesteit gekomen was, en dat door een dergelijke bijzondere beschikking van de Allerhoogste het rijk van Siam en de Edele Koning (die nu lang in dat rijk gehandeld had doch door Phaulkon en zijn aanhang veel rampspoed geleden heeft) zich nu in alle zaken hoog gelukkig achten.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

(De Hoge Regering zegt verheugd te zijn over de goede intenties van Koning Phetracha en hoopt dat Zijne Majesteit de hernieuwde contracten met de Compagnie zal onderhouden.)

[Het] is het de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië leed dat tegenwoordig aan de orders voor kleden niet kan worden voldaan. De oorzaak is de slechte toestand op de Kust van Coromandel waar de compagnieshandel door oorlog, honger en sterfte bijna drie à vier jaren stil heeft gestaan, waardoor wij bijna geen kleden van daar ontvangen hebben. Onze pakhuizen zijn bijna geheel leeg geraakt. Van de geëiste koopmanschappen die er voorheen waren, zijn wij ontbloot geraakt zodat wij nu maar enige weinige op Zijn Hoog Aanzienelijke Majesteits order verzenden. Wij zullen echter betrachten hetgene nog ontbreekt zo spoedig mogelijk [zenden] om Zijn Majesteit te behagen, en [hebben] daartoe de vereiste orders naar de buitenkantoren van onze handel afgezonden. Evenzo inzake de gevordere 64 medicamenten. De overgezonden goederen van Zijn Hoog Aanzienelijke Majesteit zijn alhier te gelde gemaakt. Ons opperhoofd de opperkoopman Pieter van der Hoorn zal aan de thesaurier een nadere opgave doen.

Met het schip Princeland gaan de paardekopers van Zijn Hoog Aanzienelijke Majesteit mee. Wij hebben hen de vereiste accomodatie gegeven en de nodige geldverstrekking. Zij voeren 23 paarden mee. Ondertussen zal zorg worden gedragen dat de Siamse jongeren hun ambachten leren.

De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië betuigen alle geschenken te hebben ontvangen die Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit heeft overgezonden en zijn daarvoor dankbaar. Zij worden aangezien voor tekenen van Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteits uitmuntende, eerlijke en oprechte gunst en genegenheid, met verzoek dat het Zijne Majesteits behagen wezen mag ook in gelijke manier aan te nemen hetgeen de Gouverneur-Generaal en de raden van India tot wedergeschenk bij dezen afzenden, tot een teken van haar oprechte genegenheid en bereidwilligheid. Te weten:

1040	stuks gemene gebleekte salempoeris
2080	stuks "poelongh gabars"
600	stuks Maleise sarassa
100	stuks hammans
140	stuks chitsen
40	stuks goude en silvere allegias
11325	lb sandelhout
732	lb nagelen
600	lb nootmuscaten
308	lb foelie
640	lb caneel
6	stuks marmar beelden

Geschreven in het groot Kasteel Batavia op het eiland Groot Java in het koninkrijk Jaccatra, 4 mei 1689, was getekend Joannes Camphuys.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

บทแปลภาษาไทย

จดหมายเหตุร้ายวันของป้อมปัตตาเวีย วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689

สาส์นจากเจ้าพระยาศรีธรรมราชเดชะชาติอำมาตยานุชิตพิพิธรัตนราชโกษาธิบดี อกภัยพิริยบรากรมภาหุถึงท่านข้าหลวงใหญ่⁹ ผู้ปกครองกิจการทั้งปวงแห่งบริษัทอินเดีย ตะวันออกและชาวฮอลันดาทั้งหลายในกรุงปัตตาเวีย

สาส์นจากท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งเอเชียพร้อมบรรณาการได้นำส่งแก่ข้าพเจ้าโดยผู้บังคับการเรือวินเซ็น (Windjen) และหัวหน้าพ่อค้าปีเตอร์ ฟัน เดินไฮร์น (Pieter van den Hoorn) ตามพิธีการที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ทางเราได้อ่านสาส์นและรับทราบถึงสารัตถะโดยบริบูรณ์

ข้าพเจ้ายินดีที่ท่านข้าหลวงใหญ่ยังดำรงอำนาจในการปกครองอาณาจักรจากาตราด้วยความเข้มแข็ง ข้าพเจ้าหวังให้เป็นเช่นนี้ตราบนานเท่านานและขอให้ท่านพร้อมด้วยสิ่งพึงปรารถนาทุกประการ

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ครองราชอาณาจักรสยามประจวบอย่างหนักและสวรรคตในเวลาต่อมา ดังนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันจึงได้สืบราชสมบัติต่อจากพระองค์ หนึ่ง พระราชโองการของพระองค์มิใช่อื่นใดนอกจากพระราชดำริซึ่งสถิตในนามและสถานะของข้าพเจ้า

เกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสอง [คอนสแตนติน ฟอลคอน Constantine Phaulkon] กับบรรดาพ่อค้าทั้งหลายที่เข้ามาทำการค้าหรืออาศัยในสยาม เขาได้สร้างปัญหาและก่อเรื่องเหลวไหลไร้เหตุผลกับบรรดาพ่อค้า ข้ายังคงชี้ คุกคาม ข่มขู่จนไม่มีใครกล้าบริภาษ ก็องสต็องยังอ้างสิทธิในสินค้าทั้งหมดในคลังสินค้าของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและยกยอกสินค้าไปเป็นจำนวนมากจนเกิดความเสียหาย นอกจากนี้ ยังก่อความผิดและละเมิดกฎหมายที่ประเพณีที่ยึดถือกันมายาวนาน ซึ่งจะไม่ระบุในสาส์นนี้เนื่องจากหลวงอกภัยวาริ¹⁰ กำลังจะออกเดินทาง[ไปปัตตาเวีย] เขามีความรู้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับเหตุการณ์และเรื่องราวของบุคคลผู้นี้ในช่วงเวลาที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสวรรคต หลวงอกภัยวาริจะรายงานเรื่องเหล่านี้แก่ท่านข้าหลวงใหญ่ว่า เหตุที่ทั้งสองสามารถก่อเรื่องเลวร้ายทั้งหมดได้ก็ด้วยเป็นที่โปรดปรานยิ่งของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นอกจากนี้ เมื่อครั้งที่หัวหน้าสถานีการค้าเอโนค โปลฟุต (Enoch Poolvoet) ดำรงตำแหน่งหลวงอกภัยวาริ และมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบกิจการของบริษัทอันทรงเกียรติในสยาม

⁹ ข้าหลวงใหญ่ขณะนั้นคือ โยฮันเนิส กัมป์แฮวส์ (Joannes Camphuys) ดำรงตำแหน่ง ค.ศ. 1684-1691

¹⁰ ในข้อความด้านข้างของเอกสารเขียนว่า“เป็นตำแหน่งพระราชทานให้พ่อค้าใหญ่ของบริษัทอันทรงเกียรติหลังจากที่ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้วและเป็นที่โปรดปรานของพระองค์” หลวงอกภัยวาริเป็นยศและบรรดาศักดิ์ที่พระราชทานให้หัวหน้าสถานีการค้าวีไอซีในกรุงศรีอยุธยา ในกรณีนี้คือโยฮันเนิส ไคต์ส (Joannes Keyts)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงบัตินาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงบัตินาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

อับดุลร์ รัสซัค (Abdul Vrerzaaken) บุตรของของชาวมะหังน [โมกุล] หรืออาจเป็นชาว มะหังนเองได้รับแต่งตั้งเป็น Feja Felatis¹¹ พร้อมได้รับมอบหมายให้ดูแลพื้นที่บางส่วนของ กรุงศรีอยุธยา ด้วยตำแหน่งนี้เขาได้กำหนดให้หัวหน้าสถานีการค้าฮอลันดาปฏิบัติตาม ระเบียบและมาตรการเก็บภาษีที่ไร้เหตุผลหลายประการและไม่อนุญาตให้ซื้อขายตาม กระบวนการที่ควรจะเป็น ในเวลานี้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกำลังแก้ไขปัญหานี้ และเมื่อ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศโปรดเกล้าฯ ให้ Feja Felatib พ้นจากหน้าที่เสีย เหล่า พ่อค้าต่างชาติและชาวฮอลันดาจึงสามารถดำเนินการค้าในสยามได้โดยสงบเสถียร (อยู่เป็น เวลานาน) อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ท้องตึงต้องเข้ารับตำแหน่งพระยาวิชาเยนทร์และที่ปรึกษา ในราชสำนัก เขาได้ก่อความยากลำบากและความไม่เป็นธรรมนานัปการแก่บรรดาพ่อค้า ต่างชาติรวมทั้งชาวฮอลันดา โดยอ้างว่าทั้งหมดนี้เป็นไปตามพระราชโองการในสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศเนื่องจากทรงโปรดปรานและเมตตาเขายิ่งกว่า Feja Felatib ด้วย ความยำเกรง จึงไม่มีผู้ใดกล้าที่จะกราบทูลพระองค์ ทุกคนได้เพียงแต่รอจนหนทางและ โอกาสที่เหมาะสมดำเนินมาถึง ท้องตึงย่อมจะได้รับผลอันสมควร และในเวลานี้เอง เมื่อ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประชวรอย่างหนัก ท้องตึงต้องได้สมคบกับพวกฝรั่งเศส อังกฤษ จีน และทหารชั้นสูงในกองทัพสยามผู้ซึ่งถูกล่อลวงให้มาเข้ากับฝ่ายของเขา เมื่อสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันทรงทราบเรื่องดังกล่าวจึงได้จับกุมและสำเร็จโทษท้องตึงเสีย และ นี่คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับบุคคลผู้นี้

อนึ่ง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้แจ้งมา ณ ที่นี้ว่า ตลอดเวลาที่ชาวฮอลันดา อาศัยในสยาม พวกเขาไม่เคยก่อเรื่องชั่วร้ายหรือคบคิดแผนกบฏต่อราชอาณาจักรหรือ พยายามก่อความยากลำบากใด ๆ หากแต่ยึดมั่นในครรลองแห่งมิตราภาพ ปฏิบัติตามหลัก เหตุผลและข้อตกลงตลอดมา บัดนี้จึงเป็นเวลาอันควรที่จะตอบแทนไม่ตรีจิตและเจตนาดี ของชาวฮอลันดา ทางเราเห็นว่าในเวลานี้เหมาะสมยิ่งที่จะกระทำตามความปรารถนา นี้ ด้วยปราศจากอุปสรรคขัดขวางเรื่องนี้อีกต่อไป ในขณะที่ข้อตกลงที่ได้ระบุไว้และสัญญาที่ กระทำขึ้นอย่างเหมาะสมได้เป็นที่ยอมรับร่วมกันโดยมิได้ผิดแผกไปจากความประสงค์ แม้แต่น้อย หากยังมีสิ่งใดที่มีได้ระบุในสัญญาและเป็นความประสงค์ของชาวฮอลันดา ทาง เราจะจัดการช่วยเหลือให้บรรลุอย่างเป็นธรรมและเหมาะสม นี่เป็นความปรารถนาและ เจตนารมณ์ของข้าพเจ้า หากชาวฮอลันดาแสดงให้เห็นถึงมิตราภาพและ สัมพันธไมตรีอันจริงใจซึ่งตรง ข้าพเจ้าจะมอบความอนุเคราะห์เกื้อกูลให้ยิ่งกว่าที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้ามิได้มีความตั้งใจหรือเจตนาหมายให้ภัยอันตรายใดตกแก่ชาวฮอลันดา และหากเกิดความเดือดร้อนใด ๆ ขึ้นกับชาวฮอลันดาไม่ว่า ณ ที่ใด ขอเพียงแจ้งให้ข้าพเจ้า ทราบ ข้าพเจ้าจะป้องกันมิให้เกิดเรื่องเช่นนั้นขึ้น

¹¹ในข้อความด้านข้างของเอกสารเขียนว่า “เป็นบรรดาศักดิ์สำหรับขุนนาง”

หมายถึงอับดุลร์ รัสซัค มาซันดารนี ชาวเปอร์เซียผู้ดำรงตำแหน่งออกญาพิชิตในเวลานั้น

ยิ่งไปกว่านั้น หากเรือของบริษัทอันทรงเกียรติอับปางลง ณ แห่งหนใดภายในน่านน้ำของราชอาณาจักรสยาม ทางเราจะสรรหาวิถีทางอันเหมาะสมเพื่อช่วยเหลือบริษัทในเรื่องนี้ กระทั่งเสนอความช่วยเหลือแก่บรรดาพ่อค้าต่างชาติทั้งหลายที่เข้ามาค้าขายในราชอาณาจักรสยาม กระนั้น พ่อค้าเหล่านี้มิได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หากผู้ใดมิได้ตระหนักถึงความปรารถนาดีนี้ ย่อมไม่เต็มใจจะแสดงความนอบน้อม ในทางตรงกันข้าม หากผู้ใดพึงระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณด้วยใจบริสุทธิ์ ย่อมไม่ลังเลจะแสดงออกด้วยความจงรักภักดี อย่างไรก็ดี หากผู้ใดกระทำการอันทุจริตมัวหมอง เราย่อมมิอาจรักษามิตรไมตรีที่มีแก่กันไว้ได้

ในระหว่างนี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังไม่มีพระราชประสงค์จะทำการค้า แต่ทรงปรารถนาจะได้รับผ้า เหล่านี้เพื่อนำมาใช้ในงานพระบรมศพของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ มีผ้า 20 ชนิด จำนวน 1,032 corgies¹² กับอีก 10 ผืน ซึ่งจะนำมาใช้ได้ตามประสงค์ หากท่านข้าหลวงใหญ่ปรารถนาจะมอบอุปการคุณและแสดงไมตรี โปรดจัดเตรียมผ้าเหล่านี้ไว้สำหรับพระราชพิธีพระบรมศพ

อนึ่ง ทางเราปรารถนาจะได้รับผ้าชนิดอื่น ๆ ตามตัวอย่างและรายการด้านล่างเพื่อจะนำมาแจกจ่ายแก่ผู้จงรักภักดีและข้าราชการบริพารในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ถวายงานด้วยใจบริสุทธิ์ ประกอบด้วยผ้า 53 ชนิด¹³ จำนวน 1,616 corgies หากท่านข้าหลวงใหญ่จะกรุณาสนองความประสงค์ของข้าพเจ้า ขอให้ส่งผ้าทั้งหมดมาในทันทีเพื่อจะได้นำไปใช้ใน งานพระบรมศพ

นอกจากนี้ หากบริษัทอันทรงเกียรติจะส่งเรือหรือขบวนเรือมายังสยามพร้อมผ้ามีขอบเขียนลายตามตัวอย่าง¹⁴ ซึ่งระบุไว้ด้านล่างนี้ และหากบริษัทอันทรงเกียรติปรารถนาจะได้รับสินค้าที่จัดหาได้ในราชอาณาจักรสยาม ท่านจะต้องมีคำสั่งไปยังเจ้าหน้าที่บนชายฝั่งโคโรมันเดลให้ส่งสิ่งทอและผ้าดังกล่าว ทั้งที่มีขอบและไม่มีขอบเพื่อนำเข้ามาขายในตลาดสยาม และหากได้รับผ้าเหล่านี้เมื่อใด ทางเราจะให้เจ้าหน้าที่กรมพระคลังรับเอาไว้โดยแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น ๆ ที่ชาวฮอลันดาอาจต้องการ

หากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประสงค์สิ่งใดซึ่งผลิตในจากาตราหรือดินแดนที่ชาวฮอลันดาอาศัยหรือ ณ แห่งหนใดที่เรือของบริษัทเดินทางไปค้าขาย ท่านย่อมสามารถสนองพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ เช่นเดียวกัน หากชาวฮอลันดาปรารถนาสิ่งใด

¹² 1 corge หรือ corgie ประกอบด้วยสิ่งทอ 20 ผืน

¹³ ในข้อความด้านข้างของเอกสารเขียนว่า “ตัวอย่างผ้าทั้ง 53 ชนิดไม่ปรากฏ มร. ไกด์สระบุว่าไม่ได้รับ ตัวอย่างผ้า”

¹⁴ ในข้อความด้านข้างของเอกสารเขียนว่า “ตัวอย่างผ้าไม่ปรากฏ เช่นเดียวกับรายการภาษามาเลย์ที่จะกล่าวถึงต่อไป มร. ไกด์สไม่ได้นำมาด้วย แต่กลับมีรายการภาษาเปอร์เซียที่ระบุรายการผ้าทั้งหมดสำหรับพระเจ้ากรุงสยามและบันทึกข้อความสามชุดที่ต่างกันและแยกออกมาจากรายการรวมที่ระบุ ว่าผ้าประเภทไหนสามารถหาได้ในเขตเบงกอล ชายฝั่งโคโรมันเดล และสุรัต”

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

ภายใต้ชัฒนทสี่มาสยาม ทางเราจะส่งมอบไปโดยมิให้ฮอลันดาขาดทุนแม้แต่น้อย และ ย่อมจะยังผลกำไรแก่ฮอลันดาด้วย

นอกจากนี้ บริษัทอันทรงเกียรติได้ส่งเรือออกไปเพื่อรับสินค้าที่ซื้อไว้ แต่เรือสามารถ บรรทุกสินค้าได้เพียงบางส่วน แล้วยังเหลือสินค้าตกค้าง ด้วยเหตุนี้จึงจะส่งเรือมา 2-3 ลำ (แทนที่จะส่งมาเพียงลำเดียว) เพื่อจะสามารถบรรทุกสินค้าที่ตกค้างและสินค้าอื่น ๆ ให้เต็ม ลำ นี่เป็นเจตนาธรรมของข้าพเจ้าเช่นกันและข้าพเจ้าย่อมจักปฏิบัติดุจเดียวกัน ดังนั้นบัดนี้ หัวหน้ากรมพระคลังจึงได้ส่งไม้ฝางจำนวน 200 หาบ น้ำมัน 200 หม้อ ดิบุก 100 bahar ข้าวขัดเปลือกหรือข้าวสารปริมาณเต็ม 20 เกวียนใหญ่ และข้าวเปลือกอีก 40 เกวียน พร้อมด้วยทองแดง 100 หาบ ไปกับเรือของบริษัท ข้าพเจ้าหวังว่าชาวฮอลันดาจะเอื้อเพื่อ จัดหาผ้าตามรายการของลามาเลย์ หากบริษัทเต็มใจจะจัดเตรียมผ้าดังกล่าวพร้อมผ้า ชนิดอื่น ๆ สำหรับใช้ในงานพระบรมศพแต่ไม่สามารถหาผ้าดังที่ระบุได้ในจากาตรา ขอให้ บริษัทช่วยจัดหาผ้ามาจากที่อื่นอย่างเต็มกำลัง

หากสินค้าที่ส่งไปยังปัตตาเวียขายได้ราคาไม่เหมาะสม ท่านควรเก็บไว้ในสถานที่ทำ การของบริษัทหรือที่ซึ่งบริษัทเดินเรือไปค้าขาย เพื่อจะสามารถขายสินค้าเหล่านั้นได้ใน ราคาอันสมควร ในกรณีนี้ ฮอลันดาคงจะช่วยขายสินค้าเหล่านั้นได้ในราคาที่ดีที่สุด และ เมื่อสามารถขายสินค้าเหล่านั้นได้ราคาดีแล้ว โปรดจัดซื้อผ้าตามที่ระบุไว้ในรายการภาษามาเลย์

อนึ่ง ในสาส์นจากข้าหลวงใหญ่แจ้งว่าหลวงอภัยวาริได้พ้นจากหน้าที่แล้ว และได้ส่งปีเตอร์ ฟัน เดิน โฮร์น ให้มาปฏิบัติหน้าที่แทน หลวงอภัยวาริเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับการ ปกครองและจารีตของราชอาณาจักรสยาม ด้วยเขาได้พำนักอยู่ ณ ที่นี้เป็นเวลาพอสมควร และได้ดูแลธุรกิจการค้าของบริษัทอันทรงเกียรติ รวมถึงวิธีดำเนินกิจการระหว่างดินแดนทั้งสอง (สยามและปัตตาเวีย) เนื่องจากเขาประพฤตินั้นเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกเรื่อง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานบรรดาศักดิ์และเขียนหมากทองคำ ให้ และนับแต่ปีเตอร์ ฟัน เดิน โฮร์น เข้ามาปฏิบัติหน้าที่แทน หลวงอภัยวาริได้แนะนำเรื่อง ที่พึงปฏิบัติในราชอาณาจักรนี้ และยังมีเรื่องเกี่ยวกับประเภทของสินค้าที่ควรส่งมาค้าขาย ในสยาม รวมถึงเรื่องอื่น ๆ ที่พึงทราบ และหากในเวลานี้ปีเตอร์ ฟัน เดิน โฮร์น เคารพความ เดือดร้อนหรือความยากลำบากใด ๆ ข้าพเจ้าจะไม่ละทิ้งเขาแล้วเพิกเฉยรอคอยให้เรื่องผ่านไป หลวงอภัยวาริยอมตระหนักดีในความอนุเคราะห์ที่ข้าพเจ้าได้มอบแก่บริษัทอันทรง เกียรติ และย่อมจะแจ้งเรื่องนี้แก่ท่านข้าหลวงใหญ่อย่างชัดเจนดุจกัน

นอกจากนี้ ในสาส์นของท่านข้าหลวงใหญ่ยังระบุด้วยว่า เมื่อครั้งที่หลวงจุฬา¹⁵ เดินทาง ออกจากที่นั่น ได้กล่าววาทะและประพจน์ดีดวชนให้เคลือบแคลง ทำให้ไม่อาจเข้าใจได้ แต่

¹⁵ ในข้อความด้านข้างของสาส์นเขียนว่า “เป็นชื่อของราชทูตสยามที่มาเยือนปัตตาเวียก่อนหน้านั้นพร้อมกับ มร. ไกด์ส”

เมื่อได้รับสาส์นจากหลวงอภัยวาริ เรื่องนี้จึงเป็นที่กระจ่าง และแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระมหากรุณาธิคุณยิ่งแก่บริษัท¹⁶

กระนั้น ในสาส์นถึงบริษัทได้ระบุว่า หากผู้ใดก่อความวุ่นวายหรือกระทำการให้เป็นที่เข้าใจผิด สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีพระราชวินิจฉัยเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวและมีรับสั่งว่าจะไม่ฟังความอย่างฉาบฉวยแต่จะทรงพิจารณาให้ถ้วนถี่

นอกจากนี้ยังระบุด้วยว่า นับแต่แรกเริ่มจวบจนปัจจุบัน กษัตริย์แห่งยะโฮร์และผู้ว่าการมะละกา [ของวีไอซี] ได้เจริญสัมพันธไมตรีแก่กันอยู่เสมอ ยิ่งกว่านั้น ชาวจีนผู้หนึ่งได้เดินทางผ่านมะละกามายังปัตตาเวีย และรายงานว่ามีเรือที่บรรทุกไพร่พลของปาดูกา ราจา (Paduka Raja) จำนวน 47 ลำ มาชุมนุมกันอยู่บริเวณรอบ Pulau Pandzjang และได้รับแจ้งว่าปาดูกา ราจาต้องการจะประกาศสงครามกับกษัตริย์ เป็นจารีตของราชอาณาจักรสยาม เมื่อมีผู้ใดโจษจันหรือเผยแพร่ข่าวลืออันเป็นเท็จ ทางเรามีได้เร่งจัดการในทันที แต่จะพิจารณาสืบหาว่าความเป็นจริงเท็จประการใด แล้วจึงดำเนินการตัดสินกำหนดบทลงโทษตามกฎหมายที่วางไว้ เช่นนี้เป็นวิถีที่ยึดถือปฏิบัติกันในราชอาณาจักรสยาม ท่านข้าหลวงใหญ่จึงควรรายงานแก่สยาม โดยเฉพาะหากเรื่องดังกล่าวเป็นจริง ความจริงที่ถูกต้องและเที่ยงตรงย่อมเป็นสิ่งช่วยจรรโลงมิตรภาพให้ยั่งยืน ดังนั้นหากมีผู้ใดแจ้งท่านข้าหลวงใหญ่เกี่ยวกับเรื่องนี้อาจนำไปสู่ความบาดหมางหรือความเข้าใจผิด ขอโปรดอย่าด่วนฟังความควรพินิจพิเคราะห์ให้ถี่ถ้วน เพื่อมิตรภาพของเราจะยาวนานมั่นคง และนี่คือเรื่องราวที่เกิดขึ้น

นอกจากนี้ เมื่อขุน Sorserit และหมื่น rat Pitsji ซึ่งเดินทางไปยังเมืองริเยา กลับมาถึงสยามในเดือน 9 ได้รายงานว่าปาดูกา ราจาและบุตร คือ เตอมังกุง และ ศรี บิดลิจิ ราจาแพร่ข่าวลือว่าชาวฮอลันดาในมะละกากำลังวางแผนโจมตีและทำร้ายผู้คนในยะโฮร์ ในกรณีนี้ ปาดูกา ราจา เตอมังกุง และ ศรี บิดลิจิ ราจาได้ระดมชาวเลย์ (Sakis) จำนวน 400 คน พร้อมด้วยเรือใหญ่น้อยติดสรรพาวุธพร้อมจำนวน 29 ลำ ตั้งใจจะเคลื่อนกำลังไปโจมตีกษัตริย์ยะโฮร์และลักพาพระองค์ไปยังตรังกานูและเมื่อพวกเขาเดินเรือออกทะเลหลวง ก็หมายจะสังหารเป็นดาฮารากับเหล่าเสนาบดีของอาณาจักรยะโฮร์แลเมื่อกระทำการสำเร็จแล้วจะลักพาตัวกษัตริย์แห่งยะโฮร์ไปยังจัมบา แต่พวกชาวเลย์ไม่เห็นด้วยกับแผนการของปาดูกา ราจาจึงคัดค้าน เมื่อเป็นดาฮารา และปาดูกา ราจาทราบเรื่องดังกล่าวเป็นดาฮาราได้ขับไล่พวกชาวเลย์ไปโดยส่งเรือรบ 5 ลำ ไล่ติดตามพวกเขา ฝ่ายปาดูกา ราจาให้รู้สึกรุนแค้นจึงเกิดการวิวาทกัน แต่กำลังพลของเป็นดาฮาราสสามารถจับกุมปาดูกา ราจาพร้อมบุตร ศรี บิดลิจิ ราจา แต่บุตรอีก 4 คนได้แก่ คนแรกคือลักษมาณา (Laksmana) คนที่สองคือเตอมังกุง (Temanggung) คนที่สามคือศรี นราธิ ราชา (Sri

¹⁶ ในข้อความด้านข้างของสาส์นเขียนว่า “ดูเหมือนว่าพระเจ้ากรุงสยามกำลังพยายามสื่อให้เขาเข้าใจว่าพระมหากรุณาธิคุณเป็นพิเศษนี้เพื่อแลกกับการที่ท่านข้าหลวงใหญ่จะกรุณาอนุมัติให้ชาวสยามเดินเรือไปยังชวา ยังไม่เป็นประเด็น ณ จุดนี้”

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

20

Nara du Raja) และคนที่สี่คือ ปาราดารา เมินเตอร์ (Paradara Menter) หลบหนีไปยังปัตตานี

ครั้นแล้ว กษัตริย์แห่งยะโฮร์พร้อมด้วยเป็นดาฮารา และขุนนางชั้นสูงแห่งอาณาจักรได้กลับมาถึงยะโฮร์อีกครั้งและได้พำนักอยู่ ณ ที่นั้น และ ดินแดนยะโฮร์ได้เป็นประเทศราชของราชอาณาจักรสยามนับแต่อดีต ดังที่หลวงจุฬาได้อธิบายให้ท่านข้าหลวงใหญ่ได้ประจักษ์เมื่อครั้งที่เขาพำนัก ณ กรุงปัตตาเวีย กษัตริย์แห่งยะโฮร์จึงส่งพระราชสาส์นมาถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยความรักดี กราบทูลว่าชาวฮอลันดาในมะละกากำลังวางแผนโจมตียะโฮร์ อย่างไรก็ดี ท่านข้าหลวงใหญ่ได้สั่งห้ามมิให้รัฐบาลของมะละกาทำอันตรายแก่ยะโฮร์ โดยห้ามมิให้ปฏิบัติต่อยะโฮร์ในฐานะบริวารและห้ามรุกรานโจมตีเช่นเดียวกัน ในสาส์นถึง [กษัตริย์] ยะโฮร์ ข้าพเจ้าได้สั่งห้าม มิให้ก่อสงครามหรือรุกรานมะละกาตั้งนั้น ในเวลานี้เมื่อผู้ที่อาศัยในยะโฮร์ได้ละเว้นการกระทำมิชอบต่อมะละกา ทางมะละกาย่อมไม่จู่โจมกล้ากรายยะโฮร์เช่นกัน หากฝ่ายยะโฮร์ล่วงล้ำละเมิดมะละกาเมื่อใดขอให้ชาวฮอลันดาโปรดส่งสาส์นแจ้งมายังหัวหน้าสถานีการค้าในสยาม เมื่อนั้นสยามจะได้สั่งให้กษัตริย์แห่งยะโฮร์มาแสดงตนในสยามเพื่อเรื่องราวที่เป็นไประหว่างทั้งสองฝ่ายจะได้กระจ่างชัดเจน

นอกจากนี้ [ในสาส์น] บริษัทได้แจ้งว่า ชาวสยามจำนวน 11 คนที่ส่งไปยังที่นั้น [ปัตตาเวีย] เพื่อเรียนรู้ฝึกฝนงานช่างฝีมือบางประเภทมีความประพฤติไม่เหมาะสม ซ้ำยังมัวเมาสุราและการพนัน แต่บริษัทอันทรงเกียรติมิได้เข้ามาเกี่ยวข้องจัดการเรื่องนี้ กลับปฏิบัติต่อคนเหล่านั้นดุจเดียวกับคนของบริษัทเอง โดยสั่งให้แต่ละคนฝึกฝนงานช่างให้เชี่ยวชาญบริบูรณ์ นับเป็นพยานอันแจ่มแจ้งที่แสดงถึงความจริงใจในมิตรภาพที่มีแก่กัน อนึ่ง เมื่อคนเหล่านี้สำเร็จจนเข้าของ ขอให้ท่านส่งพวกเขากลับมายังสยามโดยเร็วที่สุด

บริษัทอันทรงเกียรติยังได้รายงานเกี่ยวกับข้าราชการบริวารในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ส่งไปยังโปรตุเกส เรือที่เขาโดยสารไปนั้นได้อับปางลงบริเวณใกล้กับแหลม [กู๊ดโฮป] แต่เรือของบริษัทได้นำเขากลับไปยังจากาตราและส่งกลับมายังสยาม

ยิ่งกว่านั้น ข้าราชการบริวารในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ส่งไปยังฝรั่งเศสพร้อมด้วยช้างและแรด ได้เสียชีวิต 2 นาย อีกนายหนึ่งได้กลับมาถึงปัตตาเวียและถูกส่งกลับมายังสยาม เรื่องน่าพอใจนี้ล้วนน่าพาให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน

นอกจากนี้ สำหรับเรือบรรทุกข้าวซึ่งนำสินค้าไปขายเพื่อซื้อผ้าในจากาตรา ท่านข้าหลวงใหญ่ได้จัดเตรียมเงินตราให้มากเท่าที่ต้องการ ย่อมเป็นสัญญาว่าท่านปรารถนาให้มิตรภาพระหว่างเราแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ เหล่าข้าราชการบริวารที่ได้เดินทางไปยังชายฝั่งตะวันออกของชวาเพื่อซื้อผ้า ยังมิได้เดินทางกลับมา และหากพวกเขาจะกลับมายังจากาตราก่อนฤดูมรสุม จักต้องรออยู่ ณ ที่นี้ [ปัตตาเวีย] จนกระทั่งมรสุมเริ่มขึ้น เมื่อนั้นพวกเขาจะโดยสารเรือของบริษัทมายังสยาม และเรื่องเกี่ยวกับ [เงิน] ที่ท่านให้เหล่าข้าราชการบริวารหยิบยืมเพื่อจัดซื้อผ้า เจ้าหน้าที่

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

ในกรมพระคลังได้รับคำสั่งให้ชดเชยเงินจำนวนดังกล่าวแก่หลวงอภัยวาริและปีเตอร์ ฟัน เดิน โฮร์น ตามรายการบัญชีของท่านข้าหลวงใหญ่ซึ่งอยู่กับหลวงอภัยวาริ

นอกจากนี้ ในสาส์นของท่านข้าหลวงใหญ่ได้แจ้งว่าผู้คนมิได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับ โอสถสมุนไพรรวม 64 ชนิดอย่างถ่องแท้ เนื่องจากสมุนไพรรเหล่านั้นมีชื่อเรียกเป็นภาษา พราหมณ์ ทางเราได้สอบถามพวกพราหมณ์เกี่ยวกับสมุนไพรรจึงได้ความว่าโอสถใน รายการเหล่านั้นสามารถหาได้ในเบงกอลและสุรัต และได้ให้บันทึกไว้ในบัญชีรายการอีกครั้ง เป็นภาษาพราหมณ์ หากบริษัทจะกรุณา โปรดสั่งให้เจ้าหน้าที่ที่อาศัยในสุรัตและเบงกอล มอบรายการนี้แก่คนปรุงยา ขอให้พวกเขาช่วยอ่านชื่อโอสถเหล่านั้น และหากสามารถชื่อ ได้ที่นั่น โปรดจัดส่งโอสถเหล่านั้นมายังสยามด้วย

สินค้าของเรือหลวงซึ่งเทียบท่าอยู่ในสุรัตและได้อัปปางลงได้กึ่งคืนและส่งมายังสยาม แล้ว ได้แก่ ปืนใหญ่ 30 กระบอก ปืนคาบศิลา 50 กระบอก กระสุนปืนใหญ่ 806 ลูก กระสุนปืนคาบศิลา 5,000 ลูก คันธนู 39 คัน ลูกศร 364 ดอก ดินปืนที่เสียหาย 2 หาบ 3 สลึง นอกจากนี้ยังได้กู้เรือและระโยงเรือเพื่อส่งคืนแก่สยามแล้ว ท่านข้าหลวงใหญ่ได้แจ้ง ว่าตั้งใจจะสอบถามนายท้ายเรืออาลี (Ali) ผู้ประจำการบนเรือที่ถูกทิ้งไว้เกี่ยวกับเหตุการณ์ และความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่เขากำลังไม่สบายอยู่จึงยังมิได้สอบสวนเรื่องนี้ให้ชัดเจนเพื่อ แจ้งแก่สยาม หากเขายังไม่หายจากอาการป่วย วิจารณ์ญาณของท่านข้าหลวงใหญ่นับว่า ชอบแล้ว เมื่อนายท้ายเรืออาลีค่อยยังชั่วแล้ว ทางเราปรารถนาให้มีการไต่ถามเขาและขอ คำแนะนำถึงโอกาสและความเป็นไปได้ในการนำเรือกลับสู่สยามรวมถึงการส่งอาลีกลับมา ยังสยามพร้อมของบรรทุกในเรือเพื่อจะสามารถรายงานเรื่องดังกล่าวด้วยตนเอง

นอกจากนี้ ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียได้กรุณาส่งรถม้า พร้อมม้าจำนวน 6 ตัว และสินค้าหลากชนิดมามอบเป็นบรรณาการ ซึ่งในเวลานี้ได้ส่งมาถึง ข้าพเจ้าทั้งหมดแล้ว อย่างไรก็ตาม นี่เป็นอุบายของก้องสตึงที่ต้องการสั่งสินค้าเหล่านี้เพื่อ สอนองความประสงค์ของตนและจัดการเรื่องทั้งหมดด้วยตนเอง ครั้งนั้น ท่านข้าหลวงใหญ่ จึงเข้าใจว่ารถม้าจะเป็นที่พอพระราชหฤทัยในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยิ่ง จึงปรารถนาจะ ถวายแต่พระองค์ เมื่อข้าพเจ้าได้รับบรรณาการทั้งหมดอันแสดงถึงความเคารพ และนำขึ้น ทูลเกล้าถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์มีรับสั่งให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงในกรมพระคลัง มอบไม้ฝางปริมาณ 1,650 หาบเป็นสิ่งตอบแทน อย่างไรก็ตาม รถม้าไม่มีประโยชน์และไม่ สามารถใช้งานได้จริงในสยาม ข้าพเจ้าจึงสั่งให้มอบรถม้างดแล้วคืนแก่ท่านข้าหลวงใหญ่ นอกจากนี้รถม้าแล้ว ข้าพเจ้าได้รับบัญชาให้มอบตีบุกจากละคอนจำนวน 57 bahar เป็นการ ตอบแทน และข้าพเจ้าขอมอบตีบุกอีก 15 bahar แก่ท่านด้วย เป็นความปรารถนาและ ความประสงค์ของข้าพเจ้าที่จะดำรงมิตรภาพที่มีแก่กันให้ยั่งยืนตลอดทุกวันคืน ตรวบสุริยัน จันทรายังฉายฉาน หวังว่าท่านข้าหลวงใหญ่จะเพียรยึดมั่นในครรรลงนี้ดุจเดียวกัน เขียนเมื่อวันอังคาร เดือน Safar ในปี 2232 ตามปฏิทินสยาม

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชา ครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

22

จดหมายเหตุร้ายวันของบ้อมปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

สาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ถึงพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชา ครองราชย์ 1688-1703) วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

ข้าหลวงใหญ่ โยฮันเนิส กัมป์แชรวิส (Joannes Camphuys) และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกผู้พำนักประจำบ้อมปัตตาเวียถวายสาส์นฉบับนี้แด่พระเจ้ากรุงสยาม ผู้ทรงครองแผ่นดินด้วยปรีชาญาณอันสุขุม ผู้ทรงอำนาจสันติสุขและไม่ตรีกับกษัตริย์แลเจ้าผู้ครองนครทั้งผอง จนเป็นที่ยกย่องไปทั่วสารทิศ ขอพระเป็นเจ้าโปรดอำนวยให้พระองค์มีพระชนม์ชีพยืนยาว ครองราชสมบัติด้วยความไพบุลย์รุ่งเรือง และมีชัยเหนืออริราชศัตรูทั้งปวง

พระราชสาส์นพร้อมด้วยของขวัญจากพระเจ้ากรุงสยามที่อัญเชิญมามอบแก่ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกโดยโยฮันเนิส ไกด์ส (หัวหน้าสถานีผู้กำลังจะพ้นหน้าที่) ซึ่งเดินทางมาโดยเรือเอ็นดริก เมาริตส์ (Hendrik Maurits) ได้รับไว้ ณ กรุงปัตตาเวีย ด้วยความสักการะเทิดทูน ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกได้อ่านสาส์นด้วยความปลื้มปีติด้วยพระเป็นเจ้าทรงกรุณาธิคุณรับพระเจ้ากรุงสยามองค์ก่อนไว้ และพระเจ้ากรุงสยามองค์ปัจจุบันได้สืบราชบัลลังก์ตามพระประสงค์แห่งพระผู้เป็นเจ้า ถือเป็นบุญวาสนายิ่งของราชอาณาจักรสยามอันยิ่งใหญ่และกษัตริย์ผู้ทรงประเสริฐ (ผู้ทรงอภิบาลราชอาณาจักรมาอย่างยาวนาน หากแต่ต้องประสบเคราะห์กรรมจากพอลคอนและพรรคพวก) ด้วยประการทั้งปวง

(ย่อความ: ข้าหลวงใหญ่ได้แสดงความยินดีในพระราชอัธยาศัยแห่งสมเด็จพระเพทราชา และปรารถนาให้พระองค์ยึดมั่นในสนธิสัญญากับบริษัทซึ่งรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่นี้)

ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกรู้สึกเสียใจด้วยเวลานี้ไม่อาจจัดหาภูเขาแพรวพรรณมาให้ได้ตามบัญญัติของท่าน เนื่องจากสภาวารณณ์เลวร้ายในชายฝั่งโคโรมันเดล ที่ซึ่งการค้าของบริษัทได้นิ่งชะงักมาราวสามถึงสี่ปี สงคราม ทุพภิกขภัย และความสูญเสียทำให้เราแทบไม่ได้รับสิ่งทอจากที่นั่นเลย คลังสินค้าของเราเกือบว่างเปล่า ทางเราขาดแคลนสินค้าที่ท่านปรารถนาซึ่งเคยมีอยู่ก่อนหน้านี้ จึงสามารถส่งสินค้าถวายพระเจ้ากรุงสยามได้ในจำนวนเพียงน้อยนิด อย่างไรก็ตาม ทางเราจะพยายามส่งสินค้าที่ยังตกหล่นมาให้ท่านโดยเร็วที่สุดเพื่อเป็นที่พอพระราชหฤทัย ทั้งยังได้ส่งบัญชีสินค้าที่ท่านต้องการให้แก่สถานีการค้ารอบนอกเพื่อให้อัดหาสินค้ามาให้ เช่นเดียวกันกับบัญชีคำสั่งซื้อโอสตทั้ง 64 รายการ สินค้าที่พระเจ้ากรุงสยามส่งมาได้ขึ้นเงินจากทางนี้เรียบร้อยแล้ว หัวหน้าสถานีการค้า ปีเตอร์ ฟัน เดิน โฮร์น จะจัดเตรียมบัญชีรายการสินค้าโดยละเอียดแก่นายहरुญิก

พ่อค้าม้าของพระเจ้ากรุงสยามยังเดินทางอยู่บนเรือพรินซ์แลนด์ (Princeland) ทางเราได้จัดหาที่พักและเงินที่จำเป็นให้ พวกเขาได้ซื้อม้าจำนวน 23 ตัว และในระหว่างนี้ ทางเราจะดูแลให้นักเรียนชาวสยามได้เรียนรู้งานของพวกเขา

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกขอแจ้งว่าได้รับของพระราชทานจากพระเจ้ากรุงสยามและรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณยิ่ง พวกเขาถือเป็นเครื่องหมายแสดงถึงพระเกียรติคุณ พระกรุณาธิคุณและน้ำพระทัยบริสุทธิของพระองค์ และปรารถนาว่าพระองค์จะทรงพอพระราชหฤทัยในบรรณาการที่ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกได้ส่งมาถวายเป็นสัญลักษณ์แห่งความจริงใจและความปรารถนาจะอนุเคราะห์แก่กษัตริย์

ผ้า 'selampuri' ¹⁷ พอกสีคุณภาพธรรมดา	1,040	ผืน
ผ้า 'pulong gabar'	2,080	ผืน
ผ้า 'serasah' ¹⁸ มลายู	600	ผืน
ผ้า 'hamman'	100	ผืน
ผ้าชินทซ์ ¹⁹	140	ผืน
ผ้า 'allegia' ²⁰ ทองและเงิน	40	ผืน
ไม้จันทน์	11,325	ปอนด์
กานพลู	732	ปอนด์
ลูกจันทน์เทศ	600	ปอนด์
ดอกจันทน์เทศ	308	ปอนด์
อบเชย	640	ชั่ง
รูปปั้นหินอ่อน	6	รูป

ณ บัอมปัตตาเวีย เกาะชวาอันยิ่งใหญ่ในอาณาจักรจกาทรา
4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689 ลงนามโดยโยฮันเนิส กัมป์แฮร์ส

¹⁷ Selampuri หรือ "salampores" ฝ้ายคุณภาพปานกลางจากอินเดียภาคใต้และชายฝั่งโคโรมันเดล

¹⁸ Serasah หรือ "sarassa" ฝ้ายชินทซ์จากชายฝั่งโคโรมันเดล

¹⁹ ชินทซ์ เป็นฝ้ายพิมพ์ลายหรือวาดลาย ผลิตในอินเดีย

²⁰ Allegia หรือ "allejas" ฝ้ายคุณภาพปานกลางเป็นลายทางหรือลายตารางจากอินเดียภาคใต้และชายฝั่งโคโรมันเดล

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ชื่อเรื่อง

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689
ใน Harta Karun. Hidden Treasures on Indonesian and Asian-European History from the VOC Archives in Jakarta, document 19. Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia, 2016.

บรรณาธิการหลัก

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ประสานงานโครงการ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้คัดเลือกเอกสาร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2504, fols 127-139, 291-295

ผู้คัดเลือกภาพประกอบ

มุฮัมหมัด แฮริส บูดิอาวัน (Muhammad Haris Budiawan)

ที่มาของภาพประกอบ

1. Tachard, Guy. Reis na Siam, gedaan door den ridder de Chaumont. Amsterdam: Aart Dircksz Oossaan, 1687, p. 148. Collection Rijksmuseum, Amsterdam. Available online: <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-1896-A-19368-656>
2. http://www.ayutthaya-history.com/Temples_Ruins_BoromPhuttharam.html

ผู้ปริวรรตอักษร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้แปลภาษาไทย

สุทธิมาน ลิมปานุสรณ์ (Sutthiman Limpanusorn)

ผู้เขียนคำนำ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ตรวจทาน

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

รูปเล่ม

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

ผู้ถือลิขสิทธิ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI) และมูลนิธิคอร์ตส์ (The Corts Foundation)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1689 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1689

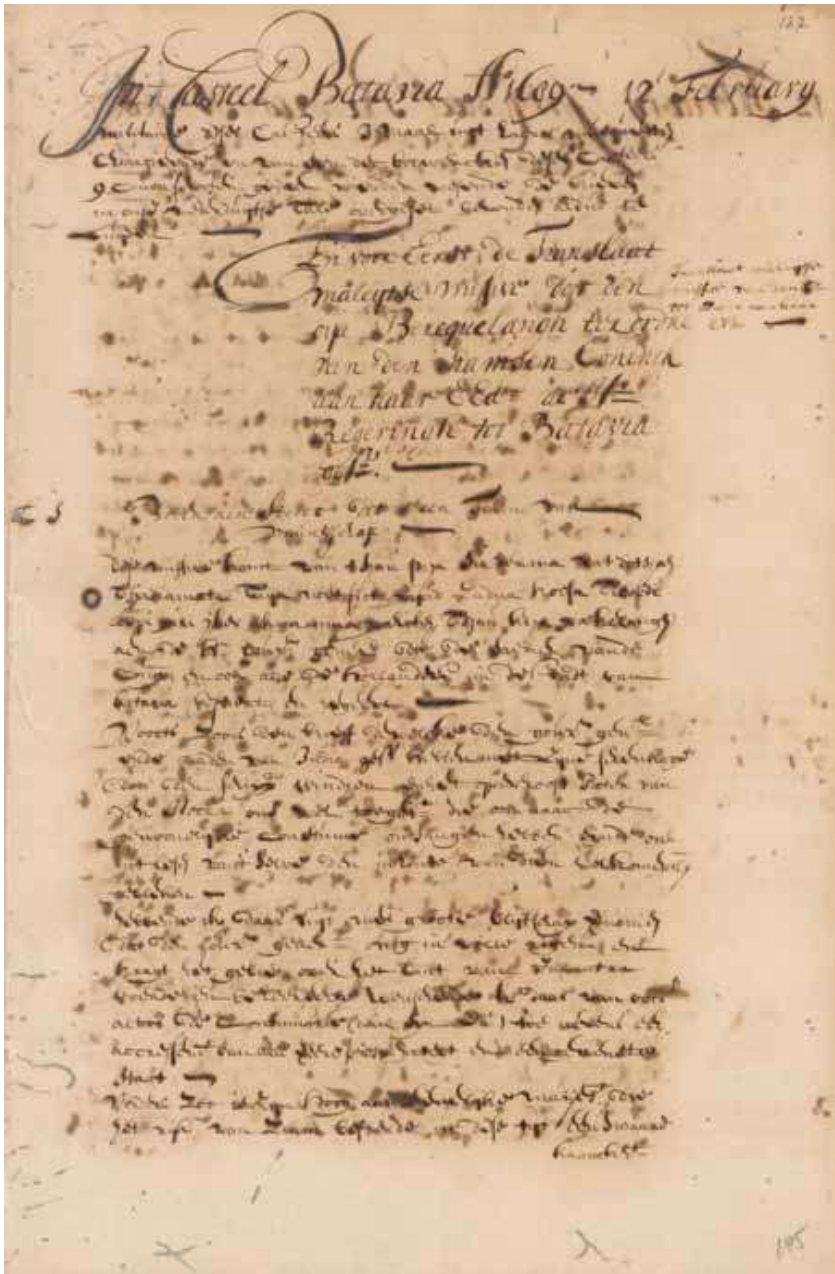
ภาพเอกสาร

ที่ปรากฏนี้คือหน้าแรกของเอกสารตัวจริง สามารถเข้าชมภาพเอกสารตัวจริงทั้งหมดได้ในเว็บไซต์

<https://sejarah-nusantara.anri.go.id>

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2504, fols 127-139, 291-295

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

ภาพประกอบที่ 1 เรือพระราชพิธีสยาม วาดโดย ยัน แลวเกิน (Jan Luyken) พิมพ์โดย ฮาร์ท เดียร์กโชน โอสเซาน (Aart Dircksz Oossaan) ค.ศ.1687

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือ ครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

สารบัญ

บทนำ 2

ตัวบทภาษาดัตช์ 7

บทแปลภาษาไทย 14

ข้อมูลทางบรรณานุกรม 22

ภาพเอกสาร 23

sejarah
nusantara

www.sejarah-nusantara.anri.go.id

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัดดาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัดดาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

บทนำ

ธีรวัต ฌ บ็อมเพซ

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือ) ถึงข้าหลวงใหญ่ วิลเลิม ฟัน เอาต์โฮร์น (Willem Van Outhoorn) และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกปี 1730 เขียนขึ้นเพียงไม่นานหลังจากสมเด็จพระเจ้าเสือขึ้นครองราชย์ ในสาส์นฉบับนี้เสนาบดีพระคลังยังได้กล่าวถึงการจัดงานพระบรมศพของสมเด็จพระเพทราชา สมเด็จพระเจ้าเสือ (ครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) เป็นพระราชโอรสพระองค์แรกในสมเด็จพระเพทราชา (ครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าวังหน้าก่อนขึ้นเสวยราชย์ แม้ตามพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา¹ จะบันทึกไว้ว่าพระองค์เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระนารายณ์ (ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) แต่ยังไม่มีความหลักฐานใดที่หนักแน่นพอจะสนับสนุนข้อสันนิษฐานนี้ ในเวลาต่อมาสมเด็จพระเจ้าเสือทรงสามารถผนึกพระราชอำนาจหลังจากทรงกำจัดเจ้าพระขวัญ พระอนุชาต่างมารดาและเหล่าข้าราชการบริพารคนสำคัญ²

สาส์นฉบับนี้เขียนขึ้นในช่วงเวลาที่วีไอซีและราชสำนักสยามต่างไม่พอใจกันและกัน หลังการปฏิวัติโค่นล้มราชบัลลังก์สมเด็จพระนารายณ์ในปี 1688 จนนำไปสู่การเปลี่ยนราชวงศ์ สถานการณ์ดูจะมีความหวังมากขึ้นสำหรับฮอลันดา ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1688 ฮอลันดาได้ลงนามในสนธิสัญญาฉบับใหม่กับสมเด็จพระเพทราชาซึ่งได้เน้นย้ำสิทธิทั้งหมดของฮอลันดาที่มีในสยามตามที่บัญญัติไว้ในสนธิสัญญาฉบับเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1664 รวมไปถึง “การค้าเสรี” ในสยาม การผูกขาดการส่งออกหนังกวาง และสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ยิ่งไปกว่านั้น สนธิสัญญายังได้ยืนยันถึงเอกสิทธิ์ของบริษัทในการส่งออกดีบุกที่ซื้อจากนครศรีธรรมราช เมืองท่าทางใต้ของสยาม ซึ่งมีผลตั้งแต่ ค.ศ. 1671³ เนื้อหาส่วนใหญ่ของสาส์นฉบับนี้คือประเด็นเกี่ยวกับการพิจารณารื้อฟื้นสนธิสัญญาฉบับปี 1688

¹ Richard D. Cushman (tr.) and David K. Wyatt (ed.), *The Royal Chronicles of Ayutthaya*. Bangkok: The Siam Society, 2000, pp. 300-301.

² Nationaal Archief, Den Haag. VOC 1691, fols. 61-72, “Relaas van 't voorgevallene bij de ziekte en overlijden van den SiamsekoninckPhraTrongThamgenaamt” by Arnout Cleur, c.1703-1704. โปรดดู Bhawan Ruangsilp, *Dutch East India Company Merchants at the Court of Ayutthaya: Dutch Perceptions of the Thai Kingdom c.1604-1765*. Leiden: Brill, 2007, pp.173-176.

³ George Vinal Smith, *The Dutch in Seventeenth-Century Thailand*. De Kalb: Northern Illinois University, 1977, p. 45; Hanten Brummelhuis, *Merchant, Courtier and Diplomat: A History of the Contacts between the Netherlands and Thailand*. Lochem-Gent: DeTijdstroom, 1987, pp. 40-41.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย รวบรวมเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

ในช่วงการผลัดเปลี่ยนรัชกาล ฮอลันดาหวังจะกำหนดข้อตกลงทางการค้าให้รัดกุมขึ้น แต่ราชสำนักสยามยังยืนกรานตามเงื่อนไขในสนธิสัญญาฉบับโดยการอนุมัติของเสนาบดีพระคลัง

ความไม่พอใจในการค้าและสถานการณ์ในราชอาณาจักรสยามของฮอลันดาเริ่มมีขึ้นไม่นานหลัง ค.ศ. 1688 และเพิ่มขึ้นจนถึงที่สุดในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเสือ ช่วงเวลาเดียวกับที่สาส์นฉบับนี้ได้เขียนขึ้น

ภาพประกอบที่ 2 ภาพขุนนางสยาม

ปัญหาหลักของวีไอซีในสยามเกี่ยวข้องกับเรื่องการค้าไม้ฝาง ดีบุกและสิ่งทอ รวมไปถึงความเคลงใจของสมเด็จพระเจ้าเสือต่อฮอลันดา ในปี 1705 คีเดียน ตันต์ (Gideon Tant) ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้าในกรุงศรีอยุธยาในปี 1699-1703 ได้วิเคราะห์ถึงอุปสรรคทางการค้าของบริษัทไว้อย่างถี่ถ้วน⁴ แม้สนธิสัญญาจะอนุญาตให้ฮอลันดา "ค้าขายได้อย่างเสรี" ภายในราชอาณาจักรสยาม แต่ฮอลันดากลับถูกห้ามไม่ให้ซื้อสินค้าบางประเภทจากบรรดาพ่อค้าเอกชน ฮอลันดาจึงจำต้องซื้อไม้ฝางซึ่งเป็นสินค้าสำคัญที่สุดสำหรับการค้าของวีไอซีในสยามจากคลังสินค้าหลวงในราคาสูง

ในเรื่องของเอกสิทธิ์การส่งออกดีบุกจากนครศรีธรรมราชที่วีไอซีควรจะได้รับ ตันต์ค้นพบด้วยความตกตะลึงว่า เนื้อหาที่คลาดเคลื่อนในสนธิสัญญาปี 1688 ทำให้ฮอลันดาได้รับดีบุกเป็นจำนวนน้อยกว่าที่คาดไว้อย่างมาก ดีบุกจำนวนมากจะตกเป็นของพระเจ้ากรุงสยามแทน กรณีนี้มีเหตุมาจากในสนธิสัญญาฉบับภาษาดัตช์ระบุไว้ว่าวีไอซีได้รับอนุญาตให้ส่งออกดีบุกในนครศรีธรรมราชได้ทั้งหมด เว้นแต่เมื่อพระเจ้ากรุงสยามมีพระ

⁴ NA, VOC 1711, fols.1-20, "Berigt" on the Company's trade in Siam by Gideon Tant, 20 March 1705.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

ราชประสงค์จะนำไปใช้ตามพระราชอัธยาศัย ในขณะที่สนธิสัญญาฉบับภาษาสยามระบุไว้ว่า “ดีบุกทั้งหมด” ในนครศรีธรรมราช “เป็นของพระเจ้ากรุงสยามและจะซื้อขายแลกเปลี่ยนได้โดยข้าราชการสำนักเท่านั้น”⁵ ความเข้าใจผิดนี้น่าจะเกิดจากความไม่ชัดเจนในสนธิสัญญาที่ไม่ได้ระบุว่าพระเจ้ากรุงสยามทรงมีสิทธิในการครอบครองดีบุกจากนครศรีธรรมราชในฐานะช่วยเท่านั้น

ฮอลันดามักจะจัดหาสิ่งทอจากอินเดียมาขายในสยามอยู่เสมอ โดยมากเป็นผ้าฝ้ายพิมพ์ลายหรือ “เขียนลาย” จากชายฝั่งโคโรมันเดล เบงกอลและกัวราท ออย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องของการค้าสิ่งทอในสยามคือพระเจ้ากรุงสยามประสงค์จะกำหนดราคาสินค้าที่จะซื้อทุกชิ้นด้วยพระองค์เอง รวมไปถึงผ้าจากวิโอซีก็รับซื้อในราคาต่ำกว่าที่ฮอลันดาจ่ายให้แก่อินเดีย ผ้าที่จำหน่ายไม่ออกจะถูกครอบครองโดยพระเจ้ากรุงสยาม เสมือนว่าราชสำนักเป็นผู้มีเอกสิทธิ์ในการค้า⁶

เสนาบดีพระคลังขอร้องให้ปัตตาเวียแต่งตั้งหัวหน้าสถานีการค้าคนใหม่ที่เหมาะสมแทนคิเดโยนตันต์ เนื่องจากนายตันต์มีภาพลักษณ์เป็น “ผู้เป็นภัยต่อครรลองแห่งมิตรภาพและชนบจารีตเก่าแก่” เสนาบดีพระคลังไม่พอใจที่หัวหน้าสถานีการค้าพยายามขอเข้าเฝ้าฯ พระเจ้ากรุงสยามเพื่อเจรจาต่อรองให้พระองค์ซื้อฝืนสนธิสัญญาระหว่างฮอลันดาและสยาม ตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิงกับ “ยุคทอง” ของบริษัทการค้าประจำกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ (ค.ศ. 1657-1688) ซึ่งเจ้าพนักงานของบริษัทมีตำแหน่งสถานะอยู่ในราชสำนักสยาม แต่บัดนี้การเข้าเฝ้าฯ พระเจ้ากรุงสยามต้องเป็นไปตามชนบจารีตอันเคร่งครัดของราชสำนัก ในสาส์นฉบับนี้เจ้าพระยาพระคลังยืนยันว่ากรณีการเข้าเฝ้าฯ ที่ตันต์อ้างถึง เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์ฝรั่งเศสสุกรานสยามเมื่อปลาย ค.ศ. 1688 สมเด็จพระเพทราชาจึงมีพระราชกระแสรับสั่งให้หลวงอภัยวาริ (โยอันเนิส ไกตส์ Joannes Keyts) และหลวงวิสุทธิศาสตร์ (ปีเตอร์ ฟัน เดิน โฮร์น Pieter van den Hoorn) มาเข้าเฝ้าฯ เพื่อหารือเกี่ยวกับการซื้อฝืนสนธิสัญญาปี 1664 เสนาบดีพระคลังยืนยันว่าการขอเข้าเฝ้าฯ เป็นเรื่องที่ขัดกับราชประเพณี และการติดต่อกับพระเจ้ากรุงสยามจำเป็นจะต้องดำเนินการผ่านเสนาบดีพระคลัง เนื้อหาโดยสรุปในสาส์นได้โจมตีความสามารถและความน่าเชื่อถือของนายตันต์โดยแทบจะกล่าวหาว่าเขาเป็นผู้ทุจริตการค้า

แม้คิเดโยนตันต์จะย้ายไปประจำที่ญี่ปุ่นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1703 เพื่อรับตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้าประจำเดซีมา และนายอาร์เนต เกลอร์ (Arnout Cleur) ได้รับแต่งตั้งให้มาประจำการในสยามแทน แต่ความไม่ลงรอยระหว่างฮอลันดาและราชสำนักกลับยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นจากข้อขัดแย้งในพิธีการและระเบียบประเพณีของสยามจนนำไปสู่การปิดสถานีการค้าในสยาม อีกครั้งหนึ่งที่พิธีการได้กลายเป็นหัวใจหลักของความขัดแย้ง อุบัติการณ์ทางการทูตในปี 1705 เกิดขึ้นเมื่อ โยอัน ฟัน แฟ็ลเซิน (Joan van Velsen)

⁵ Ten Brummelhuis, *Merchant*, p. 45.

⁶ Ten Brummelhuis, *Merchant*, p. 45; Bhawan, *Dutch East India Company Merchants*, p. 177.

ข้าหลวงชาวฮอลันดาถูกราชสำนักของสมเด็จพระเจ้าเสือสปรบระมาท ราชสำนักสยามได้ประณามข้าหลวงใหญ่ว่าไม่ได้ตอบพระราชสาส์นจากพระเจ้ากรุงสยามฉบับก่อน และสมเด็จพระเจ้าเสือทรงแสดงความไม่พอพระราชนุททิตยอย่างโจ่งแจ้ง ฟัน แฟ้มเห็นถูกข่มขู่ ขู่เรียกร้องทุกข์ประการของเขาถูกปฏิเสธและไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าเฝ้าฯพระเจ้ากรุงสยามแม้แต่มา 2 ตัว บรรณาการจากปัตตาเวียที่ฟัน แฟ้มเห็นนำมาถวายก็ถูกกักไว้ในวังหลวงเป็นเวลา 10 วัน และถูกส่งกลับไปให้ฮอลันดาในสภาพน่าสังเวช วิโอซีจึงไม่มีทางเลือกมากนัก เว้นแต่ออกไปจากกรุงศรีอยุธยาเสีย กระนั้นก็ไม่ใช่ว่าการถอนตัวอย่างสมบูรณ์ ยังมีเจ้าหน้าที่นายหนึ่งประจำอยู่ในสถานี่การค้าและอีกนายหนึ่งได้รับคำสั่งให้ดูแลโกดังสินค้า “อัมสเตอร์ดัม” ซึ่งตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา⁷

ในสาส์นฉบับนี้ เสนาบดีพระคลังได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากรุงสยามและ “เจ้าชายแห่งออเรนจ์” มากกว่าหนึ่งครั้ง นี่มิใช่เพียงธรรมเนียมที่ฝ่ายสยามปฏิบัติกันโดยสามัญ ราชสำนักอยุธยาให้ความสำคัญแก่การเจรจาหรือการติดต่อโดยตรงกับเจ้าชายแห่งออเรนจ์ (“กษัตริย์แห่งฮอลันดา”) โดยไม่เข้าใจว่า “สาธารณรัฐดัตช์” คืออะไร เพื่อจะไม่ให้กระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ของประมุขทั้งสองฝ่าย ฮอลันดาคล้ายจะมีมนต์เสน่ห์ที่ต่างออกไป กระนั้นก็ตาม อยุธยายังคงรักษาความสัมพันธ์ทางการทูตกับปัตตาเวียอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากข้าหลวงใหญ่เปรียบเสมือนผู้ปกครองที่มีสิทธิเป็นเอกเทศ และยังเป็นตัวแทนของธุรกิจการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกในเอเชียด้วย⁸

เช่นเดียวกับราชสำนักของสมเด็จพระเพทราชา ราชสำนักของสมเด็จพระเจ้าเสือมองบริษัทอินเดียตะวันออกในฐานะผู้จัดจำหน่ายสินค้ามีราคา (โดยเฉพาะสิ่งทอจากอินเดีย) เป็นผู้รับซื้อสินค้าจากคลังสินค้าหลวง และเป็นผู้สนองพระราชประสงค์ของพระเจ้ากรุงสยามในการแสวงหาม้าชวาพันธุ์ดี ดังนั้นไม่ว่าสมเด็จพระเจ้าเสือจะทรงเบื่อหน่ายเหล่าพ่อค้ายุโรปปานใด หรือไม่ว่าการค้าจีนจะส่งอิทธิพลต่อราชสำนักสยามสักแค่ไหน ก็จะมีพื้นที่ในกรุงศรีอยุธยาให้วิโอซีจับจองดำเนินการค้าได้อยู่เสมอ

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ดูจะยังไม่ชัดเจนนักสำหรับฝ่ายฮอลันดา ความกระอักกระอ่วนใจไม่สิ้นสุดของวิโอซีในช่วงครึ่งศตวรรษสุดท้ายที่บริษัทค้าขายอยู่ในอยุธยา คือความไม่แน่ใจว่าควรจะทำอย่างไรกับสถานี่การค้าเจ้าปัญหานี้หรือควรจะทำเนิการต่อไปท่ามกลางผลประโยชน์ที่ร่อยหรอลงทุกที⁹ การปิดสถานี่การค้าในสยามเมื่อปี 1705-1706 เป็นไปโดยชั่วคราวเท่านั้น ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1706 นายเกลอร์หัวหน้าสถานี่การค้าได้เดินทางมายังสถานี่การค้าที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ห่างออกไปจากกำแพงเมืองอยุธยาเพียงไม่กี่กิโล กลับมาดำเนินการค้าที่เฉื่อยแฉะและกวนอารมณ์ต่อไป

⁷ Bhawan, *Dutch East India Company Merchants*, pp. 177-178.

⁸ Bhawan, *Dutch East India Company Merchants*, pp. 29-33.

⁹ Bhawan, *Dutch East India Company Merchants*, p. 179.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

เอกสารอ้างอิง

- Nationaal Archief, Den Haag. VOC 1691, fols. 61-72, "Relaas van 'tvoorgevallenebij de ziekteoverlijden van den SiamsekoninckPhraTrongThamgenaamt" by ArnoutCleur, c.1703-1704.
- Nationaal Archief, VOC 1711, fols. 1-20, "Berigt[...] over den slegtentoestant van handelenverderesaken der E. Comp. etc." [Report on the Company's trade in Siam] by Gideon Tant, 20 March 1705.
- Bhawan Ruangsilp, *Dutch East India Company Merchants at the Court of Ayutthaya: Dutch Perceptions of the Thai Kingdom c.1604-1765*. Leiden: Brill, 2007.
- Han ten Brummelhuis, *Merchant, Courtier and Diplomat: A History of the Contacts between the Netherlands and Thailand*. Lochem-Gent: DeTijdstroom, 1987.
- Richard D. Cushman (tr.) and David K. Wyatt (ed.), *The Royal Chronicles of Ayutthaya*. Bangkok: The Siam Society, 2000.
- George Vinal Smith. *The Dutch in Seventeenth-Century Thailand*. De Kalb: Northern Illinois University, 1977.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

ตัวบทภาษาดัต์ช์

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 19 FEBRUARI 1704

[fol. 85] Translaat Maleytse missive van den presenten berckelang ofte rijxbestierder tot Siam aan Haar Edele de Hooge Regeringe tot Batavia geschreven.

Desen brieven komt van den sjapia berckelang aan Willem van Outhoorn gouverneur generaal en de raden van India die wegens d'E. Compagnie het bestier der zaken mitsgaders de regeringe door [fol. 86] geheel India zijn toebetrouwt, hebbende den gouverneur generaal die verstandig is door zijn opregte handeling de weg van onderlingen vriendschap en goede overeenkomste met het Siamse rijck en den Prince van Orangie mitsgaders de Compagnie verbetert, soo datter tegenwoordig niet het minste verschil en is, sijnde alle's Compagnies saaken door gheheel het Siamse rijck vast ende bestendig in allen deelen sonder dat er eenig verandering ontstaen is. Want ick mij ten hoogsten bekommet om met den gouverneur generaal in eendragt te leven en alles in toecomende in beter toestant te brengen. Mijn genadige vorst en heere Somdat Bormat Boesti Prapoudi Tsjouw Dzijouhou heeft aan mijn gelast om de weg van goede overeenkomste met de Prince van Orangie te bevestigen en heeft Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt seer gunstig van den gouverneur generaal gesproken en gelast om alle's Compagnies zaaken te begunstigen en te verbeteren met deselve meerder voordeel te bewijzen als voorheen bewesen is, ende dat met dubbelde winste.

Het opperhoofd heeft op dynsdag den 6 van de 3 maand van het paardejaar aan mijn gesonden Lowang Tronpanet, en laten versoecken om ten hove te mogen komen, eerder een brieven van mij na Batavia afgang, want dat ten tijde van Lowang Apywaree en Lowang Witsit Sakoen, sijlieden versogt hadde om voor den coninck te mogen verschijnen en haar die gunste door Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt toegestaan was, alles volgens het verbond in den beginne gemaakt, dat hij zijn tegenwoordige mayesteyt oock om deselve gunste voor den gouverneur generaal soude versoecken en dat het verbondschrift mogte vernieuwt en bekrachtig werden. Ick hebbe dit aan Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt bekend gemaakt, die daarop zijn gunste en genegentheyt aan den gouverneur generaal en rade van India heeft gelieven te bethonen, gebiedende aan mij om te doen hetgene de oude contracten quamen te melden, waarop ick aan Lowang Tronpanet belasten om aan den capitain te seggen dat hij het verbondschrift in de logie en onder den capitain berustende was, soude bij mij brengen, dat ick dan het contract soude vernieuwen en agter aanschrijven, gelijk als Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt belast hadde volgens het versoek van den capitain aan mijn gedaan. Het opperhoofd sond den tolck Lowang Trongpanet weder en liet seggen dat hij het schriftelijck contract niet konden senden off medebrengen omdat te vernieuwen ten ware Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt hem gelieven te begenadigen om voor hem te mogen verschijnen, gelijk ten tijden van Lowang Apia Waree en Lowang Witsit Sakoen geschiet was opdat dan personelijck soude kunnen horen wat gunste de Compagnie toegestaan wierden, waarop ick tegens het opperhoofd liet seggen, dat sulx tegens de gewoonte is en dat in het slangejaar ten tijden van Lowang Apia Waree en Lowang Witsit Sakoen, sijlieden versogt hadden dat het contract soude beschreven en agteraan mogt gestelt werden, welck door Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt geordineert wierden dat Lowang Apia Waree, Willem Keis en Lowang Witsit

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

Sakoen, Pieter van den Hoorn, daarna voor Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt zijn verscheenen omdat te dier tijd de France seer veel quaad deden in de negorij off landen van Ambongian Boery door welke gelegentheyт haar E. Edelens ter audiëntie bij Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt toegelaten zijn en alsdoen het verbond vernieuwt ende beschreven² is geworden, hebbende ick noyt gesien hetgene den capitain voorgeeft, want sulx tegens de gewoonte comt te strijden. Ick hebbe op het alderonderdanigste aan Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt die mijn heer nu geworden is, versogt dat hij den capitain dog beliefdte te begunstigen, om hem ter audiëntie te laten komen, dog hebbe tot nog toe sulcx niet konnen vercrijgen. Ick hebbe gesegт dat den capitain menigmalen heel wel gehandelt en opregtelijck den weg van vrundschap tusschen den Prince van Orangie en Sijn Mayesteyt onderhouden heeft en dat hij wenschte om voor Sijn Mayesteyt te mogen gebragt werden, gelijk als Lawang Apil Waree en Lawang Witsit Sakoen, begunstigt waren. Het opperhoofd heeft gesegт dat hij al mijn seggen den gouverneur generaal soude afschrijven, waarop ick tegens hem seyde dat hij sulx wel mogт doen, en Haar Hoog Edelen verstendigen wat Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt mij geboden hadde aan den capitain te seggen. Op woensdag den 6e der 4 maand van het paardejaar soo quam Lawong Trompanet en Ombon Witsit Nasa medebrengeпde het opperhoofd en tweede persoon bij mij in de woninge van den berkalang alwaar alle mantrys, officieren en 'sconings dienaren [fol. 87] soo Maleyers, Chinesen, Moren als Siammers bijeen vergadert waren. Den capitain versogт aan mijn dat ick hem bij sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyт soude brengen, dog ick seyde tegens het opperhoofd dat sijn versoeck tegens de manier van 't Siamse rijck strijdig was, dewijl te deser tijd, seyde ick, den ouden vorst overleden en van de verganckelijckheyт tot de eeuwigheyt overgegaan was en dat nu 12 dagen lang van seer veel moeyelijckheden was overvallen geworden om de tombe van 't lijck met haar chieraden toe te stellen. Dog indien den capitain eenige zake voor te stellen hadde, dat ick deselve Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyт soude voordragen, en waarom hij soo haastig was om voor Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyт ten gehoor gebragt te werden, dat den capitain het contractschrift maar soude brengen, dat dandeselve vernieuwt, getekent en den weg van onderlingen vrundschap met den Prince van Orangie voortaan meerder bekragtigt en sterker gemaakt soude werden, waardoor de Compagnie meerder voordeel soude bekomen dan voorheen.

Den capitain heeft mij daarop gelieven te seggen dat hij Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyт moest versoecken dat de Compagnie in haren handel mogт bevestigt en het verbond als vooren vernieuwt ende verzegelt werden, seggende wijders, indien der in eenig artikel yets gesegт of gestelt wierd, dat met het oogmerck niet overeenkomt, dat dan hij capitain in persoon of wel de andere die in sijn plaats tot hoofden wegens de Compagnies handel tot Siam aangesteld wierden aan wien den gouverneur generaal en raden van India recommandeeren om in alles wel te handelen sonder verschil ofte verwerringe sulx soude betragten, maar indien hij capitain of sijnne navolgers die tot hoofden van 's Compagnies handel tot Siam, soo mede den gouverneur generaal en raden van India ergens tegens quamen te misdoen en geen vergenoeging gaven, dat ick dan oock niet gehouden soude zijn vergenoeging te geven na mijn bevatting, soo komt het seggen van den capitain seer wel overeen met dat van Lawangapy Waree en Lowang Witsit Sakoen, en hebbe het seggen van den capitain opgeschreven en hetselve aan Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyт bekend gemaakt. Toen heeft Praya Angkana mij geboden om het verbond te beschrijven en te

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

teeekenen agtervolgens 't verbond en contract met den Prince van Orange opgereg't en dat op de wijze als het met Loang Apia Waree en Lowang Witsit Sakoen volgens het voorgeeven van den capitain soude gemaakt sijn. Hierop heb ick aan den capitain beloofd dat hij op den zondag den 8e dag van de 4e maand van het paardejaar met het contractschrift bij mij soude komen en dat men dan het verbond soude vernieuwen en tekenen, dog het opperhoofd wilde niet bij mij komen maar sond den tolck Loang Trongpanit met een geschrift bij mij luydende als dat Kididjongtan versogt om aan sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt bekent te maken als dat in het verbondschrift ten tijden van Pytery Dya Pytry gemaakt, vastgesteld was dat de thin van Ligoor in het verbond mede beschreven en begreepen soude sijn en dat Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt door Praya Angkana geboden en geordonneert hadde dat het in 't verbondschrift soude ingelijft werden en de Ligoorsen thin daaronder begrepen blijven, welck voortijds oock soo geschiet is, sijnde volgens ordre het verbondschrift getekent en door hetselve te stercker bekragtigt geworden en tegenwoordig aan beyde de sijden verzegelt. Den capitain heeft door het senden van dit schrift aan mijn gesonden doen blijcken dat hij tegens de manier van Lawang Apia Waree en Lowang Witsit Sakoen komt te misdoen, volgende hij daarin sijn eygen wil, op het opperhoofd segd wel dat de Compagnie begunstig is, en om haar wharen te handelen vastgeseten waren volgens het oude verbondschrift dat voorheen op versoeck beschreven en getekent was, maar ick segge dit moet verstaan werden, soo lange het presente opperhoofd ofte wel dengenen die hem in sijn bedieninge komen te vervangen om 's Compagnies zaken in het Siamse rijck te bestieren opregt komen te handelen, maar indien den capitain en andere opperhoofden die na hem 's Compagnies zaken toebetrouwt werden off den gouverneur generaal en raden van India niet wel handelen, en het verbond overtreden, dat ick dan niet gehouden ben om oock wel te doen, dog den capitain verdraeyd dien sin der woorden en verwerp deselve. En dit sijn geen nieuwe woorden in desen tijd versonnen, maar voorheen ten tijden van Lawang Apy Waree en Lowang Witsit Sakoen gestelt geworden, welke manier nu nog gevolgd werd, dog het [fol. 88] opperhoofd volgt sijn eygen wil en meend de goede sin tot sijn voordeel, en dat hem tegen is laat hij blijven. Ick hebbe het verbond willen beschrijven maar hetselve niet connen verkrijgen, welck ick aan Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt hebben moeten bekent maken, waarop Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt heeft gelieven te gebieden, indien men het verbondschrift niet wilde laten opmaken en beschrijven op de wijze als door Lawang Apia Waree en Lowang Witsit Sakoen geschiet was, daar het den capitain versogt heeft, sal dat als een misdaat die den capitain opnieuw begaet aangemerkt moeten werden, strijdig tegens de manier in het doen van Lawang Apia Waree en Lawang Witsit Sakoen, willende den capitain alleen dat tot sijn voordeel is wel beschreven en ondertekent hebben, welck niet wesen kan, waarop g'ordineert wierd aan den capitain nog eenmaal te vragen wat hij van meyning is, en indien hij het verbond niet wil laten beschrijven, soo is aan mijn gelast om aan den gouverneur generaal en raden van India te schrijven om een ander opperhoofd die verstandiger is na herwaarts te senden, die genegen is om de weg van onderlinge vrindschap met de Prince van Orange gemaakt te onderhouden. Ick ben genegen geweest om het verbondschrift te vernieuwen en te onderteekenen, waardoor de Compagnie meerder voordeel als voorheen soude kunnen verkrijgen, dog het opperhoofd heeft Lowang Trongpanit aan mij gesonden en laten seggen dat hij een brieven aan den gouverneur generaal tot Batavia hadde afgesonden, en dat verhoopte dat er een ander capitain die meerder

verstant hadde om den dienst van de Compagnie te connen behertigen soude gesonden werden en hij weder na Batavia hoopte te keeren.

Den capitain die 's Compagnies zaken op Ligoor waargenomen en nu alhier tot Siam alles bestiert heeft, heeft seer veel misdaan in vergelijkinge van de andere opperhoofden die voorheen hier geresideert hebben, doende hij veel saken na eygene meninge en sinnelijckhede dat tegens den weg van onderlinge vrindschap komt te strijden, handelende hij dwaaselijck met in sijn negotie meerder winst te willen nemen waardoor de Compagnie schaden comt te lijden, hebbende den capitain geen beleyd van saaken. Want als den gouverneur generaal cleden en andere rariteyten off wharen oversenden om te vercoopen, soo reket den capitain op de cleden en coopmanschappen die hij aan de thresoriers verhandelen wil eerst eygene winst, nemende den prijs veel hoger, soodat hij seer veel komt te misdoen tegens 'tgene de manier van handelinge der vorige capitainen is die met de schatmeesters hebben genegotieert tot groot voordeel. Wanneer ick den prijs der cleden, en andere soorten van coopmanschappen die de capitains in vorige tijden tegens de prijs van de tegenwoordigen capitain vergelijckt, soo is de prijs nu veel meer als voorheen, en wanneer ick de monsters met de cleden vergelijck en besiet, soo weet het opperhoofd niets te seggen en daarom ben ick van gevoelen dat de capitain liegt en de schult ten onregte op den gouverneur generaal legt als hij segt dat deselve soude geordineert hebben voor wat prijs de goederen moeten verkogt werden. En wanneer den prijs geboden wert volgens de waarde als voorheen geaccordeert was, soo heeft den capitain daar geen behagen in, maar wil de goederen verkoopen soosals hij komt te eyssen, seggende dat die veel hoger van prijs sijn als de prijs der goederen van andere handelaars die tot Siam komen negotieeren. Ick hebbe verboden dat de woorden van den capitain geloof werden, die soo vast op den hogen prijs blijft staan, want ick niet anders kan bevroeden, dan dat een capitain sijn leugenen op Haar Hoog Edele schrijft, konnende het niet wesen dat deselve sulx soude geboden hebben maar wel dat U Edele Hoog Agtbare gebieden dat het opperhoofd de waren op 't bieden van de gewoonelijcke prijs den coop met de tresoriers soude sluyten.

Het opperhoofd komt alle jaren te misdoen tegens de weg van onderlinge vrindschap dewijl hem verstant ontbreeckt, willende de goederen dierder verkopen en de winst voor hemselven houden, welck niet opregt gehandelt is, strijdende tegens de weg van onderlinge vrindschap tot nadeel van de Compagnie. Den capitain heeft geen overleg off beleyd en daardoor begaat hij meerder mislagen als de vorige capitainen die voordesen in den dienst van de Compagnie alhier geresideert hebben. Soo het opperhoofd hier nog langer de de zaken van de Compagnie sal blijven waarnemen sal hij geen vernoeginge geven en den weg van vrindschap niet onderhouden, waardoor hij de Compagnie seer veel schaden sal toebrengeen, hebbende hij menigmalen misdaan gelijk als veelmalen gerepeteert is, en het nu nog maal aan de gouverneur generaal come te verstendigen alsdat den capitain de prijs der goederen soo hoog blijft houden opdat sulx aan hem mag verboden en het verschil niet langer uytgereckt werd.

Wanneer Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt was komen te overlijden, sijnde geweest op saterdag den 10e dag [fol. 89] van de 3e maand in 't paardejaar, heb ick den capitain laten versoecken om op het spoedigste daarover na Batavia te schrijven en den schipper van 't schip aan te pressen om ten eerste te zeylen eer de moessoun verlopen soude sijn, waarop het opperhoofd aan mijn versogt dat het contract mogte vernieuwt ende getekent werden volgens ouder gewoonte, 'twelck ick op dien dag oock aan Sijn Hoog Aansienelijcke

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

Mayesteyt hebbe bekend gemaakt, die daarop gebeden heeft dat ick het verbondschrift soude laten opmaken en tekenen gelijk van outsher gebruyckelijck geweest is, bevelende wijders dat den schipper van 't schip met den eersten en sonder vertoeven soude vertrecken na Batavia eer de mousson verliep, den capitain niet volvoert maar leugenen tot verschoninge gebruyckt om sigselvs los te maken en te bevrijden, voorgevende dat ick al te lang, tot de mousson gedaan was, hadde gewagt. Alle de cooplieden, soo Chinesen, Siammers en Pegunesen, die de huynen van hertebeeste en ossen aan den capitain komen vercoopen, waardoor de Compagnie winste geniet, die sijn aan mij comen klagen dat sijn in vorige tijden de vellen aan den capitain in 't packhuys leverden met een vaste prijs, sijnde onderscheyden in drierley soorten. En wanneer de vellen ontfangen waren, soo wiert daarvoor de waarde aan silvergelt gegeven en dat sonder verschil. En dan wiert aan de handelaars van buyten de prijs der vellen voldaan en de persoonen welcke veel huynen opcoogten en in de packhuysen leverden, aan denselven wiert een catty silver gegeven, dog die weynig huynen aanbragten, aan die wiert 15 ½ thayl, oock wel 10 thayl gegeven, sijnde dit alhier de gewoonte geweest. Dog den capitain die in 4 jaren 's Compagnies zaken alhier waargenomen heeft, heeft dese gewoonte maar een jaar onderhouden. Daarna heeft hij haar niets gegeven, nog de gestelde prijs der huynen gehouden, schietende bovendien nog de huynen van de wijffens uyt, schoon die niet gebroken sijn, hetwelck tot schaden der vercoopers van de vellen streckt en het haar seer beswaart 'twelck door geen van de vorige opperhoofden die wegens de Compagnie alhier gelegen hebben oyt geschiet nog gedaan is. Maar het tegenwoordige opperhoofd is een persoon die sig geheel tegens de weg van onderlinge vrindschap en het out gebruyck in veel deelen misgaat.

Ick hebbe aan de handelaars van huynen, soo Chinesen, Siammers en Pegunesen gelast dat sijlieden de vellen aan den capitain in 't packhuys soude brengen, seggende het opperhoofd is 't alleen die tegens den weg van vrindschap misdoet. Maar de vorige capitains en den gouverneur generaal en raden van India hebben altijd heel wel met het Siamse rijk gehandelt en aan de cooplieden jaarlijcx gegeven, gelijk als het de gewoonte was. Ick kan alles niet seggen wat dat die luyden wel aan mij geclaagd hebben. Indien den gouverneur generaal en raden van India sulx in toecomende niet voorkomen, soo sal het met de negotie niet wel kunnen gaan en de voordelen verandert werden. Want soo kunnen Haar Hoog Edele haar oogmerck niet bereycken maar schaden komen te lijden en geen voordeel nog winsten hebben, dewijl hierdoor de weg van onderlinge vrundschap met de Prince van Orangie niet opregtelijck gehouden werd. Ick moet bekend maken alsdat den tegenwoordigen capitain soo hij nog langer in Siam blijft om 's Compagnies zaken te derigeeren, dat hij de weg van opregte vrindschap door sijn menigvuldige misslagen geheel bederven sal, dewijl hij niet wil doen dat de gewoonte van Siam is. En so de Compagnie niet wel handelt sal het tot de schaden van deselve sijn waardoor alle de voordeelen sullen ophouden die de Compagnie soo menigvuldig geniet. En daarom gelieven Haar Hoog Edele liever een ander opperhoofd te maken om 's Compagnies handel alhier te drijven. Indien deselve verstandig is en den weg van onderlinge vrundschap tusschen ons en den Prince van Orangie met onsen vriend de Compagnie komt te onderhouden volgens de gewoonte van 't Siamse rijk, soo sullen alle 's Compagnies zaken met veel meer winst en voordeel voorgeset werden als voordesen oyt geschiet is, en voortaan veel, ja dubbelde winst genieten.

Eyndelijck alle hetgene van stuck tot stuck gemelt staat sal strecken tot bekragtinge van de weg van onderlinge vrundschap tusschen Sijn Hoog Aansienelijcke Mayesteyt Probat

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

Somdat Boesitrapoudi Tsjouw [fol. 90] Dzouhou mijn genadige vorst en heere welcker suyvere en opregte vrindschap tot in eeuwigheyt sal duuren indien der in de toecomende geen misslagen strijdig tegens het verbondschrift ende de gewoonte van't Siamse rijk begaan werden. Den gouverneur generaal en raden van India gelieven te overwegen ende te besorgen dat alles na waarheyt en in opregtigheyt geschieden. Geschreven op dynsdag in de vierde maand van't paardejaar.

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 27 AUGUSTUS

Antwoord van de Hoge Regering in Batavia aan Somdet Phrachao Seu of Siam, 27 Augustus 1703.

[fol. 352] Uit de brief die 's Compagnies residenten in Siam met de recent van daar gearriveerde schepen aan de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië hebben geschreven, hebben zij met uitnemende vreugde gelezen hoe het God de Heere belieft had de vorige koning uit deze wereld te halen, en dat de kroon van het Siamse rijk weer op het hoofd van zijne tegenwoordige Majesteit gekomen was door een wettige erfenis en successie.

De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië betuigen hierover hun bijzondere blijdschap en wenssen Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit in zijn rijk en met zijn regering alle heil en voorspoed van de hemel toe, opdat Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit zijn koninkrijk dagelijks meer en meer mag zien bloeien en bevestigd worden, zowel tot meerdere luister en glorie van Zijne Majesteit als tot welstand van zijn onderdanen. En ook van de Compagnie die als een oprechte en trouwe bondgenoot van het Siamse rijk gedurende zovele jaren haar handel daar heeft gedreven. Gelijk Zijne Majesteit zich kan verzekerd zijn van de oprechte intentie en vredelievendheid van de Hollandse natie, evenzo willen de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië ook aan de gunst en toegenegenheid van Zijn Hoog Aanzienelijke Majesteit ten aanzien van de Compagnie niet in het minst twijfelen. Wij verwachten van zijn goedheid dat het Zijne Majesteit zal gelieven (indien dit al niet geschiet is) de aloude contracten en privilegieën te vernieuwen die tussen het Siamse rijk en de E. Compagnie voorheen zijn gemaakt.

De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië maken verder aan Zijn Hoog Aanzienelijke Majesteit bekend dat zij in plaats van het gewezen opperhoofd Gideon Tant, die in dienst van de Compagnie naar Japan is vertrokken, weder tot opperhoofd in Siam hebben aangesteld de gewezen secunde Aarnout Cleur .

Eindelijk gaan nevens deze [brief] tot een bewijs van de oprechte genegenheid en bereidwilligheid die de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië aan haar dienst toedragen deze volgende geschenken, in de hoop dat deze Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit niet onaangenaam zullen zijn, bestaande in:

- 5 stuks karmozijnen stoffen purper
- 5 stuks dito dito violet
- x stuks dito dito rood
- x stuks dito dito kaneelkleurig
- x lakenras schaar purper
- 600 stuks sompacken
- 100 stuks sanen

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

40	stuks gouden Perzische stoffen
10	stuks gouden taatsen
112	stuks diverse glaswerken
x	stuks kassen rozenwater
6	stuks gouden potloodpennetjes
6	stuks zilveren dito
6	stuks tfilagrine instrument kokertjes
6	stuks schildpadshoornen kokertjes
40	stuks diverse brillen met gouden, zilvere en ivoren randen
x	stuks geëmailleerde verrekijker met een gouden bus
375	lb nagelen
50	lb foelie dito
15	lb notemuskaat dito
10	lb kaneel dito
6	stuks fijne karabijnen
10	stuks gewone dito
24	stuks kaliber musketten
x	vergulde snaphanen
x	dito karabijnen
x	donderbussen met kopere lopen

Geschreven in het Kasteel Batavia op het eiland Groot Java in het koninkrijk Jaccatra op 27 augustus 1703, de Gouverneur-Generaal van Nederlands India, Willem vanOuthoorn.

บทแปลภาษาไทย

จดหมายเหตุร้ายวันของป้อมปัตตาเวีย วันที่ 19 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1704

สาส์นจากเจ้าพระยาพระคลังถึงท่านข้าหลวงใหญ่ วิลเลิม เอาต์โฮธัม (Willem Outhoom) และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออก ผู้ซึ่งบริษัทอันทรงเกียรติได้วางใจให้ดูแลธุรกิจการค้าและปกครองดินแดนทั้งหลายในอินเดียตะวันออก ด้วยความซื่อตรงในการปฏิบัติหน้าที่ ท่านข้าหลวงใหญ่ผู้ทรงปัญญาได้เจริญวิถิแห่งมิตรภาพและสัมพันธไมตรีระหว่างราชอาณาจักรสยามและเจ้าชายแห่งออเรนจ์กับบริษัท(อินเดียตะวันออก) ดังนั้นในเวลาซึ่งไร้ความบาดหมางหรือความขัดแย้ง สถานะทางธุรกิจของบริษัททั่วทั้งราชอาณาจักรสยามจึงยังคงเสถียรภาพปราศจากอุปสรรคหรือความไม่แน่นอนใด ๆ ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ข้าพเจ้าได้เพียรธำรงความสมานฉันท์กับท่านข้าหลวงใหญ่เพื่อจะได้แน่ใจว่าสถานการณ์ทุกอย่างในภายภาคหน้าจะดีขึ้นกว่าปัจจุบัน สมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการให้ข้าพเจ้ายืนหยัดในครวลงแห่งเจตนารมณ์อันประเสริฐที่มีแก่เจ้าชายแห่งออเรนจ์ พระองค์ทรงชื่นชมเห็นพ้องกับท่านข้าหลวงใหญ่และโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูส่งเสริมพาณิชย์กรรมของบริษัท เพื่อประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายจะได้เพิ่มพูนขึ้นเป็นเท่าทวีคูณ

เมื่อวันอังคารที่ 6 เดือน 3 ปีมะเมีย หัวหน้าสถานีการค้าได้ส่งหลวงทรงพานิช¹⁰ มาพบข้าพเจ้าเพื่อแจ้งว่าหัวหน้าสถานีการค้าปรารถนาจะเข้ามาในราชสำนักก่อนที่สาส์นของข้าพเจ้าจะส่งไปถึงปัตตาเวีย เนื่องจากเมื่อสมัยที่หลวงอภัยวาริ¹¹ และหลวงวิสิทธิศาสตร์¹² ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้า ต่างได้ขอพระราชทานพระราชวโรกาสเข้าเฝ้าฯ ครั้นนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว¹³พระราชทานพระราชนุญาตตามสนธิสัญญาที่ได้ลงมติไว้แต่แรกเริ่ม ในนามของข้าหลวงใหญ่ หัวหน้าสถานีการค้าจึงปรารถนาจะขอพระราชทานพระราชวโรกาสเช่นนี้จากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันเช่นกัน เพื่อจะได้กราบทูลให้ทรงพิจารณาหรือฟื้นฟูสนธิสัญญาอีกครั้ง

ข้าพเจ้าได้กราบทูลเรื่องนี้ให้สมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงทราบ พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานพระราชนุญาตและพระราชไมตรีแก่ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งเอเชีย และรับสั่งให้ข้าพเจ้ายึดมั่นปฏิบัติตามสนธิสัญญาที่ได้กระทำไว้ร่วมกัน ครั้นแล้วข้าพเจ้าจึงได้มอบหมายให้หลวงทรงพานิช

¹⁰ เป็นลำนที่ราชสำนักอยุธยาได้รับมอบหมายให้ประจำอยู่กับวีไอซี

¹¹ หลวงอภัยวาริ เป็นยศและราชทินนามสำหรับหัวหน้าสถานีการค้าวีไอซีในอยุธยา ในกรณีนี้คือ โยฮันเนิส ไกตส์ (Joannes Keijts)

¹² หลวงวิสิทธิ หรือ วิเศษศาสตร์ เป็นยศและราชทินนามสำหรับหัวหน้าสถานีการค้าวีไอซีในอยุธยา ในกรณีนี้คือ ปีเตอร์ ฟัน แด็น โฮธัม (Pieter van den Hoom)

¹³ สมเด็จพระเพทราชา

แจ้งหัวหน้าสถานีการค้าให้นำสนธิสัญญาที่เก็บรักษาไว้ในสถานีการค้ามามอบแก่ข้าพเจ้าเพื่อข้าพเจ้าจะได้แก้ไขสนธิสัญญาและลงนามให้เรียบร้อยตามพระราชโองการ ดังที่หัวหน้าสถานีการค้าได้ร้องขอ

ต่อมาหัวหน้าสถานีการค้าจึงส่งหลวงทวงพานิชกลับมาจากเมืองแฉะมาแจ้งแก่ข้าพเจ้าว่าเขาไม่อาจส่งร่างสนธิสัญญา หรือนำสนธิสัญญามาให้ชำระได้ เว้นแต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าฯ เช่นในสมัยของหลวงอภัยวารีและหลวงวิสุทธิศาสตร์ เพื่อเขาจะได้รับทราบด้วยตนเองว่าบริษัทจะได้รับสิทธิประโยชน์อันใดบ้าง ดังนั้นข้าพเจ้าจึงได้แจ้งแก่หัวหน้าสถานีการค้าว่าการกระทำเช่นนั้นขัดกับจารีตธรรมเนียมของสยาม ในปีมะเส็งเมื่อครั้งที่หลวงอภัยวารีและหลวงวิสุทธิศาสตร์เห็นว่าควรจะมีการรื้อฟื้นและลงนามในสนธิสัญญา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สมเด็จพระเพทราชา) โปรดเกล้าฯ ให้หลวงอภัยวารี วิลเลิม ไกส์ (Willem Keis)¹⁴ หลวงวิสุทธิศาสตร์ และ ปีเตอร์ ฟัน เดิน โฮร์น (Pieter van den Hoom)¹⁵ เข้าเฝ้าฯ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ยุโรปกระจายกำลังรุกเข้าโจมตีเมืองต่าง ๆ ในเขตเนเกอรี (Negeri) หรือ “อัมโบเงียน บูร์” (“Ambongian Boery”) ในโอกาสนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าฯ เป็นการส่วนพระองค์และทรงเห็นชอบให้รื้อฟื้นและลงนามในสนธิสัญญาคำขอตั้งที่หัวหน้าสถานีการค้าเรียกร้องนี้ ข้าพเจ้าไม่เคยได้สดับมาก่อน เนื่องจากเป็นวิถีที่ขัดกับจารีตประเพณี ข้าพเจ้าได้กราบทูลขอพระราชทานพระอาชญาตจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้หัวหน้าสถานีการค้าเข้าเฝ้าฯ แต่พระองค์ไม่ทรงอนุญาต

ข้าพเจ้ากราบทูลว่าในหลายคราวหัวหน้าสถานีการค้าได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรมทั้งยังยึดมั่นอยู่ในวิถีแห่งสันถวไมตรีระหว่างเจ้าชายแห่งออเรนจ์และสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนั้นเขาจึงปรารถนาจะได้เข้าเฝ้าฯ พระองค์เช่นที่หลวงอภัยวารีและหลวงวิสุทธิศาสตร์ได้รับพระราชทานพระราชวโรกาสให้เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สมเด็จพระเพทราชา) หัวหน้าสถานีการค้ากล่าวว่าส่งสาส์นรายงานถึงท่านข้าหลวงใหญ่เกี่ยวกับเรื่องที่ว่าข้าพเจ้าได้ชี้แจงทั้งหมด ข้าพเจ้าอนุญาต พร้อมกันนั้นให้แจ้งท่านข้าหลวงใหญ่ได้ทราบถึงพระราชโองการในเรื่องนี้

วันพุธที่ 6 เดือน 4 ปีมะเมีย หลวงทวงพานิชและออกหมื่นวิศิษฎ์ภาษา (หรือ วิเศษภาษา Ombon Witsit Nasa)¹⁶ พร้อมด้วยหัวหน้าสถานีการค้าและรองหัวหน้าสถานีการค้าเดินทางมาพบข้าพเจ้า ณ จวนพระคลังซึ่งเป็นที่ชุมนุมของบรรดาเสนาบดี ข้าราชสำนักและข้าราชการบริพารในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รวมทั้งชาวมาเลย์ ชาวจีน ชาวมัวร์และชาวสยาม หัวหน้าสถานีการค้าขอรับรองให้ข้าพเจ้าเป็นธุระจัดการให้ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ ข้าพเจ้าได้ชี้แจงว่าจะเป็นการละเมิดธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันอยู่ เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สมเด็จพระเพทราชา) เพิ่งสวรรคต และ 12 วันมานี้ ข้าพเจ้ามีภารกิจมากมายในการ

¹⁴ หมายถึง โยฮันเนส ไกตส์ (Johannes Keyts) หัวหน้าสถานีการค้าวีไอซีประจำกรุงศรีอยุธยา ดำรงตำแหน่งปี 1685-1688.

¹⁵ หัวหน้าสถานีการค้าวีไอซีประจำกรุงศรีอยุธยา ดำรงตำแหน่งปี 1688-1691

¹⁶ ออกหมื่นวิศิษฎ์ภาษาหรือ วิเศษภาษา ทำหน้าที่เป็นล่าม

เตรียมงานพระราชพิธีพระบรมศพ อย่างไรก็ตามหากหัวหน้าสถานีมีเรื่องด่วนประการใดต้องเร่งกราบทูล ข้าพเจ้าจะเป็นผู้กราบทูลให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สมเด็จพระเจ้าเสือ) ทรงทราบด้วยตนเอง และเหตุไฉนหัวหน้าสถานีการค้าจึงรีบร้อนจะกราบทูลเรื่องเหล่านี้ ข้าพเจ้าได้แจ้งด้วยว่าหัวหน้าสถานีการค้าเพียงแต่นำร่างสนธิสัญญาามอบแก่ข้าพเจ้าเท่านั้น การแก้ไขและการลงนามจะดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และต่อจากนี้ไปสัมพันธไมตรีกับเจ้าชายแห่งออเรนจ์จะแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นและจะเอื้อให้บริษัทได้รับประโยชน์ยิ่งกว่าที่เคย

จากนั้นหัวหน้าสถานีการค้าได้กล่าวขึ้นว่าเขาจำเป็นต้องกราบทูลให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นชอบในการค้าของบริษัทและสนธิสัญญาที่ได้แก้ไขและลงนามในอดีต ข้าพเจ้ากล่าวอีกว่า หากสารัตถะในสนธิสัญญาไม่เป็นไปตามความมุ่งหมายของเขา เขาจะเข้าแทรกแซงให้เกิดการพิจารณาเปลี่ยนแปลงหรือมิเช่นนั้นจะขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากความขัดแย้งสืบมาดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้าประจำสยามแทน กระนั้นก็ตามข้าพเจ้าได้แจ้งว่าหากหัวหน้าสถานีการค้าหรือผู้สืบทอดตำแหน่งของบริษัทการค้าในสยามหรือท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งเอเชียก่อความขุ่นเคืองใจหรือกระทำการไม่พึงปรารถนา ข้าพเจ้าย่อมไม่ลังเลจะกล่าวอย่างตรงไปตรงมา สิ่งที่หัวหน้าสถานีกล่าวนั้นสอดคล้องพอสมควรกับที่หลวงอภัยวารีและหลวงวิสุทธิศาสตร์ได้เคยกล่าวเอาไว้ ข้าพเจ้าได้บันทึกถ้อยคำของหัวหน้าสถานีไว้และนำขึ้นกราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

จากนั้นมีพระราชโองการให้ข้าพเจ้าร่างสนธิสัญญาและลงนามตามความประสงค์ของหัวหน้าสถานีการค้า ซึ่งส่งผลให้สนธิสัญญาระหว่างเจ้าชายแห่งออเรนจ์มีผลสืบไปตามครรลองที่ได้บรรลุไว้โดยหลวงอภัยวารีและหลวงวิสุทธิศาสตร์ จากนั้นข้าพเจ้าได้นัดแนะให้หัวหน้าสถานีการค้านำสนธิสัญญามาให้ข้าพเจ้าในวันอาทิตย์ที่ 8 เดือน 4 ปีมะเมีย เพื่อแก้ไขและลงนาม กระนั้นหัวหน้าสถานีกลับปฏิเสธจะมาพบข้าพเจ้า แล้วส่งล่ามหลวงทงพานิชมาพร้อมด้วยสาส์นแจ้งว่าหัวหน้าสถานี คิเดโยน ตันต์ (Gideon Tant)¹⁷ ประสงค์จะให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่าสนธิสัญญาที่บรรลุในสมัยของปีเตอร์ เดอ บิตเตอร์ (Pieter de Bitter)¹⁸ ได้หมายรวมเอกสิทธิ์ในการค้าดีบุกจากละคอนไว้ และประสงค์ให้ทรงรับรองเอกสิทธิ์ในดีบุกที่ฮอลันดาเคยได้รับแล้วระบุงลงในสนธิสัญญาอีกครั้งดังที่ได้กระทำในสนธิสัญญาฉบับก่อน การกระทำเช่นนี้จะเป็นการยืนยันอย่างหนักแน่นยิ่งขึ้น เรื่องสิทธิในดีบุกจากละคอนจะถูกรวมไว้ในสนธิสัญญาตอนนี้ นี่คือนโยบายที่เคยดำเนินกันมาตามสนธิสัญญาและได้รับการยืนยันอีกครั้ง และปัจจุบันได้ลงนามโดยทั้งสองฝ่าย

การที่หัวหน้าสถานีการค้าได้แจ้งข้าพเจ้ามาทางสาส์นเช่นนี้แสดงว่าเขาตั้งใจบายเบนออกจากวิถีของหลวงอภัยวารีและหลวงวิสุทธิศาสตร์ โดยหมายจะทำตามเจตนารมณ์ของ

¹⁷ คิเดโยน ตันต์ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้าประจำกรุงศรีอยุธยาปี 1699-1703

¹⁸ ผู้แทนวีไอซีผู้เจรจาตกลงสนธิสัญญาสยาม-ฮอลันดา เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1664

เขาเอง หัวหน้าสถานีการค้ากล่าวว่าเป็นบริษัทได้รับเอกสิทธิ์ในการค้าขายตามสนธิสัญญาที่ได้บรรลุไว้แต่กาลก่อนจากความเห็นชอบของทั้งสองฝ่าย แต่ข้าพเจ้าแจ้งว่าตราใบที่หัวหน้าสถานีการค้าหรือผู้ใดก็ตามที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้าดำเนินกิจการในราชอาณาจักรสยามปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ (ทุกอย่างจะดำเนินไปด้วยดี) อย่างไรก็ดี หากหัวหน้าสถานีการค้าหรือผู้ใดก็ตามที่ได้รับความไว้วางใจจากบริษัท หรือท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งเอเชียไม่ประสงค์จะดำเนินการค้าด้วยความชอบธรรมและละเมิดสนธิสัญญา ข้าพเจ้าจะไม่อดทนยึดมั่นอยู่ในครรลองธรรมเช่นกัน กระนั้นก็ดี หัวหน้าสถานีการค้าได้บิดเบือนความหมายที่แท้ของถ้อยคำและยังคงปฏิเสธอยู่ดังเดิม

ถ้อยความในสนธิสัญญามีได้ไตร่ตรองพิจารณาขึ้นใหม่ในเพียงชั่วขณะ หากแต่ได้บัญญัติไว้ตั้งแต่สมัยของหลวงอภัยวารีและหลวงวิสุทธิศาสตร์ซึ่งเรายังคงยึดมั่นปฏิบัติกันอยู่ กระนั้น หัวหน้าสถานีการค้ากลับกระทำตามอำเภอใจและอ้างสารัตถะของสนธิสัญญาเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ตน ในทางกลับกัน สิ่งที่เขาไม่พอใจปรารถนาที่ปล่อยให้ค้างคาไม่สมบูรณ์ ข้าพเจ้าปรารถนาจะชำระแก้ไขสนธิสัญญาแต่ไม่อาจหาต้นฉบับที่เก็บรักษาไว้ในสถานีการค้าได้ ซึ่งข้าพเจ้าได้กราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว พระองค์รับสั่งว่า ทั้งที่หัวหน้าสถานีการค้าเป็นผู้เสนอเรียกร้อง กลับไม่ยอมเตรียมการให้เรียบร้อยเพื่อจะได้ร่างและลงนามสนธิสัญญาเช่นเมื่อครั้งที่หลวงอภัยวารีและหลวงวิสุทธิศาสตร์ได้กระทำ เราจึงไม่อาจเห็นเป็นอื่นได้นอกจากการละเมิดธรรมเนียมซึ่งขัดแย้งกับสิ่งที่หลวงอภัยวารีและหลวงวิสุทธิศาสตร์ได้เคยปฏิบัติ หัวหน้าสถานีการค้ามุ่งแต่จะบรรลุสนธิสัญญาที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ตนเท่านั้นซึ่งไม่อาจกระทำได้ในความเป็นจริง ดังนั้นจึงขอให้หัวหน้าสถานีการค้าพิจารณาและให้ความเห็นอีกครั้ง และหากว่าเขายังปฏิเสธที่จะร่างสนธิสัญญา ข้าพเจ้าได้รับบัญชาให้แจ้งแก่ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งเอเชียให้ส่งหัวหน้าสถานีการค้าผู้อื่นที่มีวิจรรย์ญาณและใฝ่ใจจะประคองครรลองแห่งไมตรีระหว่างสยามกับเจ้าชายแห่งออเรนจ์มายังที่นี้ ข้าพเจ้าพร้อมจะแก้ไขและลงนามสนธิสัญญาซึ่งจะเพิ่มพูนประโยชน์แก่บริษัทยิ่งกว่าที่ผ่านมา อย่างไรก็ดี หัวหน้าสถานีการค้าส่งหลวงทรงพานิชมาเพื่อแจ้งแก่ข้าพเจ้าว่าได้ส่งสาส์นไปยังท่านข้าหลวงใหญ่ ณ กรุงปัตตาเวีย แล้วเขาประสงค์จะกลับไปยังปัตตาเวียและหวังว่าท่านข้าหลวงใหญ่จะส่งหัวหน้าสถานีการค้าคนใหม่ผู้ที่เหมาะสมจะดูแลกิจการของบริษัทมายังที่นี้

หัวหน้าสถานีการค้าผู้เคยประจำอยู่ที่ละคอนและมาเป็นผู้ดูแลกิจการในสยาม (กรุงศรีอยุธยา) ขณะนี้ได้ก่อความผิดพลาดมากกว่าหัวหน้าสถานีการค้าผู้ใดที่เคยพำนักในสยาม เขาได้ดำเนินการค้าตามอำเภอใจซึ่งขัดต่อครรลองแห่งสัมพันธไมตรี ปฏิบัติหน้าที่อย่างไร้สัมปชัญญะ กอบโกยเอาแต่ผลประโยชน์เฉพาะตน นำความเสื่อมเสียมาสู่บริษัท ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าขาดดุลยพินิจในการดำเนินธุรกิจ เมื่อครั้งที่ท่านข้าหลวงใหญ่ได้ส่งผ้าแพรพรรณและบรรดาสินค้าหายากมาเพื่อแลกเปลี่ยนค้าขาย สิ่งแรกที่หัวหน้าสถานีการค้าได้กระทำหลังจากต่อรองเจรจากับเหล่าเจ้าพนักงานจากกรมพระคลังคือการคำนวณหา

ผลประโยชน์ของตน จากนั้นจึงได้กำหนดราคาสินค้าให้สูงขึ้นผิดไปจากธรรมเนียมการค้าที่สืบทอดกันมาจากบรรดาอดีตหัวหน้าสถานีการค้าผู้ยังประโยชน์มหาศาลในการเจรจาต่อรองแลกเปลี่ยนสินค้ากับเหล่าเจ้าพนักงานในกรมพระคลัง เมื่อข้าพเจ้าเปรียบเทียบราคาสิ่งทอและราคาสินค้าอื่นที่กำหนดโดยอดีตหัวหน้าสถานีการค้า ก็พบว่าราคาสินค้าที่กำหนดโดยหัวหน้าสถานีคนปัจจุบันสูงกว่าในอดีตมากนัก และเมื่อลองพินิจเทียบเคียงตัวอย่างของสิ่งทอ หัวหน้าสถานีการค้าก็ไม่มีคำชี้แจงใด ๆ ข้าพเจ้ารู้สึกว่าการค้าผู้นี้กำลังหลอกลวง ข้าพเจ้าพยายามจะบ้ายเบี่ยงกล่าวโทษท่านข้าหลวงใหญ่โดยกล่าวว่าท่านข้าหลวงใหญ่คงจะกำหนดราคาสินค้าให้เป็นไปตามนี้เช่นกัน และเมื่อมีการเสนอราคาให้พ้องกับที่ได้เห็นชอบกันไว้ในอดีต หัวหน้าสถานีการค้าก็ไม่พอใจอย่างยิ่งและยื่นกรานจะขายสินค้าตามราคาที่เรียกร้อง เขากล่าวว่าสินค้าเหล่านี้มีราคาสูงกว่าสินค้าของพ่อค้าอื่นที่เข้ามาค้าขายในสยาม ข้าพเจ้าปรามมิให้ผู้ใดเชื่อตามคำของหัวหน้าสถานีการค้า ข้าพเจ้าเชื่อว่าหัวหน้าสถานีการค้าหลอกลวงยกยอกบัญญัติของบริษัทเพราะข้าพเจ้าไม่อาจเชื่อได้ว่าท่านข้าหลวงใหญ่จะเป็นผู้ออกคำสั่งเช่นนี้ และท่านข้าหลวงใหญ่อย่อมจะกำชับให้หัวหน้าสถานีการค้าขายสินค้าแก่เจ้าพนักงานในกรมพระคลังในราคาปรกติ

ทุก ๆ ปี หัวหน้าสถานีการค้าได้ละเมิดครรถ้องแห่งสันถวไมตรีและดูเหมือนจะกระทำไปโดยขาดสติไร้เหตุผล ความปรารถนาของเขาคือการขายสินค้าในราคาที่สูงกว่าและฉวยเอากำไรไว้กับตัว นี่มิใช่การค้าเป็นการค้าอย่างเป็นธรรม ข้าพเจ้าบั่นทอนมิตรภาพที่มีแก่กันและทำลายชื่อเสียงของบริษัท หัวหน้าสถานีการค้ามิได้หาหรือพิจารณาไตร่ตรองให้ถ่วงถี่จึงได้ก่อความผิดมากกว่าบรรดาอดีตหัวหน้าสถานีการค้า หากหัวหน้าสถานีการค้ายังคงพำนักอยู่ในสยามและปฏิบัติงานให้บริษัทการค้าต่อไป ย่อมไม่อาจอ้างวิถีแห่งสัมพันธไมตรี และจะนำความเสียหายอย่างมหาศาลมาสู่บริษัท เราได้กระทำความผิดหลายครั้งตามที่ข้าพเจ้าได้รายงานแก่ท่านข้าหลวงใหญ่ตลอดมา ข้าพเจ้าจำต้องแจ้งแก่ท่านข้าหลวงใหญ่อีกครั้งว่าหัวหน้าสถานีการค้าได้กำหนดราคาสินค้าไว้สูงมาก จึงสมควรจะถูกลงโทษ และข้าพเจ้าจะไม่ปล่อยให้เกิดความเหลื่อมล้ำของราคาสินค้าเช่นนี้อีกต่อไป

เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว(สมเด็จพระเพทราชา)สวรรคตในวันเสาร์ที่ 10 เดือน 3 ปีมะเมีย¹⁹ ข้าพเจ้าได้ขอให้หัวหน้าสถานีการค้าส่งสาส์นแจ้งไปยังปัดดาเวียโดยเร็วและให้กำชับผู้บังคับการเรือให้ออกเดินทางก่อนฤดูมรสุมจะสิ้นสุด หัวหน้าสถานีการค้าจึงได้ขอร้องให้ข้าพเจ้าทบทวนและลงนามในสนธิสัญญา ในวันเดียวกันนั้น ข้าพเจ้าได้กราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบ มีรับสั่งให้ข้าพเจ้าร่างสนธิสัญญาและลงนามตามธรรมเนียม พร้อมให้ผู้บังคับการเรือเร่งเดินเรือไปยังปัดดาเวียก่อนจะพ้นฤดูมรสุม อย่างไรก็ตาม หัวหน้าสถานีการค้ามิได้ปฏิบัติตาม แต่กลับไปปิดเพื่อแก้ต่างให้ตนพ้นผิด พาให้เข้าใจกันว่าข้าพเจ้ามัวแต่ชักช้าประวิงเวลาไว้จนฤดูมรสุมได้ล่วงไป

¹⁹ ตรงกับ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1703

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปารีสเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปารีสเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

เหล่าพ่อค้าทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าชาวจีน พ่อค้าชาวสยามหรือพ่อค้าชาวพะโคผู้มาค้าขายหนึ่งกวางหนึ่งโคให้หัวหน้าสถานีการค้าซึ่งเป็นการนำผลกำไรมาสู่บริษัท ได้มาพบข้าพเจ้าและร้องเรียนว่าในอดีตพวกเขาสามารถส่งหนังสือมาขายยังคลังสินค้าของหัวหน้าสถานีในราคาที่กำหนดไว้คงที่ตามคุณภาพของหนังสือซึ่งจัดแบ่งไว้ด้วยกัน 3 ประเภท และเมื่อหัวหน้าสถานีได้รับหนังสือแล้วจะชำระด้วยเงินตราโดยไม่มีปัญหาใด ๆ จากนั้นจะชำระค่าหนังสือแก่เหล่าพ่อค้าต่างถิ่นและผู้ค้าหนังสือที่นำสินค้ามาส่งยังคลังสินค้า พ่อค้าทั้งหมดจะได้รับชำระค่าสินค้าเป็นเงิน 1 ชั่ง และผู้ที่นำหนังสือมาในจำนวนน้อยจะได้รับ 15 ตำลึงครึ่ง หรืออาจเพียง 10 ตำลึง ตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติกัน ณ ที่นี้ อย่างไรก็ตาม ทั้งที่หัวหน้าสถานีการค้าได้ปฏิบัติราชการในสถานีการค้าแห่งนี้มาร่วม 4 ปี แต่กลับดำเนินการตามธรรมเนียมนี้อยู่เพียงปีเดียว หลังจากนั้นก็ได้มอบสิ่งใดตอบแทนแก่เหล่าพ่อค้าเลย มิได้ให้แม้แต่ราคาที่เคยให้ ยิ่งไปกว่านั้น ยังไม่เต็มใจจะรับหนังสือของสัตว์เพศเมียไว้ เว้นเสียแต่หนังสือเหล่านั้นไม่ชำรุดเสียหาย ทำให้เหล่าพ่อค้าขาดทุนและไม่พอใจเป็นอย่างมาก สถานการณ์เช่นนี้ไม่เคยปรากฏในสมัยของบรรดาอดีตหัวหน้าสถานีผู้มาประจำการ ณ ที่แห่งนี้ในนามของบริษัท หัวหน้าสถานีการค้าคนปัจจุบันเป็นภัยต่อครุฑทองแห่งสันถวไมตรีและขนบจารีตเก่าแก่ ทั้งยังได้ก่อความไม่พึงพอใจนานัปการ

กระนั้นข้าพเจ้ายังคงสั่งให้เหล่าพ่อค้า ทั้งพ่อค้าชาวจีน พ่อค้าชาวสยามและพ่อค้าชาวพะโค ส่งหนังสือไปให้หัวหน้าสถานีการค้า โดยแจ้งว่ามีเพียงหัวหน้าสถานีการค้าผู้นี้เท่านั้นที่ละเมิดครุฑทองแห่งมิตรภาพของเรา อย่างไรก็ตาม บรรดาอดีตหัวหน้าสถานีการค้ารวมทั้งท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกได้ดำเนินการค้ากับราชอาณาจักรสยามด้วยความเป็นธรรมเสมอมาและได้มอบเงินให้แก่เหล่าพ่อค้าหนังสือเป็นประจำทุกปีตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติกัน ข้าพเจ้ามีอาจแจ้งเรื่องที่ได้รับร้องเรียนมาได้ครบถ้วนทั้งหมด หากท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกไม่จัดการป้องกันเรื่องเช่นนี้มิให้เกิดขึ้นอีกในอนาคต การค้าย่อมไม่อาจดำเนินไปอย่างราบรื่นและเอกสิทธิ์ต่าง ๆ ที่ท่านเคยได้รับก็ย่อมจะต้องเปลี่ยนแปลงไป เมื่อนั้น ท่านข้าหลวงใหญ่จะไม่สามารถบรรลุเป้าประสงค์และจะสูญเสียผลประโยชน์รวมถึงสิทธิทั้งหลายที่ได้รับ นอกจากนี้ สัมพันธไมตรีกับเจ้าชายแห่งออเรนจ์ก็มีอาจจางไว้ด้วยความจริงใจได้ ข้าพเจ้าขอแจ้งว่าหากหัวหน้าสถานีการค้าผู้นี้ยังพำนักอยู่ในสยามและดูแลกิจการของบริษัทต่อไป ความผิวนานัปการที่เขาได้ก่อขึ้นจะทำลายวิถีแห่งมิตรภาพให้ย่อยยับ เพราะเขาปฏิบัติที่จะเคารพธรรมเนียมของสยาม และเมื่อบริษัทมิได้ดำเนินการค้าโดยชอบธรรม ย่อมจะสร้างความเสียหาย ตลอดจนเอกสิทธิ์ที่บริษัทได้ถือครองย่อมจะถูกยับยั้งด้วยประการฉะนี้ ข้าพเจ้าขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่โปรดแต่งตั้งหัวหน้าสถานีการค้าคนใหม่เพื่อมาปฏิบัติหน้าที่ ณ สถานีการค้าในสยาม หากหัวหน้าสถานีการค้าผู้นั้นมีวิจรรย์ญาณและสามารถผดุงมิตรภาพระหว่างสยามและเจ้าชายแห่งออเรนจ์กับทั้งบริษัทให้ดำรงสอดคล้องตามขนบธรรมเนียมแห่งราชอาณาจักรสยาม ธุระกิจการค้าของบริษัท

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

20

ย่อมจะดำเนินไปท่ามกลางกำไรและผลประโยชน์ดังเช่นที่แล้วมา และย่อมจะมั่งคั่งขึ้นเป็นเท่าทวีคูณในภายภาคหน้า

โดยสรุป เรื่องทุกประการที่ข้าพเจ้าได้ชี้แจงมาแล้วล้วนเพื่อส่งเสริมสัมพันธไมตรีระหว่างสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว [กับท่านข้าหลวงใหญ่] หากไม่มีการกระทำที่ขัดต่อสนธิสัญญาหรือละเมิดธรรมเนียมของราชอาณาจักรสยามเกิดขึ้นอีกในอนาคต มิตรภาพอันบริสุทธิ์จริงใจของเราย่อมมั่นคงราบรื่นทั่วกาลปาวสาน ขอท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกโปรดไต่ตรองพิจารณา ดูแลจัดการให้ทุกสิ่งดำเนินไปโดยสุจริตเที่ยงธรรม เขียนเมื่อวันอังคาร เดือน 4 ปีมะเมีย

จดหมายเหตุร้ายวันของบ้อมปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ.1703

สาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ถึงพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือ) 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

สาส์นที่เขียนโดยหัวหน้าสถานีการค้าในสยามและคณะถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออก ซึ่งได้ส่งมาโดยเรือ บัดนี้ได้มาถึงปัตตาเวียแล้ว ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกได้อ่านสาส์นด้วยความรู้สึกปลื้มปิติที่พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าทรงกรุณาธิคุณรับพระเจ้ากรุงสยามองค์ก่อนไว้ และพระเจ้ากรุงสยามองค์ปัจจุบันได้สืบราชสมบัติตามครรลองแห่งการสืบราชสันตติวงศ์

ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกขอแสดงความยินดีใน การนี้และขอถวายพระพรให้พระเจ้ากรุงสยามและราชสำนักของพระองค์มั่งคั่งบริบูรณ์ รุ่งเรืองด้วยอำนาจพร้อมเกียรติยศเพื่อพระองค์จะได้ปกครองราชอาณาจักรให้รุ่งโรจน์ไพศาลและมั่นคงสืบไป บริษัทยังคงดำเนินการค้าในฐานะมิตรเก่าแก่ผู้จริงใจและซื่อตรงของราชอาณาจักรสยามดังที่พระเจ้ากรุงสยามทรงแนพระราชหฤทัยในเจตนารมณ์บริสุทธิ์ และอัธมาศัยรักสันติของชาวฮอลันดา กระนั้นข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกมิปรารถนาจะคลางแคลงในพระมหากุณาคิคุณและเจตนารมณ์อันประเสริฐแห่งพระเจ้ากรุงสยาม ทางเราหวังว่าพระองค์จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯหรือพินเอกสิทธิ์และสนธิสัญญาที่ได้เคยบรรลุไว้ระหว่างราชอาณาจักรสยามและบริษัทอันทรงเกียรติ

ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกขอกราบทูลพระเจ้ากรุงสยามว่า เนื่องจากนายคิเดโยน ตันต์ หัวหน้าสถานีการค้าได้เดินทางไปญี่ปุ่นเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในฐานะลูกจ้างของบริษัท ทางบริษัทจึงได้แต่งตั้งนายอาร์เนต เกลอร์ รองหัวหน้าสถานีขึ้นเป็นหัวหน้าสถานีการค้าแห่งสยามแทน

ท้ายที่สุดนี้ เพื่อเป็นการแสดงความจริงใจในเจตนารมณ์ที่จะเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออก ขอทูลเกล้าฯถวายบรรณาการเหล่านี้แด่พระเจ้ากรุงสยาม หวังว่าจะเป็นที่พอพระราชหฤทัย

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

ผ้า “การ์โมไซน์” สีม่วง	5	ฝืน
ผ้าชนิดเดียวกันสีม่วงคราม	5	ฝืน
ผ้าชนิดเดียวกันสีแดง	[ไม่ระบุจำนวน]	ฝืน
ผ้าชนิดเดียวกันสีน้ำตาลเปลือกอบเชย	[ไม่ระบุจำนวน]	ฝืน
ผ้า “ลาเกินรัชชคาร์” สีม่วง	[ไม่ระบุจำนวน]	ฝืน
ผ้าสมปัก ²⁰	600	ฝืน
ผ้า“ซาเนิน” ²¹	100	ฝืน
ผ้าเปอร์เซียสีทอง	40	ฝืน
ผ้าตาด	10	ฝืน
เครื่องแก้วหลากประเภท	112	ขึ้น
น้ำกุหลาบ	[ไม่ระบุจำนวน]	ถัง
ที่วางเครื่องเขียนทำด้วยทอง	6	ขึ้น
ที่วางเครื่องเขียนทำด้วยเงิน	6	ขึ้น
Filigree instrument tubes (ขึ้นลายฉลุโลหะ?)	6	กล่อง
กล่องทำจากกระดองเต่า	6	กล่อง
แว่นตากรอบทองคำ กรอบเงินและกรอบงาช้าง	40	คู่
กล่องส่องทางไกลลงยาพร้อมกล่องทอง	[ไม่ระบุจำนวน]	
กานพลู	375	ปอนด์
ดอกจันทน์เทศ	50	ปอนด์
ลูกจันทน์เทศ	15	ปอนด์
อบเชย	10	ปอนด์
ปืนสั้นมีลวดลาย	6	กระบอก
ปืนสั้นไม่มีลวดลาย	10	กระบอก
ปืนยาว	24	กระบอก
ปืนคาบศิลาเลี่ยมทอง	[ไม่ระบุจำนวน]	
ปืนสั้นเลี่ยมทอง	[ไม่ระบุจำนวน]	
ปืนยาวปากกระบอกกว้าง	[ไม่ระบุจำนวน]	

เขียน ณ บ้อมปัตตาเวีย เกาะชวาอันยิ่งใหญ่ในอาณาจักรจากาตราเมื่อ วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703 (ลงนามโดย) วิลเลิม ฟัน เอาต์โฮร์น ข้าหลวงใหญ่แห่งเนเธอร์แลนด์ในอินเดีย ตะวันออก

²⁰ ฝ้ายลายหรือผ้าปูมสมัยเก่าสำหรับขุนนางเป็นต้นนุ่น (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493)

²¹ อาจหมายถึง Sannoos ผ้าฝ้ายสีขาวจากเบงกอล

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ชื่อเรื่อง

ธีรวัด ณ ป้อมเพชร

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคมค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคมค.ศ. 1703 ใน Harta Karun. Hidden Treasures on Indonesian and Asian-European History from the VOC Archives in Jakarta, document 20. Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia, 2016.

บรรณาธิการหลัก

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ประสานงานโครงการ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้คัดเลือกเอกสาร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2525 fols 85-90, HR2524 fols 352-353.

ผู้คัดเลือกภาพประกอบ

มุฮัมหมัด แฮริส บูดิอาวัน (Muhammad Haris Budiawan)

ที่มาของภาพประกอบ

1. <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-1896-A-19368-658>
2. หอเขียน จังสวนผักกาด <http://www.thailandsworld.com/en/bangkok/bangkok-museums/suan-pakkad-palace-museum/ho-khien-lacquer-pavilion/index.cfm>

ผู้ปริวรรตอักษร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้แปลภาษาไทย

สุทธิมาน ลิมปานุสรณ์ (Sutthiman Limpanusorn)

ผู้เขียนคำนำ

ธีรวัด ณ ป้อมเพชร (Dhiravat na Pombejra)

ผู้ตรวจทาน

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

รูปเล่ม

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

ผู้ถือลิขสิทธิ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI) และมูลนิธิคอร์ตส์ (The Corts Foundation)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าเสือครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ราวเดือนมีนาคม ค.ศ. 1703 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1703

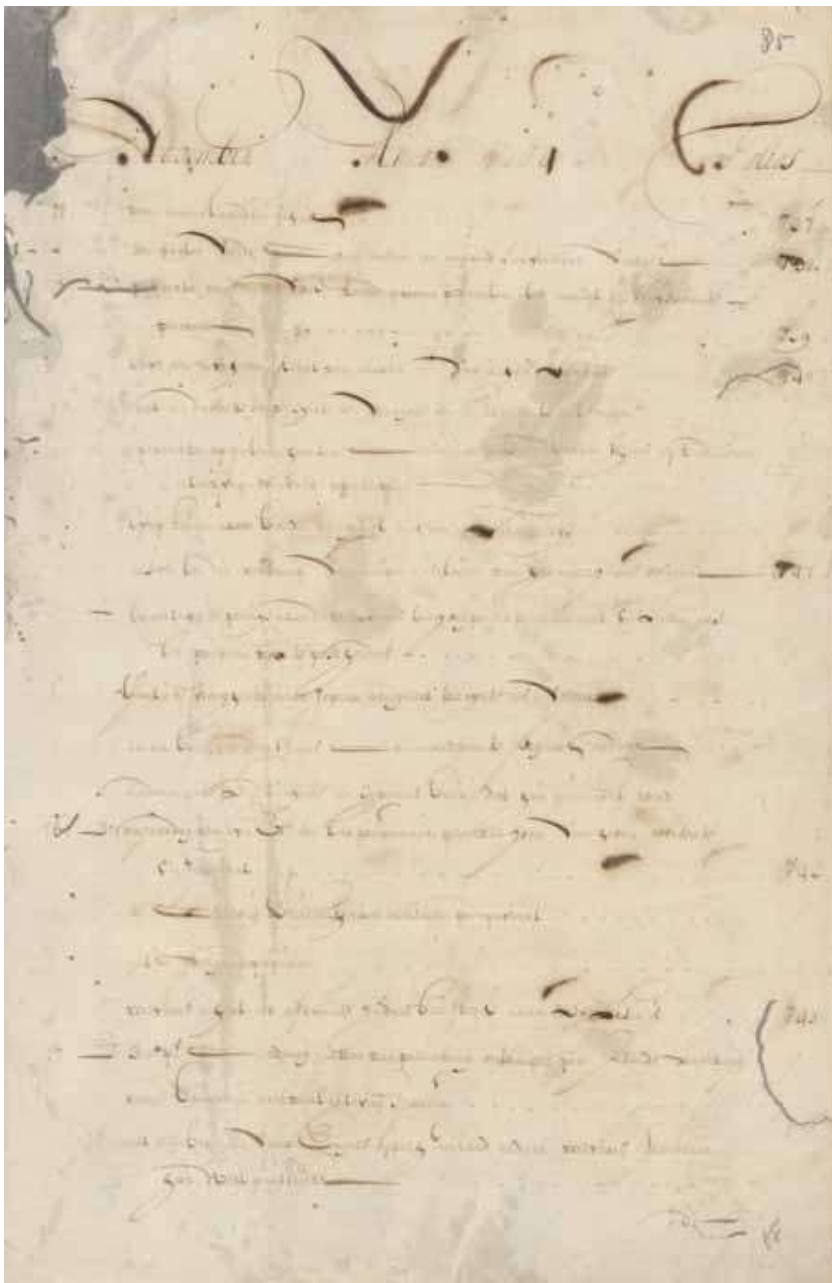
ภาพเอกสาร

ที่ปรากฏนี้คือหน้าแรกของเอกสารตัวจริง สามารถเข้าชมภาพเอกสารตัวจริงทั้งหมดได้ในเว็บไซต์

<https://sejarah-nusantara.anri.go.id>

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2525 fols 85-90, HR2524 fols 352-353.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าปราสาททองครองราชย์ ค.ศ. 1629-1656) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1641

ภาพประกอบที่ 1 เรือพระราชพิธีสยาม วาดโดย ยัน แลวเกิน (Jan Luyken) ค.ศ. 1687

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม
(สมเด็จพระเจ้าปราสาททองครองราชย์ ค.ศ. 1629-1656) ถึงข้าหลวง
ใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย
วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1641

สารบัญ

บทนำ 2

ตัวบทภาษาดัตช์ 5

บทแปลภาษาไทย 7

ข้อมูลทางบรรณานุกรม 9

ภาพเอกสาร 10

sejarah
nusantara

www.sejarah-nusantara.anri.go.id

บทนำ

แฮ็นดริก เอ. นิไมเยอร์

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังถึงข้าหลวงใหญ่ อันโตนิโอ ฟัน ดีเมิน (Antonio van Diemen ดำรงตำแหน่ง ค.ศ. 1636-1645) และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งปัตตาเวียฉบับนี้ เป็นตัวอย่างที่ดีของ “การทูตทางทะเล” (“maritime diplomacy”) ซึ่งแสดงให้เห็นชั้นเชิงการติดต่อทางการทูตระดับสูงระหว่างสมุทรวรรัฐ (thalassocracies) ทั้งสอง (คือปัตตาเวียและสยาม) ในการส่งเสริมผลประโยชน์ร่วมกัน หรือการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับพาณิชย์กรรมทางทะเลและเขตอิทธิพลในทะเล

เมื่อมาถึง ค.ศ. 1641 “ยุคทองแห่งการแลกเปลี่ยนทางการทูตระหว่างฮอลันดาและสยาม” กำลังจะสิ้นสุดลง มีการติดต่อระหว่างพระเจ้ากรุงสยามและเจ้าชายแห่งออเรนจ์ ในช่วงปี 1628-1641 และมีพิธียิ่งใหญ่ต้อนรับคณะทูตฮอลันดาที่สำคัญถึงสี่คณะในปี 1641 พระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการชุดสุดท้ายจากเจ้าชายแห่งออเรนจ์ซึ่งอัญเชิญมาถวายพระเจ้ากรุงสยามได้รับการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติ โดยมี เยเรเมียส ฟัน ฟลิต (Jeremias van Vliet) หัวหน้าสถานการค้าบริษัทอินเดียตะวันออกประจำกรุงศรีอยุธยาเป็นผู้ควบคุมดูแล

ปี 1641 นับเป็นปีสำคัญสำหรับฮอลันดา เนื่องจากฮอลันดาได้ยึดมะละกามาจากการครอบครองของโปรตุเกส ส่งผลให้ฮอลันดาสามารถควบคุมช่องแคบมะละกาได้

ในสาส์นฉบับนี้ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงแสดงพระองค์ในฐานะผู้ปกครองที่ยืนหยัดในธรรมเนียมอันมีมาช้านานในการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในเครือข่ายการค้าทางทะเลภายในเอเชีย

สำเนาหลวงของสยามปฏิบัติการในทะเลจีนใต้และมหาสมุทรอินเดียมาเป็นเวลานานแล้ว ราชสำนักสยามได้ส่งบรรณาการไปยังราชสำนักหมิงถึง 58 ครั้งในช่วงปี 1371-1433 สำเนาของสยามจึงปรากฏให้เห็นในทะเลจีนใต้อยู่เสมอ จนถึงราวปี 1450 ชาวและจามปา คือคู่แข่งสำคัญของสยามในแง่ความเป็นมหาอำนาจทางทะเล จนกระทั่งมะละกาภายใต้การปกครองของสุลต่านมันซูร์ ชาห์ (Sultan Mansur Shah ครองราชย์ ค.ศ. 1459-1477) รุ่งเรืองขึ้น และได้กลายเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางทะเลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การพิชิตมะละกาของโปรตุเกสเมื่อปี 1511 อาจให้ประโยชน์แก่อยุธยาในระยะแรก เนื่องจากอยุธยาได้กลายเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับพ่อค้าชาวมุสลิมและพ่อค้าต่างชาติอื่น ๆ

อีกทั้งยังกลายเป็นจุดเชื่อมสำหรับการค้ากับจีนต่อไปยังหมู่เกาะฟิลิปปินส์และบอร์เนียว กระทั่งอาณาจักรอยุธยาซึ่งเป็นเมืองท่าที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 16 ถูกพม่ายึดครองในปี

ศาสน์จากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าปราสาททองครองราชย์ ค.ศ. 1629-1656) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1641

ภาพประกอบที่ 2 เรือขุนนางสยาม วาดโดย ยัน แลวเกิน (Jan Luyken) ค.ศ.1687

1569 นอกจากนี้การขนส่งสินค้าโดยตรงจากจีนไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และความรุ่งเรืองของรัฐบาลอินเดียยังส่งผลต่อการเสื่อมลงของอยุธยาด้วย

การเติบโตของบริษัทการค้ายุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (หรือ VOC ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ.1602) เป็นความท้าทายใหม่ที่อาณาจักรอยุธยาต้องรับมือในช่วงปี 1600-1688 เรือบรรทุกสินค้าของยุโรปสามารถบรรทุกสินค้าได้มากขึ้นสำหรับระยะทางที่ไกลขึ้น ด้วยค่าขนส่งที่ย่อมเยากว่าเดิม ภายในเวลาไม่นานยุโรปยังสามารถผูกขาดสินค้าสำคัญในเครือข่ายธุรกิจ เช่น เครื่องเทศคุณภาพดี (ลูกจันทน์เทศและกานพลู) จากหมู่เกาะโมลุกกะ ปัตตาเวียภายใต้การครอบครองของฮอลันดาและมะนิลาภายใต้การปกครองของสเปนจึงกลายมาเป็นคู่แข่งระดับนานาชาติที่สำคัญ ขณะที่โปรตุเกสยังคงปักหลักอยู่ที่มาเก๊า อยุธยาหันมาให้ความสำคัญแก่การค้ากับจีนมากยิ่งขึ้นและดึงดูดบรรดาพ่อค้าที่ถูกกีดกันโดยการค้าผูกขาดของฮอลันดา ได้แก่ พ่อค้าอังกฤษ พ่อค้าโปรตุเกส พ่อค้าฝรั่งเศส พ่อค้ามุสลิมจากอินเดีย และพ่อค้ามาเลย์จากมะละกา รวมทั้งจากเมืองท่าหลักบนเกาะสุมาตราเช่นจามบีและปาเล็มบัง แม้อยุธยาจะยังคงให้ความสำคัญแก่การส่งสินค้าออกไปยังญี่ปุ่น โดยมีหนังกวาง หนังวัว ไม้ฝาง หนังกระเบนและงาช้างเป็นสินค้าสำคัญ แต่การขนส่งสินค้าระหว่างสยามและญี่ปุ่นก็ซบเซาลงในช่วงกลางทศวรรษ 1620 ถึงปลายทศวรรษ 1640 ในช่วงที่การค้าซบเซาลงนี้ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดเกล้าฯให้ข้าราชการสำนักส่งสำเนาไปยังปัตตาเวียเพื่อนำข่าวและตะกั่วไปขายในปี 1640-1641

สาส์นฉบับนี้แสดงให้เห็นพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง 2 ประการ คือให้ปัตตาเวียช่วยค้นหาสำเภาสยามที่ถูกชิงไปโดยผู้บังคับการเรือชาวจีนและให้ปัตตาเวียสร้างเรือจำลองเพื่อเป็นของเล่นสำหรับพระราชโอรส

พระราชประสงค์ประการแรกเผยให้เห็นข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับขนาดของสำเภาสยาม ซึ่งเป็นขนาดปกติสามัญของสำเภาสยาม รวมถึงตัวอย่างลักษณะทั่วไปของลูกเรือบนสำเภาสยามซึ่งมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ นี่เป็นข้อมูลที่สามารถยืนยันข้อเสนอนักประวัติศาสตร์บางท่าน เช่น ศาสตราจารย์โยเนโอะ อิชิอิ ที่ว่า สำเภาสยามซึ่งปฏิบัติกรในทะเลดูเหมือนจะอยู่ในความควบคุมของชาวต่างชาติแทบทั้งหมด ในขณะที่บนเรือมีพ่อค้าชาวสยามเพียงไม่กี่คนที่มืบทบาทในกิจกรรมการค้า จึงมีความเสี่ยงบางประการดังเช่นที่สาส์นฉบับนี้ได้แสดงให้เห็น

ข้อมูลเหล่านี้รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับอาวุธในเรือ แสดงให้เห็นวิธีการจัดการเรือสำเภาสยาม หากพิจารณาในแง่ความหลากหลายของลูกเรือและยุทธโปกรณ์ทางทหารแล้ว ในเวลานั้นสำเภาสยามลำเล็กดูจะด้อยสมรรถนะกว่าเมื่อเทียบกับเรือบรรทุกสินค้าของยุโรปที่ติดสรรพาวุธพร้อม ด้วยเหตุนี้เอง พระเจ้ากรุงสยามจึงมักจะมีพระราชประสงค์ให้บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาช่วยเหลือในกรณีที่เกิดปัญหาร้ายแรง

เอกสารอ้างอิง

- Bhawan Ruangsilp, *Dutch East India Company Merchants at the Court of Ayutthaya: Dutch Perceptions of the Thai Kingdom, c. 1604-1765* (Leiden/Boston: Brill, 2007).
- Ishii, Yoneo, "A Note on the Čhām Diaspora in the Ayutthayan Kingdom", in: Geoff Wade and Li Tana, *Anthony Reid and the Study of the Southeast Asian Past* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2012), pp. 241-245.
- Reid, Anthony, "Documenting the Rise and Fall of Ayudhya as a Regional Trade Centre", in: A. Reid, *Charting the Shape of Early Modern Southeast Asia* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2000), chapter 5, pp. 85-99.

ตัวบทภาษาดัตช์

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 2 MAART 1641

[fol. 421] Deze brief komt van mij, *Oya sy Darmaradt dytsia tsiat mathia nochit phy phit radt khausa tybydy a phaya Cromma pha howa* of bewaarder van het grootzegel van de Koning, ontvanger-generaal van een vierde van Zijne Majesteits rijke inkomsten, opper-advocaat en pleitbezorger van alle vreemdelingen, uit een zuiver hart en oprechte genegenheid, aan de Edele, genereuze, wijze, zeer gestrenge heer, de Edele heer Anthonio van Diemen, Gouverneur-Generaal over de staat van de Verenigde Nederlanden in India Oriëntalis.

Edele Heer, bij deze gelegenheid met het vertrek van Kapitein Jeremias van Vliet naar Batavia, ben ik genoodzaakt Uwe Edelheid bekend te maken, dat de Koning onze Heer, *Probat somdit Boromma bopit probu dy t'Jaco Ichoau ney Crongh pramaha naccoon boworra touwa randy srj ajudia*, uit bijzondere overweging, namelijk zijn genegenheid tot de welvaart van zijn onderdanen en om de handel in de stad Batavia na vermogen te helpen groeien, heeft toegestemd dat *t'Jau phia ramaraet, seu Jaky bodun tra reu tsiaey mahay soere jaky body ry soet ja na ley abaya bra Cromma ph hou thiauphia souar Colock* een jonk krijgt van een lengte van 18¼ en breedte van 3¼ *vadem*. Daarop heeft Zijne Majesteit tot schipper aangesteld Srij Set Ja, een Moorse Maleier als eerste persoon, en voor tweede persoon de schipper Pecca, Chinees, en voor de derde persoon of eerste koopman Cousy Sombat met twee assistenten, genaamd Moncherbitit en Ney Rachuyt; tot opperstuurman [fol. 422] een Chinees die Moors van religie is genaamd Heeuqua, en voorts tot hoogbootsman ofwel *saranghy*, Equo, Chinees, met elf Siamse, 26 Chinese en 22 zowel Moorse als Maleise matrozen, tesamen 61 personen.

De jonk is bewapend met vier koperen stukken, die ieder een kogel van 2 vingers dik kunnen afschieten, en een kanon dat een kogel van 1½ vinger dik afschiet; voorts vier musketten en 15 Japanse vuuroers. Voornoemde jonk was geladen met ongeveer 200 lasten rijst en andere eetwaren; ook met 6 *bahar* lood, voor rekening van de Koning. Het is 16 maanden geleden van hier vertrokken om met genoemde koopmanschappen naar Batavia te gaan, maar door onkundigheid van de stuurman is het daar niet verschenen maar in Patani aangeland. In het terugkeren naar Siam heeft de Chinese stuurman Heeuqua de schipper met alle Siammers en Maleiers dood geslagen en is er met de jonk en het kapitaal heel schelmachtig vandoor gegaan.

Maar naar welke haven hij zijn koers heeft gezet, blijft ons onbekend. Daarom verzoeken wij vanwege de vriendschap die Uwe Edelheid met de Koning onze heer onderhoudt dat U op alle plaatsen onder Uw gebied waar Nederlanders handelen of ankeren en door Uw schepen worden bevaren bevel mag geven om de jonk op te zoeken, te achterhalen, aan te slaan, naar Batavia te brengen en daarover naar Uwe Edelheids beroemde discretie te handelen. Als wij van het resultaat mogen vernemen, dan zal de luister van Uwe Edelheids genegenheid en loffelijk naam onveranderd schijnen, en eeuwig bij ons blijven.

Het zou de Koning, onze heer, hoogst aangenaam zijn wanneer Uwe Edelheid voor Zijne Majesteits oudste zoon, de jonge prins van dit rijk, geliefde een speelscheepje te maken, wijd vier *asta* en de lengte navenant, naar de Hollandse wijze, met alles wat ertoe behoort. Verder, aangezien enige Nederlanders voortreffelijk in de schilderkunst zijn, verzoeken wij of Uwe Edelheid twee olifanten, hoog twee *asta* (de modellen gaan hierbij) voor onze Koning op het

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าปราสาททองครองราชย์ ค.ศ. 1629-1656) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1641

kunstigste gelieve te laten schilderen en met kapitein Van Vliet (naast het speelscheepje) in haast gelieve herwaards te sturen. [fol. 423]

In de koninklijke stad Ayutthaya in het Koeienjaar, de 18e dag van de 4e brekende maan, zijnde 2 maart anno 1641.

บทแปลภาษาไทย

จดหมายเหตุร้ายวันของบ้อมปัตตาเวีย วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1641

สาส์นอันเปี่ยมด้วยไมตรีจิตและความจริงใจจากออกญาศรีธรรมราชเดชะชาติอำมาตยานุชิตพิพิตรัตนราชโกษาธิบดีอภัยพิริยบรากรมภาหุหรือผู้อารักษพระราชาลัญจกร ผู้รักษาพระราชทรัพย์หนึ่งในสี่ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้อุปถัมภ์และปกป้องชาวต่างแดนทั้งหลาย ถึงพณหัวเจ้านานอันโตนิโอ ฟัน ดีเมิน (Antonio van Diemen) ข้าหลวงใหญ่ประจำสาธารณรัฐเนเธอร์แลนด์ในอินเดียตะวันออกผู้สูงศักดิ์ เปี่ยมด้วยความกรุณา ปัญญาและความเที่ยงธรรม

ในโอกาสที่กัปตันเยเรเมียส ฟัน ฟลิต (Jeremias van Vliet) เดินทางกลับกรุงปัตตาเวีย ข้าพเจ้ามีความประสงค์จะแจ้งแก่ท่านว่า ด้วยความหวังใฝ่ในความผาสุกของบรรดาข้าแผ่นดินและด้วยพระราชประสงค์ที่จะเกื้อกูลการค้าของกรุงปัตตาเวียอย่างเต็มพระปรีชาสามารถ สมเด็จพระมโหฬารเจ้าอยู่หัวในกรุงพระมหานครบรมวราวุธศรีอยุธยาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสำเภาน้ำหนักกว้าง $18\frac{1}{4}$ ยาว $3\frac{1}{4}$ fathoms¹ แก่เจ้าพระยาเกษมศรีธรรมราชแสนยาธิบดีศรีสุนทรราชลัญจกรอภัยพิริยบรากรมภาหุ เจ้าเมืองสวรรคโลก ในการนี้โปรดเกล้าฯ ให้ Srij Set Ja ชาวมาเลย์มุสลิมรั้งตำแหน่งผู้บังคับการเรือที่หนึ่ง และ Pecca ชาวจีนรั้งตำแหน่งผู้บังคับการเรือที่สอง Cousy Sombat รั้งตำแหน่งหัวหน้าพ่อค้า พร้อมผู้ช่วยสองนาย คือ Moncherbitit และ Ney Rachuyt กับชาวจีนมุสลิมผู้ติดตามชื่อ Heequa และ Equo สร้างเรือชาวจีนพร้อมลูกเรือชาวสยาม 11 คน ลูกเรือชาวจีน 26 คน ลูกเรือชาวมาเลย์และชาวมัวร์อีก 22 คน รวมทั้งสิ้น 61 คน²

สำเภาน้ำหนักดีดอวูธด้วยปืนใหญ่ทองเหลือง 4 กระบอก แต่ละกระบอกสามารถยิงกระสุนขนาด 2 นิ้ว และปืนใหญ่อีก 1 กระบอก สามารถยิงกระสุนขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง $1\frac{1}{2}$ นิ้ว นอกจากนี้ยังมีปืนคาบศิลา 4 กระบอกและปืนไฟญี่ปุ่น 15 กระบอก สำเภาลำดังกล่าวบรรจุข้าวและเสบียงอาหารน้ำหนัก 200 last³ และตะกั่ว 6 bahar ในนามของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สำเภานอกเดินทางจากกรุงศรีอยุธยาเพื่อไปยังปัตตาเวียเมื่อ 16 เดือนก่อน พร้อมสินค้าที่ระบุไว้ข้างต้น แต่ด้วยความเขลาของต้นหน สำเภาก็พลัดไปเทียบท่าที่ปัตตานีแทน ระหว่างเดินทางกลับสู่สยาม Heequa ผู้ติดตามชาวจีนได้สังหารผู้บังคับการเรือพร้อมชาวสยามกับชาวมาเลย์ทั้งหมด และได้หลบหนีไปพร้อมสำเภาและสินค้า

¹ 1 fathom เท่ากับ 34.31 x 6.11 เมตร

² จำนวนลูกเรือที่ระบุในที่นี้น่าจะคลาดเคลื่อน

³ 1 last เท่ากับ 1,250 กิโลกรัม

ทางเรามีอาจล่วงรู้ได้ว่า Heeuqua ใช้เส้นทางไหนเดินทางสู่เมืองท่าใด ฉะนั้น ด้วย สัมพันธไมตรีที่ท่านได้เจริญไว้กับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน สั่งการให้เรือในบังคับออกติดตามค้นหาในทุกแห่งทั่วอาณาบริเวณที่การค้าและสมอเรือ ของฮอลันดาไปถึง เพื่อจะได้จับกุมและส่งสำเภาลำดังกล่าวไปยังปัตตาเวีย พร้อมจัดการ เรื่องนี้ตามวิจรรณญาณอันควรสรรเสริญของท่าน หากผลของการทั้งนี้เป็นที่ประจักษ์แก่ ทางเราแล้ว ชื่อเสียงเกียรติคุณของท่านย่อมเป็นที่เลื่องลือสถาพรสถิตอยู่ในความทรงจำ ของเราเป็นแม่นมั่น

อนึ่ง จักเป็นที่พอพระราชหฤทัยยิ่ง หากท่านจะกรุณาประดิษฐ์เรือจำลองของเล่น เพื่อ ถวายพระราชโอรสองค์โตในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เจ้าฟ้าผู้เยาว์แห่งราชอาณาจักรนี้⁴ เรือ ควรมีขนาดความกว้าง 4 ศอกและความยาวตามอัตราส่วนที่เหมาะสมในแบบของ ฮอลันดา และมีครบถ้วนทุกสิ่งที่มี นอกจากนี้ ข้าพเจ้าได้เล็งเห็นความสามารถของชาว ฮอลันดาในการเขียนภาพ จึงปรารถนาให้ท่านจัดหาภาพเขียนเป็นรูปช้าง 2 เชือก สำหรับ ทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภาพควรมีความสูง 2 ศอก (ตามแบบที่แนบ) และ วาดด้วยฝีมือประณีตยิ่ง ข้าพเจ้าหวังว่าท่านจะกรุณาส่งมอบภาพเขียนดังกล่าว (พร้อมเรือ จำลอง) มาให้โดยเร็ว

ณ กรุงศรีอยุธยา วันแรม 18 ค่ำ ปีฉลู ตรงกับ วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ.1641

⁴ หมายถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าปราสาททองครองราชย์ ค.ศ. 1629-1656) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1641

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ชื่อเรื่อง

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าปราสาททองครองราชย์ ค.ศ. 1629-1656) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1641
ใน Harta Karun. Hidden Treasures on Indonesian and Asian-European History from the VOC Archives in Jakarta, document 21. Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia, 2016.

บรรณาธิการหลัก

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ประสานงานโครงการ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)
จาจัง นูร์จามัน (Jajang Nurjaman)

ผู้คัดเลือกเอกสาร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2457 fol. 421-423

ผู้คัดเลือกภาพประกอบ

จาจัง นูร์จามัน (Jajang Nurjaman)

ที่มาของภาพประกอบ

1. <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P1896-A-19368-659>
2. <https://www.rijksmuseum.nl/en/search/objects?q=siam&p=2&ps=12&st=OBJECTS&ii=6#/RP-P1896-A-19368-660,18>

ผู้ปริวรรตอักษร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้แปลภาษาไทย

สุทธิมาน ลิมปานุสรณ์ (Sutthiman Limpanusorn)

ผู้เขียนคำนำ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ตรวจทาน

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

รูปเล่ม

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

ผู้ถือลิขสิทธิ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI)
และมูลนิธิคอร์ตส์ (The Corts Foundation)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าปราสาททองครองราชย์ ค.ศ. 1629-1656) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1641

10

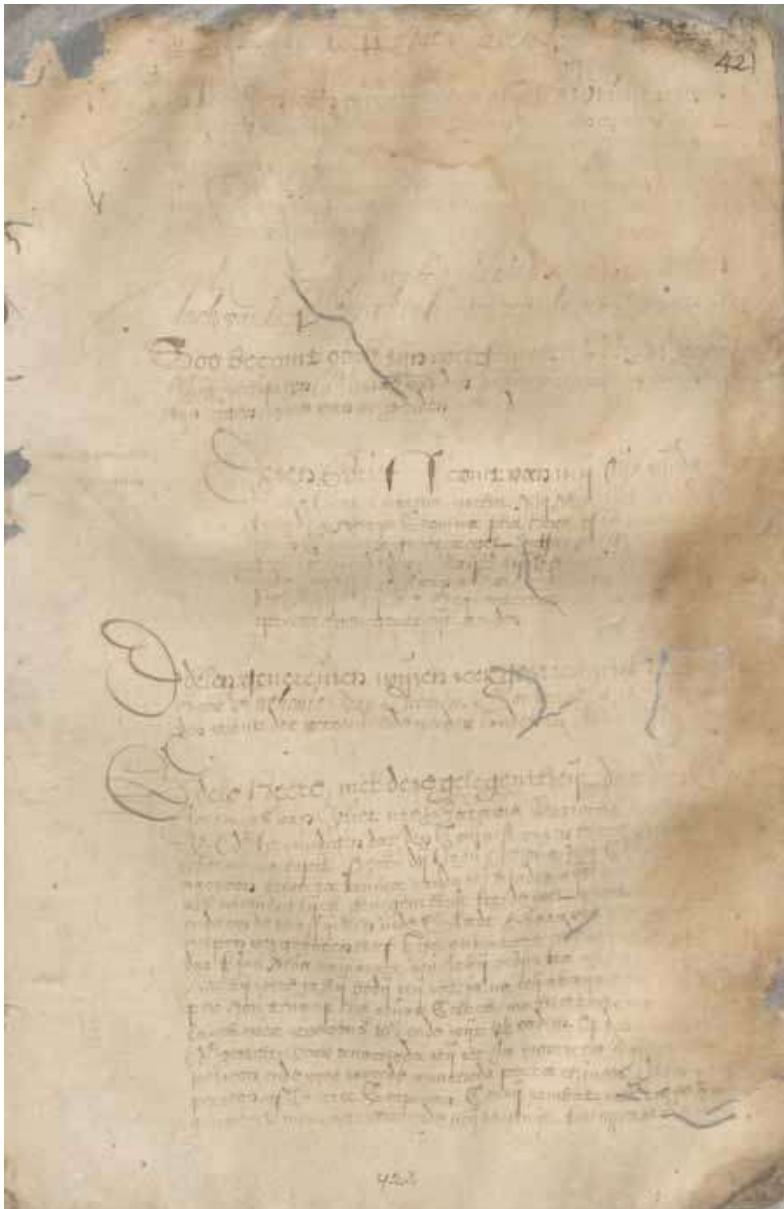
ภาพเอกสาร

ที่ปรากฏนี้เป็นหน้าแรกของเอกสารตัวจริง สามารถเข้าชมภาพเอกสารตัวจริงทั้งหมดได้ในเว็บไซต์

<https://sejarah-nusantara.anri.go.id>

ที่มาของจดหมายเหตุ

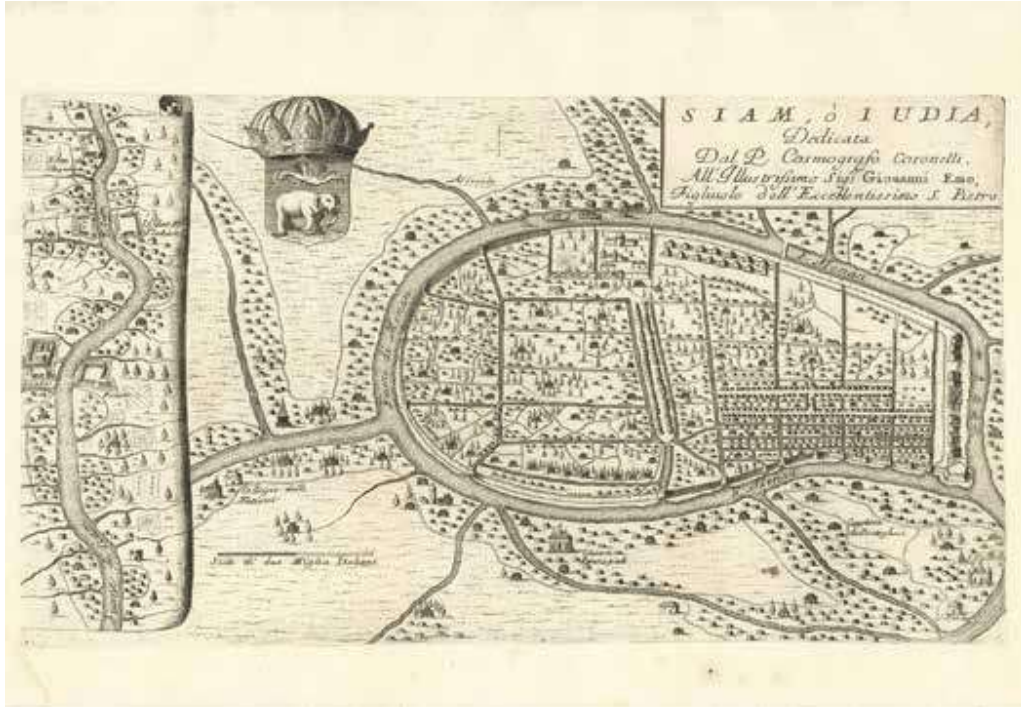
ANRI, HR 2457 fol. 421-423

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัดตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ.1668

1

ภาพประกอบที่ 1 แผนที่อยุธยาเมื่อครั้งคณะทูตฝรั่งเศสเยือนสยาม ค.ศ.1685 วาดโดย วินเซนโซ มาเรีย โคโรเนลลี (Vincenzo maria Coronelli)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัดตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ.1668

สารบัญ

บทนำ 2

ตัวบทภาษาดัตช์ 6

บทแปลภาษาไทย 7

ข้อมูลทางบรรณานุกรม 9

ภาพเอกสาร 10

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1668

บทนำ

แฮ็นดริก เอ. นิไมเยอร์

ในปี 1661 จอห์น เซาท์ (John South) พ่อค้าชาวอังกฤษได้บรรยายถึงกรุงศรีอยุธยาไว้ว่า “ที่นี่เป็นเมืองท่าที่ดีที่สุดเอเชียที่ข้าพเจ้าได้เคยไปเยือน และเป็นที่นี่ที่เราได้รับการยกเว้นภาษีตลอดกาล” ในเดือนกุมภาพันธ์และมีนาคมจะมีเรือเดินทางมาจากมาเก๊า ตั้งเกี้ยวโคชินจีน และมะนิลา ส่วนเรือของฮอลันดาและเรือของอังกฤษจากปัตตาเวียและบันเต็นจะมาถึงในเดือนพฤษภาคมและมิถุนายน สองสามเดือนหลังจากนั้นจะสามารถพบเห็นเรือใบและเรือแกลลีย์ (galley) จากมากัสซาร์ ยะโฮร์ และอาเจะห์ และในลำดับสุดท้าย เรือที่ค้าขายกับญี่ปุ่นจะพบเห็นได้ในเดือนพฤศจิกายน

อยุธยาเป็นเมืองท่าสำคัญสำหรับฮอลันดา เนื่องจากตั้งอยู่บนเส้นทางการเดินเรือสู่สถานีการค้าและที่ตั้งของวีโอซีในตั้งเกี้ยว ฟอรัมซา (ไต้หวัน) และญี่ปุ่น และไม่มีชาติยุโรปอื่นใดเดินทางมาค้าขายในสยามบ่อยเท่ากับฮอลันดาในช่วงทศวรรษ 1650 และ 1660 ส่วนชาวสยามเองก็เดินทางไปบันเต็นและปัตตาเวียด้วยเรือสำเภากับเรือพาย บางครั้งยังเดินทางเลยไปถึงชายฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือของชวาเพื่อซื้อผ้าโดยแลกเปลี่ยนกับดีบุกและเครื่องเคลือบคุณภาพไม่สู้ดี ผู้บังคับการของเรือสยามเหล่านี้นำพระราชสาส์นจากพระเจ้ากรุงสยามพร้อมของกำนัลไปมอบเป็นบรรณาการแด่สุลต่านแห่งบันเต็น กษัตริย์แห่งมะตาร์รัม และข้าหลวงใหญ่แห่งปัตตาเวีย บางครั้งถึงกับนำช้างไปมอบให้ด้วย เช่นนี้แล้วปัตตาเวียจึงเป็นหนึ่งในมิตรทางการทูตและคู่ค้าที่สำคัญของพระเจ้ากรุงสยาม

ความสัมพันธ์ระหว่างฮอลันดาและสยามได้เสื่อมคลายลงในช่วงต้นทศวรรษ 1660 การกลับสู่อยุธยาของอังกฤษรวมถึงสงครามระหว่างสยามกับรัฐทางเหนือซึ่งได้ผลฉลุย ทรัพยากรและกำลังคนไปไม่น้อย ต่างส่งผลเสียต่อการค้าของฮอลันดา นอกจากนี้วีโอซียังแข่งขันทางการค้าอย่างดุเดือดกับพวกมัวร์ และมีการแข่งขันอย่างเข้มข้นยิ่งกว่ากับชาวจีนและบรรดาสำเภาจีนสยามที่มุ่งหน้าไปยังจีน ไต้หวันและญี่ปุ่น ในปี 1662 เกิดความขัดแย้งระหว่างวีโอซีและโปรตุเกสขึ้นอีกครั้ง ทำให้วีโอซีเข้ายึดโคชินจากโปรตุเกสบนชายฝั่งตะวันออกของอินเดีย

การที่วีโอซีจับกุมเรือพร้อมลูกเรือโปรตุเกสใกล้เกาะไพนานาก่อให้เกิดการวิวาทกันในกรุงศรีอยุธยาเนื่องจากเรือลำนี้ส่งออกไปโดยสมเด็จพระนารายณ์ ขณะที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงกำลังติดพันสงครามทางเหนือ สถานีการค้าของวีโอซีในอยุธยาก็ถูกปิดล้อมโดยคู่แข่งชาวจีน ในภายหลังสมเด็จพระนารายณ์ทรงเรียกเรือที่สูญหายจากการถูกยึดเรือเป็นเงิน 84,000 กิลเดอ์

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1668

ภาพประกอบที่ 2 ภาพสมเด็จพระนารายณ์ในจินตนาการของจิตรกรฝรั่งเศส

ปัจจัยอีกประการคือพฤติกรรมของออกญาพิชิต (ขุนนางชาวมุสลิมเชื้อสายเปอร์เซีย) ข้าราชการชั้นสูงผู้ทำหน้าที่ “ผู้ซื้อรายแรก” (voorkoper) ที่ผูกขาดการค้าหนังกวางจำนวนมาก ทำให้ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ตัดสินใจถอนตัวออกจากอยุธยา ในวันที่ 5 กันยายน ค.ศ. 1663 เรือแปรงเซสร์วัลล (Princesse Royale) พร้อมเรือใบประเภทฟลูตชื่อโฮกคาสเปิล (Hoogcaspel) และแอลลีเซินเบิร์ก (Elsenburg) เดินทางจากปัตตาเวียมาสยามเพื่อลอบปิดสถานีการค้าเรือฟลูตได้รับคำสั่งให้ขัดขวางและจับกุมสำเภากิจที่มุ่งสู่สยาม¹ ในวันที่ 25 ตุลาคม เจ้าหน้าที่ทั้ง 15 คนของบริษัท รวมทั้งหัวหน้าสถานีการค้า เอน็อค โปลฟุต (Enoch Poolvoet) หนีออกจากสถานีการค้าโดยไม่บอกกล่าวผู้ใดเดินทางโดยเรือแบบกัมพูชาที่ใช้ใบขนาดเล็กไปยังโกดังอัมสเตอร์ดัม (บริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา) ที่ซึ่งเรือแปรงเซสร์วัลลและเรือแอลลีเซินเบิร์กอยู่ เรือแปรงเซสร์วัลลกลับไปปัตตาเวียเมื่อ วันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ. 1663 พร้อมด้วยเงิน (จำนวน 12,051 เรียลสเปน) และสินค้าจากสถานีการค้าได้แก่ ไม้ฝาง 5,328 ทาบ น้ำมันมะพร้าว 6,154 หม้อ หนังกวาง 1,549 ผืน และสินค้าอื่น ๆ²

ด้วยความไม่พอพระราชหฤทัยที่วิโอซีถอนตัวไปอย่างไม่คาดคิด สมเด็จพระนารายณ์ทรงส่งราชทูตสองคนไปยังปัตตาเวียในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1664 ในสาส์นฉบับหนึ่ง ออกญาพระคลังได้อธิบายให้ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาฟังถึงความผิดของออกญาพิชิตและโทษที่ออกญาพิชิตได้รับจากสมเด็จพระนารายณ์ สมเด็จพระนารายณ์มี

¹ [DKB] Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia Anno 1663, Bataviaasch Genootschap 1891, pp.435-436.

² DKB 1663, p. 655.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1668

พระราชประสงค์ให้วีโอซีกลับมาทำการในกรุงศรีอยุธยาอีกครั้ง ใน วันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1664 ข้าหลวงใหญ่ตัดสินใจส่งปีเตอร์ เดอ บิตเตอร์ (Pieter de Bitter) มายังสยามด้วยเรือ *เซียร์กเซ (Zirkzee)* เพื่อยุติข้อพิพาทระหว่างบริษัทวีโอซีกับสมเด็จพระนารายณ์ เอน็อค โปลฟุต ได้เดินทางมาด้วย เพื่อว่าสถานีการค้าจะสามารถเปิดทำการได้อีกครั้ง³ เรือ *เซียร์กเซ* เดินทางมาถึงบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาใน วันที่ 15 กรกฎาคม ทันททีที่มาถึงนายขนอนก็ขึ้นไปบนเรือพร้อมแจ้งข่าวว่าสมเด็จพระนารายณ์โปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นความสัมพันธ์กับบริษัทอินเดียตะวันออก

เรือ *เซียร์กเซ* เดินทางกลับไปยังปัตตาเวียใน วันที่ 30 พฤศจิกายน พร้อมด้วยไม้ฝางและน้ำมันมะพร้าว ปีเตอร์ เดอ บิตเตอร์ส่งรายงานของเขาและจดหมายจากโปลฟุต พร้อมทั้งพระราชสาส์นจากสมเด็จพระนารายณ์ฉบับภาษาฮอลันดา จดหมายเหตุร้ายวันของบ้อมปัตตาเวียได้บันทึกเหตุการณ์นี้ไว้ด้วยความภาคภูมิใจ สาส์นจากปัตตาเวียได้รับการรับรองในสยามตามพิธีการเมื่อ วันที่ 1 สิงหาคม และเปิดออกอ่านต่อหน้าพระที่นั่งท่ามกลางที่ชุมนุมของบรรดาขุนนางสยามที่ลี้วนถือเขียนหมากพระราชทาน สรุปว่าความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายถูกสั่นคลอนอย่างมากจากออกญาพิชิตโดยที่สมเด็จพระนารายณ์ไม่ทรงทราบ รวมถึงพฤติกรรมหยาบช้าของชาวจีนที่ออกญาพิชิตบงการให้ไปล้อมสถานีการค้าของฮอลันดา สมเด็จพระนารายณ์ทรงมีทัศนคติที่ถึงความทุจริตต่าง ๆ ในราชสำนัก ออกญาพิชิตถูกปลดจากตำแหน่งทันทีและได้รับโทษในเวลาต่อมา

หลังพิธีรับสาส์นหนึ่งวัน เจ้าหน้าที่วีโอซีและข้าราชการสยามเริ่มร่างสนธิสัญญาซึ่งลงนามใน วันที่ 22 สิงหาคม ค.ศ. 1664 สนธิสัญญาปี 1664 ระบุให้ฮอลันดาสามารถทำการค้าได้อย่างไม่จำกัดกับพ่อค้าทุกรายในกรุงศรีอยุธยา นครศรีธรรมราชและภูเก็ต โดยไม่มีการขึ้นราคาภาษีในอนาคต สมเด็จพระนารายณ์ทรงสัญญาว่าจะไม่ใช้ลูกเรือจีนในสำเภาก็เดินทางไปยังญี่ปุ่น กวางตุ้ง โคชินจีนหรือตังเกี๋ย ข้อตกลงที่สำคัญที่สุดว่าด้วยสิทธิพิเศษของวีโอซีในการส่งออกหนังกวางและหนังวัว ซึ่งเป็นสิทธิที่ผู้ประกอบการชาติอื่น ๆ จะไม่ได้รับโดยเด็ดขาด วีโอซีถูกห้าม มิให้โจมตีหรือแสดงตัวเป็นปรปักษ์ต่อเรือและสำเภาก็ของชาติใด ๆ ที่เข้ามาในน่านน้ำของสยาม เนื้อหาโดยสมบูรณ์ของสนธิสัญญาได้บันทึกไว้ในจดหมายเหตุร้ายวันของบ้อมปัตตาเวียทันทีที่เรือ *เซียร์กเซ* เดินทางกลับถึงปัตตาเวียเมื่อ วันที่ 30 พฤศจิกายน 1664 ข้อความหนึ่งระบุไว้ต่อจากสนธิสัญญาว่าสมเด็จพระนารายณ์ทรงแสดงความกังวลผ่านออกญาพระคลังว่าสนธิสัญญานี้จะส่งผลให้อำนาจของพระองค์ถูกทำลาย

นับตั้งแต่การทำสนธิสัญญาปี 1664 ธุรกิจการค้าต่าง ๆ และความสัมพันธ์ทางการทูตกลับมาเป็นปกติ เรือ *แปรองเซสร์วาล* กลับมายังสยามในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1665 เรือลำอื่น ๆ ที่มีจุดหมายในตังเกี๋ย ญี่ปุ่นและฝูโจวก็นำเข้ามากองศรีอยุธยา ในปีต่อ ๆ มา

³ DKB 1664, 10 June 1664, pp. 236-237.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1668

สมเด็จพระนารายณ์โปรดเกล้าฯ ให้ส่งพระราชสาส์นไปยังปัตตาเวียในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1665 เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1667 เดือนตุลาคมและพฤศจิกายน ค.ศ. 1668

พระราชสาส์นจากสมเด็จพระนารายณ์ปี 1668 อัญเชิญไปโดยเฮน็อค โปลฟุต หัวหน้าสถานีการค้าผู้กำลังจะหมดวาระ เขาได้รับอนุญาตให้นำบุตร (ที่เกิดจากหญิงชาวสยาม) เดินทางไปปัตตาเวียด้วย โปลฟุตเดินทางไปถึงด้วยเรือคูเร (Goeree) พร้อมของพระราชทานจากพระเจ้ากรุงสยามประกอบด้วยไม้ฝางและช้าง 4 เชือก เพียง 10 วัน หลังจากเรือคูเรมาถึง เรือแอ็ลเชินบีร์คก็เข้ามายังปัตตาเวียพร้อมด้วยสินค้าขนาดย่อมกว่า ประกอบด้วยไม้ฝาง 1400 หาบ ช้าง 63 กระสอบ และน้ำมันมะพร้าว 2,490 ไห เรือแอ็ลเชินบีร์คนำพระราชสาส์นฉบับที่สองในรอบหนึ่งเดือนจากสมเด็จพระนารายณ์มาสู่ปัตตาเวีย พร้อมด้วยสาส์นจากนิโกลาส เดอ โรย (Nicolaes de Roy) หัวหน้าสถานีการค้าในกรุงศรีอยุธยา (ดำรงตำแหน่ง ค.ศ. 1669-1672) ลง วันที่ 16 พฤศจิกายน ค.ศ. 1668 ในพระราชสาส์นฉบับนี้สมเด็จพระนารายณ์ทรงแสดงความชื่นชมเฮน็อค โปลฟุต

หากเปรียบเทียบกับสาส์นจากราชสำนักอื่นในคริสต์ศตวรรษที่ 18 สาส์นจากราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์จะสั้นและมักไม่กล่าวถึงพระราชดำริทางการเมืองโดยตรง เนื้อหาบางส่วนของสาส์นฉบับปี 1668 นี้ แสดงให้เห็นถึงพระราชประสงค์ของพระองค์ พระองค์ทรงขอตัวบรรดาช่างฝีมือและผู้ชำนาญการทางการทหารจากปัตตาเวีย หรือขอให้จัดหาสินค้ามีราคาและสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ อยู่บ่อยครั้ง

เอกสารอ้างอิง

- Brummelhuis, Han ten, *Merchant, Courtier and Diplomat: A History of the Contacts between the Netherlands and Thailand* (Lochem-Gent: de Tijdstroom, 1987).
- Dhiravat na Pombejra, "The Dutch-Siamese Conflict of 1663-1664: A Reassessment", in Leonard Blussé (ed.), *Around and About Formosa* (Taipei: T'sao Yung-ho Foundation for Culture and Education, 2003), pp.291-306.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1668

ตัวบทภาษาดัตช์

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 1 December 1668

In zijn brief zegt de kapitein van Jaccatra dat hij een Nederlander stuurt die buskruit kan maken, en nog een ander die verstand heeft van oorlogszaken en goed met geschut kan omgaan, beide om in Siam dienst te doen. Hierdoor blijkt de oprechtheid van de kapitein van Jaccatra (om hulde te bewijzen) aan de voeten van Alaradt, Koning van Siam. Dit waardeert de Koning van Siam ten zeerste. Doch de persoon die verstand heeft van buskruit maken is bij aankomst in de loge van Siam ziek geworden en gestorven, zonder dat hij ooit aan het buskruitmaken toekwam. En de persoon die verstand heeft van oorlog en geschut gaf toen hij werd ondervraagd en gelast om enig geschut af te schieten ten antwoord dat hij daar niet goed genoeg in was. Dus heb ik hem niet naar de oorlog kunnen sturen, en zendt hem bij dezen terug als ondienstig. Om deze redenen vraag ik de kapitein van Jaccatra om een meester op te zoeken die kunstig is in de oorlogvoering, iemand die buskruit, en nog iemand die steenhouwen kan, om in de loge van Siam te wonen.

Verder heb ik een klein uurwerk gezien, dat in het Nederlands 'orlogie' genoemd wordt. Hierin heb ik zin gekregen en ik wenste dat de kapitein van Jaccatra over een jaar of twee een mocht sturen aan de voeten van de Koning van Siam.

Ook heeft Enoch Poolvoet ons bekend gemaakt, dat de kapitein van Jaccatra aan hem een brief had geschreven, waarin hij bevolen werd naar Batavia te vertrekken. De koopman zou in de loge van Siam moeten blijven. Maar volgens het oude gebruik, en zo is het hier altijd de manier geweest, wordt mij eerst aangeschreven wanneer de kapitein van Jaccatra een andere persoon wil sturen om de aanwezige resident te verlossen. En aangezien de genoemde Poolvoet van jongs af aan in Siam dienst heeft gedaan, had ik gedacht dat de kapitein van Jaccatra hem enige andere taken op zou leggen. Maar ik heb hem op het verzoek dat door de Phrakhlang aan de voeten van mij, Alharadt, Koning van Siam, is gedaan, vrij gelaten om naar Batavia te gaan.

Enoch Poolvoet heeft opnieuw bekend gemaakt dat hij kinderen geteeld had bij een slavin van Kanda Sima in Siam. Ik heb op dat verzoek gelet, aangezien de Koning van Siam genegen is met de Nederlandse Koning volgens het voorheen gemaakt contract in vriendschap te verkeren, alsmede ten aanzien van de veelvoudige weldaden die de kapitein van Jaccatra ons bewijst. Derhalve heb ik toegestaan dat de kinderen met hun vader Enoch Poolvoet naar Batavia gaan.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1668

บทแปลภาษาไทย

จดหมายเหตุร้ายวันของบ้อมปัตตาเวีย 1 ธันวาคม ค.ศ. 1668

สาส์นจากกะปิตันแห่งจกาทรา [ข้าหลวงใหญ่ ณ กรุงปัตตาเวีย] ซึ่งระบุว่าได้ส่งชาวฮอลันดาผู้สามารถผสมดินปืนนายหนึ่ง พร้อมด้วยผู้มีความรู้ในการสงครามและเชี่ยวชาญการใช้ปืนอีกนายหนึ่งให้มาปฏิบัติหน้าที่ในสยามนั้น นับเป็นพยานยืนยันถึงความจริงจังของท่านกะปิตันซึ่งน้อมถวายมาแทบเบื้องพระยุคลบาท Alaradt⁴ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพอพระราชหฤทัยยิ่ง กระนั้นก็ตามผู้ที่มีความสามารถในการผสมดินปืนได้ล้มเจ็บและเสียชีวิตลงเมื่อเดินทางมาถึงสถานีการค้าในกรุงศรีอยุธยา โดยยังไม่มีโอกาสผลิตดินปืนเลย และผู้ที่กล่าวว่ามีความรู้ความชำนาญในการสงครามและอาวุธปืน เมื่อได้รับคำสั่งให้ยิงปืนไฟ ก็กลับตอบปฏิเสธว่าตนไม่มีความชำนาญในการใช้ปืน ดังนั้นข้าพเจ้าจึงไม่อาจส่งเขาไปในราชการสงครามและจำต้องส่งตัวเขากลับเนื่องจากปฏิบัติราชการไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอให้ท่านกะปิตันแห่งจกาทราจัดหาผู้เชี่ยวชาญในการสงครามหนึ่งนาย ผู้สามารถผลิตดินปืนหนึ่งนายและช่างสลักหินอีกหนึ่งนายมาประจำการ ณ สถานีการค้าในกรุงศรีอยุธยา

อนึ่ง ข้าพเจ้ามีโอกาสดำเนินขมมนาฬิกาขนาดเล็กที่ชาวฮอลันดาเรียกว่า “โอริโลจี (orlogie)” ซึ่งเป็นที่ถูกใจข้าพเจ้ายิ่งนัก จึงปรารถนาว่าภายในปีหรือสองปีข้างหน้า ท่านกะปิตันจะมีโอกาสส่งนาฬิกาดังกล่าวมาทูลเกล้าฯถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เอนีอค โปลฟุต⁵ ได้แจ้งแก่ทางเราด้วยว่าได้รับสาส์นฉบับหนึ่งจากกะปิตันแห่งจกาทรา⁶ ซึ่งมีคำสั่งให้เขากลับไปยังปัตตาเวีย พ่อค้าผู้นี้สมควรประจำการ ณ สถานีการค้าในสยามต่อไป แต่ตามขนบธรรมเนียมซึ่งเคร่งครัดปฏิบัติกัน ณ ที่นี้ ข้าพเจ้าจักต้องเป็นผู้ได้รับสาส์นก่อนหากกะปิตันแห่งจกาทราปรารถนาจะส่งคนใหม่มาดำรงตำแหน่งแทนหัวหน้าสถานีคนเดิม และเนื่องจากโปลฟุตได้ปฏิบัติงานในสยามมาเป็นเวลานาน ข้าพเจ้าเห็นว่ากะปิตันแห่งจกาทราอาจปรารถนาจะมอบหมายภารกิจอื่นให้เขา แต่ด้วยคำขอร้องจากเสนาบดีพระคลัง ข้าพเจ้าจึงยอมให้เขากลับไปยังปัตตาเวีย

เอนีอค โปลฟุตเคยแจ้งว่าเขามีบุตรเกิดจากนางทาสที่อาศัยอยู่ในสยาม ข้าพเจ้าได้พิจารณาคำขอร้องนั้นเห็นแก่สัมพันธไมตรีที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรักษาไว้กับกษัตริย์แห่งฮอลันดาตามสนธิสัญญาที่บรรลุไว้แต่เดิม และเห็นแก่อุปการคุณทั้งหลายที่ท่าน

⁴ ไม่ทราบความหมายของคำว่า Alaradt

⁵ เอนีอค โปลฟุต (Enoch Poolvoet) รักษาการตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้าประจำกรุงศรีอยุธยา ค.ศ. 1662-1663 และดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้า ค.ศ. 1664-1668

⁶ จดหมายลับสองฉบับจากปัตตาเวียถึงโปลฟุตเก็บรักษาไว้ในหอจดหมายเหตุแห่งชาติกรุงเฮก (เอกสารหมายเลข VOC 887 จดหมายลง วันที่ 22 พฤษภาคม และ 3 กันยายน 1663)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 1 ธันวาคมค.ศ.1668

กะปิตันมอบแก่เรา ข้าพเจ้าจึงอนุญาตให้เอื่อน็อค โปลฟุตนำบุตรเดินทางกลับไปยัง
ปัตตาเวียด้วยได้

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1668

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ชื่อเรื่อง

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1668
ใน Harta Karun. Hidden Treasures on Indonesian and Asian-European History from the VOC Archives in Jakarta, document 22. Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia, 2016.

บรรณาธิการหลัก

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ประสานงานโครงการ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้คัดเลือกเอกสาร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2471, fols 428-432

ผู้คัดเลือกภาพประกอบ

จางจิ่ง นูร์จามัน (Jajang Nurjaman)

ที่มาของภาพประกอบ

1. คอลเลคชันส่วนบุคคล
2. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d0/french_depiction_of_King_narai.jpg

ผู้ปริวรรตอักษร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้แปลภาษาไทย

สุทธิมาน ลิมปานุสรณ์ (Sutthiman Limpanusom)

ผู้เขียนคำนำ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ตรวจทาน

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

รูปเล่ม

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

ผู้ถือลิขสิทธิ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI) และมูลนิธิคอร์ตส์ (The Corts Foundation)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1668)

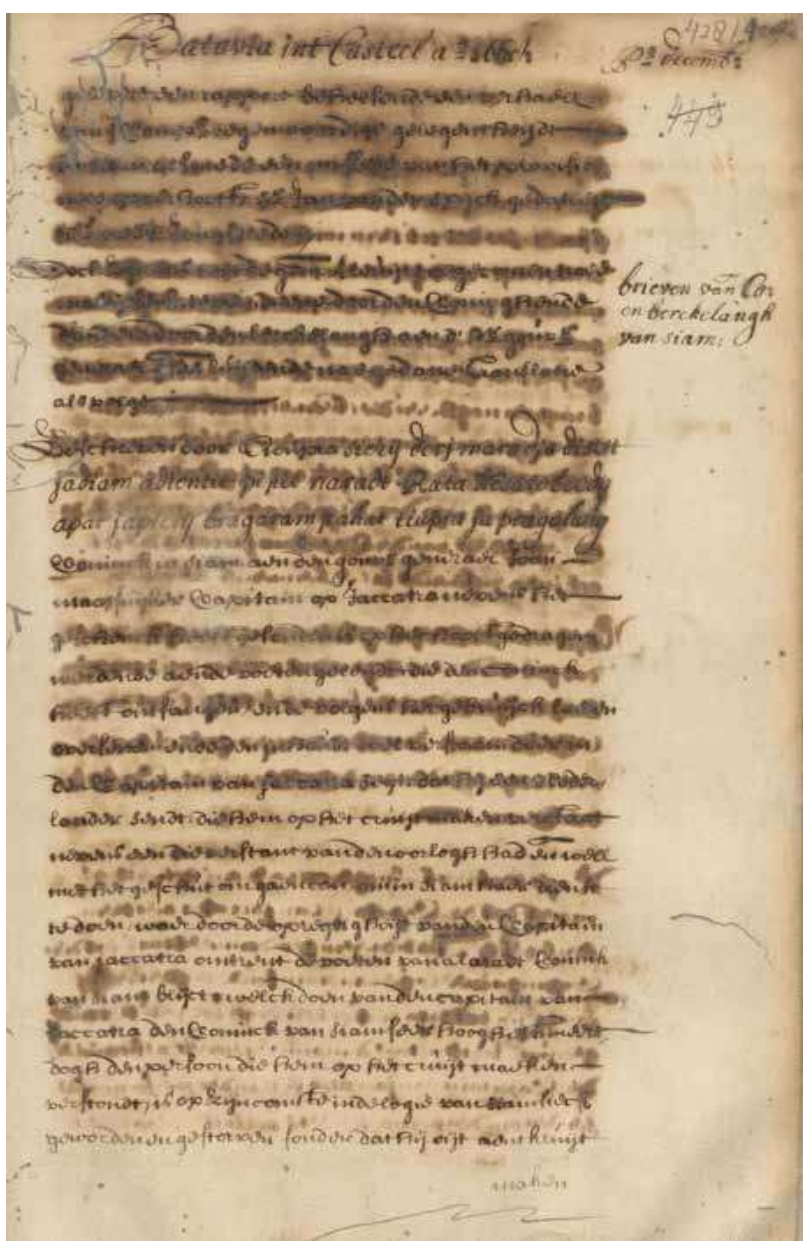
ภาพเอกสาร

ที่ปรากฏนี้คือหน้าแรกของเอกสารตัวจริง สามารถเข้าชมภาพเอกสารตัวจริงทั้งหมดได้ในเว็บไซต์

<https://sejarah-nusantara.anri.go.id>

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2471, fols 428-432

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัดตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และสาส์นตอบจากกรุงปัดตาเวีย วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674

ภาพประกอบที่ 1 สมเด็จพระนารายณ์ทรงช้าง

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัดตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และสาส์นตอบจากกรุงปัดตาเวีย วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674

สารบัญ

บทนำ 2

ตัวบทภาษาดัตช์ 5

บทแปลภาษาไทย 7

ข้อมูลทางบรรณานุกรม 10

ภาพเอกสาร 11

sejarah
nusantara

www.sejarah-nusantara.anri.go.id

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปารีส (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และสาส์นตอบจากกรุงปารีส วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674

บทนำ

แฮ็นดริก เอ. นิไมเยอร์

สาส์นจากราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์ฉบับนี้เขียนขึ้นราวเดือนตุลาคม ค.ศ. 1673 สาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่ ณ กรุงปารีส ถึงราชสำนักสยามเป็นหนึ่งในบรรดาสาส์นตอบจากคณะมนตรีสูงสุดแห่งปารีสฉบับแรกๆที่สามารถพบได้ในกลุ่มจดหมายเหตุวีไอซีทั้งที่กรุงเฮกและกรุงจาการ์ตา ก่อนปี 1672 ไม่ปรากฏสาส์นลักษณะดังกล่าวสันนิษฐานว่าได้สูญหายไป

สาส์นฉบับนี้กล่าวถึงวิกฤตการณ์ระหว่างฮอลันดาและอังกฤษแม้ว่าเนื้อหาในสาส์นจะแสดงออกตามวิถีทางการทูตแต่ในความเป็นจริงเป็นสาส์นที่เขียนด้วยความไม่พอใจสมเด็จพระนารายณ์ทรงไม่พอพระราชหฤทัยอย่างยิ่งที่ฮอลันดายึดเรือฟิลลิปและแอนนา (Philip and Anna) ของอังกฤษซึ่งออกเดินทางจากกรุงศรีอยุธยาไปบอมเบย์เรือลำนี้บรรทุกของขัญฑ์ทางการทูตจากสมเด็จพระนารายณ์เพื่อไปมอบให้ประธานบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (EIC) ที่เมืองบอมเบย์โดยประธานบริษัทคือเจอรัลด์อองเจียร์ (Gerald Aungier) และคณะที่ปรึกษาได้รายงานไปยังวีไอซีณกรุงลอนดอนความว่าเขาได้รับแจ้งจากเสนาบดีพระคลังว่าสมเด็จพระนารายณ์ทรง “ไม่พอพระราชหฤทัยฮอลันดาในกรณีนี้รวมไปถึงความไร้มารยาทของฮอลันดาต่อเหล่าพ่อค้าด้วย”

บริบทของเหตุการณ์นี้คือสงครามอังกฤษ - ฮอลันดาครั้งที่ 3 (ต้น ค.ศ. 1672 ถึงต้น ค.ศ. 1674) ซึ่งในขณะนั้นกองทัพเรืออังกฤษได้ร่วมมือกับฝรั่งเศสเพื่อปิดกั้นน่านน้ำฮอลันดาและพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 2 ของอังกฤษทรงพยายามจะยึดครองสาธารณรัฐฮอลันดาในการทำสนธิสัญญาลับแห่งโดเวอร์เมื่อปี 1670 อังกฤษและฝรั่งเศสได้ทำข้อตกลงที่มีเป้าหมายเพื่อทำสงครามลงโทษสาธารณรัฐฮอลันดาในสงครามนี้นายพลเรือชาวฮอลันดา มิคิเอลเดอแรวเตอร์ (Michiel de Ruyter) ได้รับชัยชนะในสมรภูมิทางทะเลหลายครั้งรัฐสภาอังกฤษกดดันให้พระเจ้าชาร์ลส์ที่ 2 ยุติสงครามหลังจากความพยายามในการทำสงครามเป็นเวลา 2 ปีไม่เกิดผลปี 1672 นับเป็น “ปีแห่งหายนะ (Rampjaar)” ในประวัติศาสตร์ฮอลันดาเนื่องจากในเดือนมิถุนายนพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสได้นำกำลังพล 130,000 นายบุกเนเธอร์แลนด์

เป็นคำถามที่น่าสนใจและในขณะเดียวกันก็เป็นคำถามที่ไม่อาจหาคำตอบได้ว่าสมเด็จพระนารายณ์ทรงตระหนักถึงการทำข้อตกลงและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุโรปเหล่านี้มากน้อยเพียงใดสาส์นจากปารีสลง วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674 ชี้ให้เห็นว่าหัวหน้าสถานการการค้าประจำกรุงศรีอยุธยา (ผู้ดำรงตำแหน่งขณะนั้นคือโยฮันเนิส ฟัน แดร์ สไปก์ (Johannes van der Spijck)) ได้แจ้งราชสำนักเกี่ยวกับชัยชนะทางทะเลของฮอลันดา

ศาสนจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปารีส (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และศาสนตอบจากกรุงปารีส วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674

ภาพประกอบที่ 2 ราชทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยาม วาดโดย ยัน แลวกิน (Jan Luyken) ค.ศ.1687

และเป็นไปได้เช่นกันที่ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสในยุคนั้นก็แจ้งข้อมูลของฝ่ายตนเกี่ยวกับสงครามอังกฤษ-ฮอลันดาแก่บรรดาข้าราชการสำนักด้วย

คณะบาทหลวงต่างประเทศแห่งกรุงปารีส (Société des Missions étrangères de Paris หรือ M.E.P. ก่อตั้งระหว่างค.ศ. 1658-1663) ได้รับอนุญาตให้เปิดโรงเรียนสอนศาสนา นักบุญยอแซฟในกรุงศรีอยุธยาเมื่อปี 1666 หลังจากที่พระคุณเจ้า ล็องแบร์ต เดอ ลา มอตต์ (Mgr. Lambert de la Motte) และผู้ก่อตั้งคณะบาทหลวงต่างประเทศแห่งกรุงปารีสบาทหลวงฟร็องซัวส์ปัลลู (François Pallu) เดินทางมาถึงความมีพระราชหฤทัยเปิดกว้างในด้านศาสนาของสมเด็จพระนารายณ์นับเป็นสิ่งหายากในเวลานั้นสยามเป็นเพียงอาณาจักรเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีโรงเรียนสอนศาสนาของโรมันคาทอลิกหนึ่งในข้อท้วงติงที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงมีต่อฮอลันดาคือนโยบายต่อต้านคาทอลิกของฮอลันดาและการกีดกันการดำเนินงานของคณะบาทหลวงคาทอลิกที่เดินทางไปยังบันเตินและปัตตาเวียซึ่งเป็นการขัดขวางสัมพันธ์มิตรระหว่างราชสำนักสยามและพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (ครองราชย์ค.ศ. 1643-1715) สมเด็จพระสันตะปาปาอเล็กซานเดอร์ที่ 7 (ดำรงตำแหน่ง ค.ศ. 1655-1667) และสมเด็จพระสันตะปาปาเคลเมนต์ที่ 9 (ดำรงตำแหน่งค.ศ. 1667-1669) นโยบายต่างประเทศของสมเด็จพระนารายณ์ให้ความสำคัญแก่การส่งเสริมพระเกียรติคุณโดยเน้นไปที่ความสัมพันธ์ทางการทูตกับบรรดาผู้ปกครองที่ทรงอำนาจและเหล่าผู้นำทางจิตวิญญาณของยุโรปจึงไม่น่าแปลกใจที่คณะบาทหลวงต่างประเทศแห่งกรุงปารีสสามารถก่อตั้งขึ้นในอยุธยาได้อย่างมั่นคงในช่วงค.ศ. 1665-1679

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674

นับตั้งแต่อังกฤษปิดสถานการค้าที่ฮิราโดะ (ญี่ปุ่น) ในปี 1623 อังกฤษก็ไม่ได้นับว่าอยุธยาเป็นแหล่งการค้าที่สำคัญอีกต่อไป ศูนย์กลางการค้าของอังกฤษอยู่ที่บันเต็น สุรัต และมัทราส (บ้อมเซนต์จอร์จสร้างขึ้นในค.ศ. 1640) ต่อมาในปี 1668 ได้ย้ายไปอยู่ที่บอมเบย์ นอกจากนี้อังกฤษยังเปิดกว้างกว่าฮอลันดาในการให้ลูกจ้างบริษัทดำเนินการค้าส่วนตัวและการค้านอกกรอบบริษัท (country trade) สมเด็จพระนารายณ์ทรงยินดีต้อนรับพ่อค้าอังกฤษประเภทนี้ส่วนอีไอซีนั้นไม่ได้เปิดสถานการค้าที่อยุธยาอีกจนกระทั่งปี 1675

ในสาส์นจากอยุธยาถึงอีไอซีณกรุงลอนดอนลง วันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 1675 ผู้แทนของบริษัทอังกฤษได้รายงานว่าสมเด็จพระนารายณ์ “ทรงถูกพ่อค้าเอกชนไร้สังกัด (private trader) เอารัดเอาเปรียบอย่างมาก” แต่ก็ยังทรงปฏิบัติต่อลูกจ้างของอีไอซี “ด้วยความสุภาพเกินกว่าที่คาดหมาย” อยุธยาเป็นทำเลที่ดีในการค้าขายสิ่งทอจากอินเดียและเครื่องหัตถกรรมจากอังกฤษ สมเด็จพระนารายณ์ทรงสัญญาว่าจะปันส่วนแบ่งในการค้าตีบุกภายใต้พระราชลัญจกรนอกจากนี้ยังโปรดเกล้าฯ พระราชทานแร่เงินให้อังกฤษ [ก्यूีม?] จำนวน 40 ชั่งพร้อมตะกั่ว 300 bahar และไม้ฝาง 1,000 ทาบไม่ก็เดือนต่อมาอังกฤษยังหวังว่าจะได้รับพระราชทาน “เสรีภาพในการซื้อหนังสือและสินค้าที่เหมาะสมจะขายให้ญี่ปุ่น ดังเช่นที่ฮอลันดาได้รับ” อีกด้วยกรณีนี้ยิ่งทำให้เห็นชัดเจนว่าสมเด็จพระนารายณ์ไม่มีพระราชประสงค์ที่จะจำกัดพระองค์ไว้เพียงแค่การค้ากับฮอลันดาเท่านั้น หากแต่มีพระราชประสงค์จะอำนวยการผูกขาดการค้าและมอสิทธิแก่ผู้ที่ทรงเห็นว่าสมควรจะได้รับ ในบรรดาเจ้าผู้ปกครองทั้งหลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พระเจ้ากรุงสยามทรงดำเนินวิเทศব্যกับชาติยุโรปได้อย่างแยบคายที่สุดจนกระทั่งนโยบายการต่างประเทศและการทูตของสมเด็จพระนารายณ์เริ่มไม่ส่งผลดีในช่วงกลางทศวรรษ 1680

เอกสารอ้างอิง

- Cruysse, Dirk van der, *Siam & the West 1500-1700* (Chiang Mai: Silksworm Books, 2002).
- Farrington, Anthony & Dhiravat na Pombejra, *The English Factory in Siam 1612-1685* (London: The British Library, 2007), Volume I.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674

ตัวบทภาษาดัตช์

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 2 MAART 1674

De Koning heeft begrepen van een Engels schip, *Philip and Anna* genaamd, dat de Hollanders dat schip genomen hebben toen het van Siam was vertrokken. Zij hebben daarin twee kisten en een Japans comptoir gevonden. Men zei dat de Koning van Siam die goederen aan de leiders in Engeland gezonden zou hebben. Daarom werden deze door de Hollanders uit respect voor de Koning van Siam niet geopend, maar eerst in bewaring genomen. Derhalve verzoek ik nu dat deze mij mogen worden toegezonden, met een brief van de Gouverneur-Generaal. En indien de Gouverneur-Generaal dit goed vindt, zal dit zeer verstandig zijn en ook strekken tot de onderhouding van de lange vriendschap tussen de Koning van Siam en de Koning van Holland. Want het is zeker dat ik al het genoemde aan de Engelse kapitein die in Suratte woont had gezonden.

Ook heb ik gehoord dat de Hollanders met de koningen van Frankrijk en Engeland in oorlog waren. Daarop heb ik de kapitein Johannes laten roepen en hem daarover gevraagd, die het bevestigde. Ik ben daar zeer ontsteld over, temeer omdat ik vanouds wel weet dat de Koning van Holland in alles oprecht is en zijn contracten onverbrekkelijk zijn. Derhalve bid ik God dat Hij hem de overwinning wil geven, want ik kan de Hollanders op het moment niet helpen.

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 27 APRIL 1674

Antwoord van de Hoge Regering in Batavia aan Koning Narai (1656-1688)

De Gouverneur-Generaal Joan Maetsuycker en de raden van de Staat der Verenigde Nederlanden in de Oriënt, die tot Batavia resideren, schrijven uit een oprecht en zuiver hart deze brief aan de grote Koning, die het gebied heeft over het koninkrijk en de landen van Siam, en van de hele wereld zeer werd geprezen wegens zijn wijsheid en vroomheid om zijn onderdanen goed te regeren en met alle koningen en landen goede vrede en vriendschap te onderhouden; aan wie de hemel wil geven een lang leven met gezondheid in alle voorspoed, en overwinning over zijn vijanden; voor zoveel een sterfelijk mens het geoorloofd is dat te begeren.

De brief die de grote Koning van Siam laatst aan de Gouverneur-Generaal schreef hebben wij goed ontvangen, met de eer en het respect die zulk een grote Koning toekomt. En ook de 20 bahar tin die als een geschenk aan onze vertegenwoordiger in Siam zijn overgegeven, waarvoor wij dankbaar zijn. De brief hebben de Gouverneur-Generaal en de raden van Indië doen vertalen en zij hebben daaruit gelezen de goede, oprecht en bijzondere genegenheid die de Koning hen en de Nederlandse staat toedraagt om de vrede en vriendschap met hen en haar onderdanen in deze landen, en de goede alliantie, voor eeuwig te onderhouden. De genegenheid van ons en alle Nederlanders jegens de Koning van Siam en zijn onderdanen zal ook voor altijd duren. De Gouverneur-Generaal en de raden van Indië zullen bij alle gelegenheden doen blijken dat zij de grote Koning van Siam dienen en helpen, zo veel als in hen vermogen zal zijn, opdat de vrede en vriendschap tussen Siam en Batavia mag blijven voortbestaan, zo lang de zon en de maan aan de hemel staan.

Verder, aangezien Zijne Majesteit schrijft dat het zeker is dat de twee kisten en een Japans comptoirtje die in het Engelse schip zijn gevonden, door Uwe Majesteit aan de

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674

Engelse kapitein te Suratte zijn gezonden, worden deze op het verzoek van Uwe Majesteit ongeopend en gesloten bij dezen weer aan Uwe Majesteit toegezonden.

Inzake de oorlog in ons land tegen de Franse en Engelse koningen verwachten wij dagelijks weer nieuws. Maar onze kapitein (in de loge te Siam) zal Uwe Majesteit kunnen berichten over onze overwinning ter zee en de hoop op vrede.

Verder meldt Uwe Majesteits brief iets over lood. Wij hebben onze kapitein gelast Uwe Majesteit te verzoeken om ons 2 à 3 pikul lood en evenzoveel salpeter (tegen marktprijs) als proefmonsters toe te zenden. Wij hopen dat Uwe Majesteit dit zal gelieven toe te staan. De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië zullen daarvoor dankbaar zijn, gelijk zij Uwe Majesteit op het allerhoogste bedanken voor de hulp aan onze kapitein.

Nogmaals: wij zullen aangaande de Hollandse werklieden zoveel als mogelijk aan Uwe Majesteits begeren proberen te voldoen. De Gouverneur-Generaal en Raden van Indië hebben de grote Koning te Siam tegenwoordig niets anders tot een geschenk te zenden als:

- 1 stuks incarnaat Hollands fluweel
- 1 stuks zwarte aurora moira
- 1 stuks gouden incarnaat moira
- 1 stuks goud en groen moira
- 1 stuks scharlaken
- 1 stuks karmozijnen rood laken
- 1 papegaaigroen laken
- 1 grote kist met flessen rozenwater

hetgeen wij eerbiedig verzoeken of Uwe Majesteit dit alles in goede genegenheid gelieft aan te nemen en te accepteren.

In het Kasteel Batavia, 27 april anno 1674. De Gouverneur-Generaal van Nederlands Indië, Joan Maetsuyker.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674

บทแปลภาษาไทย

จดหมายเหตุร้ายวันของป้อมปัตตาเวีย วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบเรื่องเรือฟิลลิปและแอนนา (Philip and Anna) ของอังกฤษ ซึ่งฮอลันดาได้ยึดไว้เมื่อครั้งที่เรือเดินทางออกจากสยามแล้ว ในเรือบรรทุกหีบสองใบและตู้ญี่ปุ่นหนึ่งใบที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ผู้นำในอังกฤษ ด้วยความเคารพยำเกรง ฮอลันดาจึงมิได้เปิดดูสินค้าเหล่านั้น หากแต่เก็บรักษาเอาไว้ บัดนี้ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอให้ท่านส่งสินค้าเหล่านั้นกลับมาพร้อมด้วยสาส์นจากท่าน ข้าหลวงใหญ่ และหากท่านข้าหลวงใหญ่ไม่ขัดข้อง จะถือเป็นความสุ่มรอบคอบและเป็น การธำรงสัมพันธ์ไมตรีที่มีมาเนิ่นนานระหว่างสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและกษัตริย์ฮอลันดา ด้วยข้าพเจ้าตั้งใจจะส่งสิ่งของทั้งหมดนี้ไปมอบให้หัวหน้าบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ณ เมืองสุรัต¹

ข้าพเจ้ายังได้ทราบด้วยว่า ฮอลันดากำลังทำศึกกับกษัตริย์แห่งฝรั่งเศสและอังกฤษ² ข้าพเจ้าจึงเรียกกะปิตันโยฮันเนิส³ มาสอบถามและได้รับการยืนยันเช่นนั้น ข้าพเจ้าวิตกยิ่งนัก ด้วยทราบดีว่ากษัตริย์ฮอลันดาทรงเป็นผู้ยึดมั่นในสัจจะ และคำมั่นสัญญาของพระองค์ มิอาจฝ่าฝืนทำลายได้ ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงขอร้องวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้อำนวยชัยชนะแด่พระองค์ เนื่องจากในเวลานี้ข้าพเจ้าไม่อาจหาหนทางช่วยเหลือฮอลันดาได้

จดหมายเหตุร้ายวันของป้อมปัตตาเวีย วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674

สาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ถึงพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688)

ข้าหลวงใหญ่โยฮัน มาตแซวกเกอร์ (Joan Maetsuycker)⁴ และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งสาธารณรัฐเนเธอร์แลนด์แห่งตะวันออกผู้พำนัก ณ กรุงปัตตาเวีย เขียนสาส์นนี้ด้วยความจริงใจอันบริสุทธิ์ถวายแด่มหाराชผู้ครองราชอาณาจักรและดินแดนแห่งสยาม ผู้ได้รับสรรเสริญจากทั่วโลกว่าทรงปรีชาญาณและธรรมจริยาในการปกครองอาณาจักรประชาราษฎร์ ผู้ทรงธำรงสันติภาพและมิตรภาพกับบรรดาผู้ปกครองและอาณาจักรทั้งหลาย ขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์โปรดดลบันดาลให้พระองค์ทรงเจริญด้วยพระพลานามัยสมบูรณและมีพระ

¹ หัวหน้าบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ณ เมืองสุรัตในปี 1674 คือ เจอรัลด์ อองเจียร์ (Gerald Aungier)

² หมายถึงสงครามอังกฤษ-ฮอลันดาครั้งที่ 3 (ค.ศ. 1672-1674)

³ โยฮันเนิส ฟัน แดร์ สไปจ์ (Johannes van der Spijck) รักษาการตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้าในอยุธยา ค.ศ. 1668-1669 และดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้า ค.ศ. 1672-1676

⁴ โยฮัน มาตแซวกเกอร์ (Joan Maetsuycker) ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ ค.ศ. 1653-1678

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674

ชนมชีพยังยืน ให้ทรงคลาดแคล้วจากอริราชศัตรูทั้งปวง ตราบเท่าที่ปฤชนจะพึงปรารถนา
ได้

ทางเราได้รับพระราชสาส์นจากพระเจ้ากรุงสยามถึงข้าหลวงใหญ่ฉบับล่าสุดเรียบร้อยแล้ว ขอโน้มรับไว้ด้วยความสักการะแต่องค์มหาราชฯ ทั้งนี้เรารู้สึกสำนึกในพระมหา
กรุณาธิคุณที่ทรงพระราชทานดีบุกจำนวน 20 bahar ให้แก่ผู้แทนของเราในสยาม ข้าหลวง
ใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกได้อ่านเนื้อความแปลจากสาส์นซึ่ง
เรียงร้อยไว้ด้วยถ้อยความประณีตแสดงความจริงใจและความปรารถนาดีในพระเจ้ากรุง
สยามที่พระราชทานให้แก่พวกเขาและฮอลันดาเพื่อจะดำรงสันติภาพและมิตรภาพอัน
มั่นคงกับผู้คนในดินแดนเหล่านี้ ความเกตุของข้าพเจ้าและชาวฮอลันดาทั้งหลายต่อ
พระเจ้ากรุงสยามและข้าแผ่นดินของพระองค์จะยั่งยืนตราบนานเท่านาน แน่نونว่า
ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกยินดีถวายเป็นการรับใช้พระเจ้า
กรุงสยามอย่างเต็มกำลังในทุกโอกาส เพื่อสันติภาพและมิตรภาพระหว่างสยามและ
ปัตตาเวียจะดำรงอยู่ตราบสุริยันจันทราจะสถิตในฟากฟ้า ทั้งนี้ ตามที่พระเจ้ากรุงสยาม
รับสั่งถึงหีบสองใบและตู้ญี่ปุ่นที่พบบนเรืออังกฤษซึ่งพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานให้หัวหน้าชาวอังกฤษในสุรัต ทางเราได้ส่งสิ่งของเหล่านั้นกลับมามาถวายคืน
พระเจ้ากรุงสยามในสภาพสมบูรณ์พร้อมด้วยสาส์นฉบับนี้แล้ว

เกี่ยวกับศึกสงครามกับกษัตริย์ฝรั่งเศสและอังกฤษที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองของข้าพเจ้า
ทางเรากำลังรอรับข่าวสารความเป็นไปอยู่ทุกขณะ อย่างไรก็ดี หัวหน้าสถานีการค้าของเรา
ในสยามจะกราบทูลพระเจ้ากรุงสยามให้ทรงทราบเกี่ยวกับชัยชนะทางทะเล⁵ และ
ความหวังแห่งสันติสุขของพวกเรา

อนึ่ง พระราชสาส์นจากพระเจ้ากรุงสยามยังได้กล่าวถึงตะกั่ว ในการนี้ทางเราได้กำชับ
กะปิตันให้ขอพระราชทานตะกั่วกับดินประสิวจำนวนอย่างละ 2-3 หาบ (ในราคาตาม
ท้องตลาด) เพื่อจะนำมาเป็นตัวอย่าง ทางเราหวังว่าพระองค์จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานให้ ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกจักสำนึกใน
พระกรุณาธิคุณยิ่ง ดังที่พวกเราซาบซึ้งในพระกรุณาธิคุณที่ทรงช่วยเหลือกะปิตันของเรา
เรา

เกี่ยวกับเรื่องช่างฝีมือชาวฮอลันดา ทางเราจะหาทางสนองพระราชประสงค์อย่างเต็ม
กำลัง ในเวลานี้ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกไม่มี
บรรณการใดจะถวายแต่พระเจ้ากรุงสยาม นอกไปจาก

- กำมะหยี่ฮอลันดาสีแดงอมชมพู 1 ฟืน
- ผ้าไหมสีดำ 1 ฟืน

⁵ ชัยชนะทางทะเลครั้งนี้จะหมายถึงชัยชนะของนายพลเรือมิคิล เดอ แรวเตอร์ (Michiel de Ruyter) แห่งกองเรือผสมฝรั่งเศส-อังกฤษที่สโคเนอเฟลด์ (Schooneveld) ในเดือนมิถุนายน 1673 หรือในสมรภูมิไกก์แควน (Battle of Kijkduin) ในเดือนสิงหาคม 1673

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปารีส (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และสาส์นตอบจากกรุงปารีส วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674

ผ้าไหมสีทอง	1 ผืน
ผ้าไหมสีทองและสีเขียว	1 ผืน
ผ้าขนสัตว์วีลีด่าง	1 ผืน
ผ้าขนแกะสีด่างเข้ม	1 ผืน
ผ้าขนแกะสีเขียวขนนกแก้ว	1 ผืน ⁶
น้ำกุหลาบบรรจุขวด	1 ลังใหญ่

ขอทรงพระกรุณาธิ์รับบรรณาการเหล่านี้ไว้
ณ ป้อมปารีส 27 เมษายน ค.ศ. 1674
โยอัน มาตแซวเกอร์ ข้าหลวงใหญ่แห่งเนเธอร์แลนด์ในอินเดียตะวันออก

⁶ ดูรายละเอียดประเภทของผ้าในฉบับแปลภาษาอังกฤษ

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ชื่อเรื่อง

เอ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674 ใน Harta Karun. Hidden Treasures on Indonesian and Asian-European History from the VOC Archives in Jakarta, document 23. Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia, 2016.

บรรณาธิการหลัก

เอ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ประสานงานโครงการ

เอ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้คัดเลือกเอกสาร

เอ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2477, fols 89-91, fols 131-133

ผู้คัดเลือกภาพประกอบ

จาจัง นูร์จามัน (Jajang Nurjaman)

ที่มาของภาพประกอบ

1. Tachard, Guy. Voyage de Siam des pères Jesuites, envoyés par le roy, aux Indes & à la Chine : avec leurs observations astronomiques, & leurs remarques de physique, de géographie, d'hydrographie, & d'histoire. Amsterdam: Chez P. Mortier, 1687.
2. <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/rp-p-1896-a-19368-655>

ผู้ปริวรรตอักษร

เอ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้แปลภาษาไทย

สุทธิมาน ลิมปานุสรณ์ (Sutthiman Limpanusorn)

ผู้เขียนคำนำ

เอ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ตรวจทาน

มาร์โก รอลิง (Marco Roling)

รูปเล่ม

มาร์โก รอลิง (Marco Roling)

ผู้ถือลิขสิทธิ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI) และมูลนิธิคอร์ตส์ (The Corts Foundation)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปารีส (ได้รับเมื่อ) วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1674 และสาส์นตอบจากกรุงปารีส วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1674

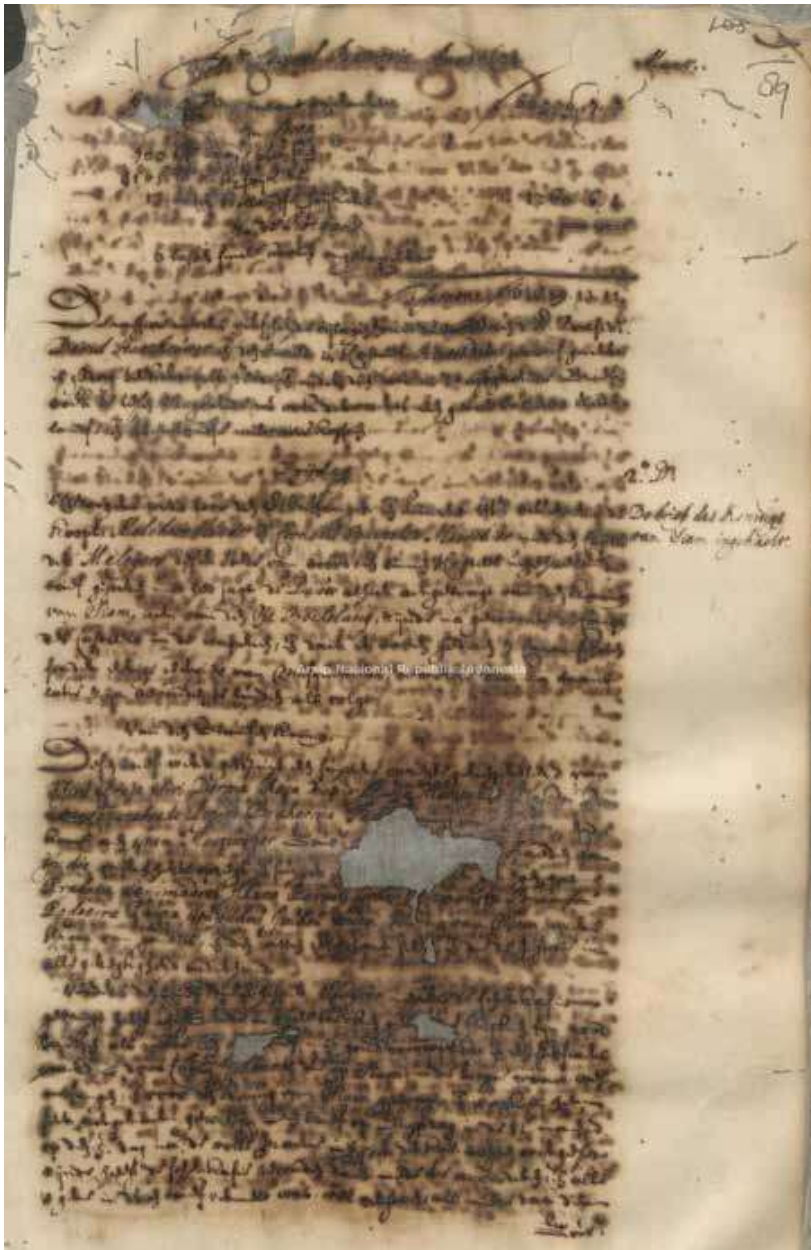
ภาพเอกสาร

ที่ปรากฏนี้คือหน้าแรกของเอกสารตัวจริง สามารถเข้าชมภาพเอกสารตัวจริงทั้งหมดได้ในเว็บไซต์

<https://sejarah-nusantara.anri.go.id>

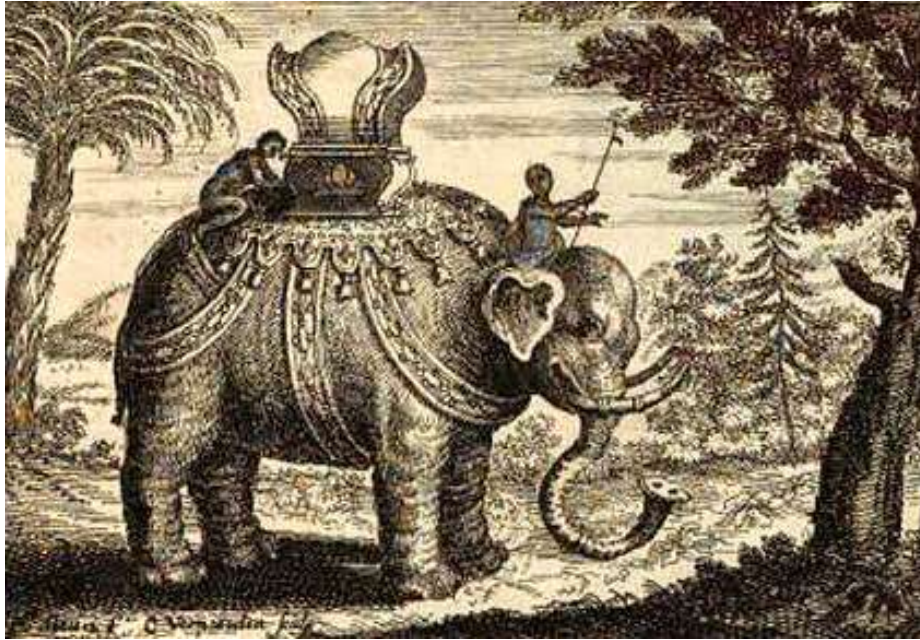
ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2477, fols 89-91, fols 131-133

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

ภาพประกอบที่ 1 ภาพช้างทรง ประกอบหนังสือ *Voyage de Siam des Peres Jesuites* ของกียี ตาซาร์ด (Guy Tachard) ตีพิมพ์ ค.ศ. 1686

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

สารบัญ

บทนำ 2

ตัวบทภาษาดัตช์ 5

บทแปลภาษาไทย 12

ข้อมูลทางบรรณานุกรม 20

ภาพเอกสาร 21

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

บทนำ

ธีรวัด ณ ป้อมเพชร

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ) ถึงข้าหลวงใหญ่และสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ฉบับนี้เป็นตัวอย่างที่ชวนให้สังเกตว่าการทูตระหว่างสยามและฮอลันดาในเวลานั้นข้องเกี่ยวกับธุรกิจการค้ามากเพียงใด หรืออาจกล่าวให้จำเพาะว่าเป็นการค้าการสั่งซื้อสินค้าจากบริษัทฮอลันดาโดยราชสำนักอยุธยา

สินค้าที่กล่าวถึงในสาส์นฉบับนี้อันได้แก่ สิ่งทอ ปิ่น ม้า หมวก รวมไปถึงภูเขาอาภรณ์ จากต่างแดนสำหรับพระเจ้ากรุงสยามและเหล่าข้าราชสำนัก ไม่ใช่สินค้าแปลกใหม่ ความต้องการสินค้าหรูหราหรือสินค้าหายากของราชสำนักสยามมีมาอย่างยาวนาน ราชสำนักของสมเด็จพระนารายณ์มักจะสั่งซื้อสินค้าหรูหราและของหายากจากบรรดาพ่อค้ายุโรปอยู่เสมอ แม้กระทั่งอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์เช่นกล้องส่องทางไกล¹ หรือสินค้าจำพวกแว่นตาและนาฬิกา

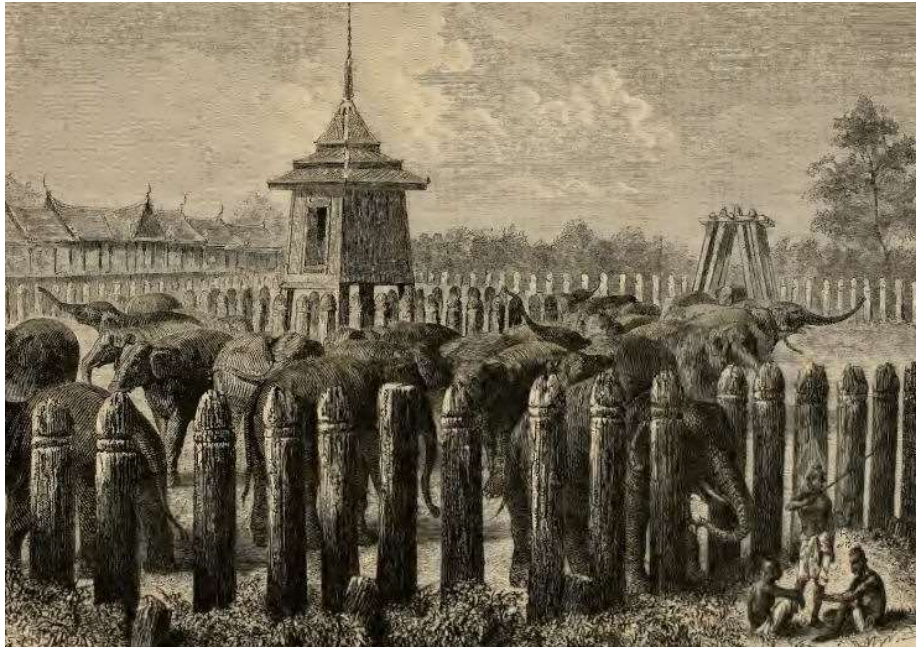
สาส์นฉบับนี้แสดงให้เห็นว่าเสนาบดีพระคลังตระหนักถึงขอบข่ายอำนาจทางธุรกิจและการเมืองอันกว้างขวางของวีโอซีเป็นอย่างดี สาส์นของเสนาบดีได้ขอกานพลูและจันทน์เทศจากหมู่เกาะเครื่องเทศ ไม้จันทน์หอมจากติมอร์ สิ่งทอนานาชนิดจากอินเดียรวมถึงเครื่องเงินและหมวกปีกขนนกจากฮอลันดาปิ่นใหญ่ขนาดย่อมสำหรับใช้บนหลังช้างเป็นสินค้าที่น่าสนใจเป็นพิเศษ แม้โดยปกติ ช้างจะหวาดกลัวเสียงปืนไฟและเป็นสัตว์สงครามที่มีความสำคัญน้อยลงในเอเชียเมื่อเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 17 แต่ช้างศึกจำนวนหนึ่งของพระเจ้ากรุงสยามถูกฝึกให้ทนต่อเสียงกัมปนาทของปืน ด้วยเหตุนี้สยามจึงสั่งซื้อปืนใหญ่ขนาดย่อมเหล่านี้ ช้างของพระเจ้ากรุงสยามยังคงได้รับการฝึกให้ไม่ตื่นเสียงยิงปืนใหญ่ไปจนกระทั่ง ค.ศ. 1761 เพื่อเตรียมพร้อมรับศึกสงครามกับพม่า²

ในประวัติศาสตร์สยาม บริบทเฉพาะของสาส์นฉบับนี้เกี่ยวกับบทบาทของชาวจีนในราชสำนักอยุธยาและการค้าข้าวกับทางภาคใต้ของจีน การฟื้นฟูพาณิชย์กรรมทางทะเลระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดขึ้นหลังจากราชสำนักชิงได้ยกเลิกการจำกัดสิทธิ์ในการค้าทางทะเล (เรียกในภาษาจีนว่า “ไห่จิ้น”) แม้ว่าหลังจากนั้นไม่นานจะมีการนำข้อบังคับนี้กลับมาใช้อีก แต่ก็ไม่ได้ทำให้กิจกรรมการค้าสำเภาชะงักไปเป็นเวลานาน ในกรณีของสยาม อุทกภัยและทุพภิกขภัยที่เกิดขึ้นในภาคใต้และภาคตะวันออกของจีนซึ่งส่งผลกระทบต่อในกวางตุ้ง เจ้อเจียงและโดยเฉพาะที่ฝูเจี้ยน

¹ Dhiravat na Pombejra. Siamese Court Life in the Seventeenth Century as Depicted in European Sources. Bangkok: Chulalongkorn University, 2001, Chapter 8 (pp.146-167).

² Archives des Missions Étrangères, Paris. Vol. 885, p.627, Mgr. Brigot aux Directeurs du Séminaire, 9 Jan. 1761.

ศาสน์จากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และศาสน์ตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

ภาพประกอบที่ 2 เพนียดคล้องช้างที่อยุธยา ค.ศ. 1864

ผนวกกับการที่สยามผลิตข้าวได้ในปริมาณมากเกินความต้องการ ทำให้การค้าข้าวระหว่างอยุธยากับเมืองท่าของญี่ปุ่นและกวางตุ้งเฟื่องฟูขึ้น³

ผลอีกประการจากความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างจีนและสยามที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น รวมถึงอิทธิพลของจีนต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงเวลานั้น คือการแต่งตั้งชาวจีนจากเซี่ยเหมินเป็นเสนาบดีกรมพระคลังในราชสำนักสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ชาวจีนกลายเป็นกลุ่มผู้ทรงอิทธิพลในราชสำนัก โดยเฉพาะในหน่วยงานที่รับผิดชอบการค้าของพระเจ้ากรุงสยาม มีความเป็นไปได้ว่าเสนาบดีพระคลังชาวจีนเป็นผู้เขียนศาสน์ฉบับนี้ถึงคณะมนตรีสูงสุด ณ กรุงปัตตาเวีย สาส์นตอบจากคณะมนตรีสูงสุดถึงพระเจ้ากรุงสยามเขียนอย่างสุภาพและเต็มไปด้วยถ้อยความประณิตแสดงสัมพันธ์ไมตรี ในขณะที่ศาสน์จากปัตตาเวียถึงเสนาบดีพระคลังนั้นเกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าโดยตรง ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่พ่อค้าม้าของพระเจ้ากรุงสยามไม่สามารถหาซื้อม้าได้เหมาะสมตามต้องการ ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษายืนยันว่าได้ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่เหล่านั้นของสยามอย่างเต็มกำลังแล้ว ทั้งการจัดเตรียมพาหนะและให้กู้ยืมเงิน ฮอลันดาได้ช่วยเหลือราชสำนักสยามอย่างต่อเนื่องในการจัดหาม้าชาวาสำหรับใช้ในราชสำนักอยุธยา นับแต่รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ (ค.ศ. 1656-1688) จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (ค.ศ. 1733-

³ Sarasin Viraphol. *Tribute and Profit. Sino-Siamese Trade 1652-1853*. Chiang Mai: Silkworm, 2014 (first publ. 1977), Chapter 5 esp. pp.73-77.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

1758)⁴ ปัตตาเวียค่อนข้างจะกล่าวอย่างเปิดเผยว่าผู้ดูแลม้าของพระเจ้ากรุงสยามนั้น มักจะใช้ข้อแก้ต่างมากมายเพื่อปกปิดความล้มเหลวในการหาซื้อม้าให้ได้ตรงตามที่ ราชสำนักต้องการ

⁴ See Dhiravat na Pombejra. "Javanese horses for the court of Ayutthaya" in Greg Bankoff and Sandra S. Swart (eds.). *Breeds of Empire. The 'Invention' of the Horse in Southeast Asia and Southern Africa 1500-1950*. Copenhagen: NIAS, 2007, pp.65-81.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

ตัวบทภาษาดัตช์

Brief van de Chaophraya Phrakhlang uit naam van Koning Thai Saa (1709-1733) aan de Hoge Regering in Batavia, voor maart 1719.

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 31 MAART 1719

Deze brief van 's Sjopia Seri Dermaraat Ditsjat Tsjaat Amaat Tiaantsjat Pipit Ratna Raat Kosa Tabdie Apia Piri Brakarma Pahok Tsjopia Berkelang is voor Christoffel van Zwoll, Gouverneur-Generaal van de Compagnie over en door geheel Azië. De Gouverneur-Generaal Christoffel van Zwoll is zuiver en oprecht in de weg van weldadigheid omtrent Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit Prbat Somdet Boromopobip Prapoeti Tsjouw Djehoea mijn genadige Souverein.

Aangezien de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië opnieuw een brief en geschenken met de Hollandse schipper na hier overgezonden hebben in de negende maand van het Hondejaar, met verzoek of ik deze aan Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit zou willen aanbieden, zo zijn de brief en de geschenken volgens oud gebruik ingehaald. Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit heeft zich ten hoogsten verheugd en de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië geprezen omdat op die wijze de weg van onderlinge verbintenis en de zuivere en oprechte vriendschap met de Prins van Oranje en de Compagnie geheel onderhouden worden. Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit heeft mij geordonneerd om de brief te beantwoorden.

In mijn verzonden brief heb ik inzake de voorheen naar hier gezonden gouden zijden stoffen en kleden, na vergelijking met de monsters, deze te grof en slecht, en te hoog in prijs bevonden. De administrateurs van de Khlang wilden deze daarom niet accepteren. Maar gezien onze onderlinge verbintenis heb ik de Khlang bevolen de gouden stoffen te accepteren. Volgens de mening van de Suratse wevers kunnen zij deze stoffen volgens specificatie van de monsters niet bereiden op hun weefgetouwen. De weefgetouwen moeten opnieuw worden ingesteld en de prijzen komen dan hoger uit dan die van voorheen. Ik heb de vrijheid genomen om zodanige monsters van gouden stoffen zoals de dienaren van de Koning deze hadden laten maken over te zenden [naar Batavia], met verzoek of er door de werklieden [in Surat] zodanige stoffen gemaakt mogen worden en naar herwaards gezonden, en dat voor een redelijke prijs en niet al te duur. De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië hebben gouden stoffen laten en maken en deze herwaards gezonden in het Paarden- en Bokkenjaar, in een kwantiteit van 133 rollen met diverse prijzen voor 344 catty, 15 thailen, 2 pahas en 1 maas. Aangezien deze prijzen te duur waren, heeft de Khlang deze niet willen accepteren. De toegezonden gouden stoffen waren te dik en te zwaar van goud, de kleuren te slecht en niet helder genoeg. Deze stoffen waren te duur, ja duurder dan die door de dienaren van de Koning waren aanbesteed en ingekocht.

Hierop hebben de Gouverneur-Generaal en raden van Indië geschreven dat de gewone weefgetouwen van de wevers niet gesteld zijn om te produceren volgens de monsters, met verzoek of een koningsdienaar kon worden overgezonden om dat persoonlijk te onderzoeken. Ik was van plan om de bezorgde gouden stoffen weer naar Batavia te zenden want de Khlang wilden deze niet accepteren. De Compagnie zou maar schade lijden wanneer de stoffen bleven liggen. Maar gezien de onderlinge verbintenis heb ik de Khlang

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

bevolen de stoffen aan te nemen voor de aangeschreven prijs. Het is waar dat op de weefgetouwen [in Suratte] de vereiste stoffen niet gemaakt kunnen worden], want als de kammen van de weefgetouwen te wijd zijn, dan zal de stof ruwer zijn dan de stoffen die in oude tijden gemaakt werden.

Momenteel hebben enkele Coromandelse handelaarse te Siam enige kleden en zijden stoffen, goud gekleurd, ten handel aangeboden. De Khlang heeft een selectie gemaakt en datgene gekocht dat goed en deugdzaam is, zowel van gronding als helderheid van glans, en dat voor een billijke prijs en niet duur. Vele van die soorten zijn vele naar onze zin en naar ons behagen. Van die soorten heeft men er bij het scheepsvolk te koop kunnen krijgen die ons wel te pas komen. Gelieve de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië toch ervoor te zorgen dat de stoffen mochten worden gemaakt volgens de overgaande monsters zoals hiervoor is geschied. En als de werklieden zouden voorgeven dat zij op hun gewone weefgetouwen die niet kunnen maken, noch zodanige gouden stoffen kunnen bereiden, dat zij in dat geval de weefgetouwen moeten veranderen en dat daarop volgens de monsters zodanige gouden zijden stoffen kunnen weven.

Hierbij worden door mij van enkele van de gouden stoffen die wij hebben kunnen kopen van de Coromandelse handelaars en goed zijn, de monsterlappen aan de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië overgezonden. Zo kunnen Uw Hoog Edelens zien wat voor stoffen het zijn. Betreffende de kleuren, die zijn goed en duurzaam. Hiervan gaan tien monsters over met verzoek of de Gouverneur-Generaal gelieve te verzorgen dat zodanige stoffen door de werklieden gemaakt mogen worden, en herwaards gezonden.

Van de stoffen met zilveren en witte strepen zoals de sompakken, lang 16 en breed 2 cobaers, verzoeken wij drie stukken, het stuk de prijs van 17 thailen.

Volgens nevensgaand beschreven monster van de stoffen die met gouden en witte strepen, en wederzijds van zijde en goud doorwrocht zijn zoals sompakken, terwijl de overgezonden wordende monsterlap der stoffen met strepen zijn, per stuk tot 1 catti en 2 thail, lang 16 en breed 2 cobaers. In overeenstemming met de overgaande cobitmaat moeten deze volgens het beschreven model niet met grote maar kleine rode strepen worden gemaakt, en voorts geheel volgens de monsterlap gemaakt worden, en dat alle van goede, deugdzame vaste achtergronden en kleuren; er wordt om drie rollen verzocht.

Van het stoffenmonster met een grond van sandelkleur, met verspreide zilveren bloemen die rondom met rode zijde bewerkt zijn, volgens het monster lang 15 en breed 2 cobidaars, voor een prijs van 15 thail per rol, insgelijks drie rollen.

Van het stoffenmonster met blauwe, gouden, rode casoemba parelkleurig, geele en lichtgroene zijden strepen volgens het monsterstuk, lang 15 en 2 cobaers voor een prijs van 15 thail per rol, daarvan mede drie rollen.

Idem van het stoffenmonster met lichtgroene, gouden en parelkleurige zijden strepen en ter weerszijden van zwarte zijde dito, volgens het monsterstuk, lang en breed alsvoren, voor een prijs van 8 thail, insgelijks drie rollen.

Van het stoffenmonster met grote gouden en met witte strepen, die wederzijds met rode zijden strepen en parelkleurige strepen [hebben], idem van gouden strepen en doorlopend gouddraad bezet; deze zijn volgens het monster lang 15 en breed 2, voor een prijs van 12 thail per rol; drie rollen van het stoffenmonster met rode zijden strepen, volgens overgaand monster lang 15 en breed 2 cobaers, per rol tot 15 thail, als boven drie rollen.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

Van het monster van de stoffen met witte strepen, idem zilveren strepen en strepen van gekleurde zijde en met grote zilveren en kleine zijden strepen afgezet, en ook kleine zilveren strepen conform het monster, lang 15 en 2 cobaars, de prijs van iedere rol 15 thail: daarvan drie rollen. En van het monster navolgens overgaand monster, lang en breed alsboven per rol tot 16 thail, daarvan worden ook drie rollen verzocht. Van al deze soorten stoffen worden de beschreven monsters en de lappen overgezonden, tesamen tien stuks. En aangezien deze monsters merendeels al half versleten en van glans beroofd zijn, en dus maar ternauwernood voor monsters kunnen dienen, verzoeken wij dat de gronden van de stoffen wel gedaan en goed van kleur mogen gemaakt worden, alsmede het goud en zilver, idem de zijde van goede glans, helder en vast van kleur en dat zo van iedere rol. Ook dat de gouden, zilveren en zijden strepen in de lengte mogen vallen, over de gehele lengte van iedere rol zoals dat blijkt bij de voor dato gezonden monsters. Ook moeten de stoffen niet gevouwen maar opgerold worden, en zo naar herwaards gezonden worden, aangezien door het opvouwen de gouden en zilveren strepen maar bederven. De bovengemelde stoffen dan van goede gronden en vaste glans gemaakt zijnde, en de prijzen wat billijker, mogen dan betaald en naar herwaards overgezonden worden. Wij zullen de prijs van ieder stuk door de Khlang en het hier residerende hoofd in de compagnies loge naar gewoonte vereffenen.

De sompacken en packieuws met geschilderde hoofden en gronden in diverse kleuren [zijn bedoeld] om als geschenk te geven aan de onderdanen in dienst van de Koning. Ik eerder verzocht of de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië daarvan een levering kunnen doen in het Konijnenjaar, van 300 stuks zowel marados als enkele kleden. Deze zijn te kort en te smal geweest, eveneens te grof, en niet volgens de overgezonden monsters, alles tesamen eveneens van een achtergrond [niet volgens de overgezonden monsters], en bovendien te hoog van prijs. Daarom heeft de Khlang deze niet willen accepteren en alles weer aan het opperhoofd in de loge geretourneerd.

Over de geschilderde sompacken en packieuws voor geschenk aan de dienaren voor Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit is geschreven hoe die moeten zijn. En aangezien de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië verklaren het Hof van Siam alle hulp en dienst te willen toebrengen tot onderhouding van de vriendschap, alsdus verzoeken wij de levering van sompacken met geschilderde hoofden, lang 12 chieus, en breed 6 spannen. En met achtergronden met dubbele ruitjes en perkjes, idem met dammetjes, van verschillende kleuren en ontwerp insgelijks op de manier als de chelassen van diverse soorten, alsmede packieuws met geschilderde hoofden, lang 6 chieus en breed 6 spannen, van diverse soorten en op de wijze als hierboven, alle van goede achtergronden, en vast en levendige kleuren, voor een redelijke prijs en niet te duur zoals de voorheen gestuurde [kleden] zijn geweest.

Aangezien de voorheen overgezonden goewatrangpa kleden maar 6 chieus lang en 6 spannen breed zijn geweest, verzoeken wij dat deze voortaan mogen worden gemaakt met een lengte van 12 chieus en een breedte van 6 spannen zonder randen. En dat er van die soort een ruime hoeveelheid mag worden overgezonden, om te kunnen dienen tot geschenken voor de uit te zenden schepen en regenten.

Men heeft ook goewatrangpaar kleden nodig die lang moeten zijn 8 chieus en breed 6 spannen, om op de wijze zoals hierboven vermeld gemaakt te moeten worden. Gelieven de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië daarvan de leverantie te doen, en dat alle jaren een kwantiteit van 3000 stuks.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

De fijne lakenen en de gewone soort zijn ontvangen. Aangezien men nog meer nodig heeft, verzoeken wij voor het aanstaande jaar geriefd te mogen worden met de volgende soorten:

- 200 stuks rode
- 20 stuks groene gewone lakenen
- 20 stuks hemelsblauwe gewone lakenen,

want aangezien de voorheen na Siam gezonden lakenen om aan de dienaren te verstrekken niet te pas komen, verzoeken wij of de verdere verzending daarvan achterwege mag blijven.

Insgelijks mag achterwege blijven de overzending van kleine korte schietgeweren, als van geen nut zijnde. En omdat de toegezonden lange snaphanen, die goed zijn bevonden, een te grote kogel afschieten, verzoeken wij dat erop gelet mag worden dat er zodanige [worden verzonden] die een kleinere kogel afschieten, zwaar een paha, voorts van een paha en een powang, en van de zwarte van vijf masen.

Bij mijn vorige schrijven heb ik om de bezorging van 10 stuks snaphanen en twee pistolen, idem drie stukken karmozijnrode fluwelen verzocht, alsmede het maken van 50 stuks klein kanon om op de olifanten te gebruiken, naar de zin van het hof. Thans verzoeken wij tien stuks fijne Hollandse snaphanen, ontworpen volgens de Franse manier die goed en sterk zijn, en geselecteerd op [het afschieten] van kogels van een paha. Idem van een paha en een powang, alsmede van vijf masen. Maar van pistolen bleek [bij overzending] niets, het zal een fout geweest zijn.

Wij verzoeken dat naar herwaards mag worden gezonden vier stuks fijne snaphanen die hecht en sterk zijn, zodanige als de koningen in Europa gebruiken, gesorteerd op kogels van de zwaarte van een paha en een powang, en van vijf mazen. En dat de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië gelieven te verzorgen dat deze door de smits zodanig mogen worden gemaakt, dat ze naar onze zin mogen wesen. Ook dat de nog ontbrekende 50 stukjes kanon om op de olifanten te gebruiken, ten spoedigste mogen worden gemaakt, hecht en sterk, en na het daarvan eertijds overgezonden model.

De verzochte Portugese hoeden, waarvan reeds een hoeveelheid van 250 stuks herwaards is gezonden, en de overige 250 stuks nog worden verwacht, zou ik weer terug willen sturen omdat de randen te slap waren. Maar het opperhoofd heeft beloofd deze stijf te zullen maken en heeft dat ook gedaan. Derhalve verzoek ik dat de nog mankerende 250 hoeden niet zo slap zullen zijn als de reeds overgezondene, en dat de hoedenmakers behoorlijke instructie mogen krijgen.

Wij twifelen niet aan hetgeen in de overgezonden brief vermeld staat over de afgegane orders voor het ruikend sandelhout van Timor, en de mahora op de wijze als een hanespoor van Bengalen of uit Arakan. Wij verwachten hetzelfde het aanstaande seizoen.

Aangezien wij graag met wat kaneel, nootmuscaten en kruidnagelen geriefd willen worden om daarvan medicijnen te maken, derhalve verzoeken wij of de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië jaarlijk van elk vijf pikols naar herwaards gelieven over te zenden.

Aangaande het overzenden van contanten en het zeggen dat de Compagnie [dat zij] niet meer dan tot het gebruik in de handel nodig kan zenden, verzoeken wij of de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië een grote kwantiteit contanten kunnen zenden om naar

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

gewoonte door de Khlang vermoent te worden. Men zal ervoor zorgen dat er niets zal overblijven van hetgene als tot de handel en voor giften aan het opperhoofd wordt gezonden, en dat alles verbruikt zal worden.

De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië schreven dat door de storm in Ligor in het jaar 1717? (na de Siamse tijdrekening) voorgevallen de Hollanders door dat toeval weinig tin hadden kunnen krijgen. Dat dat tegen de contracten zou zijn, verwondert mij. Het opperhoofd zegt niet te kunnen geloven dat er in het Bokkenjaar zo'n zware storm zou zijn geweest, waardoor de bomen, heuvelen en tinmijnen verwoest zouden zijn geworden op de plaatsen waar tin wordt gegraven. In tegendeel, zij hebben nauwelijks hun quota voor de Koning kunnen halen, en zich ten uiterste genaarstigd om wat meer (maar niet zoveel als voorheen) [te verzamelen]. Dit is de reden waarom de Hollanders zo weinig tin hebben gekregen, gelijk dat genoegzaam bekend is bij de resident van Ligor.

De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië delen mede dat zij een geldlening van 2000 rijksdaalders hadden verstrekt aan de overgezonden paardenkopers om daarvoor op Java de inkoop van paarden te doen. Verder dat er wel veel paarden zijn, maar dat omdat deze alleen op betaling werden opgekweekt de dienaren van de Koning deze niet willen kopen. Ze kopen alleen de gewone paarden waar zij maar 7, 8, 9 à 10 rijksdaalders per stuk voor geven, hetgeen we moeten geloven. Voorts dat de obligatie van het geleende geld aan het opperhoofd in de compagnieslogie alhier was overgezonden. De paardenkopers Koentas Patsji en Trampakdi hebben bij terugkomst gezegd dat de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië hen zeer veel genegenheid hebben bewezen en geassisteerd hebben met een geldlening van 2000 rijksdaalders, hetwelk tot 6 mazen per rijksdaalders gereduceerd is, zijnde aan zilver gelijk aan 37 kati en 10 thail.

Maar eenmaal in Semarang aangekomen, zei de landvoogd dat hij de Hollanders in Semarang had verboden om met de koningsdienaren buiten de stad te gaan om reden van oorlog. Zij zouden te Semarang verblijven en aldaar de inkoop van paaren doen. En de landvoogd de Javanen had gelast om paarden naar Semarang te brengen om daarvan de inkoop te doen, en paarden uit te zoeken van de vereiste grootte, goed van postuur en snel in het lichten van de poten. Maar zodanige paarden als wel naar onze zin zouden zijn hebben wij niet kunnen krijgen. Een stuk of 2 à 3 waren bijna van de vereiste maat maar toen de koningsdienaren die wilden kopen, werd er 50 à 60 rijksdaalders per stuk gevraagd, hetwelk naar hun waarde te duur was zodat de inkoop niet kon plaatshebben.

Als die paarden goed waren geweest, dan zouden zij die hebben gekocht. Maar de koningsdienaren hebben weer gewone paarden moeten kopen en naar herwaards brengen. Zodanige die slechts voor het gebruik van uitzendingen zijn. Zij hadden wel goede paarden kunnen krijgen als zij naar buiten hadden mogen gaan, want buiten Semarang zijn kudden van veele paarden. Van Siam werden alle jaren de paardenkopers overgezonden, en dat met het oogmerk om paarden te krijgen naar de zin van het hof. Maar omdat we geen enkel goed paard kregen, gelieven de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië te zien op de weg van onderlinge verbintenis, en de landvoogd en de bedienden van de Compagnie in Semarang te ordonneren dat zijlieden de koningsdienaren de behulpzame hand bieden en hen vergunnen om buiten te gaan om paarden te kopen.

En aangezien men in het koninkrijk van Siam graag in het bezit wil zijn van diverse zilverwerken heb ik enige modellen van tin doen vervaardigen en aan het opperhoofd gegeven, en ieder model met een opgeschrift gemerkt. Wij verzoeken om van het monster

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

van de waterpotten een kwantiteit van 10 stuks, van het monster van de kleine kommen met deksels ingelijks 13 stuks en van het monster van de waterkommen met voetjes 89 stuks, derhalve deze vijfderhande zilverwerken tesamen een getal van 138 stuks tellen. Daartoe zal wel benodigd zijn 70 à 75 kati zilver. Wij verzoeken het aanstaande moesson daarmede gerieft te mogen worden. De onkosten van dien zullen na oud gebruik door de Khlangs aan het opperhoofd weer voldaan en vereffend worden.

Vanwegen Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit Somdet Boromo Bopit Prapoeti Tsjauw Djehoe mijn genadige Souverein werd ten geschenk gezonden: 102 bahar, 1 pikul, 17 kati en 3 Chinese thailen tin; 4005 stuks, 18 catty, en 12 Chinese thailen sappanhout aan de Gouverneur-Generaal en de raden van Indië.

En insgekljks werd door mij gezonden: 6 bahar, 66 catty, en 13 Chinese thailen tin, en 273 pikuls, 39 en 11 Chinese thailen sappanhout aan de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië tot onderhouding van de vriendschap om de onderlinge toegenegenheid van Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit Prabat Somdet Boromo Bopit Pra Poeti Tsjauw Djehoua, mijn genadige Souverein en de vriend- en bondgenootschap met de Prins van Oranje, de vorst en heer van de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië in het aanstaande meer en meer te bevestigen. [...]

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 18 AUGUSTUS 1719

Antwoord van de Hoge Regering in Batavia aan Koning Thai Saa (1709-1733)

Aan de Koning van Siam.

Met bijzondere vreugde en hoogachting van de Gouverneur-Generaal Henric Zwaardcroon en de Raden van Indië is hier aangebracht en met groot opzicht en statie ontvangen de heerlijke en uitstekende brief van Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit den Siamse Koning Probat Somdet Borom Sopot Praoepoe Ditsjoe Djoehouw, die steeds overwinnende, en ontzaggelijk voor zijn vijanden is; het rijk met wijsheid regeert en de vriendschap onderhoudt, en door de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië een lang leven en een gelukkige regering wordt toegeboesemd, en speciaal bedankt wordt voor de gunstige gedachten die het Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit behaagd heeft gehad vanwege de weg van vriendschap over de regering in dit oord [Batavia] te hebben.

En terwijl het oogmerk van de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië niet anders is dan om die vriendschap te vermeerderen heeft men tot voorzetting van dien hoognodig en onvermijdelijk geacht Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit bekend te maken hoe de enige God van hemel en aarde uit deze wereld heeft los en vrij gemaakt de Gouverneur-Generaal Christoffel van Swoll, in wiens plaats is getreden de tegenwoordige Gouverneur-Generaal Henric Zwaardcroon. Hij zal met evenveel en dezelfde zucht en ijver als zijn loffelijke voorzaten, naast alle raden van Indië, trachten te bewaren en te vergroten, de dierbare gunsten en genegentheden van Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit, omdat men door ondervinding van vele jaren, en zoals opnieuw gebleken is uit Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteits ontvangen brief, verzekerd en overtuigd zijn van de goede wil waarmede de Koning tot welzijn van de Nederlandse Compagnie is toegedaan. Men twijfelt er niet aan, nu Zijn Hoog Aanzienelijke Majesteit, navolgende de gewoonten en de contracten, zijn gunsten wil blijven continueren.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

De dienaren van de Edele Compagnie die in het Siamse koninkrijk zijn, zullen zich na die gewoonten en contracten behoorlijk schikken en onze successieve bevelen daarover tot genoegen van Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit prompt opvolgen en nakomen.

Voor de hoogwaarde geschenken die het Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit heeft behaagd te doen [zenden], betuigen de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië bij dezen haar dankbaarheid, en laten nu in wedererkentenis en tot teken van achting met deze brief overgaan zodanige kleinigheden waarvan zij hopen dat deze Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit aangenaam zullen zijn, te weten:

- 30 stuks roode
- 10 stuks blauwe
- 10 stuks groene
- 250 stuks hoogbolle hoeden
- 93 stuks falconetten
- 14 stuks fijne uitgekapte snaphanen
- 40 stuks brillen in soort
- x balen kaneel
- x pikuls nagelen
- 3 pikols nootmuskaat
- 22 stuks oradikay

Geschreven in het Kasteel te Batavia op het eiland Groot Java de 18e augustus 1719,
H. Zwaardcroon.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

บทแปลภาษาไทย

จดหมายเหตุร้ายวันของป้อมปัตตาเวีย วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719

สาส์นจากเจ้าพระยาตรีธรรมราชเดชะชาติอำมาตยานุชิตพิพิธรัตนราชโกษาธิบดี
อภัยพิริยบรากรมภาหุ เจ้าพระยาพระคลัง ถึงท่านข้าหลวงใหญ่คริสตอฟเฟิล ฟัน ซว็อล
(Christoffel van Zwoll) ผู้ปกครองบริษัทและดินแดนทั้งหลายในเอเชีย ท่านข้าหลวง
ใหญ่คริสตอฟเฟิล ฟัน ซว็อลผู้บริสุทธ์และผู้เต็มใจสนองพระราชประสงค์ของสมเด็จพระบรม
บพิตรพระเจ้าอยู่หัว

เนื่องด้วยท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกได้ส่งสาส์น
พร้อมบรรณาการมากับผู้บังคับการเรือชาวฮอลันดาในเดือน 9 ปีจอ และขอให้ข้าพเจ้านำ
ขึ้นทูลเกล้าถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งสาส์นและบรรณาการได้รับไว้ตามพิธีการที่เป็น
ธรรมเนียมปฏิบัติแล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพอพระราชหฤทัยยิ่ง และได้สรรเสริญท่าน
ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกถึงการอ้างสั่งถวไมตรีอัน
บริสุทธ์จริงใจระหว่างเจ้าชายแห่งออเรนจ์กับบริษัทได้อย่างบริบูรณ์ พร้อมรับสั่งให้ข้าพเจ้า
ตอบสาส์นฉบับนี้

ในสาส์นที่ข้าพเจ้าได้ส่งไปนั้น เกี่ยวกับเรื่องผ้าไหมทองและสิ่งทออื่น ๆ ที่ส่งมายังสยาม
ก่อนหน้านี้ เมื่อได้เทียบเคียงกับตัวอย่างแล้ว ข้าพเจ้าพบว่าผ้าเหล่านั้นมีเนื้อหยาบและ
คุณภาพด้อย ทั้งยังมีราคาสูง ดังนั้นเจ้าหน้าที่ในกรมพระคลังจึงปฏิเสธจะรับไว้ แต่ด้วย
สัมพันธ์ไมตรีที่มีแก่กัน ข้าพเจ้าได้สั่งให้เจ้าหน้าที่รับเอาผ้าไหมทองเหล่านั้นไว้ ตาม
ความเห็นของช่างทอชาวสุรัต พวกเขาไม่สามารถทอผ้าเหล่านั้นได้ตามแบบที่กำหนดด้วย
เครื่องทอที่มีอยู่ จำเป็นจะต้องปรับปรุงเครื่องทอใหม่ ซึ่งจะทำให้ผ้ามีราคาสูงขึ้นกว่าเดิม
ข้าพเจ้าได้ถือวิสาสะในการส่งตัวอย่างผ้าทอที่ข้าราชการบริพารในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสั่งให้
ทำขึ้นไปยังปัตตาเวีย โดยขอให้ช่าง [ในสุรัต] ทอผ้าตามตัวอย่างแล้วส่งมายังที่นี่ในราคา
ที่เหมาะสม ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกได้สั่งให้ผลิต
ผ้าทอแล้วส่งมายังที่นี่ในปีมะเมียและปีมะแมจำนวน 133 พับ ตามราคาที่แตกต่างกัน [รวม
เป็นเงิน] 344 ชั่ง 15 ตำลึง 2 บาท 1 สลึง เนื่องจากราคาคงกล่าวสูงเกินไป เจ้าหน้าที่กรม
พระคลังจึงไม่ประสงค์จะรับไว้ ผ้าทอที่ส่งมานั้นหนาที่บไปด้วยทอง และมีสีไม่งดงาม
กระจางชัดเท่าที่ควร ข้าพเจ้ายังมีราคาสูงเสียยิ่งกว่าบรรดาผ้าที่เหล่าข้าราชการบริพารได้ซื้อไว้

ในเรื่องนี้ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกแจ้งว่าเครื่อง
ทอผ้าที่ใช้ทออยู่ตามปรกติมิได้ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อทอผ้าดังกล่าว และได้ขอให้ส่งข้าราชการ
บริพารไปตรวจสอบด้วยตนเอง เดิมทีข้าพเจ้าคิดจะส่งผ้าทอเหล่านี้กลับไปยังปัตตาเวีย
เนื่องจากกรมพระคลังไม่ปรารถนาจะรับไว้ และบริษัทจะเสียประโยชน์หากผ้าเหล่านั้นคง
ค้างไว้ในคลังแต่เห็นแก่มิตรภาพระหว่างเรา ข้าพเจ้าจึงได้สั่งให้เจ้าหน้าที่ในกรมพระคลัง
รับซื้อไว้ตามราคาที่กำหนดแน่นอนว่าเครื่องทอ [ในสุรัต] ไม่สามารถผลิตผ้าได้ตามที่
ประสงค์ เนื่องจากมีสีที่ท่งเกินไป ผ้าทอจึงหยาบกว่าที่เคยผลิตแต่เดิม

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

ในเวลานี้ บรรดาพ่อค้าจากโคโรมันเดลในสยามได้เสนอขายผ้าทอและผ้าไหมสีทอง จำนวนหนึ่ง เจ้าหน้าที่กรมพระคลังได้คัดสรรและเลือกซื้อผ้าทั้งดงามและมีคุณภาพดีไว้ โดยพิจารณาจากเนื้อผ้าและความงาม รวมถึงราคาที่เหมาะสม ผ้าเหล่านี้มีอยู่เป็น จำนวนมากที่ต้องตรงตามความปรารถนาและเป็นที่ยอมรับของเรา เราสามารถหาซื้อผ้า เหล่านี้ได้จากลูกเรือซึ่งนับเป็นประโยชน์แก่เรายิ่งขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกโปรดดูแลให้การทอผ้าเป็นไปตามตัวอย่างที่แจ้งไว้เหมือน ดังที่แล้วมา และหากช่างทอจะอ้างว่าไม่สามารถทอผ้าดังกล่าวด้วยเครื่องทอที่มีอยู่ และ ไม่สามารถจัดเตรียมผ้าทอในลักษณะดังกล่าวให้แก่เราได้ ในกรณีนี้ช่างทอย่อมต้อง เปลี่ยนเครื่องทอใหม่เพื่อจะสามารถทอผ้าไหมทอให้ได้ตามตัวอย่าง

ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าได้ส่งตัวอย่างผ้าทอคุณภาพดีจำนวนหนึ่งที่ซื้อจากพ่อค้าโคโรมัน เดลมาให้แก่ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออก ท่านย่อม สังเกตได้ว่าผ้าเหล่านี้มีลักษณะเช่นใด สีของผ้าที่งดงามคงทน ข้าพเจ้าได้ส่งตัวอย่างผ้า จำนวน 10 ผืนมายังท่าน เพื่อให้ท่านข้าหลวงใหญ่ได้โปรดพิจารณาว่าช่างทออาจทอผ้า เช่นนี้ได้แล้วจัดส่งมายังที่นี่

ผ้าลายแถบสีเงินและสีขาวเช่นผ้าสมปักขนาดยาว 16 cobaers และกว้าง 2 cobaers ทางเราประสงค์จะได้รับจำนวน 3 ผืนในราคาผืนละ 17 ตำลึง

ตัวอย่างผ้าที่ได้ส่งมาด้วยนี้คือผ้าลายแถบสีทองและสีขาวซึ่งทอด้วยไหมและทองทั้ง สองด้านเช่นเดียวกับผ้าสมปัก ผ้าลายแถบดังกล่าวที่ส่งมานี้แต่ละผืนมีราคา 1 ซึ่ง 2 ตำลึง มีความยาว 16 cobaers และกว้าง 2 cobaers ผ้าเหล่านี้ต้องทอขึ้นตามแบบที่ กำหนดไว้ให้ได้ขนาดเท่าช่วงศอก (Cubit)⁵ โดยขนาดของลายแถบไม่กว้างนักแต่เป็นริ้วสี แดงเล็ก เหมือนกับผ้าตัวอย่างไม่ผิดเพี้ยน มีเนื้อผ้าและสีคุณภาพดี ทนทานแน่นอนหา ทางเราประสงค์จะได้รับจำนวน 3 ผืน

ผ้าตัวอย่างที่มีพื้นเป็นสีไม้จันทร์ มีลวดลายดอกไม้เงินที่เดินริมด้วยไหมสีแดง ความ ยาว 15 cobidaars และกว้าง 2 cobidaars ดังตัวอย่าง ในราคาพับละ 15 ตำลึงทางเรา ประสงค์จะได้รับจำนวน 3 ผืนเช่นกัน

ผ้าลายแถบสีน้ำเงิน สีทองและสีแดงดอกคำฝอย แถบสีมุก สีเหลือง และสีเขียวอ่อน ดัง ตัวอย่าง ความยาว 15 cobaers และกว้าง 2 cobaers ในราคาพับละ 15 ตำลึงทางเรา ประสงค์จะได้รับจำนวน 3 ผืนเช่นกัน

ผ้าชนิดเดียวกันกับตัวอย่าง ลายแถบไหมสีเขียวอ่อน สีทองและสีมุก เดินด้วยแถบไหม สีดำทั้งสองด้าน เหมือนดังตัวอย่าง ความยาวและความกว้างตามที่แจ้งไว้ข้างต้น ในราคา 8 ตำลึง ทางเราประสงค์จะได้รับจำนวน 3 ผืนเช่นกัน

ผ้าตัวอย่างลายแถบสีทองขนาดใหญ่และแถบสีขาว เดินริมด้วยแถบไหมสีแดงและแถบ สีมุก และผ้าชนิดเดียวกันที่มีลายแถบสีทอง เดินริมด้วยไหมทอตลอดผืนตามตัวอย่างซึ่งมี

⁵ Cobit หรือ Cubit เป็นหน่วยวัดความยาวประมาณ 1 ช่วงศอก

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

ความยาว 15 cobaers กว้าง 2 cobaers ในราคาพับละ 12 ตำลึง ผ้า 3 พับ ลายแถบไหม สีแดงที่ได้ส่งไปเป็นตัวอย่างมีความยาว 15cobaers และกว้าง 2 cobaers ราคาพับละ 15 ตำลึงทางเราประสงค์จะได้รับจำนวนอย่างละ 3 พับ

ผ้าลายแถบสีขาว ลายแถบสีเงินและลายแถบไหมสี เติมนิมด้วยแถบสีเงินขนาดใหญ่ และแถบไหมขนาดเล็ก มีลายแถบสีเงินเล็กเช่นเดียวกับตัวอย่าง ความยาว 15 cobaers และกว้าง 2 cobaers ในราคาผืนละ 15 ตำลึง ทางเราประสงค์จะได้รับจำนวน 3 พับ และ ผ้าดั่งตัวอย่างที่ส่งมา ความยาวและความกว้างดั่งระบุไว้ข้างต้น ในราคาพับละ 16 ตำลึง จำนวน 3 พับเช่นกันผ้าทุกประเภทนี้ ได้แนบรายละเอียดและขึ้นตัวอย่างมาให้ รวมทั้งสิ้น 10 รายการ เนื่องจากผ้าตัวอย่างเหล่านี้โดยมากเสื่อมคุณภาพและหมดความงาม จึง นำมาใช้เป็นแบบไม่มีใครได้ ทางเราขอให้ผ้าทอทุกผืนมีเนื้อดีและมีสีสันทนอมอง ทั้งทอง เงิน และแถบไหมควรงาม มีสีสันทนกระจางคงทน นอกจากนี้ ผ้าดั่งกล่าวต้องไม่พับ แต่พึงส่ง มาในลักษณะที่เป็นม้วนเนื่องจากทองและเงินจะชำรุดเสียหาย ผ้าทุกชนิดที่ระบุไว้ข้างต้น ซึ่งคงจะมีคุณภาพดีและงามคงทน พร้อมราคาที่เหมาะสมกว่าเดิม จะได้รับซื้อไว้และส่งมายังที่นี้ ทางเราจะให้เจ้าหน้าที่ของกรมพระคลังและหัวหน้าสถานีการค้ากำหนดราคา ของสินค้าแต่ละรายการดังที่เคยได้ปฏิบัติมา

ผ้าสมปักและผ้าเกี่ยววาดลวดลายหลากสีที่จะใช้เป็นของพระราชทานแก่เหล่าข้าราชการ บริหาร ซึ่งข้าพเจ้าได้ขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดีย ตะวันออกส่งมาให้ในปีเถาะ จำนวน 300 ผืนทั้งผ้าฝ้ายลายจุด (marados หรือ photas) และผ้าชิ้นนั้นมิขนาดสั้นและมีหน้าแคบเกินไป ทั้งยังมีเนื้อหยาบหนา ไม่ตรงกับตัวอย่างที่ แจ้งไว้ รวมไปถึงสีพื้นของผ้า [ไม่ตรงตามตัวอย่างเช่นกัน] ยิ่งกว่านั้นยังมีราคาสูง ดังนั้น เจ้าหน้าที่ในกรมพระคลังจึงไม่รับผ้าเหล่านี้ไว้และส่งผ้าทั้งหมดคืนแก่หัวหน้าสถานีการค้า

เกี่ยวกับเรื่องผ้าสมปักและผ้าเกี่ยวพิมพ์ลายสำหรับพระราชทานแก่เหล่าข้าราชการบริหาร ทางเราได้แจ้งถึงลักษณะที่ต้องการไปเรียบร้อยแล้ว และเนื่องจากท่านข้าหลวงใหญ่และ สมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกแจ้งว่ายินดีจะมอบความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ แก่ราชสำนักสยามเพื่ออรรถภาพที่มีแก่กัน ทางเราจึงใคร่ขอให้ท่านส่งผ้าสมปักเขียน ลาย ขนาดยาว 12 chieus และกว้าง 6 คืบมีพื้นเป็นลายตารางสองชั้นรวมทั้งผ้า dammetjes หลากสีและมีแบบเหมือนผ้า chelassen⁶ รวมถึงผ้าเกี่ยวเขียนลายขนาดยาว 6 chieus กว้าง 6 คืบ หลากชนิดตามที่ระบุไว้ข้างต้น มีเนื้อดีและมีสีสันทนกระจางคงทนมี ราคาที่เหมาะสมและไม่สูงเกินไป เช่นเดียวกับ [ผ้า] ที่ได้ส่งมาก่อนหน้านี้

เนื่องจากผ้า goewatrangpar ที่ส่งมาให้ก่อนหน้านี้นี้มีความยาวเพียง 6 chieus และ กว้างเพียง 6 คืบนับจากนี้ไปจึงใคร่ขอให้ท่านทอผ้าเหล่านี้ให้มีความยาว 12 chieus และ กว้าง 6 คืบ โดยไม่มีริมผ้า

⁶ Chelassen หรือ sellas เป็นผ้าฝ้ายสีขาวหรือเหลืองมีแถบสีดำผลิตในโคโรมันเดลเพื่อส่งออกไปยัง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

ท่านอาจส่งมาในปริมาณพอสมควรเพื่อเราจะใช้มอบเป็นของขวัญสำหรับเรือและข้าราชการบริพารที่เราจะส่งออกไป

นอกจากนี้ ทางเราประสงค์จะได้ผ้า Goewatrangpaar ยาว 8 chieus และกว้าง 6 คืบ ตามลักษณะที่ได้แจ้งไว้ ขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดีย ตะวันออกส่งผ้าเหล่านี้มาให้จำนวน 3,000 ผืนในทุก ๆ ปี

ทางเราได้รับผ้าขนแกะคุณภาพดีและชนิดธรรมดาแล้ว และเนื่องจากยังต้องการใน ปริมาณที่มากกว่าเดิม จึงใคร่ขอให้ท่านจัดส่งผ้าประเภทต่อไปนี้มาให้ในปีหน้า

สีแดง	200	ผืน
แบบธรรมดาสีเขียว	20	ผืน
แบบธรรมดาสีฟ้า	20	ผืน

เนื่องจากผ้าขนแกะที่ส่งมายังสยามก่อนหน้านี้เพื่อมอบแก่เหล่าข้าราชการบริพารนั้นมี ลักษณะไม่เหมาะสม ทางเราจึงใคร่ขอให้ยกเลิกการจัดส่งผ้าลักษณะนี้ในคราวต่อไป

เช่นเดียวกับปืนไรเฟิลขนาดเล็ก ขอให้ยกเลิกการจัดส่งเช่นกัน เนื่องจากมิได้ใช้ ประโยชน์ และเนื่องจากปืนคาบศิลาขนาดยาวที่ส่งมานั้น ใช้ยิงกระสุนขนาดใหญ่ได้ดี จึง ใคร่ขอให้ท่านจัดหาปืนชนิดที่เหมาะสมจะยิงกระสุนขนาดเล็กกว่า ซึ่งมีน้ำหนักดังนี้ 1 บาท, 1 บาท กับ 1 เฟื้อง, และ 5 สลึง

ในสาส์นฉบับก่อนหน้านี้ ข้าพเจ้าได้ขอให้ท่านจัดหาปืนคาบศิลา 10 กระบอก ปืนสั้น 2 กระบอก และผ้ากำมะหยี่สีแดงเลือดนก 3 ผืน รวมทั้งขอให้ห่อปืนใหญ่ขนาดย่อมสำหรับ ใช้บนหลังช้างตามความประสงค์ของราชสำนัก บัดนี้ทางเราขอให้ท่านจัดหาปืนคาบศิลา สอดลันดาตามแบบของฝรั่งเศสที่มีคุณภาพดีและทนทาน เหมาะจะยิงกระสุนน้ำหนัก 1 บาท, 1 บาท กับ 1 เฟื้อง, และ 5 สลึงแต่เป็นสั้นที่สั้นนั้นไม่ได้ส่งมาด้วย ซึ่งคงจะเป็นความ ผิดพลาด

ทางเราปรารถนาจะได้รับปืนคาบศิลาคุณภาพดีและทนทาน 4 กระบอก ดังที่กษัตริย์ใน ยุโรปใช้กัน ซึ่งใช้กับกระสุนที่มีน้ำหนัก 1 บาท, 1 เฟื้อง และ 5 สลึงท่านข้าหลวงใหญ่และ สมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกจะกรุณาดูแลให้ช่างเหล็กผลิตปืนเหล่านี้ให้เป็น ที่ถูกใจเรา ปืนใหญ่ขนาดย่อมสำหรับใช้บนหลังช้างซึ่งตกหล่นไปขอให้ท่านเร่งผลิตให้ โดยเร็วที่สุด โดยให้มีความทนทานแน่นอนตามตัวอย่างที่ส่งไปให้ก่อนหน้านี้

หมวกโปรตุเกสซึ่งได้ขอรับไว้แล้ว ได้ส่งมาให้แล้วจำนวน 250 ใบ และยังรอรับอีกจำนวน 250 ใบ ข้าพเจ้าขอส่งกลับไปอีกครั้ง เนื่องจากปีกของหมวกอ่อนเกินไป อย่างไรก็ตาม หวังว่า สถานการณ์การค้าสัญญาจะทำให้แข็งแรงกว่าเดิม และได้ทำตามนั้นเรียบร้อยแล้ว ดังนั้น ข้าพเจ้าขอให้ปีกของหมวกอีก 250 ใบที่เหลือไม่อ่อนเหมือนดังที่ได้ส่งมา ช่างทำหมวกควร ได้รับคำสั่งที่ถูกต้อง

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

ทางเราไม่ติดใจเกี่ยวกับคำสั่งซื้อในสาส์นที่ส่งออกไป ว่าด้วยไม้จันทน์หอมจากติมอร์ และmahora จากเบงกอลหรือยะไซที่มีลักษณะเป็นเดือยไก่

เนื่องด้วยทางเราต้องการอบเชย จันทน์เทศและกานพลูเพื่อนำมาใช้ปรุงยา จึงขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกส่งเครื่องเทศดังกล่าวมา จำนวนอย่างละ 5 หาบในแต่ละปี

เกี่ยวกับเรื่องการส่งเงินสดและเรื่องของบริษัทแจ้งว่าไม่สามารถส่งเงินมาให้ในจำนวนมากกว่าที่จำเป็นต้องใช้ในการค้า ทางเราใคร่ขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกส่งเงินสดมาให้เป็นจำนวนมากเพื่อกรมพระคลังจะได้นำไปแปรเป็นเหรียญษาปณ์ดังที่เคยปฏิบัติ ทางเราจะดูแลมิให้เงินที่ส่งมาให้หัวหน้าสถานีการค้าเพื่อใช้ในการค้าและใช้เป็นของขวัญหลงเหลือแม้แต่ชนิดเดียว และจะดูแลให้ใช้เงินทั้งหมดนี้จนสิ้น

ที่ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกแจ้งว่าเนื่องจากเกิดพายุในละคอนเมื่อปี 171? (ตามปฏิทินสยาม) ฮอลันดาจึงได้รับดีบุกในปริมาณน้อยและที่ท่านว่าเรื่องนี้ขัดต่อสัญญา ทำให้ข้าพเจ้าข้องใจยิ่งนัก หัวหน้าสถานีการค้าแจ้งว่าเขาไม่อาจเชื่อได้ว่าในปีมะแหม่นั้นจะเกิดพายุร้ายแรงที่ทำลายต้นไม้ ภูเขาและเหมืองดีบุกในบริเวณที่มีการขุดดีบุก แต่พวกเขา[เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น][อ้างว่า] ไม่สามารถจัดหาดีบุก แม้กระทั่งส่วนแบ่งที่ต้องถวายพระเจ้าอยู่หัวได้แม้ได้พยายามอย่างเต็มกำลังเพื่อรวบรวมให้ได้มากขึ้น (แต่ก็ได้ไม่มากเท่าที่ผ่านมา) นี่เป็นเหตุผลที่ฮอลันดาได้รับดีบุกในปริมาณน้อยตามที่หัวหน้าสถานีการค้าย่ออยู่ในละคอนได้รับทราบ

ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกแจ้งว่าได้ให้พ่อค้ามาจากสยามกู้ยืมเงิน 2,000 ดอลลาร์ฮอลันดาเพื่อใช้ซื้อผ้าในชวา ยิ่งไปกว่านั้น [ยังแจ้งด้วยว่า] อันที่จริงมีผ้าเป็นจำนวนมาก เพียงแต่ผ้าเหล่านี้เพาะพันธุ์ขึ้นเพื่อจำหน่ายโดยเฉพาะ แต่เหล่าข้าราชการบริพารไม่ปรารถนาจะรับซื้อไว้พวกเขาเลือกซื้อแต่เพียงผ้าธรรมดาในราคา 7-10 ดอลลาร์ฮอลันดา ซึ่งเราจำเป็นต้องซื้อเช่นนั้น นอกจากนี้สัญญากู้ยืมเงินได้ส่งไปให้แก่หัวหน้าสถานีการค้าในสยามแล้ว พ่อค้ามาชุน Koentas Patsji และชุน Trampakdi ได้รายงานเมื่อเดินทางกลับมาแล้วว่า ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกได้เอื้อเฟื้อเงินกู้จำนวน 2,000 ดอลลาร์ฮอลันดา ซึ่งจะถูกหักออกไป 6 สลึงต่อ 1 ดอลลาร์ฮอลันดา รวมเป็นเงิน 37 ชั่ง 10 ตำลึง

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

อย่างไรก็ดี เมื่อพวกเขาไปถึงสะมารัง ท่านข้าหลวงใหญ่ได้แจ้งว่าห้ามมิให้ชาวฮอลันดา เดินทางออกนอกเมืองไปกับเหล่าข้าราชการบริพาร ด้วยเหตุผลเกี่ยวกับสงคราม⁷ พวกเขาจะ ฟานักในสะมารังและจัดซื้อผ้าที่นั่น ท่านข้าหลวงใหญ่ได้สั่งให้ชาวชวานำผ้าไปยังสะมารัง เพื่อทำการซื้อขายที่นั่น และเพื่อค้นหาผ้าที่มีสัดส่วนตามประสงค์ มีท่วงท่าสง่างามและ เตะขาได้ว่องไว แต่ทางเราไม่อาจหาผ้าตามลักษณะที่ต้องการได้ มีผ้า 3-4 ตัวซึ่งมีสัดส่วน ใกล้เคียงกับที่เราปรารถนา แต่เมื่อข้าราชการบริพารจะซื้อผ้าเหล่านั้น ก็ถูกเรียกราคาถึง 50-60 ดอลลาร์ฮอลันดา ซึ่งนับว่าสูงเกินไป การซื้อขายจึงไม่เป็นผล

หากผ้าเหล่านั้นมีลักษณะดี เหล่าข้าราชการบริพารย่อมจะซื้อไว้ แต่พวกเขากลับซื้อได้เพียง ผ้าธรรมดาแล้วนำมาขายสยามซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นเพียงผ้าเร็วเท่านั้น พวกเขาน่าจะ สามารถหาผ้าลักษณะดีได้หากสามารถเดินทางออกไปนอกเมือง เนื่องจากนอกสะมารังมี ผูกผ้าอยู่มากมาย และสยามได้ส่งพ่อค้าผ้าไปในทุกปี ด้วยประสงค์จะสรรหาผ้าตามที่ราช สำนักรต้องการ แต่เนื่องจากทางเราไม่ได้ผ้าลักษณะดีแม้แต่ตัวเดียว ขอท่านข้าหลวงใหญ่ และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียนตะวันออกโปรดคำนึงถึงสัมพันธไมตรีที่มีแก่กันและสั่ง ให้ผู้ว่าการพร้อมเจ้าหน้าที่ของบริษัทในสะมารังมอบความอนุเคราะห์และอนุญาตให้พวกเขาไปซื้อผ้านอกเมืองได้

เนื่องจากทางเราในราชอาณาจักรสยามปรารถนาจะครอบครองเครื่องเงินหลากชนิด ข้าพเจ้ามีตัวอย่างซึ่งผลิตด้วยดีบุกและได้มอบไว้แก่หัวหน้าสถานีการค้า ตัวอย่างแต่ละชิ้น ได้ทำเครื่องหมายสลักไว้ ทางเราต้องการหม้อน้ำเหมือนดังตัวอย่างจำนวน 10 ชิ้น ชาม ขนาดเล็กพร้อมฝาปิดจำนวน 13 ชิ้น และชามมีขาตั้งตัวอย่าง 89 ชิ้น ดังนั้นเครื่องเงิน ทั้ง 5 ชุดนี้รวมกันเป็นจำนวนทั้งหมด 138 ชิ้น⁸ ในการนี้ จำต้องใช้เงินจำนวน 70-75 ชั่ง ทางเราปรารถนาว่าจะได้รับเครื่องเงินเหล่านี้ในฤดูมรสุมที่จะมาถึง เจ้าหน้าที่กรมพระคลัง จะชำระค่าธรรมเนียมแก่หัวหน้าสถานีการค้าตามที่เคยปฏิบัติ

สมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว เจ้าเหนือหัวของข้าพเจ้า ได้พระราชทานของขวัญ เหล่านี้แก่ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียนตะวันออก ได้แก่ ดีบุก จำนวน 102 bahar 1 หาบ 17 ชั่ง 3 ตำลึงจีน และไม้ฝางจำนวน 4,005 ชั่ง คิดเป็นน้ำหนัก 18 ชั่ง 12 ตำลึงจีน

⁷ สงครามชิงราชสมบัติในชาวครั้งที่ 2 เริ่มต้นขึ้นในปี 1719 เมื่อสุสุฮันันปาคุบูโวโนที่ 1 (Susuhunan Pakubuwono I ครองราชย์ปี 1704-1719) สิ้นพระชนม์และพระราชโอรสอัมมังกูรัตที่ 4 (Amangkurat IV) ขึ้นครองราชย์โดยไม่ได้รับการยอมรับจากพระญาติและเจ้าหญิงบลิตาร์ (Blitar) และเจ้าหญิง ปูรบายา(Purbaya) ฝ่ายตรงข้ามบุกเข้าไปในวังในเดือนมิถุนายนแต่ถูกขับไล่โดยกองทหารวีไอซีที่ ประจำอยู่ที่นั่น M.C. Ricklefs, War, Culture and Economy in Java 1677-1726. Asian and European Imperialism in the early Kartasura period.

⁸ เครื่องเงินอีก 2 ประเภทมิได้ระบุในเนื้อความ

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

นอกจากนี้ ข้าพเจ้าขอมอบตีบูกจำนวน 6 bahar 66 ชั่ง 13 ตำลึงจีน และ ไม้ฝาง จำนวน 273 หาบ 39 [ชั่ง] 11 ตำลึงจีน แก่ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่ง อินเดียตะวันออกเพื่อรักษามิตรภาพและบำรุงสันถวไมตรีระหว่างสมเด็จพระบรมพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว เจ้าเหนือหัวของข้าพเจ้ากับเจ้าชายแห่งออเรนจ์ เจ้าชายและประมุข ของท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกให้ยั่งยืนสืบไปในภาย ภายหน้า [...]

จดหมายเหตุของป้อมปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

สาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ถึงเสนาบดีพระ คลัง วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

ข้าหลวงใหญ่แฮนริก ซวาร์เดอโกรน (Henric Zwaardecroon) และสมาชิกสภาที่ ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกได้รับพระราชสาส์นที่ส่งมายังปัตตาเวียไว้อย่างสมพระเกียรติ ด้วยความชื่นชมยินดี ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกขอ ถวายพระพรให้พระเจ้ากรุงสยามผู้เกรียงไกรและปกครองราชอาณาจักรด้วยพระปรีชา ญาณมีพระชนมายุยืนนาน ครองราชสมบัติด้วยความสุขสวัสดิ์ ทางเราซาบซึ้งในพระมหา กรุณาธิคุณที่มีต่อคณะมนตรี [แห่งปัตตาเวีย]

ในขณะที่ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกไม่มีเจตนารมณ์ อื่นใดนอกไปจากการเพิ่มพูนสัมพันธไมตรีเพื่อที่จะสืบสานมิตรภาพ เนื่องจากพระผู้เป็น เจ้าได้ปลดปล่อยท่านข้าหลวงใหญ่คริสตอฟเฟิล ฟัน ซโวลให้เป็นอิสระจากโลกนี้แล้ว บัดนี้ ข้าหลวงใหญ่แฮนริก ซวาร์เดอโกรนได้เข้ามาดำรงตำแหน่งแทน ด้วยมีเจตนารมณ์และ วิริยภาพเสมอกันกับท่านผู้ล่วงลับผู้นำสรรเสริญ ข้าหลวงใหญ่แฮนริก ซวาร์เดอโกรน พร้อมด้วยสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกมุ่งมั่นจะบำรุงและเผยแพร่พระ กรุณาธิคุณและพระเมตตาในพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งได้ประจักษ์มาเป็นเวลาหลายปี และได้ ประจักษ์แจ้งยิ่งขึ้นจากพระราชสาส์นที่ได้รับพระราชทาน ด้วยไมตรีจิตที่มีแก่กันพวกเขา เชื่อมั่นว่าพระเจ้ากรุงสยามจะทรงบำรุงความสุขแก่บริษัทฮอลันดา และไม่แคลงใจ ว่าพระองค์จะยังทรงดำเนินตามธรรมเนียมและสนธิสัญญา

เจ้าหน้าที่แห่งบริษัทอันทรงเกียรติในราชอาณาจักรสยามจะยึดมั่นตามขนบจารีตและ สนธิสัญญาอย่างเคร่งครัด และพร้อมที่จะเชื่อฟังปฏิบัติตามบัญชาที่ได้รับ เพื่อจะได้เป็นที่ พอพระราชหฤทัย

ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกซาบซึ้งในพระมหา กรุณาธิคุณที่พระราชทานของขวัญล้ำค่า ฉะนั้นเพื่อเป็นบรรณาการตอบแทนและเป็น เครื่องหมายแห่งความเคารพสักการะ ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดีย ตะวันออกขอถวายสาส์นพร้อมสิ่งของเหล่านี้แด่พระเจ้ากรุงสยาม หวังว่าจะเป็นที่พอพระ ราชหฤทัย

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

ผ้าสีแดง	30	ฝืน
ผ้าสีน้ำเงิน	10	ฝืน
ผ้าสีเขียว	10	ฝืน
หมวกทรงสูง	250	ใบ
ปืนใหญ่ขนาดย่อม (Falconet)	93	กระบอก
ปืนคาบศิลาสลักลายไม้งามวิจิตร	14	กระบอก
แว่นตาหลากชนิด	40	คู่
อบเชย	[ไม่ระบุจำนวน]	ห่อ
กานพลู	3	หาบ
จันทน์เทศ	3	หาบ
ราก <i>oradikay</i> ⁹	22	ชิ้น

เขียน ณ บัอมปัตตาเวียแห่งเกาะชวาอันยิ่งใหญ่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

⁹ ราก *Oradikay* เป็นสมุนไพรรักษาโรค

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ชื่อเรื่อง

ธีรวัด ณ บ่อมเพชร

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

ใน Harta Karun. Hidden Treasures on Indonesian and Asian-European History from the VOC Archives in Jakarta, document 24. Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia, 2016.

บรรณาธิการหลัก

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ประสานงานโครงการ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้คัดเลือกเอกสาร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2547 fols 165-183, HR 2548 fols. 575-578

ผู้คัดเลือกภาพประกอบ

จางจิ่ง นูร์จามัน (Jajang Nurjaman)

ที่มาของภาพประกอบ

1. <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a2/Tachard-elephant.jpg>
2. Henri Mouhot, Travels in the Central Parts of Indo-China (Siam), Cambodia, and Laos. London: John Murray, 1864, p. 114.

ผู้ปริวรรตอักษร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้แปลภาษาไทย

สุทธิมาน ลิมปานุสรณ์ (Sutthiman Limpanusorn)

ผู้เขียนคำนำ

ธีรวัด ณ บ่อมเพชร (Dhiravat na Pompejra)

ผู้ตรวจทาน

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

รูปเล่ม

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

ผู้ถือลิขสิทธิ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI) และมูลนิธิคอร์ตส์ (The Corts Foundation)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1719 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1719

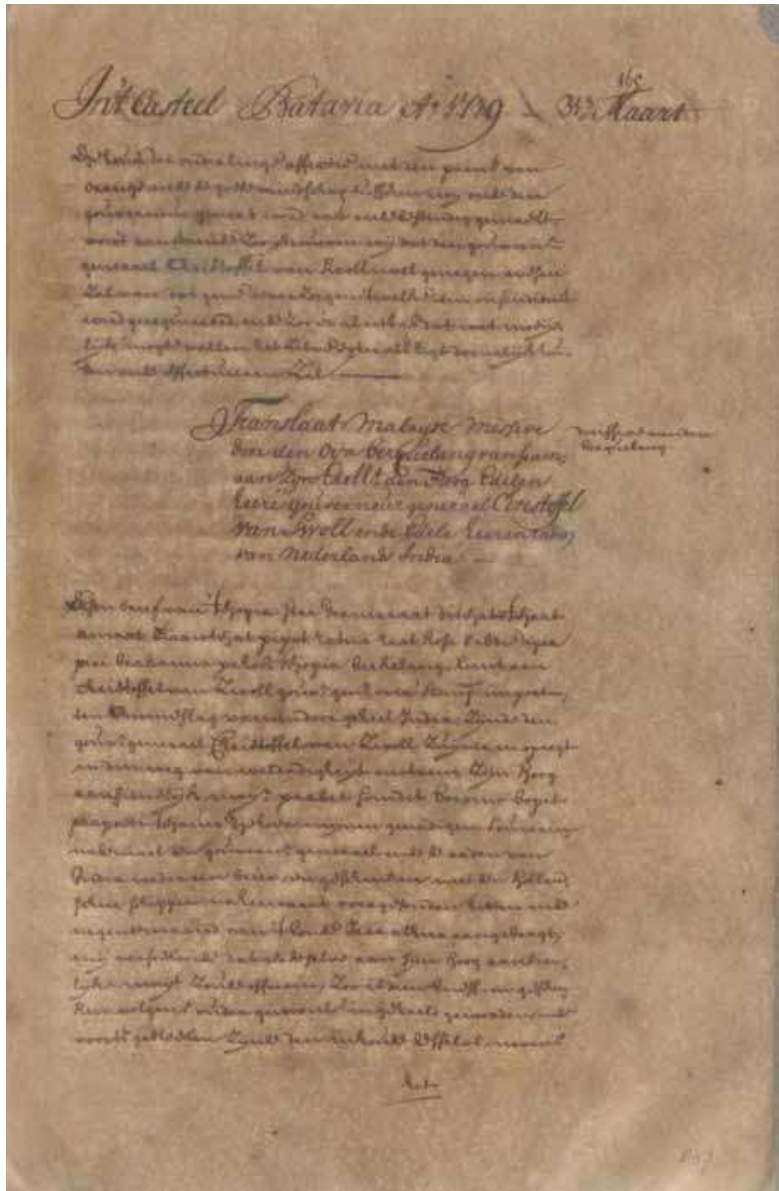
ภาพเอกสาร

ที่ปรากฏนี้คือหน้าแรกของเอกสารตัวจริง สามารถเข้าชมภาพเอกสารตัวจริงทั้งหมดได้ใน

เว็บไซต์ <https://sejarah-nusantara.anri.go.id>

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2547 fols 165-183, HR 2548 fols. 575-578

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

ภาพประกอบที่ 1 แผนที่แม่น้ำเจ้าพระยา รวมบางกอกและอยุธยา ประมาณ ค.ศ.1753

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ครองราชย์ ค.ศ.1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

สารบัญ

บทนำ 2

ตัวบทภาษาดัตช์ 4

บทแปลภาษาไทย 10

ข้อมูลทางบรรณานุกรม 17

ภาพเอกสาร 18

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

บทนำ

แฮ็นดริก เอ. นิไมเยอร์

ผู้ที่ได้อ่านสาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ (ครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ย่อมจะสรุปว่าวีไอซีทำการค้าสิ่งทออย่างไม่รัดกุมและขายสินค้าด้วยคุณภาพเสนาบดีพระคลังตำหนิว่าผ้าฝ้ายที่ได้รับไม่ตรงตามตัวอย่างที่แจ้งไว้ และยังชี้แจงด้วยว่าสยามสามารถซื้อสิ่งทอเหล่านี้จากอินเดียโดยตรงตลาดการค้าของสยามมีคลังสิ่งทอจากอินเดียจำนวนมหาศาลวีไอซีจึงไม่ควรส่งมาให้จำนวนมากเกินไป

ยังมีข้อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับวีไอซีอีกประการหนึ่งในสาส์นระบุว่าสำนักข้าหลวงใหญ่ ณ กรุงปัตตาเวีย ปฏิบัติต่อผ้าด้วยความโหดร้ายทารุณผ้าจำนวน 40-50 ตัวซึ่งตัวแทนของสยามซื้อมาจากชวาและได้รับอนุญาตให้ขนส่งไปกับเรือของวีไอซีเป็นประจำทุกปีตามธรรมเนียมได้ขนย้ายมาด้วยเรือขนาดเล็กเพียงลำเดียวเมื่อเดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยาปรากฏว่าผ้าทั้งหมดถูกทอดทิ้งให้ผอมโซครั้นลำเลียงลงจากเรือผ้าหลายตัวได้ล้มตายลงทำให้สูญเสียผ้าไปจำนวนถึงหนึ่งในสี่สยามขอให้ปัตตาเวียใช้เรือ 2 ลำเพื่อขนส่งผ้าในคราวต่อไป

ราวกับว่าทั้งหมดนี้ยังเลวร้ายไม่พอหัวหน้าสถานีการค้าโรเคียร์ฟันอัลเดอเวแรวด์ (Rogier van Alderwereld) ยังได้ทำร้ายล่ามประจำสถานีการค้าวีไอซีเนื่องจากล่ามปฏิเสธจะส่งข้าวให้วีไอซีในปริมาณเกินกว่าที่เสนาบดีพระคลังอนุญาตสยามเรียกร้องให้ปัตตาเวียส่งหัวหน้าสถานีการค้าคนใหม่มาปฏิบัติหน้าที่แทนหัวหน้าสถานีการค้าผู้กระทำตามอำเภอใจนี้ทันทีที่ล่ามอาวุโสผู้เป็นที่นับถือถูกทำร้ายจนใบหน้าบวมและมีรอยฟกช้ำหลายแห่งตามร่างกายในนครศรีธรรมราชพวกฮอลันดาก็ไม่ได้ประพฤติดังที่ต่างออกไป ฮอลันดาได้ยึดเรือบรรทุกที่นำไปถวายพระเจ้ากรุงสยาม

เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนถึงน้ำเสียงและเนื้อหาของสาส์นจากสยามฉบับนี้คงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าราชสำนักสยามกำลังขุ่นเคืองพฤติกรรมของเหล่าผู้แทนฮอลันดาน้ำเสียงของสาส์นแสดงความเชื่อมั่นในตนเองหรืออาจแสดงความเหนือกว่าด้วยซ้ำข้อความในตอนท้ายระบุว่าชาวต่างชาติหรือคนนอกสามารถเข้ามาค้าขายในสยามได้แต่ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์และไม่ละเมิดข้อบัญญัติใดๆเพื่อความสมานฉันท์และมิตรภาพที่มีแก่นกันอันที่จริงฝ่ายสยามกำลังกล่าวหาว่าหากชาวต่างชาติไม่ยอมปรับตัวให้เหมาะสมก็ควรจะออกจากสยามไปเสียนี้คือท่าทีที่สาส์นหลายฉบับในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 แสดงออกในรูปแบบและโวหารของสาส์นจากบรรดาเจ้าชายและสุลต่านในคาบสมุทรมลายูและหมู่เกาะอินโดนีเซียที่ส่งไปยังปัตตาเวียแตกต่างจากสาส์นของสยามอยู่มากสยามมักแสดงความมั่นใจภาคภูมิใจเป็นอิสระและทะนงตน

สาส์นตอบจากสำนักข้าหลวงใหญ่เขียนอย่างเป็นทางการปราศจากการใช้อารมณ์ เช่นเดียวกับสาส์นทางการทูตสมัยใหม่

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

ภาพประกอบที่ 2 ต้นฝาง

มีการแสดงความเสียใจต่อคำรายงานเกี่ยวกับการประทุติผีของหัวหน้าสถานีการค้า ฟันอัลเดอเวเริร์ตและมีคำสั่งให้เปลี่ยนตัวหัวหน้าสถานีที่วิโอซียอมรับว่าเสนาบดีพระคลังมีเหตุผลอันชอบธรรมในหลายประเด็นและวิโอซีจะพยายามปรับปรุงคุณภาพการค้า สิ่งทอให้ดีขึ้นสาส์นส่งมาพร้อมกับชุดเครื่องเงินจากยุโรปและหัวหน้าหอมหกลินกุหลาบและในเวลาต่อมาวิโอซีใช้เรือลำใหญ่ขึ้นในการขนส่งม่านนอกจากม้าที่สมบูรณ์แข็งแรงแล้ว สยามยังได้รับม้าเปอร์เซียเป็นบรรณาการเพิ่มเติมความสัมพันธ์ระหว่างสยามและฮอลันดาจึงได้ฟื้นฟูขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Bhawan Ruangsilp. *Dutch East India Company Merchants at the Court of Ayutthaya: Dutch Perceptions of the Thai Kingdom, c. 1604-1765*. Leiden/Boston: Brill, 2007, pp. 180-194.
- Brummelhuis, Han ten, Merchant, Courtier and Diplomat. *A History of the Contacts between the Netherlands and Thailand*. Lochem-Gent: de Tijdstroom, 1987.
- Dhiravat na Pombejra. "Javanese horses for the court of Ayutthaya" in Greg Bankoff and Sandra S. Swart (eds.). *Breeds of Empire. The 'Invention' of the Horse in Southeast Asia and Southern Africa 1500-1950*. Copenhagen: NIAS, 2007, pp.65-81.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

ตัวบทภาษาดััตช์

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 9 MAART 1730

Brief van de Chaophraya Phrakhlang uit naam van Koning Thai Saa (1709-1733) aan de Hoge Regering in Batavia, voor 1730.

(Deze brief van de Phrakhlang wordt gezonden aan Gouverneur-Generaal Diderik Durven en de Raden van Indië. De brief en de geschenken zijn naar aloud gebruik ingehaald. Uit de brief en het verhaal van de schipper bleek dat Diderik Durven tot Gouverneur-Generaal verheven was. Men hoopt dat de zaken in Siam naar het voorbeeld van Gouverneur-Generaal Mattheus de Haan, naar de inhoud der contracten zal continueren. De gezonden bruine hengst was te oud en niet van de vereiste fraaiheid. Men hoopt dat de Compagnie jaarlijks 1 à twee paarden wil zenden volgens het voorheen gezonden model.)

De naar herwaards gezonden cassas en malmollen van ieder 80 stuks zijn maar van een algemene kwaliteit, niet overeenkomstig het van hier afgezonden monster. De malmollen zijn te dun en ijl en de cassas te dik van draad. Wederom het verzoek dat in het aanstaande een goede kwantiteit cassas mag worden gezocht en naar herwaards verzonden, in overeenstemming met het gezonden model, en van de verlangde sammarse lijwaden 4 à 5, of 9 à 10 stuks, indien aanwezig. Van de gevorderde groene brillen 4 à 5 stuks maar niet meer, want men heeft daar niet veel van nodig. Naar de ontvangst in Batavia [uit Nederland] van de bewerkte kanten kleden ziet men tegemoet.

Ofschoon hiervoor is verzocht om niet meer dan 4 à 500 fotassen of gewatrang herwaards te zenden aangezien men van dat soort lijwaten overvloedig is voorzien, heb ik op verzoek van de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië een hoeveelheid van 1100 stuks door de Khlant doen aannemen, in de hoop dat voortaan jaarlijks maar 4 à 500 stuks zullen overgezonden worden.

Van de lakenen is genoteerd dat die hier worden vereist van een algemener en dikkere soort, en van andere kleuren als hiervoor gezonden, gelijk dikwijls is geschreven. De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië sturen wederom vijf scharlaken rood en vijf grasgroene en vijf hemelsblauwe.

Aangaande de aan de koningsdienaren geleende penningen van 1950 rds bedragende 6 maas ieder aan zilver 36 catty 9 thail en 1 paha, waarvoor 51 stuks paarden zijn ingekocht en herwaards aangevoerd, schrijf ik in antwoord dat de Khlant reeds is opgedragen dat bedrag naar jaarlijkse gewoonte met het compagnies opperhoofd in de loge te verrekenen. Ik verzoek de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië voortaan de paarden weer te zenden met twee verschillende bodems gelijk als voorheen, met ieder schip 20 of meer paarden. Sedert enige jaren worden de 40 à 50 stuks paarden die de koningsdienaren inkopen geëmbarkeerd in één schip. Halverwege in zee zijn vier stuks door ruimtegebrek gestorven; veel zijn mager en ziekelijk hier aangekomen en bij uitscheping creperen er soms 5 à 6 stuks. Op die manier verliest men soms 9 à 10 stuks van de partij.

Thans worden door mij afgevaardigd Hoen Tsjat Tsiene Hoewisaan Asadid Mampit Raksa en Pankoen, paardenkenners en meesters, die met 's compagniesbodem overvaren, met verzoek aan hen naar gewoonte een geldlening te verstrekken en die lieden met een recommendatiebrief en een tolk per compagniesbodems naar Semarang mogen vervoerd worden, en naar de plaatsen en dorpen waar veel paarden worden gekweekt. Ook dat na

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

gedane inkoop deze lieden met die animalen naar oud gebruik van Java naar Batavia en voors met het afzenden van compagniesgoederen naar herwaards mogen worden vervoerd.

Betreffende de rekening van sapanhout is mij de achterstand in levering door de koning zeer wel gebleken. Ik zal met de aankomst van de aangebracht cargoes per compagniesbodem die altijd door de Khlang laten accepteren en verrekenen. Ik zal ervoor zorgen dat er jaarlijks een kwantiteit van 1400 tot 1700 pikols sappanhout aan de Compagnies wordt geleverd zoals altijd is geschiet. Maar aangezien er in dit tegenwoordige Hoenderjaar een zeer grote sterfte onder de buffels en ossen is, zowel in de plaatsen landinwaarts als aan de zee kant, is de levering slecht uitgevallen door het gebrek aan de nodige animalen voor het trekken der karren waarmee het sappanhout naar de vaartuigen wordt gevoerd. Sommige plaatsen waar sappanhout groeit liggen wel 7, 8, 9, 10 ja 12 nachten reizen van de waterkant af. De inzameling van dat verfhout voor rekening van de vorst is dit jaar slecht uitgevallen. Niettemin heb ik de Khlang bevolen de helft van de gewoonlijke jaarlijkse kwantiteit van 8000 pikols aan de Compagnie te leveren.

De verzochte grote coyangs [met rijst] die vanwege de geringe oogst in het Jacatrase rijk tot voedsel van de ingezetenen en compagniesdienaren werden vereist heeft men niet kunnen zenden. Na de Siamse maat gerekend zouden die 750 Siamse coyangs uitmaken. Door de buitengewone sterfte der buffels en koeien hebben de akkerlieden hun zaailanden meerdere malen met de handen moeten beploegen. De oogst van dit hoenderjaar is in vergelijking met vorige jaren lang zo groot niet. Behalve dat is er in de achtste en negende maand door ongewoon zware regen een grote afwatering geweest waardoor veel paddievelden verdrongen zijn en de daarop in haar volle groei staande paddieplanten uit de grond zijn gerukt. Na rijp overleg, ziende op de weg van onderlinge vriendschap heb ik goedgevonden en toegestaan dat 's Compagnies opperhoofd 200 Siamse coyangs rijst zal mogen inkopen en laten uitvoeren.

Aangezien men hier in Siam graag gerieft wil zijn met goede rozenolie, worden de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië verzocht 2, 3, 4, à 5 djabols [flesjes?] van die soort van rozenolie op te laten zoeken en herwaards te zenden.

Sinds de Compagnie een lange reeks van jaren geleden met Siam in bondgenootschap trad, een loge stichtte, en een contract sloot, zijn er onder de opperhoofden van de Compagnie deels verstandige lieden geweest die ervaren waren en die de Siamse gebruiken en wetten onderhielden, en deels niet al te ervaren. Zij werden bij begane overtredingen gewaarschuwd geen nadeel of hinder aan de compagnieshandel toe te brengen. De Cassa Taboedi heeft de meest grove misslagen bestraft.

Tegenwoordig is Aldewerelt als opperhoofd aangesteld, die lange tijd in Siam als tweede heeft geresideert, en dus wel weet hoe de Siamse wijze van handelen is. Ik moet bekennen dat hij niet van een goede imborst is, onverstandig om de weg van vriendschap te cultiveren, een dwarsdrijver, haastig en een zeer eigenzinnig man die alles naar zijn eigen welgevallen doet, en gebrekkig spreekt. Niettegenstaande heb ik, ziende op de weg van onderlinge vriendschap, hem wel het een en 't ander doen aanzeggen, maar alles in der minne.

Maar omdat de Gouverneur-Generaal thans bij zijn brief de inkoop van 500 coyangs rijst verzoekt en men door eigen gebrek niet meer dan 200 Siamse coyangs kan missen, is daarvan op mijn bevel door de tolk Choen Trang Paniet aan het opperhoofd kennis gegeven. Maar het opperhoofd heeft, nadat hij personen tot de ontvangst van de rijst had gestuurd, in het bijzijn van de schrijvers van de Olowant Tsodick en al de Choen Moens van de velden

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

en akkers, bij de rijstweging bevolen door te gaan met rijst wegen, om meer daarvan te nemen dan schriftelijk door mij was bevolen. Maar toen de tolk Choen Trang Paniet daarop antwoordde dat er de kwantiteit was geleverd zoals het bevel dicteert, en dat men derhalve niet verder kon wegen, toen heeft het opperhoofd in een opwelling, zonder na de billijkheid of onbillijkheid te zien, de tolk Choen Trang Paniet met een kinnebakslag en andere slagen zodanig getraceerd, dat zijn gezicht gezwollen was en zijn lichaam op verscheidene plaatsen de uitslag van bonte en blauwe plekken vertoonde.

Daarop is door mij Olowang Tsjodick Tsjani naar het opperhoofd gezonden om hem aan te spreken [over het incident] die van het opperhoofd tot antwoord kreeg: "t Is waar, ik heb kwalijk gedaan'. Maar aangezien Choen Trang Paniet een zeer oude tolk en een koningsdienaar van de syahbandar is die van de Compagnie met het opperhoofd mag spreken, heeft het trotse opperhoofd met Choen Trang Paniet zo te mishandelen zeer kwalijk gehandeld, strijdig met de contracten en de Siamse gebruiken. Tot voorkoming van zulke onordelijkheden verzoek ik de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië om de houding en het gedrag van het eigengereid opperhoofd te onderzoeken. Bij een langer verblijf van genoemd opperhoofd te Siam zullen de compagnieszaken niet op een goede voet en niet zonder sribbelingen worden behandel. Ook de weg van onderlinge vriendschap en bondgenootschap zou gevaar lopen van in verval te geraken.

Ook staat in het oude contract op de dorso vermeld dat al het tin te Ligoan , behalve die van de vorst, aan de Nederlanders moet woren verkocht en niets aan vreemde handelaren. De opeenvolgende residenten van de Compagnie te Ligoan geresideerd hebben hebben vanouds jaarlijk een goede hoeveelheid van dat mineraal ingezameld van de Ligoanse onderdanen, buiten de tin van de vorst. De Khlang te Ligor zorgde voor de jaarlijkse aflevering van de tin, dat werd vereffend met de rekening van [door de Compagnie] geleverde lijwaten, paarden en geschenken.

Het overschot van de tin van de koning, hetzij veel of weinig, is altijd door de Khlang geadministreerd. Op bevel van de Khlang te Siam werd dit altijd naar Siam gezonden en in vaartuigen overgezonden. Ook hebben de Choen Moen's dienaren, die uitgezonden werden om met de hoofden en regenten van de tin te Ligor te handelen, altijd de tin naar Siam vervoerd, hetzij veel of weinig. Soms is door de Khlang wel wat meer tin vervoerd dan men gewoonlijk nodig heeft. In zulke gevallen werd een Choen Moens of koningsdienaar met zilver van de vorst afgevaardigd om daarvoor een inkoop van tin te Ligor en omstreken te doen. Soms liep dat per inkoop op tot een kwantiteit van 200, 300, 400 à 500 catty, waarvoor dan naar Siam werd overgebracht 400, 500, 600, 700 ook wel 800 bahar tin.

Tegen deze gang van zaken hebben de residenten van Ligor zich nooit verzet. Zij communiceerden de kwantiteit tin die er naar Siam werd gevoerd per brief aan het opperhoofd aldaar. Door de syahbandar werd onderzocht of de aangebrachte lading in overeenstemming was met de opgave van het opperhoofd en de verleende toestemming. Als het klopte, daar werd daarvan kennis gegeven aan het opperhoofd. Recentelijk is nu de schrijver Iskayoe door het opperhoofd van Siam naar Ligor gezonden om het ambt van resident van de Compagnie daar waar te nemen. Ik heb aan de Khlang schriftelijke order gezonden naar Ligor om na de tinleverantie aan de Hollanders het overschot van de tin (hetzij veel of weinig) per afgevaardigde koningsdienaar naar Siam te zenden. Toen de overgebleven tin van 101 bahar volgens order herwaards zou worden gezonden, toen heeft de resident het vaartuig met de tin, toen het voor de loge kwam, in beslag genomen. Het tin

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

van de koning werd uit het vaarttuig gelost en in de pakhuizen gebracht. Hij heeft niet eens willen luisteren naar de argumenten van de hoofden, de landregenten en de koningsdienaren die zeiden orders te hebben ontvangen om de tin [naar Siam] te sturen. Daarom heeft de resident Iskajoe tegen de contracten gehandeld, en ook tegen de gebruiken van vorige residenten onder wier beleid zulke voorvallen zich nooit hebben voorgedaan. (Met verzoek om andere personen als opperhoofd en resident aan te stellen.)

Alhoewel ik in eerdere brieven heb te kennen gegeven dat men hier in Siam een goede hoeveelheid vuurstenen nodig heeft, met verzoek om jaarlijks 2000 à 3000 te sturen, is door Gouverneur-Generaal Mattheus de Haan en de Raden van Indië maar een geringe hoeveelheid van 1000 stuks gezonden, en in het Hoenderjaar niets. Daarom verzoek ik de Gouverneur-Generaal Diderik Durven en de Raden van Indië voortaan jaarlijks 2000 à 3000 stuks vuurstenen naar Siam te verzenden.

Het tegenwoordige geschenk van mijn heer en vorst Prabat Somdat Broem Boepit Pra Poditjoe Joehwa aan Gouverneur-Generaal Diderik Durven en de Raden van Indië bestaat in 1513 pikul en 27 kati met 5 thail, 1 paha, en 1 maas Chinees gewicht aan sappenhout, 1 paha, en 1 maas Chinees gewicht sappenhout, voorts in 34 bahar, 1 pikul en 17 kati, 12 thail, 3 mazen en ¼ bahar, 1 pikul en 17 kati, 12 thail, 3 mazen en ¼ Chinees gewicht aan tin. En ik zend aan sappanhout 340 pikul en 25 kati Chinees gewicht, en aan tin 7 bahar, 2 pikul, 20 kati en 8 thail Chinees gewicht aan Gouverneur-Generaal Diderik Durven en de Raden van Indië.

[Dit zend ik] met vriendelijk verzoek dat alles mag voortgaan volgens ouder gewoonte, zonder fouten, gegrond op de goede overeenkomst en de onderlinge vriendschap van mijn heer en vorst Prabat Somdat Broem Boepit Pra Poditjoe Jochwa met den Prins van de Hollanders en Hollandse Compagnie. Dat een bestendige en oprechte overeenkomst onderhouden en bevestigd mag worden met Gouverneur-Generaal Diderik Durven en de Raden van Indië, teneinde dat alle vreemdelingen en buitenlanders mogen komen en weer terugkeren [naar hun eigen plaatsen] om koophandel te drijven zonder enige hindernis van weerskanten.

Geschreven op maandag, zijnde de 15e dag der tweede maand in het Hoenderjaar.

DAGHREGISTER VAN BATAVIA, 3 AUGUSTUS 1730

Brief van de Hoge Regering in Batavia aan de Chaophraya Phrakhlang, 3 augustus 1730.

(De brief uit naam van de keizer door de Phrakhlang van maandag de 15e dag van de tweede maand van het Hoenderjaar is ontvangen en met de vereiste statie ontvangen. De Phrakhlang wordt bedankt voor alle hulp en assistentie in de behandeling van 's Compagnies zaken volgens de vernieuwe belofte en toezegging. Ook ten opzichte van de recent gezonden bahar zilver die [het opperhoofd] door drukke bezigheden van de Khlang voor het vertrek van de schepen niet had ontvangen.)

De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië hebben besloten op de klachten van de Phrakhlang en ook om andere redenen het opperhoofd van Ligor te doen vervangen door de tegenwoordige tweede persoon Jan van Gog; in plaats van Van Gog werd derwaards gezonden de boekhouder Jacob de Bucquoy, in verwachting dat zij zich zullen houden aan de contract tot behoud van de wederzijdse onwrikbare vriendschap. Wij twijfen ook niet of de Phrakhlang zal we zorg dragen dat de tin die de koning zelf nodig heeft niet van Ligor, maar na de exempelen van vroeger tijden geleverd werd vanuit Oedjong Salang of Tjaja.

Met spijt hebben de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië uit de brief van de Phrakhlang ontwaard, dat het Siamse opperhoofd zich niet aan zijn plicht heeft gehouden. Zij vertrouwen erop dat dit in het vervolg niet meer zal gebeuren, en verwachten dat het voorgevallene geen hinderpaal zal zijn in de voortgang van zaken en duurzaamheid van het bondgenootschap.

Als een blijk van de Phrakhlangs goede intentie hebben de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië zijn aanbieding en belofte tot meer rijstleverantie aangenomen. De redenen van grote sterfte onder de buffels en koebeesten en de ongewoon zware regenval en overstroming zijn door hen geaccepteerd. Gezien het geslaagde rijstgewas op dit eiland Java hebben wij tegenwoordig niets nodig, maar hopen dat de leverantie bij een andere gelegenheid zal kunnen geschieden.

De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië hebben vernomen uit de brief van de Phrakhlang dat de vorig jaar overgezonden cassas en malmollen niet met de verstrekte monster overeenkwamen, maar de eerste te dun en ijl, en de andere te dik van draad en derhalve niet geschikt tot het vereiste gebruik. Zij hopen dat hetgeen nu werd overgezonden, beter zal bevallen en van de vereiste kwaliteit zal zijn.

De gevraagde 4 à 5 stuks grote brillen en de karate kleedjes zullen, zodra deze uit Nederland komen, worden overgezonden. Hierbij komen over de voorheen gevraagde zilverwerken voor de Keizer, pas uit Europa ontvangen. Wij hebben dat deze naar het genoegen en de smaak van de vorst zullen zijn, en dat de bezorging als een ontwijfelbaar teken van genegenheid van de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië zullen zijn. Uit dit inzicht laten zij deze geschenken ook vergezellen van de vermoedigde flesjes met rozenolie, en zullen naar vermogen proberen de gevraagde 2 à 3000 stuks vuurstenen jaarlijks te voldoen.

Wij nemen ook in acht hetgeen de Phrakhlang schreef over de fotassen en zenden nu niet meer dan de gevraagde 4 à 500 stuks. En enige lakenen, van de gewenste kleuren en van de gewone en dikste soort zoals men die thans in voorraad heeft. De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië betuigen hun dank dat [dankzij] de Phrakhlang de vorig jaar extra gezonden fotassen door de Khlung is aangenomen.

De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië hebben de uit Siam overgezonden roskammers geassisteerd met de paardeninkoop en contant 2050 rijksdaalders ter leen [aan hen] verstrekt. Deze inkopers is transport verleend naar Semarang, vanwaar zij recentelijk zijn teruggekeerd met 52 paarden. De roskammers gaan thans naar Siam met het schip de Berbice, want de paarden over twee schepen te verdelen zoals de Phrakhlang verlangt is dit jaar ondoenlijk geweest. Men kan maar één bodem naar Siam afzenden. De reis van het schip over Ligor voor het vervoeren van contanten en de afhaal van tin duurt te lang om die beesten te vrijwaren van ongemakken en rampen. De nu vertrekkende bodem is ruim genoeg zodat de gemelde beesten daarin gemakkelijk kunnen worden geplaatst. Wij twijfelen er niet aan of zij zullen in goede conditie worden overgebracht, samen met de twee Perzische paarden die men onlangs heeft gekregen.

Ofschoon de leverantie van een grotere kwantiteit sappanhout als vorige jaar de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië aangenaam zou zijn geweest, moeten zij zich getroosten met de opgegeven reden van grote sterfte onder buffels en koebeesten enzovoorts. Maar zij verwachten dat deze leverantie in het aanstaande beter zal zijn.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië hebben met hoogachting en respect het geschenk van tin en sappanhout naast de brief van de Phrakhlang ontvangen. Als blijk van continuerende vriendschap en genegenheid voor de persoon van de Phrakhlang wordt deze gerecompenseerd door een contra-geschenk bestaande in de volgende goederen:

- 3 stuks diverse lakenen, te weten:
 - x stuks schaarrood
 - x stuks goudgeel
 - x stuks grasgroen
- x stuks rode greynen
- x stuks rode perpetuanen
- x lb. Eurostuks gouddraat
- x flesjes etter van rozen
- 40 lb. verschillende soorten specerijen:
 - 10 lb. foelie
 - 10 lb. kruidnagelen
 - 10 lb. nootmuskaat
 - 10 lb. kaneel
- 20 stuks moeris, rode Kust
- 20 stuks mallempollen, fijne
- x 50 stuks verschillende soorten vijlen
- x stuks schuif slijpsteen
- x lb. slijpsteentjes

Geschreven in het Kasteel Batavia op het eiland Groot Java in het koninkrijk van Jaccatra, 3 augustus anno 1730, de Gouverneur Generael van Nederlands India, Diderik Durven.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

บทแปลภาษาไทย

จดหมายเหตุร้ายวันของป้อมปัตตาเวีย วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730

(ย่อความ: สาส์นจากเสนาบดีพระคลังถึงข้าหลวงใหญ่คนใหม่ ดิเคอริก ดีอร์เฟิน (Diderik Durven) และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียนตะวันออกด้วยความปรารถนาว่า ความสัมพันธ์จะดำเนินไปเช่นในสมัยของข้าหลวงใหญ่มัดเตอัส เดอ ฮาน (Mattheus de Haan) และตามข้อตกลงในสนธิสัญญา ราชสำนักสยามท้วงติงว่าม้าน้ำตาลที่ ปัตตาเวียส่งมาให้มีอายุมากเกินไปและไม่ได้ลักษณะตามต้องการ หวังว่าบริษัทจะส่งม้าที่มีลักษณะตามที่เคยได้แจ้งไว้มาให้ปีละ 1-2 ตัว)

ผ้าฝ้ายเนื้อนุ่มและผ้ามีสลินอย่างละ 80 ผืนดูธรรมดาตาชด้น ไม่ตรงตามตัวอย่างที่ได้ ส่งไปให้จากที่นี่ ผ้ามีสลินมีเนื้อบางเกินไปและเส้นใยของผ้าฝ้ายเนื้อนุ่มนั้นหยากหนา เหลือเกิน เป็นอีกครั้งหนึ่งที่เราต้องขอให้ท่านส่งผ้าฝ้ายเนื้อนุ่มคุณภาพดีตามตัวอย่างที่ได้ แจ้งไว้พร้อมด้วยผ้าลินินจากซามาร์จำนวน 4-5 ผืนหรือหากเป็นไปได้จำนวน 9-10 ผืน สำหรับแว่นตาสีเขียวที่สั่งไว้ขอให้ท่านส่งมาไม่เกิน 4-5 คู่ เนื่องจากเราไม่ต้องการ จำนวนมากและเรารอคอยจะได้รับผ้าลูกไม้ปักลายหากปัตตาเวียได้รับ [จากฮอลันดา] แล้ว

แม้คราวก่อนเราได้ขอให้ท่านส่งผ้าลินินประเภท fotases หรือ gewatrang มาใน จำนวนไม่เกิน 400-500 ผืน เนื่องจากเรามีลินินจำพวกนี้อยู่ในคลังเป็นจำนวนมาก แต่ เห็นแก่คำขอร้องจากท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียนตะวันออก ข้าพเจ้าได้ให้เจ้าหน้าที่กรมพระคลังรับไว้จำนวน 1,100 ผืน หวังว่านับจากนี้ไปในแต่ละปี ท่านจะส่งมาเพียง 400-500 ผืนเท่านั้น

ว่าด้วยเรื่องผ้าสักหลาดขอแจ้งให้ท่านทราบว่าเราต้องการชนิดธรรมดาที่มีเนื้อแน่นกว่า นี้และมีสีด่างไปจากที่ส่งมาคราวก่อนดังที่ได้แจ้งแก่ท่านเสมอมา ขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่ และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียนตะวันออกโปรดส่งสักหลาดสีแดงสด สีเขียวสดและสี ฟ้าครามอย่างละ 5 ผืนมาให้แก่เราอีกครั้ง

เกี่ยวกับเงินจำนวน 1,950 ดอลลาร์ฮอลันดาที่บริษัทได้เอื้อเพื่อให้เหล่าข้าราชการ กู๋ยิมซึ่งจะคิดดอกเบี้ย 6 สลึงต่อ 1 ดอลลาร์ฮอลันดาโดยให้กู๋ยิมในรูปของเงิน 36 ชั่ง 9 ตำลึงและ 1 บาทสำหรับใช้ซื้อม้าและขนส่งกลับมายังสยาม 51 ตัว ข้าพเจ้าได้สั่งให้ เจ้าหน้าที่ในกรมพระคลังชำระเงินจำนวนดังกล่าวแก่หัวหน้าสถานีการค้าเป็นรายปี ข้าพเจ้าใคร่ขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียนตะวันออกจัดส่ง ม้าด้วยเร็ว 2 ลำดังที่ได้เคยกระทำแต่ละลำบรรทุกม้า 20 ตัวหรืออาจมากกว่านั้น เนื่องจาก หลายปีที่ผ่านมาม้าจำนวน 40-50 ตัวที่ข้าราชการได้จัดซื้อบรรทุกมาในเรือเพียงลำ เดียว เมื่อออกเดินเรือไปเพียงครึ่งทางม้าจำนวนหนึ่งในสี่ก็ล้มตายลงเพราะความแออัด ม้า หลายตัวเดินทางมาถึงในสภาพผอมโซและเจ็บป่วยและบางครั้งหลังจากขนย้ายลงจากเรือ

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

ม้าจำนวน 5-6 ตัวก็ล้มตายอย่างน่าสังเวช ด้วยวิธีล่าเตียงเช่นนี้ทำให้ในบางคราวเรา สูญเสียม้าไปจำนวน 9 หรือ 10 ตัว

ข้าพเจ้าได้มอบหมายให้ Hoen Tsjat Tsiene Hoewisaan Asadid Mampit Raksa และ Pankoen เหล่าผู้ชำนาญการควบคุมดูแลม้าเดินทางไปด้วยเรือของบริษัทพร้อม ขอร้องบริษัทให้เชื้อเพื่อเงินกู้ดั่งที่เคยกระทำและขอให้บุคคลเหล่านี้ได้รับอนุญาตให้ เดินทางโดยเรือของบริษัทพร้อมสาส์นแนะนำตัวและล่ามเพื่อไปยังสะมารัง จากนั้นไปยัง เมืองและหมู่บ้านที่มีการเพาะพันธุ์ม้าและเมื่อได้จัดซื้อม้าเรียบร้อยแล้วขอให้บุคคลเหล่านี้ เดินทางพร้อมม้าจากบริเวณนี้ของเกาะชวากลับไปยังปัตตาเวียเช่นที่เคยปฏิบัติมา แล้วให้ เดินทางกลับมายังสยามพร้อมกับการจัดส่งสินค้าของบริษัท

เกี่ยวกับเรื่องปริมาณไม้ฝาง ข้าพเจ้าตระหนักดีว่าไม้ฝางที่ส่งมอบให้บริษัทในนามของ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีจำนวนไม่เพียงพอ เมื่อเรือบรรทุกสินค้าของบริษัทเดินทางมาถึง ข้าพเจ้าจะให้เจ้าหน้าที่กรมพระคลังรับสินค้าเหล่านั้นไว้พร้อมชำระค่าสินค้าและจะดูแล จัดหาไม้ฝางจำนวน 1,400-1,700 ทาบไปให้แก่บริษัทในทุกๆปีดั่งเช่นที่แล้วมา อย่างไรก็ตาม ในปีระกานี้มีโคกระบือล้มตายเป็นจำนวนมากทั้งบริเวณแผ่นดินตอนในและบริเวณ ชายฝั่งจึงเกิดอุปสรรคในการขนส่งเพราะขาดแคลนสัตว์ที่ใช้ลากเกวียนบรรทุกไม้ฝางไปยัง เรือ จากพื้นที่ปลูกไม้ฝางบางแห่งไปยังทางน้ำต้องใช้เวลาเดินทางร่วม 7-10 วันหรืออาจ มากถึง 12 วันการรวบรวมไม้ฝางสำหรับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่เป็นที่น่าพอใจนักในปีนี้ กระนั้นข้าพเจ้าได้สั่งให้กรมพระคลังจัดหาไม้ฝางในปริมาณครึ่งหนึ่งของ 8,000 ทาบซึ่ง เป็นปริมาณที่ส่งให้บริษัทในแต่ละปี

ไม่อาจเป็นไปได้ที่จะส่งข้าวจำนวนหลายเกวียนตามคำเรียกร้องซึ่งอาณาจักรจากาตรา ต้องการนำไปใช้เป็นอาหารสำหรับชาวพื้นเมืองและพนักงานของบริษัท เมื่อคำนวณตาม มาตรฐานของสยามแล้วจะต้องใช้ข้าวปริมาณ 750 เกวียนและเนื่องจากการล้มตายอย่าง ผิดธรรมชาติของโคกระบือ ทำให้ชาวนาต้องหว่านเมล็ดพันธุ์ด้วยมือเสียมาก ผลการเก็บเกี่ยวในปีระกานี้จึงเทียบไม่ได้กับปีก่อนๆเลย ยิ่งไปกว่านั้นในช่วงเดือน 8 และเดือน 9 มีฝน ตกชุกจนท่วมผืนนา ต้นข้าวถูกถอนรากถอนโคนเสียหาย เมื่อพิจารณาอย่างรอบคอบและ คำนึงถึงมิตรภาพที่มีแก่กันแล้ว ข้าพเจ้าเห็นชอบและอนุญาตให้หัวหน้าสถานีการค้า สามารถซื้อข้าวเพื่อส่งออกไปได้ในจำนวน 200 เกวียน

อนึ่งทางเราจะยินดียิ่งหากได้รับหัวน้ำหอมกลิ่นกุหลาบ ขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่และ สมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตระวันออกโปรดจัดหาหัวน้ำหอมจำนวน 2-5 djabols [ขวด?] มาให้แก่เราด้วย

หลายปีก่อน นับแต่บริษัทเข้ามาผูกมิตรกับสยามพร้อมทั้งจัดตั้งสถานีการค้าและทำ สนธิสัญญา หัวหน้าสถานีการค้าหลายคนมีความเชี่ยวชาญและปฏิบัติตามขนบจารีต ของสยามแต่บางนายมิได้เป็นเช่นนั้น เมื่อหัวหน้าสถานีผู้ด้อยประสบการณ์ละเมิดกฎ พวก เขาถูกตักเตือนมิให้ก่อความเสียหายหรือสร้างอุปสรรคแก่การค้าของบริษัทและโภชาริบัติ ได้ลงโทษความผิดพลาดที่ร้ายแรงที่สุด

ในเวลานี้อัลเดอเวแรวิตได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้าเนื่องจากเขาพำนักอยู่ในสยามเป็นเวลานานในฐานะรองหัวหน้าสถานี จึงชัดเจนในวิถีปฏิบัติของสยาม ข้าพเจ้าจำต้องแจ้งว่าเขาอาจตัวไม่เหมาะสมนักเนื่องจากขาดความเข้าใจในการเจริญสัมพันธไมตรี ข้ายังมีอุปนิสัยบ่มบ่ามหัวรั้น ทำตามอำเภอใจใช้วาจาหยาบคายชวนให้เกิดปัญหา กระนั้นก็ตาม เห็นแก่มิตรภาพที่มีแก่กันข้าพเจ้าได้ตักเตือนเขาในหลายเรื่อง ทั้งนี้ด้วยความเป็นมิตร

อย่างไรก็ดี เนื่องจากในเวลานี้ท่านข้าหลวงใหญ่ต้องการซื้อข้าวจำนวน 500 เกวียนแต่ข้าพเจ้าได้แจ้งแก่หัวหน้าสถานีการค้าผ่านล่ามขุนทรงพานิชว่าเนื่องจากความขาดแคลนทางเราจึงมีให้เพียงไม่เกิน 200 เกวียนเท่านั้น แต่หลังจากที่เขาได้ส่งคนไปรับข้าวโดยมีเหล่าบริวารของออกหลวงไซกุ๊กและบรรดาขุนหมื่นจากกรมเข้าร่วมอยู่ด้วย เขาได้สั่งให้ตัวข้าในปริมาณเกินกว่าที่ข้าพเจ้าได้แจ้งไว้ เมื่อล่ามขุนทรงพานิชแจ้งไปว่าได้ตวงข้าวครบตามปริมาณที่กำหนดไว้แล้วไม่อาจตวงเพิ่มได้อีก หัวหน้าสถานีจึงตอแยกรามของขุนทรงพานิชด้วยความฉุนเฉียวขาดวิจรรณญาณจนใบหน้าขุนทรงพานิชปูดบวมและได้แผลฟกซ้ำหลายแห่งตามร่างกาย

ครั้นแล้วข้าพเจ้าจึงมอบหมายให้ออกหลวงไซกุ๊กกราชเศรษฐีไปเจรจากับนายหัวหน้าสถานีการค้าเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจนได้รับคำตอบว่า “ข้าพเจ้าได้กระทำผิดจริง” อย่างไรก็ตาม ขุนทรงพานิชเป็นล่ามอาวุโสและเจ้าพนักงานของกรมท่า อีกทั้งเป็นผู้มีสิทธิในการเจรจากับหัวหน้าสถานีการค้าของบริษัทโดยตรง การปฏิบัติต่อขุนทรงพานิชอย่างทารุณเยี่ยงที่หัวหน้าสถานีผู้โอหังได้กระทำไปนี้ผิดไปจากข้อตกลงในสนธิสัญญาและธรรมเนียมของสยาม เพื่อป้องกันมิให้เกิดพฤติกรรมไม่เหมาะสมเช่นนี้อีกข้าพเจ้าขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกได้สอบสวนท่าที่และการวางตัวของนายสถานีนี้เสียรุนแรงผู้นี้ หากหัวหน้าสถานีต้องพำนักอยู่ในสยามเป็นเวลานานกว่านี้ กิจการของบริษัทย่อมจะไม่ราบรื่นมั่นคง อีกทั้งมิตรภาพและสัมพันธไมตรีที่มีแก่กันย่อมจะมีแต่เสื่อมทรามลง

ตามข้อความที่ผนวกไว้ในสนธิสัญญาฉบับเดิมซึ่งระบุว่าจะบุกรุกทั้งหมดจากละคอนวันแต่ส่วนที่เป็นของพระเจ้ากรุงสยามจะต้องขายให้แก่ฮอลันดาเท่านั้นและห้ามขายให้แก่พ่อค้าต่างชาติอื่นๆ บรรดาหัวหน้าสถานีทั้งหลายของบริษัทที่พำนักอยู่ในละคอนจะรวบรวมดีบุกจำนวนพอสมควรจากชาวละคอนในทุกปีโดยไม่รวมถึงดีบุกของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเจ้าหน้าที่ฝ่ายคลังในละคอนได้จัดหาดีบุกส่งมาให้ทุกปีเพื่อใช้แลกเปลี่ยนกับผ้าลินิน ม้า และของกำนัลอื่นๆ จากบริษัท

ปริมาณดีบุกของพระเจ้ากรุงสยามไม่ว่ามากหรือน้อยล้วนดูแลรักษาโดยฝ่ายคลัง (ในละคอน?) ทั้งสิ้นตามคำสั่งของพระคลัง (ในกรุงศรีอยุธยา) ดีบุกจะส่งมาที่กรุงศรีอยุธยาทางเรือ บรรดาเจ้าหน้าที่ผู้ได้รับมอบหมายให้เจรจากับหัวหน้าสถานีการค้าและนายอาคารดีบุกที่ละคอนมักส่งดีบุกมาให้กรุงศรีอยุธยาอยู่เสมอ ไม่มากก็น้อย บางครั้งยังได้ส่งมาให้เกินกว่าที่ต้องการ ในกรณีเช่นนี้เจ้าพนักงานจะเดินทางไปพร้อมด้วยเงินของพระเจ้ากรุง

สยามเพื่อซื้อดีบุกจากละคอนหรือจากพื้นที่รอบข้าง บางคราวเป็นมูลค่ามากถึง 200-500 ชั่งซึ่งจะได้ดีบุกปริมาณ 400-800 bahar เพื่อนำเข้ามาในกรุงศรีอยุธยา

เจ้าหน้าที่สถานีการค้าในละคอนไม่เคยขัดขวางกระบวนการนี้ พวกเขาแจ้งปริมาณ ดีบุกที่ส่งมายังกรุงศรีอยุธยาผ่านทางสาส์นถึงหัวหน้าสถานีการค้า เจ้าทำหน้าที่ตรวจสอบว่าสินค้าที่ส่งมาเป็นไปตามรายการที่หัวหน้าสถานีแจ้งไว้และคำนวณดีบุกหรือไม่ หากตรวจนับว่าตรงตามข้อกำหนดแล้วจะรายงานแก่หัวหน้าสถานีต่อไป เมื่อไม่นานนี้เสมียนอิสคาญ (Iskayoe) ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าสถานีการค้าให้เดินทางไปละคอนเพื่อจะรับ ตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้าที่นั่น ข้าพเจ้าได้มีคำสั่งถึงเจ้าหน้าที่คลังว่าหลังจากจัดหา ดีบุกให้แก่ฮอลันดาในละคอนแล้ว ดีบุกที่เหลือไม่ว่าจะมีปริมาณมากน้อยเพียงใดจะต้อง ส่งมายังกรุงศรีอยุธยาโดยเจ้าพนักงานที่ได้รับมอบหมาย ครั้นดีบุกที่เหลือจำนวน 101 bahar กำลังจะส่งมาตามคำสั่ง หัวหน้าสถานีการค้าที่ละคอนกลับยึดเรือบรรทุกดีบุกนั้น ขณะที่เรือแล่นผ่านสถานีการค้า ดีบุกของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถูกขนถ่ายลงจากรือและ นำไปไว้ในโกดัง หัวหน้าสถานีการค้าที่ละคอนไม่ยอมฟังข้อโต้แย้งของเจ้าพนักงานฝ่าย สยามว่าได้รับคำสั่งให้ส่งดีบุกเหล่านี้มายังกรุงศรีอยุธยา ดังนั้นหัวหน้าอิสคาญจึงได้กระทำ การอันละเมิดสัญญาและธรรมเนียมซึ่งบรรดาดีดีหัวหน้าสถานีการค้าไม่เคยปล่อยให้ เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ (เนื้อความต่อจากนี้เสนาบดีพระคลังขอให้ไอซีแต่งตั้งหัวหน้าสถานี การค้าคนใหม่ทั้งที่กรุงศรีอยุธยาและละคอน)

แม้ว่าข้าพเจ้าได้แจ้งในสาส์นฉบับก่อนหน้าว่าสยามต้องการหินเหล็กไฟจำนวนหนึ่ง พร้อมขอร้องให้ส่งมาเป็นจำนวน 2,000-3,000 ชั่งต่อปี ข้าหลวงใหญ่มัดเตอ็ิส เดอ ฮาน (Mattheus de Haan) และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกกลับจัดส่งมาให้ เพียง 1,000 ชั่งและไม่ได้จัดส่งมาแต่อย่างใดในปีระกา ดังนั้นข้าพเจ้าจึงขอให้ท่าน ข้าหลวงใหญ่ดิเดอริก ดีออร์เฟิน (Diderik Durven) และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดีย ตะวันออกจัดส่งหินเหล็กไฟจำนวน 2,000-3,000 ชั่งมาให้สยามทุกๆปีนับแต่บัดนี้เป็นต้น ไป

ของกำนัลที่สมเด็จพระบรมพิตรพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ข้าหลวงใหญ่ดิเดอริก ดีออร์ เฟินและสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกประกอบด้วยไม้ฝางจำนวน 1,513 หาบ 27 ชั่ง 5 ตำลึง 1 บาท 1 สลึงและดีบุก 34 bahar 1 หาบ 17 ชั่ง 12 ตำลึง 3 ¼ สลึง ตามมาตราซึ่งของจีนในการนี้ข้าพเจ้าขอมอบไม้ฝางจำนวน 340 หาบ 25 ชั่งและดีบุก จำนวน 7 bahar 2 หาบ 20 ชั่ง 8 ตำลึงแก่ท่านข้าหลวงใหญ่ดิเดอริกดีออร์เฟินและสมาชิก สภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตก

ข้าพเจ้าใคร่ขอให้ทุกสิ่งดำเนินไปตามธรรมเนียมที่ได้ปฏิบัติสืบกันมาตามสนธิสัญญา อันชอบธรรมและมีตรภาพที่สมเด็จพระบรมพิตรพระเจ้าอยู่หัวเจริญไว้กับเจ้าชายแห่งฮอลันดา และบริษัทการค้าฮอลันดา ข้าพเจ้าหวังว่าปฏิญญาอันจริงใจและยั่งยืนที่เรามีกับท่าน ข้าหลวงใหญ่ดิเดอริก ดีออร์เฟินและสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกจะสถาวร

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

มั่นคง เพื่อเหล่าชาวต่างถิ่นต่างภาษาจะสามารถเดินทางมาค้าขายแลกเปลี่ยนโดยปราศจากความขัดข้องใดๆจากทั้งสองฝ่าย
เขียนเมื่อวันจันทร์ที่ 15 เดือน 2 ปีระกา

จดหมายเหตุร้ายวันของป้อมปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ.1730

สาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ถึงเสนาบดีพระคลัง วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

(ย่อความ: สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม ลงวันจันทร์ที่ 15 เดือน 2 ปีระกาได้รับการรับรองตามพิธีการปัตตาเวีย ขอขอบคุณเสนาบดีพระคลังที่ได้ให้ความช่วยเหลือกิจการของบริษัท ตามข้อสัญญาที่ได้ตกลงกันใหม่และได้กล่าวถึงแร่เงินที่ส่งไปแต่หัวหน้าสถานีการค้าประจำละคอนยังไม่ได้รับเนื่องจากกรมพระคลังไม่มีเวลาจัดหาให้ทันก่อนเรือออกเดินทาง)

ตามคำร้องเรียนของท่านเสนาบดีพระคลังผนวกกับปัจจัยอื่นๆ ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกได้มอบหมายให้ ยัน ฟัน ค็อค (Jan van Gog) รอง หัวหน้าสถานีการค้าขึ้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้าในละคอนแทน และจะส่ง ยาโกบเดอ บุกโกย (Jacob de Bucquoy) พนักงานบัญชีไปดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าสถานีการค้าแทน ยัน ฟัน ค็อค ด้วยหวังว่าพวกเขาจะปฏิบัติตามสนธิสัญญาเพื่อรักษามิตรภาพอันแน่นแฟ้นของเรา เสนาบดีพระคลังยอมได้ประจักษ์ว่าดีบุกจากภูเก็ทและไชยาจะส่งมาถวายพระเจ้ากรุงสยามดังเช่นที่แล้วมา

ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกขอแสดงความเสียใจที่ได้ทราบจากเสนาบดีพระคลังว่าหัวหน้าสถานีการค้าในสยามมิได้ยึดมั่นในหน้าที่ขอให้ท่านวางใจว่าในกาลข้างหน้าจะมีเกิดเหตุการณ์เช่นนี้อีกและหวังว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจะไม่ขัดขวางความเจริญก้าวหน้าของธุรกิจและสัมพันธไมตรีที่ยั่งยืนของเรา

เพื่อเป็นพยานแห่งเจตนารมณ์อันประเสริฐของท่านเสนาบดีพระคลัง ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกยอมรับข้อเสนอและสัญญาของท่านที่ว่า จะจัดส่งข้าวไว้ในปริมาณมากกว่าเดิม และยังรับทราบเหตุผลเกี่ยวกับการล้มตายของโค กระบือจำนวนมากรวมทั้งปริมาณน้ำฝนและอุทกภัยที่ร้ายแรงผิดปกติ เมื่อพิจารณาว่าในเวลาอันสามารถเก็บเกี่ยวข้าวได้ในปริมาณมากบนเกาะชวา ทางเราจึงยังไม่ต้องการข้าวเพิ่มหวังเพียงว่าท่านจะสามารถส่งข้าวให้แก่เราได้ในอนาคตต่อไป

ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกได้ทราบจากสาส์นของท่านเสนาบดีพระคลังว่าผ้าฝ้ายเนื้อนุ่มและผ้ามัดสีลินที่ส่งไปให้ท่านเมื่อปีก่อนไม่ต้องตรงตามตัวอย่าง ฝ้ายเนื้อนุ่มบางเบาเกินไปในขณะที่เส้นใยของผ้ามัดสีลินนั้นหยาบหนาเกิน ไม่เหมาะจะนำไปใช้ตามความประสงค์หวังว่าผ้าฝ้ายเนื้อนุ่มและผ้ามัดสีลินที่ส่งมาในคราวนี้จะเป็นที่ชื่นชอบและมีคุณภาพตามที่ท่านปรารถนา

แว่นตา 4-5 คู่และผ้า karate ที่ท่านประสงค์จะจัดส่งไปให้ในทันทีที่ได้รับจากฮอลันดา
อนึ่ง เครื่องเงินที่พระเจ้าจักรพรรดิ (พระเจ้ากรุงสยาม) ทรงปรารถนาเพิ่งมาถึงจากยุโรป
ทางเราหวังว่าสิ่งของเหล่านี้จะเป็นที่พอพระราชหฤทัยและเป็นเครื่องแสดงไมตรีจิตของ
ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกอย่างไม่มีที่สงสัย ด้วย
สำนึกในเรื่องนี้ทางเราได้ส่งหัวน้ำหอมกลิ่นกุหลาบตามที่ท่านปรารถนามาต่างบรรณาการ
และจะพยายามอย่างเต็มกำลังในการจัดหาหินเหล็กไฟจำนวน 2,000-3,000 ก้อนมาให้ใน
ทุกปีตามที่ท่านประสงค์

เราได้รับทราบตามที่ท่านเสนาบดีพระคลังแจ้งเกี่ยวกับผ้าฝ้ายย้อมสีและจะส่งไปให้ไม่
เกิน 400-500 ผืนตามที่ท่านขอร้อง ผ้าสักหลาดเนื้อแน่นและมีสีตามที่ท่านปรารถนาได้มา
อยู่ในคลังสินค้าของเราแล้ว ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตก
ขอขอบคุณท่านเสนาบดีพระคลังที่ได้ให้เจ้าพนักงานกรมพระคลังรับผ้า fotass ที่ได้ส่งไป
ให้ในปริมาณเกินกว่าที่ต้องการไว้ในคลัง

ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกได้ช่วยเหลือผู้ดูแลม้าจาก
สยามในการจัดซื้อม้าและยังได้ให้กู้ยืมเงินสดจำนวน 2,050 ดอลลาร์ฮอลันดา ทางเราได้
จัดเรือขนส่งม้าให้แก่ผู้ดูแลม้าเหล่านี้สำหรับเดินทางไปยังสะมารังและพวกเขาได้กลับมา
พร้อมกับม้า 52 ตัว บัดนี้ผู้ดูแลม้าได้เดินทางกลับสยามด้วยเรือเบอร์บีส (Berbice)
เนื่องจากการจัดสรรเรือ 2 ลำเพื่อแบ่งบรรทุกม้าตามที่ท่านเสนาบดีพระคลังขอร้องนั้นมิ
อาจกระทำได้ในปีนี้ ทางเราสามารถส่งเรือไปสยามได้เพียงลำเดียวเท่านั้น การเดินทางผ่าน
ละคอนเพื่อไปรับเงินตราและตีบุกจะใช้เวลานานเกินกว่าที่สัตว์จะทนต่อความยากลำบาก
และภยันตรายได้ เรือที่กำลังเดินทางมาในขณะนี้มีส่วนที่กว้างขวางพอจะบรรทุกสัตว์ได้
โดยสะดวก ทางเรามั่นใจว่าจะสามารถขนส่งม้าเหล่านี้ไปในสภาพที่ดีพร้อมด้วยม้า
เปอร์เซียอีก 2 ตัวที่เพิ่งได้รับมาเมื่อไม่นานนี้

แม้ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกพอใจที่ท่านได้จัดส่งไม้
ฝางมาให้ในปริมาณมากกว่าปีที่แล้วและแม้ว่าข้อชี้แจงเกี่ยวกับการล้มตายของโคกระบือ
จำนวนมากและข้อชี้แจงอื่นๆจะเป็นเหตุผลที่ยอมรับได้ อย่างไรก็ตาม เราหวังว่าในอนาคต
ท่านจะสามารถจัดส่งไม้ฝางมาให้ในปริมาณมากกว่านี้

ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกขอเสนอรับสาส์นจากเสนาบดี
พระคลังรวมทั้งตีบุกและไม้ฝางที่ส่งมาเป็นของกำนัล เราขอมอบสิ่งเหล่านี้ตอบแทนเพื่อ
เป็นเครื่องยืนยันในมิตรภาพและความปรารถนาดีที่มีแก่ท่านเสนาบดีพระคลัง

ผ้าสักหลาดเนื้อหนาหลากสีจำนวน 3 ผืน

สีแดงสด

สีเหลืองทอง

สีเขียวสด

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

ผ้าแคมเล็ต (Camlet) สีแดง¹
ผ้าเพอเพทวน (perpetuan) สีแดง²
ด้ายทองจากยุโรป (ไม่ระบุจำนวน) ปอนด์
หัวน้ำหอม (ไม่ระบุจำนวน) ขวด
เครื่องเทศชนิดต่าง ๆ ปริมาณ 40 ปอนด์ ได้แก่
 จันทน์เทศ 10 ปอนด์
 กานพลู 10 ปอนด์
 ลูกจันทน์เทศ 10 ปอนด์
 อบเชย 10 ปอนด์
ผ้ามูริส (moeris) สีแดง 20 ผืน
ผ้ามีลลินคุณภาพดี 20 ผืน
ตะไบ (สำหรับงานช่าง) แบบต่าง ๆ 50
หินลับมีดแบบแท่ง (ไม่ระบุจำนวน)
โม้หินขนาดเล็ก (ไม่ระบุจำนวน)

ณ บ้อมปัตตาเวีย เกาะชวาอันยิ่งใหญ่ในอาณาจักรจากาตารา วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730
(ลงชื่อ) ข้าหลวงใหญ่แห่งเนเธอร์แลนด์ในอินเดียนตะวันออก ดิเดอริก ดีอร์เฟิน

¹ Camlet (มาจากภาษาอาราบิก khaml) คือ ผ้าทอจากขนแพะอังกอรา (Angora goat) หรือผ้าที่มี ส่วนผสมของไหมและขนสัตว์ มีราคาสูงมาก

² Perpetuan หรือ perpetuano ผ้าขนสัตว์ผลิตในอังกฤษตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ชื่อเรื่อง

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730
ใน Harta Karun. Hidden Treasures on Indonesian and Asian-European History from the VOC Archives in Jakarta, document 25. Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia, 2016.

บรรณาธิการหลัก

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ประสานงานโครงการ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้คัดเลือกเอกสาร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2564 fols 186-218, 681-690

ผู้คัดเลือกภาพประกอบ

จางจิ่ง นูร์จามัน (Jajang Nurjaman)

ที่มาของภาพประกอบ

1. <http://www.atlasofmutualheritage.nl/nl/Kaart-Menam-rivier-Bangkok-Ayuthaya.8009>
2. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a7/Ming_herbal_%28painting%29%3B_Sappan_tree_Wellcome_L0039433.jpg

ผู้ปริวรรตอักษร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้แปลภาษาไทย

สุทธิมาน ลิมปานุสรณ์ (Sutthiman Limpanusorn)

ผู้เขียนคำนำ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ตรวจทาน

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

รูปเล่ม

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

ผู้ถือลิขสิทธิ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI) และมูลนิธิคอร์ตส์ (The Corts Foundation)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระครองราชย์ ค.ศ. 1709-1733) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1730 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1730

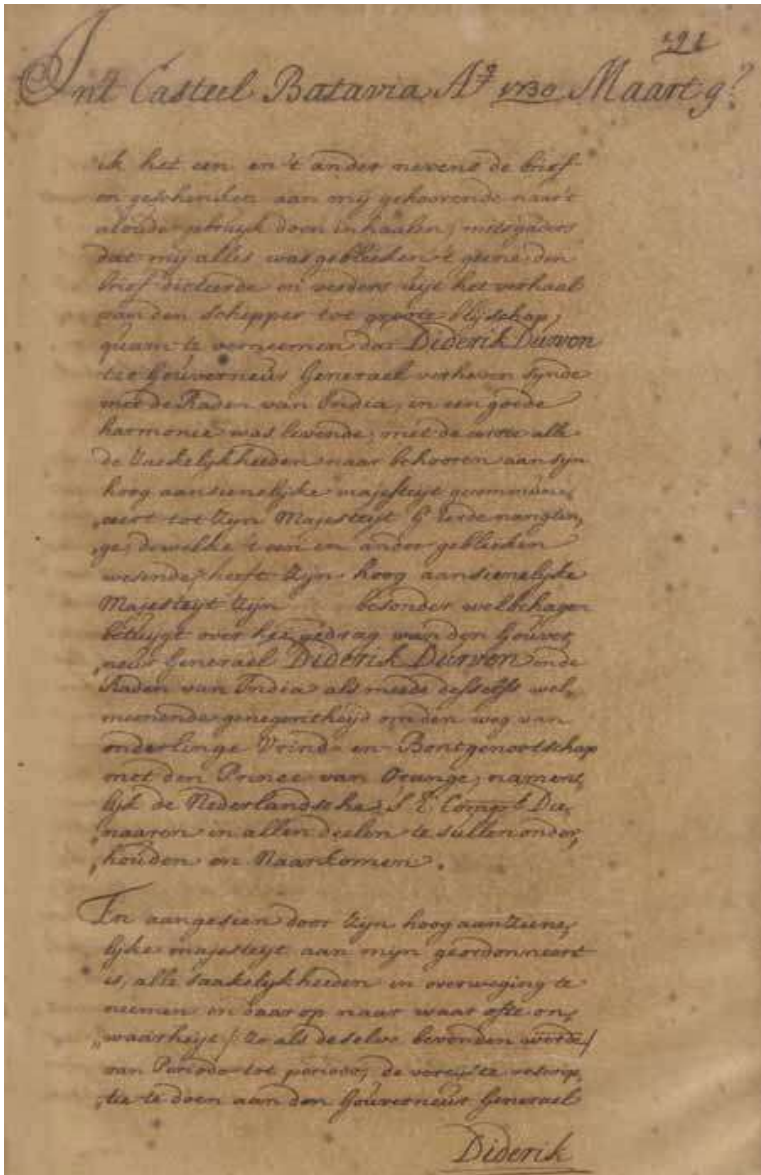
ภาพเอกสาร

ที่ปรากฏนี้คือหน้าแรกของเอกสารตัวจริง สามารถเข้าชมภาพเอกสารตัวจริงทั้งหมดได้ในเว็บไซต์

<https://sejarah-nusantara.anri.go.id>

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2564 fols 186-218, 681-690

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

ภาพประกอบที่ 1 วัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยา

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

สารบัญ

บทนำ 2

ตัวบทภาษาดัตช์ 4

บทแปลภาษาไทย 9

ข้อมูลทางบรรณานุกรม 14

ภาพเอกสาร 15

sejarah
nusantara

www.sejarah-nusantara.anri.go.id

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

บทนำ

แฮ็นดริก เอ. นิไมเยอร์

ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1735 สาส์นการทูตฉบับแรกจากสยาม นับจากการพลัดเปลี่ยนแผ่นดินเมื่อปี 1733 ได้ส่งมาถึงปัตตาเวียในที่สุด หลังจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระสวรรคตเมื่อ วันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1733 เกิดการปะทะกันระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในราชสำนักอยุธยา เจ้าฟ้าพร (พระอนุชาในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ) ผู้ครองวังจันทระเกษม (วังหน้า) ทรงพระปรีชาในการใช้ประโยชน์จากความวุ่นวายและเข้ายึดพระราชวังหลวงไว้ได้ พระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์พยายามหลบหนี บางพระองค์หนีไปพึ่งร่มกาสาวพัสตร์แต่ถูกจับและตีตรวนในเวลาต่อมา เจ้าฟ้าผู้เป็นปฏิบัติทั้งสองพระองค์ซึ่งเป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระถูกสำเร็จโทษด้วยท่อนจันทน์ตามโบราณราชประเพณี จากนั้นเจ้าฟ้าพรทรงปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ขุนชำนาญผู้มีส่วนช่วยให้การยึดอำนาจของเจ้าฟ้าพรสำเร็จได้รับตำแหน่งเป็นเสนาบดีพระคลังคนใหม่ และกลายเป็นผู้ทรงอำนาจที่สำคัญที่สุดในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

เดิมทีคณะผู้แทนของฮอลันดาในกรุงศรีอยุธยาเห็นพ้องกันว่าเสนาบดีพระคลังคนใหม่นี้จะเกื้อหนุนประโยชน์แก่บริษัทวีไอซี หากข้าหลวงใหญ่ได้รับการจูงใจให้มองในแง่ดีเช่นนั้น สาส์นฉบับแรกนี้คงเป็นเครื่องบั่นทอนความยินดีนั้นลง เสนาบดีพระคลังชี้แจงอย่างชัดเจนว่าวิธีการชำระค่าสินค้าที่บริษัทจัดหาให้จะชำระด้วยไม้ฝางเป็นบางส่วน ตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันมา และจะไม่ชำระด้วยดีบุกและแร่เงินจำนวนอย่างละครึ่งหนึ่ง ที่น่าสนใจคือเสนาบดีพระคลังให้เหตุผลว่า เจ้าหน้าที่กรมพระคลังย่อมจะปฏิเสธ และเสนาบดีพระคลังไม่มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงใด ๆ แน่หนอนว่าเหล่าขุนนางที่รวมกลุ่มกันอยู่ในกรมพระคลังกำลังปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของตน หากพวกเขาจัดส่งสินค้าอื่นมาให้วีไอซีแทนไม้ฝาง อาจส่งผลเสียในแง่ของราคาสินค้าที่จะถูกต่อรองจากบรรดาพ่อค้าเอเชีย ในกรณีของสินค้าเช่นตะกั่ว งาช้าง และยางไม้ (กำยาน) เป็นต้น

เสนาบดีพระคลังเป็นกังวลในเรื่องการรักษาธรรมเนียมทางการค้า เพื่อจะได้กำหนดระเบียบเหล่านี้ขึ้นอีกครั้ง เขาได้นำสัญญาทางการค้าในอดีตมาพิจารณา สำเนาของเอกสารเหล่านี้ซึ่งเก็บไว้ในสถานีการค้าวีไอซีถูกมอดปลวกกัดกินจนไม่อยู่ในสภาพจะอ่านได้

ได้นำมาเปรียบเทียบกับสำเนาอีกฉบับที่เก็บรักษาไว้โดยเจ้าท่าสยามซึ่งอยู่ในสภาพชำรุดไม่ต่างกัน ในการติดต่อทางการทูตมักจะมีการอ้างอิงถึงสัญญาการค้าเหล่านี้อยู่เสมอ แต่สาส์นฉบับนี้แสดงให้เห็นว่า ในความเป็นจริงเอกสารเหล่านี้ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากทั้งหัวหน้าสถานีการค้าและเสนาบดีพระคลัง (ผู้ให้เจ้าท่าเก็บรักษาไว้)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

ภาพประกอบที่ 2 ไม้ฝาง

สาส์นตอบจากปัตตาเวียแสดงความผิดหวังและเขียนอย่างตรงไปตรงมา ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งเอเชียใต้ถวายพระพรพระเจ้ากรุงสยามองค์ใหม่ และเผยให้รู้ในทันทีว่าแท้ที่จริงวีไอซีต้องการจะให้สยามล้มเลิกการชำระค่าสินค้ายี้ด้วยไม้ฝาง มิฉะนั้น วีไอซีจะยุบเลิกสถานีการค้าเพื่อหลีกเลี่ยงความสูญเสียในภายภาคหน้า มูลค่าของ “ไม้ฝางนั้น” ตกต่ำลงไปมาก “จนไม่อาจนับได้ว่ามีค่ามากกว่าฟืน” ปัตตาเวียได้ส่งเตโอดริส ฟันเด็นเฮอเฟิล (Theodorus van den Heuvel) หัวหน้าสถานีการค้าคนใหม่ผู้ได้รับการแต่งตั้งจากข้าหลวงใหญ่ อะบราฮัม ปาตราส (Abraham Patras) มาพร้อมกับผ้าหลายผืนเพื่อมอบเป็นบรรณาการ ซึ่งผ้าเหล่านี้สยามคงจะมีอยู่เป็นจำนวนมากแล้ว

เอกสารอ้างอิง

- Bhawan Ruangsilp. *Dutch East India Company Merchants at the Court of Ayutthaya: Dutch Perceptions of the Thai Kingdom, c. 1604-1765*. Leiden/Boston: Brill, 2007, pp. 180-194.
- Brummelhuis, Han ten, *Merchant, Courtier and Diplomat. A History of the Contacts between the Netherlands and Thailand*. Lochem-Gent: de Tijdstroom, 1987.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

ตัวบทภาษาดััตช์

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 22 MAART 1735

Deze brief van Tjauwpea Siam Darmaraad Detjaa Trjaat Amaad Tria Natjiet Pipit Ratnaraat Saka Taboedie Apaya Peri Borakrama Pakok Tjauwpea Barkalang wordt gestuurd uit een zuivere genegenheid tot Gouverneur-Generaal Dirk van Cloon en de raden van Indië, omdat zij oprecht genegen zijn dienst te bewijzen aan Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit Somdaad Boram Prahoepoe Datjouw Tjahoewa, mijn heer. Op maandag de 7e dag der 11e maand in het Tijgerjaar is door de schipper van een Hollands schip in Siam aangebracht een brief en geschenken voor de koning en mij. Ik heb een en ander na gewoonte uit de Maleise in de Siamse taal laten vertalen en vervolgens uit de inhoud en uit het verhaal van de schipper begrepen dat de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië in volle rust, vrede en eendracht de belangen van de Compagnie waarnemen, hetwelk mij zeer aangenaam was.

Zijne Aanzienelijke Majestaat heeft bevolen het overlijden van de vorige koning bekend te maken, waardoor het rijk in grote beroerte geraakt was en wij niet in staat waren de vorige brieven te beantwoorden. Sindsdien heeft Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit getriumfeerd over al zijn vijanden en is vervolgens bevestigd op de troon. Hij regeert tegenwoordig in volle rust en vrede het rijk. Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit wil zich gaarne aan het aloude vriend- en bondgenootschap tussen het rijk van Siam en de Prins van Oranje, en de Nederlandse Compagnie houden, en dat door Gods goedheid bestendig doen blijven. [...]

Er wordt in de brief van de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië gezegd van het sappanhout dat de Compagnie bij [de aankoop van] dat verfhout grote schade leed en [zij] daarom niet graag daarmee belast wilden zijn. En dat de betaling van koopmanschappen mocht geschieden met zilver en tin, van elk de helft. Ik moet zeggen dat dit strijdig zou zijn met de oude gebruiken. Ik ben niet in staat om daarin de minste verandering te maken. Als ik daarvan het allergeeringste repte, zou dat door de Khlang verworpen worden, alsof ik, die pas in het bestuur gekomen ben, verandering probeerde te maken in zaken die als vanouds gereguleerd en vastgesteld zijn. Ook verzochten de verschillende Gouverneurs-Generaal in vroeger tijden meermalen aan de gewezen Phrakhlang om was het mogelijk de betalingen in sappanhout te doen ophouden, of tenminste de kwantiteit te verminderen.

Het is niet mogelijk daarin verandering te maken want de Khlang is op geen enkele manier daartoe te brengen. En ik heb – zoals gezegd – het niet in mijn vermogen om in zaken die in vroeger tijden zijn gereguleerd, gecontracteerd en vastgesteld tussen de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië en het rijk van Siam ook maar de minste verandering te maken. Maar ik beloof dat niet zal nalaten om de Compagnie in alles hetgeen gebruikelijk is te onderhouden.

In de brief van de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië gebracht in het Tijgerjaar, wordt niet vermeld dat zij graag 200 lasten rijst, 500 pikul lood en 30 pikul olifant slagtdanden [wilden ontvangen]. Maar omdat het compagnies opperhoofd in Siam mij door de tolk mondeling heeft laten weten dat hij order had om genoemde waren in te kopen, heb ik die tolk toestemming gegeven die inkoop te doen. Ik heb ook bevolen dat daarvoor geen uitvoerbelasting betaald hoeft te worden, zoals andere kooplieden daaraan wel onderworpen zijn. Ook zal het lood goedkoop aan het compagnieshoofd worden verkocht.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

Bij deze gelegenheid heb ik alle schriftelijke, zowel nieuwe als oude orders en reglementen bij mij laten brengen om kennis van zaken te krijgen. Ik heb daarbij een verzegeld geschrift ontwaard betreffende de negotie. Dit berust onder het opperhoofd en is door ouderdom wel voor de helft doorvreten [van insecten] en onleesbaar geworden. En aangezien men voor zeker houdt dat de affaires van de Compagnie in Siam zullen continueren en het genoemde geschrift steeds meer beschadigd zal raken en onleesbaar worden, heb ik op de 11e dat van de 9e maand in het Tijgerjaar dat geschrift weer bij mij laten brengen. Ik heb het door de rijksgroten die onder mij vallen, en Grohoeang Choemoen vanwege de syahbandar laten nazien en vergeleken met het afschrift dat onder de syahbandar berust. De inhoud van beide geschriften was eensluidend, maar de meeste letters van beide de geschriften waren zodanig doorgevreten dat ze na verloop van tijd niet meer leesbaar zouden zijn. Daarom heb ik twee nieuwe laten vervaardigen en die naar vergelijking met de oude met het gebruikelijke zegel bekrachtigd laten afgeven: één aan het compagnieshoofd, en het andere aan de syahbandar, zowel om tot naricht te dienen alswel om disputen te voorkomen.

Voorts worden thans vier personen afgevaardigd, namelijk Choempatjee Sintoek en Choenraet Patjee als paardenkenners, en Moen Amaraat en Panparoem als paardendokters. Zij varen met 's Compagnies schip over om naar oude gewoonte de inkoop van paarden te doen. Wij verzoeken derhalve om hen naar gebruik van een geldlening te voorzien en dat zij vervolgens met een aanbevelingsbrief naar Java gezonden mogen worden om langs de plaatsen om te zien naar hoge hengsten van de vereiste maat en ouderdom van 4 à 5 jaren. En voorts te zorgen dat zij met hun ingekochte paarden bij het afzenden van compagniesbodems hun transport mogen nemen, in twee schepen verdeeld, en wel voorzien van water en gras opdat die beesten door gebrek van voedsel en ruimte niet komen te vermageren noch te sterven.

Verder verzoek ik of de Compagnie niet in gebreke wil wezen om ons jaarlijks te gerieven met hetgene benodigd is en bij de Khlangs benodigd is, namelijk tegenwoordig: Chimka taas Patola kleedjes, Chimaraat kleedjes, Gobars tapak tjatoor gebloemd van diverse kleuren en bloemen, volgens de daarvan door de Khlang vertoonde en overgegeven monsters.

Op ons verzoek om kanten kleden uit Nederland, hebben de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië in het Hoenderjaar geantwoord dat zij het monster naar Nederland hadden gezonden om zodanige kleden voor het hof van Siam te laten maken. Maar aangezien dat nu reeds vele jaren geleden is en men er nog geen resultaat van heeft gezien, zo kan men niet nalaten hierover in dit Tijgerjaar opnieuw te schrijven, teneinde definitief te weten of men daarmee gerieft zal worden of niet. Zo ja, dan zal men die kleden met de verwachte schepen tegemoed zien en zo niet, dan gelieven de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië het kleed dat als monster werd gezonden, maar weer terug te sturen.

Verder zijn hier tegenwoordig in Siam nodig Sulokse en Borneose koperen pices, waarmee wij jaarlijks 500 – 1000 pikul nodig hebben om te kunnen dienen tot ballast in de schepen.

Voor tegenwoordig bestaan het geschenk van Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit Prabat Sondat Boeroem Boepit Praahoepoe Detjoe Djoehoewa, mijn Vorst en Heer aan de Gouverneur-Generael en de raden van India in 22 bahar, 2 pikuls, 33 catty, 6 thails en 2 pahas tin, en 1002 pikul en 10 kati sappanhout Chinees gewigt en van mij 17 bahar, 2 pikul en 43 kati tin Siams gewicht, alles tot onderhouding van de weg van onderlinge vriend- en

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

bondgenootschap die er is tussen Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit mijn vorst en heer en de Prins van Oranje, en de Nederlandse Compagnie [...] opdat de wederzijdse vriendschap voor altoos bestendig blijve, waardoor alle vreemdelingen vrijheid mogen hebben om te komen en te gaan zonder de minste verhinderings, waarom de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië in alle zaken van punt tot punt wijselijk en verstandig gelieven te beschikken en bestieren.

Geschreven op zaterdag de 1e dag van de 2de maand in het Tijgerjaar 1090, einde.

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 12 AUGUSTUS 1735

Antwoord van de Hoge Regering in Batavia aan de Phrakhlang, 12 augustus 1735.

Siam aan de koning.

De Gouverneur-Generaal Abraham Patras en de Raden van Indië residerende in het Kasteel Batavia zenden deze brief uit een zuiver en oprecht hart aan Zijne Excellentie de zeer wijze en verstandige Phrakhlang, die bij zijn heer, de Hoog Aanzienelijke koning Samedaad Boraam Boepit Prahoeophoe Dethjoe Tjahoewa, heerser van het beroemde Siamse rijk, in zeer hoge achtung en van groot vermogen is. Hij wordt toegewenst geluk en voorspoed, en een lang leven en bestendige gezondheid, met al hetgene dat strekken kan tot een ware voldoening op deze aarde.

De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië maken de Phrakhlang bekend dat zij de brief en het zeer aangename geschenk hebben ontvangen. Zij zijn met uiterste blijdschap aangedaan over de tegenwoordige gelukkige gesteldheid van zaken in het Siamse rijk, dat hetzelfde wederom is hersteld tot zijn vorige rust en vrede sedert dat Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit als wettige koning van Siam gezeten is op de heerlijke troon van zijn voortreffelijke en zeer beroemde voorzaten, en tevens met roem en wijsheid geregeerd heeft over zijn onderdanen. Bij deze gelukkige regering wensen de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië van harte wensen en ook vertrouwen dat de onderlinge vriendschap tussen de Siamse kroon en de Nederlandse (handels)maatschappij altoos bestendig mag blijven in de nakoming van de contracten en verbonden die met de hoogloffelijke voorvaders van zijn tegenwoordige Hoog Aanzienelijke Koninklijke Majesteit op de allerplechtigste wijze zijn bezegeld. Voornamelijk omdat zij tot grondslag hebben de vrije handel van de Nederlandse maatschappij te Siam en Ligor. De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië hopen dat door het wijze en voorzichtige beleid van de Phrakhlang deze weer zal worden opgebeurd uit zijn verval.

Daartoe werd niet alleen vereist de gunstige protectie van Zijne Excellentie voor de residenten van de Compagnie op beide handelsplaatsen maar ook zijn vermogen dat de Nederlandse handelsmaatschappij eens werd vrijgesteld van de verplichting om voor haar kostbare en gewilde handelswaren nog langer het zo ongewilde sappanhout [als betaling] te accepteren. Anders is het haar ondoenlijk de handel en correspondentie met het Siamse rijk nog langer voort te zetten. Dan vindt zij zich tegen haar wil en genegenheid gans onvermijdelijk genoodzaakt om gelijk van daar op te breken en haar oude vrienden en bondgenoten te verlaten, teneinde daardoor alle verdere schade en voorts haar eigen verval te voorkomen. De Phrakhlang wordt verzocht [dat] door zijn voorspraak bij de nieuwe koning [de Compagnie] mag worden ontslagen van de acceptatie van dat ongewilde sappanhout, omdat de waarde van dat verfhout in zodanig verval is geraakt, dat het niet beter dan voor brandhout is te rekenen. De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië twifelen er niet

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

aan of Zijn Hoog Aanzienelijke Majesteit zal door de krachtige medewerking en bemiddeling van de heer Phrakhlang, en ook uit inzicht van het nadeel dat zijn eigen rijk en ingezetenen bij een opbraak van de Compagnie uit zijn landen onvermijdelijk zou worden toegebracht, zeer licht te bewegen zijn om het nodige redres zonder verder uitstel te bezorgen.

De Compagnie geeft nieuwe blijken van bereidvaardigheid in de behandeling van de afgezanten van de koning ter inkoop van paarden. Zij zijn geassisteerd door de compagniesdienaren op Java en door onze bereidwilliging voorzien van 2100 rijksdaalders voor de inkoop. Tegen verwachting hebben heeft de Compagnie transport voor de ingekochte paarden kunnen verlenen met verdeling van die paarden over twee schepen, zowel direct naar Siam als over Ligor, omdat de roskammers van Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit dit jaar bijzonder vroeg van Java terugkwamen. Aangezien zij gewoonlijk dusdanig laat hier in Batavia terugkomen, is het schip dat over Ligor vaart al dusdanig beladen dat het met geen paarden kan belemmert worden. Dus zal de heer Phrakhlang ook zeer wel kunnen begrijpen dat de verzending van paarden met twee schepen in het aanstaande niet meer kan geschieden.

Wederom kan als nieuwe blijk van bereidwilligheid van de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië verstrekken de bezorging van de verlangde lijnwaden. Gezien de korte tijd is men niet in staat geweest alles te verzamelen in overeenstemming met de monsters, aangezien de ontvangen monsters naar Coromandel zijn gestuurd, en men het bestelde nog tegemoed moet zien. Omtrent de verlangde kanten kleden uit Nederland is met tot haar bijzonder leedwezen nog niet in staat iets naders te berichten behalve dat de herwaards gezonden monsters al lange tijd geleden naar Nederland zijn afgegaan.

Nochthans zijn van Nederland naar Siam gezonden enige gouden en zilveren sjerpen waarvan Zijn Hoog Aanzienelijke Majesteit als hij het behaagt kan worden gerieft, terwijl de berichten uit Nederland omtrent de kanten kleden nog worden afgewacht.

Men is mede onvermogen de Phrakhlang te gerieven met de gevraagde koperen pices want die zijn in Batavia niet te krijgen, noch gangbaar. Maar wel een fraaie soort van gemunt kopergeld van de Compagnie, dat uit Nederland werd aangebracht, en waarvan een aantal van 144 stuks de waarde van één Siamse tical komt uit te maken. Tegen deze prijs, gelijk vorig jaar is geschreven, kan de Khlung worden voorzien in het geval die koperen munt Uwe Excellentie bij bezichtiging goed bevalt. Daartoe worden enkele stukken tot monster afgezonden met de koopman en het nieuw benoemde Siam's opperhoofd Theodorus Jacobus van den Heuvel, die samen met het nieuw gekozen opperhoofd van Ligor de onderkoopman Christoffel Werlitsz ten hoogsten gerecommandeerd wordt in de gunstige bescherming van de heer Phrakhlang.

De Phrakhlang wordt bedankt voor de bezorging van een door ouderdom onleesbaar geworden verdrag dat opnieuw is afgeschreven en geauthentiseerd. En voorts ook voor de toestemming verleend aan het vertrek naar Batavia van de achtergebleven vrouw van onderstuurman Schepers, want het zou een man zeer hard vallen om zich gescheiden te zien van zijn echtgenote en kind, als het belangrijkste in de wereld dat hij bezit. De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië hopen dat de Phrakhlang geen verdere moeilijkheden zal maken om gelijk in vorige gevallen te bewilligen in een zaak die, ofschoon het strijdig mocht wezen met de wetten van het land, volgens het recht der natuur en volkeren dessalniettemin billijk en inschikkelijk is, temeer omdat het gaat om wederzijdse toestemming en bewillinge.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

Eindelijk wordt aan Uwe Excellentie nog bekend gemaakt het overlijden van de heer Gouverneur-Generaal Dirk van Cloon en zijn opvolging op 10 maart door Gouverneur-Generaal Abraham Patras die nevens de Raden van Indië tot een geschenk sturen:

- x stuks lakenen in soort
- 2 stuks greijnen schaarrood
- x lb. gouddraad, groene band aan strengen
- x tholas etter van roosen
- 20 stuks moeris rode Kust
- 20 stuks salempoeris dito
- 20 stuks mallempollen fijne en
- 40 lb. specerijen in soort

Geschreven in het Kasteel Batavia op het eiland Groot Java de 12e augustus 1735, de Gouverneur-Generaal van Nederlands Indië, Abraham Patras.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระบรมมหาราชวังโดยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

บทแปลภาษาไทย

จดหมายเหตุร้ายวันของบ้อมปัตตาเวีย วันที่ 22 มีนาคม ค.ศ. 1735

สาส์นอันเปี่ยมด้วยไมตรีจิตจากเจ้าพระยาตรีธรรมราชเดชะชาติอำมาตยานุชิต พิพิธรัตนราชโกษาธิบดีอภัยพิริยบรากรมภาหุถึงท่านข้าหลวงใหญ่เดีร์ยก ฟัน โกลน (Dirk van Cloon) และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกผู้เต็มใจสนองพระราชประสงค์ในสมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวด้วยใจบริสุทธิ์ เมื่อวันที่วันจันทร์ที่ 7 เดือน 11 ปีชาลสาส์นและบรรณาการที่ท่านส่งมาถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและส่งมาอบแก่ข้าพเจ้าได้อัญเชิญมาถึงโดยกัปตันเรือของฮอลันดาที่เดินทางสู่สยาม เมื่อข้าพเจ้าได้พิจารณารายละเอียดของสาส์นที่แปลความจากภาษามาเลย์มาเป็นภาษาสยาม รวมทั้งได้ฟังความจากกัปตันเรือ ข้าพเจ้าจึงแจ้งแก่ใจว่าท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกกำลังดูแลผลประโยชน์ของบริษัทด้วยความสุขุมเยือกเย็นซึ่งข้าพเจ้ามีความยินดียิ่ง

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งให้ข้าพเจ้าแจ้งท่านข้าหลวงใหญ่เกี่ยวกับการสวรรคตของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศซึ่งก่อให้เกิดความโกลาหลในราชอาณาจักรสยาม ทางเราจึงไม่อาจตอบสาส์นฉบับก่อนๆของท่านได้ นับแต่บัดนั้นมาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ปราบอริราชศัตรูและได้ขึ้นครองราชสมบัติโดยสมบูรณ์ ในเวลานี้ทรงปกครองราชอาณาจักรให้เป็นไปโดยสงบสันติและทรงยินดีจะยึดมั่นในมิตรภาพอันเก่าแก่ระหว่างราชอาณาจักรสยามกับเจ้าชายแห่งออเรนจ์และบริษัทการค้าฮอลันดา อำนาจลี้ลับศักดิ์สิทธิ์จะบันดาลให้มิตรภาพนี้ยั่งยืนสืบไป

สาส์นจากท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกได้แจ้งว่าบริษัทได้รับความเสียหายอย่างมากจากการรับซื้อไม้ฝางไว้ บริษัทจึงไม่ประสงค์จะรับไม้ฝางอีกต่อไปการชำระค่าสินค้าอาจชำระด้วยแร่เงินและดีบุกเป็นจำนวนอย่างละครึ่งหนึ่ง ข้าพเจ้าจำต้องแจ้งแก่ท่านว่านี่จะเป็นการละเมิดธรรมเนียมปฏิบัติที่มีอยู่ ข้าพเจ้ามิได้อยู่ในฐานะที่จะปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ใดๆได้ หากข้าพเจ้ากล่าวถึงเรื่องนี้แม้เพียงเล็กน้อยย่อมจะถูกคิดค่าปรับโทษจากเจ้าหน้าที่กรมพระคลังเสมือนว่าข้าพเจ้าผู้ซึ่งขึ้นดำรงตำแหน่งเสนาบดีเพียงไม่นานพยายามจะเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์ที่ได้บัญญัติไว้แต่เก่าก่อนก่อนหน้าข้าหลวงใหญ่หลายท่านได้เคยรับเราให้อุดหนุนเสนาบดีพระคลังยกเลิกการค้าชำระค่าสินค้าด้วยไม้ฝางหรืออย่างน้อยให้ลดปริมาณลง

ไม่อาจเป็นไปได้ที่จะเปลี่ยนแปลงเรื่องนี้และไม่มีหนทางจะโน้มน้าวให้เจ้าหน้าที่ในกรมพระคลังคิดเปลี่ยนแปลงได้เช่นกัน ดังที่ได้กล่าว ข้าพเจ้ามิได้มีอำนาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ดั้งเดิมรวมถึงสนธิสัญญาที่ได้บรรลุไว้ระหว่างท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาในอินเดียตะวันออกกับราชอาณาจักรสยาม กระนั้นก็ดีข้าพเจ้าสัญญาว่าจะไม่เพิกเฉยละเลยต่อการเกื้อกูลบริษัทในทุกเรื่องดังที่ได้กระทำมาโดยตลอด

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

สาส์นจากท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกที่ส่งมาในปี 1735 ได้ระบุว่าต้องการข้าวจำนวน 200 last ตะกั่ว 500 หาบและงาช้าง 30 หาบ อย่างไรก็ตามก็ดีเนื่องจากหัวหน้าสถานีการค้าในสยามได้แจ้งข้าพเจ้าโดยวาจาผ่านทางล่ามว่าเขาได้รับคำสั่งให้จัดซื้อสินค้าดังกล่าว ข้าพเจ้าจึงอนุญาตให้ซื้อได้และยังแนะนำด้วยว่าไม่จำเป็นต้องชำระค่าภาษีในการส่งออกสินค้าดังกล่าวเช่นที่พ่อค้าอื่นต้องชำระ นอกจากนี้ข้าพเจ้าจะขายตะกั่วให้แก่หัวหน้าสถานีการค้าในราคาเยียมเยียดด้วย

ในโอกาสนี้เพื่อความถ่วงแท้ในเรื่องธุรกิจการค้า ข้าพเจ้าได้นำระเบียบข้อปฏิบัติทั้งเก่าและใหม่มาทบทวน ข้าพเจ้าจึงได้ค้นพบเอกสารลงตราเกี่ยวกับระเบียบทางการค้า เอกสารฉบับนี้เก็บรักษาไว้โดยหัวหน้าสถานีการค้าแต่ถูกแมลงกัดกินจนไม่อยู่ในสภาพจะอ่านได้ และเนื่องจากข้าพเจ้าเห็นว่าธุรกิจการค้าของบริษัทย่อมจะยังดำเนินต่อไปและเอกสารนี้จะชำรุดทรุดโทรมลงจนไม่สามารถอ่านได้ ในวันที่ 11 เดือน 9 ปีขาล ข้าพเจ้าจึงได้นำเอกสารนี้กลับมาพิจารณาอีกครั้งแล้วให้เจ้าพนักงานในบัญชีของข้าพเจ้าตรวจสอบพร้อมให้บรรดาขุนหมื่น Grohoeang Choemoen ผู้แทนของเจ้าท่านเอกสรที่ได้เก็บรักษาไว้มาเทียบเคียงกัน เนื้อความในเอกสารทั้งสองฉบับตรงกันแต่เอกสารถูกกัดกินไปเสียมาก และเมื่อเวลาว่างไปย่อมไม่สามารถอ่านได้ในที่สุด ดังนั้นข้าพเจ้าจึงได้ทำสำเนาเอกสารทั้งสองฉบับขึ้นใหม่เมื่อได้ตรวจทานกับต้นฉบับแล้วข้าพเจ้าจึงลงตราอนุมัติพร้อมมอบสำเนาแก่หัวหน้าสถานีการค้าและเจ้าทำให้ใช้ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อป้องกันมิให้เกิดข้อพิพาท

นอกจากนี้ข้าพเจ้าได้ส่งบุคคลทั้งสี่ให้แก่ Choempatjee Sintook และ Choenraet Patjee ผู้เชี่ยวชาญเรื่องม้าพร้อมด้วย Moen Amaraat และ Panparoem อัครแพทย์ให้เดินทางไปด้วยเรือของบริษัทเพื่อจัดซื้อม้าตามธรรมเนียม จึงใคร่ขอให้ท่านอำนวยความสะดวกให้พวกเขาได้กู้ยืมเงินดังเช่นที่แล้งมาและกรุณาส่งพวกเขาไปยังเกาะชวาพร้อมจดหมายรับรองให้เดินทางไปในเมืองต่างๆเพื่อค้นหาม้าพันธุ์ดีอายุ 4-5 ปี สูงสง่าตามสัดส่วนที่กำหนดและเมื่อพวกเขาจะส่งม้าเหล่านี้กลับมา ขอให้สามารถนำม้าเดินทางมาด้วยเรือของบริษัทโดยแบ่งบรรทุกไปในเรือ 2 ลำและโปรดจัดหาหญ้าและน้ำไว้ให้พร้อมเพื่อม้าจะไม่ผ่ายผอมหรือล้มตายจากการขาดอาหารหรือจากความแออัด

อนึ่งข้าพเจ้าขอให้บริษัทโปรดอย่าละเลยในการจัดหาสิ่งของที่จำเป็นและสิ่งของที่กรมพระคลังประสงค์มาให้ในทุกปีได้แก่ chimka (ผ้าเข็มขาบ?), taas (ผ้าตาต?), patola, chimaraat, gobars tapak tjatoor (ผ้าลินิน) ลายดอกหลากสีและชนิดดอกตามตัวอย่างที่เจ้าหน้าที่กรมพระคลังจัดส่งมาให้

ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกแจ้งไว้ในสาส์นที่ส่งมาเมื่อปีระกาว่าได้ส่งตัวอย่างผ้าลูกไม้ที่ทางเราประสงค์ไปให้แก่ฮอลันดาแล้วเพื่อจะได้ผลิตผ้าดังกล่าวให้ราชสำนักสยามบัดนี้เวลาได้ล่วงไปหลายปีแต่ยังมิได้เห็นผลประการใด ข้าพเจ้าจึงเขียนมาในปีขาลนี้อีกครั้งหนึ่งเพื่อจะได้ทราบแน่ชัดว่าท่านจะมอบความช่วยเหลือในเรื่องนี้หรือไม่ หากท่านยินดีทางเราจะรอคอยให้ท่านส่งผ้าเหล่านั้นมากับเรือ

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

ของท่าน มิเช่นนั้นแล้วข้าพเจ้าขอให้ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดีย ตะวันออกโปรดส่งผ้าที่เราได้มอบไว้เป็นตัวอย่างนั้นกลับคืนมาด้วย

ณ เวลานี้สยามต้องการเหรียญทองแดงจากสุลต่านและบอร์เนียวในปริมาณ 500-1,000 หาบต่อปีเพื่อนำมาใช้เป็นอับเฉาเรือ

สมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานดินบุกจำนวน 22 bahar 2 หาบ 33 ชั่ง 6 ตำลึง 2 บาทพร้อมไม้ฝางจำนวน 1002 หาบ 10 ชั่งตามมาตราชั่งของจีนและข้าพเจ้า ขอมอบดินบุก 17 bahar 2 หาบ 43 ชั่งตามมาตราชั่งของสยามเพื่อเป็นของกำนัลแก่ท่าน ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออก ทั้งนี้ด้วยประสงค์จะรักษา มิตรภาพและสัมพันธไมตรีระหว่างพระเจ้ากรุงสยามกับเจ้าชายแห่งออเรนจ์และบริษัท ฮอลันดาเพื่อสันถวไมตรีระหว่างเราจะยังยืนสถาวร เมื่อนั้นบรรดาชาวต่างแดนทั้งหลายจะสามารถเดินทางเข้าออกได้โดยเสรีปราศจากอุปสรรค ขอท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิก สภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกปกครองดูแลทุกสิ่งด้วยความสุขุมรอบคอบ

เขียนเมื่อวันเสาร์ที่ 1 เดือน 2 ปีชาล 1090 [ปีที่ปรากฏในเอกสารต้นฉบับ]

จดหมายเหตุร้ายวันของบ้อมปัตตาเวีย วันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ.1735

สาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ถึงเสนาบดีพระ คลัง วันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ.1735

ข้าหลวงใหญ่อะบราฮัม ปาตราช (Abraham Patras) และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดีย ตะวันออกผู้พำนัก ณ บ้อมปัตตาเวียได้ส่งสาส์นอันเปี่ยมด้วยความจริงใจฉบับนี้ถึงท่าน เสนาบดีพระคลังผู้สุขุมทรงปัญญา ผู้เปี่ยมบารมีเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยในสมเด็จพระ บพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวผู้ครองราชอาณาจักรสยาม มขอท่านเสนาบดีประสบสุขสิริสวัสดิ์ มี อายุยืนนานพร้อมพลาณามัยสมบูรณบริบูรณ์ด้วยสิ่งพึงปรารถนาทุกประการ

ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกขอแจ้งให้ท่านเสนาบดี พระคลังทราบผ่านทางเราได้รับสาส์นและบรรณาการเรียบร้อยแล้ว และมีความยินดีใน สภาวะอันน่าพอใจภายในราชอาณาจักรสยามซึ่งได้ฟื้นฟูให้กลับสู่ความสงบเรียบร้อย เหมือนดังที่แล้วมา นับแต่พระเจ้ากรุงสยามได้สืบราชบัลลังก์อันรุ่งโรจน์ต่อจากพระอรรค ราชบรรพบุรุษด้วยพระปรีชาในการปกครองอาณาประชาราษฎร์ทั้งผองในรัชสมัยแห่ง ความไพบุลยนี้ ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกเชื่อมั่นและ ปรารถนาว่ามิตรภาพระหว่างพระเจ้ากรุงสยามกับบริษัทการค้าฮอลันดาจะแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ด้วยสนธิสัญญาและพันธกิจที่ได้เห็นชอบไว้ร่วมกันตามวิถีอันสง่างามขององค์บุรพกษัตริย์ แห่งสยามผู้ควรสรรเสริญ โดยเฉพาะในเรื่องการค้าเสรีของบริษัทฮอลันดาทั้งในสยามและ ละคอน ด้วยความสุชุมแยบคายของท่านเสนาบดีพระคลัง ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกหวังว่าเอกสิทธิ์นี้จะได้รับการรื้อฟื้นขึ้นอีกครั้ง

มิเพียงต้องพึงพระบารมีปกเกล้าฯเหล่าพนักงานในบริษัทการค้าทั้งสองแห่งนี้เท่านั้น แต่จำเป็นต้องอาศัยพระปรีชาของพระเจ้ากรุงสยามในการละเว้นพันธะของบริษัทฮอลันดา

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

จากการรับไม้ฝางไม้พืงประสงค์ [แทนการชำระค่า] สินค้ามีค่าพืงปรารถนาอีกต่อไป มี เช่นนั้นธุรกิจการค้าและการติดต่อกับสยามย่อมไม่อาจดำเนินต่อไปได้ เมื่อนั้นบริษัท จำต้องออกไปจากกรุงศรีอยุธยา ละทิ้งพันธมิตรเก่าแก่ซึ่งผิดไปจากความปรารถนาและ เจตนาธรรม ทั้งนี้เพื่อป้องกันความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นจนนำไปสู่การล่มสลายของบริษัท ทางเราจึงขอให้ท่านเสนาบดีพระคลังกราบทูลพระเจ้ากรุงสยามให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯผ่อนผันการรับไม้ฝางของบริษัทเนื่องจากมูลค่าของไม้ฝางนั้นลดลงมากเสียจนไม่ อาจนับได้ว่ามีค่ามากกว่าพืน ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออก เชื่อมั่นว่า ด้วยความร่วมมือและการไกล่เกลี่ยประนีประนอมของท่านเสนาบดี พระคลัง พระเจ้ากรุงสยามจะทรงตระหนักได้ว่าหากบริษัทออกไปจากสยามย่อมเกิดความสูญเสีย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อราชอาณาจักรและข้าแผ่นดินของพระองค์อย่างมีอาภหลึกถึงได้ และยอมจะมีพระราชประสงค์ให้เร่งเปลี่ยนแปลงเรื่องนี้ให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม บริษัทได้มอบความอนุเคราะห์แก่บรรดาข้าราชการบริพารที่ได้รับมอบหมายจากพระเจ้า กรุงสยามให้มาซื้อไม้ฝาง พวกเขาได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของบริษัทในเกาะชวา โดยทางเราได้เอื้อเฟื้อเงินจำนวน 2,100 ดอลลาร์ฮอลันดาสำหรับการจัดซื้อไม้ฝางและที่ผิดไป จากความคาดหมายคือบริษัทสามารถขนส่งไม้ฝางที่ซื้อมาได้โดยการแบ่งบรรทุกไปในเรือ 2 ลำทั้งเรือที่เดินทางสู่กรุงศรีอยุธยาโดยตรงและเรือที่เดินทางผ่านละคอน เนื่องจากในปีนี้ พนันงานดูแลไม้ฝางของพระเจ้ากรุงสยามเดินทางกลับจากชวาเร็วกว่าที่เคย โดยปรกติพวก เขามักจะมาถึงปัตตาเวียล่าช้าเสียจนเรือที่จะเดินทางผ่านละคอนได้บรรทุกสินค้าเต็มแน่น จนไม่อาจนำไม้ฝางบรรทุกขึ้นไปได้อีกดังนั้นท่านยอมเข้าใจได้ว่าในภายภาคหน้าการขนส่งไม้ ฝางไปในเรือ 2 ลำย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้

การจัดส่งผ้าลินินมาให้ตามประสงค์ของท่านนับเป็นพยานยืนยันถึงไมตรีจิตของ ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกขอแจ้งแก่ท่านโดยสังเขปว่า ทางเราไม่อาจจัดหาสินค้าได้ต้องตรงตามตัวอย่างทั้งหมด เนื่องด้วยตัวอย่างที่ได้รับมาถูก ส่งไปยังโคโรมันเดลและเรายังต้องรอรับสินค้า ส่วนเรื่องผ้าลูกไม้จากฮอลันดาที่ท่าน ประสงค์ทางเราเสียใจที่สามารถแจ้งท่านได้เพียงว่าตัวอย่างที่ส่งมานั้นได้ส่งไปฮอลันดา เมื่อนานมาแล้ว

อย่างไรก็ดีในขณะที่ยังรอคอยข่าวคราวเกี่ยวกับผ้าลูกไม้ ผ้ามัดสีลิน (sashes) สีเงินและ สีทองหลายผืนได้ส่งจากฮอลันดามาถึงสยามแล้ว ท่านอาจนำขึ้นทูลเกล้าฯถวายพระเจ้า กรุงสยามหากทรงพอพระราชหฤทัย

ทางเรายังไม่อาจจัดหาเหรียญทองแดงมาให้ท่านเสนาบดีพระคลังได้ด้วยเป็นสิ่งที่ไม่ อาจหาได้ในปัตตาเวียและมีไซสิ่งที่มีอยู่ดาษดื่นทั่วไป กระนั้นทางเราได้จัดเตรียมเหรียญ ทองแดงคุณภาพดีที่ได้รับจากฮอลันดามาให้ท่านซึ่งเหรียญทองแดงจำนวน 144 เหรียญมี มูลค่าเท่ากับ 1 บาท ท่านอาจสามารถรับไว้ในคลังได้ตามมูลค่าดังกล่าวซึ่งได้ระบุไว้นับแต่ ปีที่แล้วและพระเจ้ากรุงสยามคงจะทรงโสมนัสยินดีเมื่อได้ทอดพระเนตร ในการนี้ข้าพเจ้า ได้ส่งตัวอย่างจำนวนมากมากับเตโอโดริส ยาโกบีส พัน เดิน เฮอเฟิล (Theodorus

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

Jacobus van den Heuvel) พ่อค้าและหัวหน้าสถานีการค้าประจำสยามผู้เพิ่งได้รับแต่งตั้งพร้อมกับพ่อค้ารอง คริสตอฟเฟิล เวิร์ลิตซ์ (Christoffel Werlitz) ผู้ได้รับเลือกเป็นหัวหน้าสถานีการค้าประจำละคอน ด้วยเห็นว่าทั้งสองเหมาะสมยิ่งที่จะช่วยอำนวยความสะดวกประโยชน์แก่ท่านเสนาบดี

ขอขอบคุณท่านเสนาบดีที่ได้นำสำเนาของสนธิสัญญาซึ่งอยู่ในสภาพทรุดโทรมมา ทบทวนและจัดทำสำเนาขึ้นใหม่พร้อมอนุมัติเห็นชอบ นอกจากนี้ยังอนุญาตให้ภรรยาผู้ยังอยู่ในสยามของนายชเคเปอส์ (Schepers) ผู้ช่วยนายท้ายเดินทางมายังปัตตาเวีย จะเป็นความทุกข์หนักยิ่งหากต้องพลัดพรากจากภรรยาและบุตรเพราะนับเป็นสมบัติล้ำค่าที่สุดที่เขามีในครอบครอง ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกหวังว่าท่านจะไม่ก่อความยากลำบากใดๆในภายภาคหน้าเพื่อทุกสิ่งจะได้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับครรลองของธรรมชาติและมนุษย์ ดังที่ท่านเคยเห็นชอบซึ่งแม้อาจขัดกับกฎเกณฑ์ของบ้านเมืองกระนั้นต้องเป็นไปด้วยความยุติธรรมและรอมชอมตามข้อตกลงและปฏิญญาที่มีร่วมกัน

ท้ายที่สุดนี้ข้าพเจ้าขอแจ้งให้ท่านทราบถึงมรดกกรรมของท่านข้าหลวงใหญ่เดีร์ก ฟัน โกลนและการสืบทอดตำแหน่งโดยข้าพเจ้า ข้าหลวงใหญ่อะบราฮัม ปาตราสเมื่อ วันที่ 10 มีนาคม ข้าพเจ้าและสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกขอมอบบรรณาการเหล่านี้แก่ท่าน

ผ้ากำมะหยี่หลากชนิด	[ไม่ระบุจำนวน]	
ผ้า camlet สีแดง	2	ผืน
ด้ายทองกับแถบผ้าสีเขียว	[ไม่ระบุจำนวน]	
หัวน้ำหอมกุหลาบ	[ไม่ระบุจำนวน]	tholas
ผ้า mori สีแดง	20	ผืน
ผ้า salemपुरิ	20	ผืน
ผ้ามีสลินคุณภาพดี	20	ผืน
เครื่องเทศหลากชนิดจำนวน	40	ปอนด์

ณป้อมปัตตาเวียแห่งเกาะชวาอันยิ่งใหญ่ วันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735 (ลงนามโดย) อะบราฮัม ปาตราส ข้าหลวงใหญ่แห่งเนเธอร์แลนด์ในอินเดียตะวันตก

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ชื่อเรื่อง

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)
สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735
ใน Harta Karun. Hidden Treasures on Indonesian and Asian-European History from the VOC Archives in Jakarta, document 26. Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia, 2016.

บรรณาธิการหลัก

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ประสานงานโครงการ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้คัดเลือกเอกสาร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2567 fols 207-216, fols 620-633

ผู้คัดเลือกภาพประกอบ

จาจัง นูร์จามัน (Jajang Nurjaman)

ที่มาของภาพประกอบ

1. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Temples_Ruins_-_Wat_Phra_Sri_Sanphet.jpg
2. http://plantillustrations.org/illustration.php?id_illustration=121504&SID=-knort2d80jser1bqpim3mhuof7

ผู้ปริวรรตอักษร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้แปลภาษาไทย

สุทธิมาน ลิมปานุสรณ์ (Sutthiman Limpanusorn)

ผู้เขียนคำนำ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ตรวจทาน

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

รูปเล่ม

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

ผู้ถือลิขสิทธิ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI)
และมูลนิธิคอร์ตส์ (The Corts Foundation)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) 22 มีนาคม ค.ศ. 1735 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย 12 สิงหาคม ค.ศ. 1735

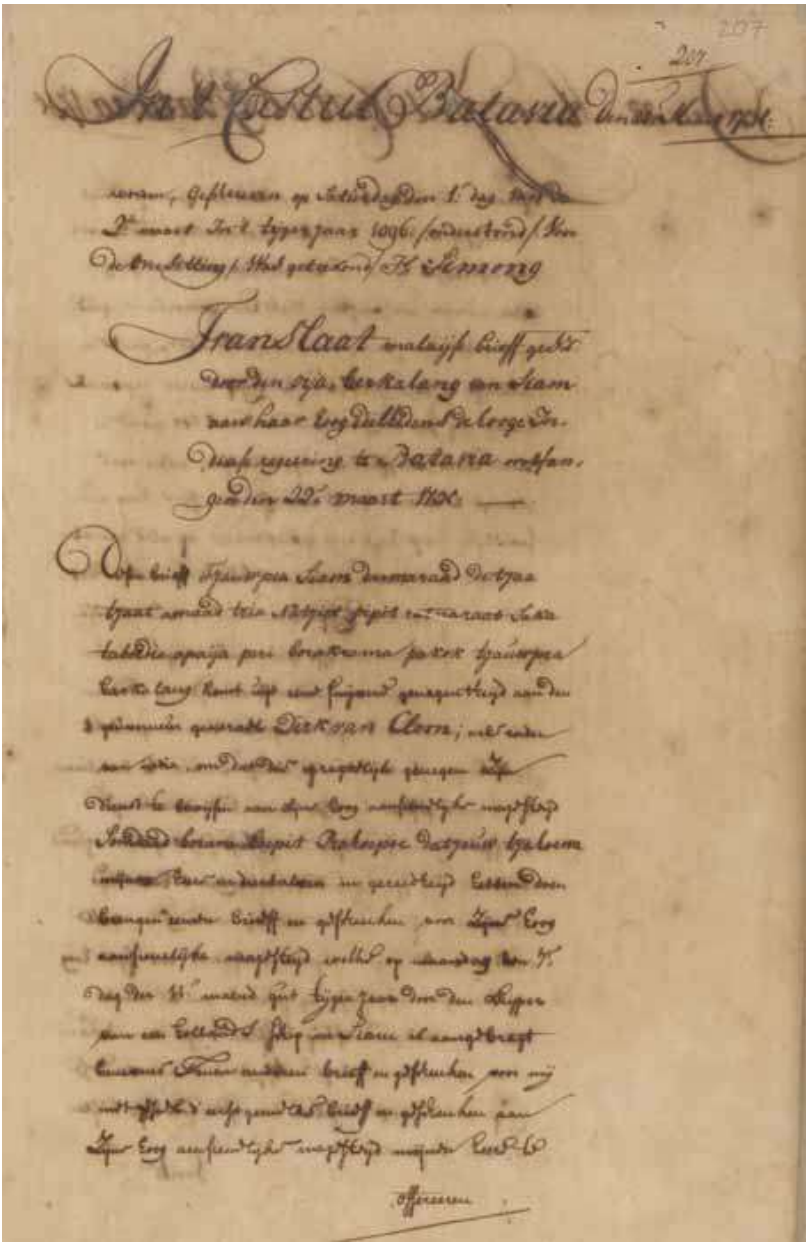
ภาพเอกสาร

ที่ปรากฏนี้คือหน้าแรกของเอกสารตัวจริง สามารถเข้าชมภาพเอกสารตัวจริงทั้งหมดได้ในเว็บไซต์

<https://sejarah-nusantara.anri.go.id>

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2567 fols 207-216, fols 620-633

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

ภาพประกอบที่ 1. รอยพระพุทธรบาท พิพิธภัณฑวัดพระพุทธรบาท สระบุรี

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

สารบัญ

บทนำ 2

ตัวบทภาษาดัตช์ 5

บทแปลภาษาไทย 9

ข้อมูลทางบรรณานุกรม 13

ภาพเอกสาร 14

sejarah
nusantara

www.sejarah-nusantara.anri.go.id

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

บทนำ

แฮ็นดริก เอ. นิไมเยอร์

เดโอโดริส ยาโกบัส ฟัน เดิน เฮอเฟิล (Theodorus Jacobus van den Heuvel) หัวหน้าสถานีวีไอซีประจำกรุงศรีอยุธยา (ดำรงตำแหน่ง ค.ศ. 1735-1740) มีชื่อปรากฏในประวัติศาสตร์ในฐานะผู้ได้รับโปรดเกล้าฯ จากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศให้ตามเสด็จเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระพุทธรูป (สระบุรี) เพื่อนมัสการรอยพระพุทธรูปประจำปี ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1737 ซึ่งเป็นโอกาสที่พระเจ้ากรุงสยามทรงแสดงความเหนือกว่าทางวัฒนธรรมและศาสนาของสยามต่อชาวฮอลันดา ในปีถัดมาหัวหน้าสถานีการค้าได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ตามเสด็จอีกครั้ง แต่เขาปฏิเสธ ปี 1730-1740 เป็นช่วงที่ความสัมพันธ์ระหว่างสยามและฮอลันดาทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจเสื่อมคลายลงอย่างไรก็ดี นักประวัติศาสตร์ยังไม่อาจหาแนวทางการวิเคราะห์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับข้อครหาจากทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับประสพการณ์ในทางลบของสยามจากการรับมือกับความพยายามอันยิ่งยวดของฮอลันดาในการกำหนดระบบผูกขาดสินค้าเช่นดีบุกและงาช้างนั้นยังไม่มีการศึกษาอย่างจริงจัง สาส์นทางการทูตนับเป็นหลักฐานสำคัญที่สุดสำหรับศึกษาประเด็นเหล่านี้ สาส์นตั้งแต่ปี 1740 แสดงให้เห็นว่าวิวาทะทางการเมืองระหว่างสองฝ่ายที่มีมาเป็นเวลานานได้ทวีความเข้มข้นขึ้น

รายงานสรุปสถานการณ์ (General Missives) ที่ข้าหลวงใหญ่แห่งปัตตาเวียส่งไปยังสาธารณรัฐเนเธอร์แลนด์หลายฉบับในแต่ละปีแสดงให้เห็นมุมมองของฮอลันดา ตามธรรมเนียม สาส์นจากษัตริย์และเสนาบดีพระคลังสยามจะส่งไปพร้อมกับรายงานสรุปสถานการณ์เหล่านี้ ดังนั้นคณะผู้บริหารบริษัทวีไอซีย่อมทราบความจากราชสำนักสยามและย่อมจะเห็นว่าตลอดหลายปีที่ผ่านมาสถานีการค้าในสยามไม่ได้สร้างกำไรแก่ฮอลันดาแต่อย่างใด หากแต่ทำให้ขาดทุน และกำไรย่อมเป็นเป้าหมายสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด

ทั้งคณะผู้บริหารบริษัทในเนเธอร์แลนด์และเหล่าสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวียมองความสำคัญของสถานีการค้าในสยามในแง่เศรษฐกิจและการเมืองจากมุมมองเชิงยุทธศาสตร์ที่กว้างขวางและมีชั้นเชิง ในปี 1732 คณะมนตรีสูงสุดมีหนังสือถึงเนเธอร์แลนด์แจ้งว่าเจ้าหน้าที่ในสยามเล็งเห็นประโยชน์เพียงน้อยนิดจากการยุบเลิกสถานีการค้าที่นั่นบริษัทอังกฤษยอมปล่อยให้สถานีการค้าในสยามให้พ่อค้าเอกชน แต่พ่อค้าเอกชนอังกฤษตลอดจนพ่อค้ามุสลิมจากสุรัตจำเป็นต้องทำตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่วีไอซีไม่ต้องปฏิบัติตามจึงทำให้อังกฤษต้องซื้องาช้างในราคาที่สูงกว่า หากปิดสถานีการค้าในกรุงศรีอยุธยา อาจเป็นไปได้ว่าบริษัทฮอลันดาจะสูญเสียเอกสิทธิ์ในการค้าดีบุกที่นครศรีธรรมราชไปด้วย

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

ภาพประกอบที่ 2 ดอกฝิ่น

ในระหว่างนั้น การค้าชากับจีนทวีความสำคัญขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แม้ว่าไม่ฝางจะยังพอมีประโยชน์สำหรับถ่วงเรือของวีไอซี แต่ชาเป็นสินค้าที่สร้างกำไรได้ดีกว่ามาก ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 สำเนาจีนหลายฉบับรกรุดไปยังปัตตาเวีย และในปี 1727 “คณะสุภาพบุรุษทั้ง 17” (The Gentlemen XVII คณะผู้บริหารบริษัทวีไอซีในเนเธอร์แลนด์) ตัดสินใจส่งเรือ 2 ลำไปยังกวางตุ้ง ซึ่งในขณะนั้นเป็นจุดหมายที่นิยมของบริษัทการค้ายุโรป ใน 5 ปีนับจากนั้น วีไอซีส่งเรือ 11 ลำตรงไปยังกวางตุ้ง และในปี 1730-1732 ได้ซื้อใบชาปริมาณ 1.4 ล้านปอนด์จากจีนทุก ๆ ปี จนวีไอซีมีสถานะสำคัญในตลาดการค้าชา นับจากปี 1734 การค้าชาของวีไอซีได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการค้าเอเชีย

ในบริบทที่การค้าชาเฟื่องฟูขึ้นนี้ อยู่ยงยาไม่ได้เป็นแหล่งการค้าที่น่าดึงดูดใจอีกต่อไป การค้าในสยามเริ่มมีความสำคัญน้อยลงสำหรับบริษัทการค้ายุโรปทั้งหลายเนื่องจาก การค้าชาที่รุ่งเรืองขึ้นของจีน การเพาะปลูกกาแฟที่เพิ่มขึ้นอย่างมากบริเวณเทือกเขาตองในของเมืองท่าชิเรบน บนเกาะชวา (ที่เรียกว่าเบรียงงัน (Priangan)) มีความสำคัญสำหรับวีไอซีนับแต่ ค.ศ. 1707 ในปี 1725 ชวาสามารถผลิตกาแฟให้ตลาดยุโรปได้มากกว่า 4 ล้านปอนด์ แต่เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้สยามได้รับความนิยมน้อยลงคือการห้ามค้าฝิ่น

ช่วง 25 ปีสุดท้ายของคริสต์ศตวรรษที่ 17 ชายฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือของชวา กลายเป็นพื้นที่หลักของการค้าฝิ่นผิดกฎหมาย อย่างไรก็ดีตาม พื้นที่ส่วนใหญ่ของชวาไม่ได้มีข้อห้ามเกี่ยวกับฝิ่น ฝิ่นยังใช้ในพิธีกรรมของราชสำนักมะตาร์มเป็นต้น แม้ว่าสุลต่านอาเจง ตีร์ตายาซา (Ageng Tirtayasa) แห่งเมืองบันเต็นในชวาภาคตะวันตกพยายาม

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

ปราบปรามฝิ่น แต่การค้าฝิ่นในชวายังขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 18 สำหรับทั้งอังกฤษและฮอลันดา การค้าฝิ่น (ผิดกฎหมาย) จึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่าการค้าสิ่งทอจากอินเดีย

พระเจ้ากรุงสยามทรงห้ามมิให้มีการค้าฝิ่นโดยเด็ดขาด และมีบทลงโทษร้ายแรงสำหรับการนำเข้าฝิ่นดังที่เจ้าหน้าที่ของบริษัทได้รับทราบ ในปี 1714 ปีเตอร์ บรอกชบวร์ด (Pieter Brochebourde) ถ้ามของวีไอซีเสียชีวิตในเหตุการณ์เมื่อเจ้าหน้าที่เข้าจับกุมผู้ค้าฝิ่นบริเวณสถานีการค้าเจ้าหน้าที่กรมท่าสยามได้ตรวจสอบเรือปีะของบริษัท ซ้ำยังหมายจะสอบสวนลูกจ้างของบริษัททุกคน อย่างไรก็ตามคำขอร้องของหัวหน้าสถานีการค้าเดียร์ก โบลม (Dirk Blom) สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระทรงยกเลิกมาตรการนี้ไป เหตุการณ์นี้ทำให้การค้ากับวีไอซีหยุดชะงักไปเป็นเวลา 2 เดือน

ในบริบทของประวัติศาสตร์ที่การค้ากาแฟ ชาและฝิ่นขยายตัวขึ้นนี้ สยามมีบทบาทสำคัญน้อยลงในธุรกิจการค้าภายในเอเชียและการค้าระหว่างเอเชียกับยุโรป ในระยะยาวอาจพิจารณาได้ว่าเป็น “โชคที่แฝงมาในเคราะห์กรรม” สำหรับประเทศไทย การที่มหาอำนาจยุโรปพุ่งเป้าไปที่อินเดีย จีนและชวา และความสำคัญที่ลดน้อยลงของสยามผนวกกับความหนักแน่นมั่นคงของพระเจ้ากรุงสยาม ช่วยให้สยามรอดพ้นจากการเป็นเหยื่อของลัทธิอาณานิคมในคริสต์ศตวรรษที่ 19

เอกสารอ้างอิง

- Brummelhuis, Han ten, *Merchant, Courtier and Diplomat. A History of the Contacts between the Netherlands and Thailand*. Lochem-Gent: de Tijdstroom, 1987.
- Jacobs, Els M., *Koopman in Azië. De handel van de Verenigde Oost-Indische Compagnie tijdens de 18de eeuw*. Zutphen: Walburg Pers, 2000.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

ตัวบทภาษาดัตช์

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 29 MAART 1740

(Deze brief van de Phrakhlang is een van de langste brieven van Ayutthaya naar Batavia. Deze wordt alleen in de Dagregisters van het Kasteel Batavia aangetroffen. De brief bevat vele klachten tegen de wijze waarop de VOC handel in Siam dreef. In de formele openingsparagraaf schrijft de Phrakhlang dat de Koning hem had bevolen om volgens oud gebruik de vriendschap tussen de Koning en de Prins van Oranje te onderhouden, en de brieven van Batavia puntsgewijs te beantwoorden. Allereerst zet de Phrakhlang uiteen dat de vorige brief van Batavia niet volgens gewoont in het paleis van de Koning was ontvangen, aangezien er nog steeds een meningsverschil was over de prijzen van de textiellading die was afgeleverd met een chialoup. Daarop volgt een lang, gedetailleerd verslag, waarin de Phrakhlang vele miscommunicaties uiteenzet, en de meningsverschillen tussen de VOC-loge en de Khlang, zeggende dat het VOC-opperhoofd Theodorus van den Heuvel...)

...zeer kwaad was, ja zozeer dat hij de syahbandar en andere met minachting en kleinachting heeft bejegend, hetgeen bij vorige kapiteins nooit het geval was. Aangezien in dit geval als in vele andere zaken de kapitein zich niet gedroeg als een redelijk man maar integendeel als een onbesuisd en wankel mens, heb ik de brieven destijds niet in het paleis laten ontvangen maar eerst later toen hij tot bedaren was gekomen. Hem werd gezegd dat hij gezondigd had tegen het contract en wanneer hij nog meer onredelijkheid zou tonen, men hem zou kunnen arresteren. Want in vroegere tijden toen Toeang Sarafien kapitein was, had ene Joan Farool Walsiere ook onbetamelijke woorden gesproken. Daarover heeft men hem uit de compagniesloge gehaald en gedetineerd, zoals dat bij de Gouverneur-Generaal en Raden van Indië ten volle bekend was.

Maar aangezien hij (Van den Heuvel) thans van hier vertrekt, zo zouden de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië hem kunnen vragen welke reden hij heeft gehad om de syahbandar geen eer te bewijzen. En ook waarom hij de gewoontes van de vorige kapiteins, die successieve ten dienste van de Compagnie zowel in Siam als Ligor hebben gediend, niet heeft opgevolgd. Ik wil de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië er aan herinneren hoe ik dikwijls in mijn diverse afgegane brieven over het slechte gedrag van de kapitein heb geklaagd. Uit dien hoofde is het niet te begrijpen dat men het zo dikwijls genotificeerde kwade gedrag van de kapitein kan passeren, en dit daarentegen ten laste van de Khlang te leggen en zeggen dat zij de zaken hebben bedreven die strijdig zijn tegen de gewoontes. Dit komt mijns inziens niet overeen met de billijkheid. (---)

Over het verlies van 194 catty, 5 thail, 3 pahas, 3 maas en 550 picis aan zilver dat de Compagnie zou hebben gemaakt op de lijnwaden die in het Paardejaar ter handel zijn gezonden, en [de claim] dat de Khlang daar willekeurige prijzen voor betaald heeft, zeg ik het volgende. De koningsdienaren hebben zowel de kapitein, de schipper als de administrateur persoonlijk gevraagd naar de prijzen van de aangebrachte lijnwaden. Maar de kapitein heeft de prijs van de tapak tjatoerkleden veel hoger gesteld dan die welke de Hollanders en Engels vroeger [vroegen, en die zij] volgens de opgaaf met monsters hebben laten maken en geleverd. Daarom heeft de Khlang die kleden niet geaccepteerd.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

Maar ik heb daarop Loeang Tjoedack en Loeang Tabpakdei Choen Keia naar beneden naar de loge gezonden om tegen de kapitein te zeggen, dat ik kooplieden naar beneden zou sturen om de lijnwaden te bezichtigen en waarden. Daarop kreeg ik ten antwoord dat de kapitein niet in staat was bij de waardering aanwezig te zijn, maar dat hij de schipper en administrateur zou machtigen. Daarop hebben de schipper en administrateur een verzegelde brief aan mij gezonden, waarin zij mijn voornemen goedkeurden. Zij verzochten om maar kooplieden af te zenden, en wanneer die de lijnwaden billijk zouden waarden, zij die aan de Khlangh zouden overgeven.

Daarop heb ik kooplieden gezocht en bijeen laten komen, ten getale van 11 Moorsee, 2 Gentiefse, 2 Portugese en 4 Chinese, tesamen 19 koppen. Die zijn vervolgens naar de loge afgevoerd en hebben de tapak tjatoerkleden in de loge ten overstaan van 6 personen (3 scheepsoverheden, de administrateur en 2 pennisten) gewaardeerd. De taxatie is door iedereen voor goedgekeurd en aangenomen. Zij hebben die vervolgens per verzegelde brief aan mij gezonden en daarbij betuigd dat de taxatie in billijkheid was verricht. Daarop heb ik order gegeven aan de Khlangh om die tapak tjatoerkleden te gaan ontvangen volgens de prijzen die de brief van de schipper en administrateur meldde.

De kapitein gaf ten aanzien van die lijnwaden ook een verzegelde brief aan de syahbandar, niet alleen als blijk dat de taxatie tot wederzijds genoegen was gedaan, maar ook dat men zich in de toekomst naar die vaste prijzen zou richten. Derhalve is het niet te begrijpen waarom de kapitein aan de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië heeft kunnen schrijven dat de Khlangh die lijnwaden naar eigen welgevallen had gewaardeerd, terwijl de kapitein zelf de gedane taxatie heeft goedgekeurd, en mij daarvan de verzegelde brief heeft toegestuurd.

Tegen zowel de nieuwe kapitein als de nieuwe administrateur heb ik gezegd, dat wanneer zij in Siam de inhoud van het contract en de aloude gewoontes zullen opvolgen ik hen altijd zou beschermen. En op het verzoek om een nieuw contract met daarbij de prijzen van de handelswaren ter voorkoming van twist en geschillen, heb ik zowel de kapitein als de administrateur gevraagd op welke voet de Compagnie de prijzen van de handelsgoederen gesteld wil hebben, en ook op welke wijze het genoemde nieuwe contract zou moeten gemaakt worden. Daarop hebben zij per verzegeld geschrift van antwoord gediend. Maar ten opzichte van de inkoop van tin op Ligor is het niets anders dan gelijk met het oude contract. Ik heb echter gezegd dat ik nopens het verzoek of er een nieuw contract ten aanzien de inkoop van tin op Ligor gemaakt kan worden [dat] aan Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit voor zou dragen.

En aangemerkt de zakelijkheden die grote stremming in de vriendschap veroorzaakt hebben, die in vele punten bestaan en die in deze brief van mij breedvoerig worden behandeld, zo zeg ik nog dat wanneer de Compagnie wil zien op de onderlinge vriend- en bondgenootschap, en dienvolgende de zaken in Siam wil dirigeren en administreren naar billijkheid en rechtmatigheid, dat ik dan van mijn zijde ook het verzoek om vernieuwing van het contract aan Zijne Hoog Aanzienelijke Majesteit zal voordragen en vervolgens die nieuwe punten achter het oude contract laten inschrijven, in navolging van het vermelde in de brief van de Gouverneur-Generaal en de raden van Indië.

Geschreven op dinsdag de 14e dag van de tweede maand in het Bokkenjaar 1127.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

DAGHREGISTERS VAN BATAVIA, 28 AUGUSTUS 1740

Antwoord van de Hoge Regering in Batavia aan Koning Borommakot Maha Darmaracha II, 28 augustus 1740.

Aan de koning van Siam.

Den Gouverneur Generaal Adriaan Valckenier en de raden van Indië wegens den staat der generale Vereenigde Nederlandse Oostindische Compagnie, resideerende in 't Kasteel Batavia, zenden deze brief aan Zijn Hoog Aanzienelijke Majesteit de Koning van Siam Somdat Boeram Boepid Praoepe Detjoe Djoehoewan, die altoos ontzagwekkend en gevreesd is bij zijne vijanden, en die zijn rijk met wijsheid en voorzienigheid bestuurd, en door de Gouverneur Generaal en de raden van Indië een langdurige gezondheid toegewent wordt; en dat de Albestierenden God van Hemel en Aarde zijn Hoog Aanzienelijke Majesteit zal laten zegenpralen over al zijn vijanden, en zegenen met een gelukkige en vreedzame regeringe tot welstand zijner landen, en onderdanen.

Dat alle handel gedreven wordt om wederzijds voordeel en gerief, is een zaak die bij U.E. Hoog Aanzienelijke Majesteit niet anders kan gehouden worden als met de waarheid en billijkheid overeenkomende. Ook dat in het geval bij één van beide partijen dit oogmerk – waarom hij de handel drijft – komt te ontbreken, staat [het hem] vrij, ja wordt [hij] gedwongen die [handel] af te breken, wil hij zichzelf in plaats van winst geen schade toebrengen.

De Nederlandse Maatschappij, die nu bijna een gehele eeuw haar handel in het Koninkrijk van Siam uitgebreid heeft onder Ulieden Hoog Aanzienelijke Majesteits voortreffelijke voorzaten, heeft zich op die extra-ordinaire voordelen [die] daarbij behaald [werden], nooit veel kunnen beroemen, maar niettemin altijd een balans gehouden [van winst en verlies], behalven nu in de tien laatst gepasseerde jaren, waarvan de vijf laatste nog de slechtste zijn. Want de winst op alle de handelswaren [die de Compagnie] derwaarts [naar Siam] in genoemde tijd [heeft] vervoerd, gevoegd bij de [de winst op de] geëxporteerde [waren], ofschoon [die] bijna naar alle gewesten des werelds [zijn] verzonden, hebben het onderhoud van [compagnies]dienaren, en de equipagie der scheepen etc. niet kunnen goedmaken.

Daarbij komen nog de onophoudelijke onrechtmatige en verachtelijke behandelingen van U.E. Hoog Aanzienelijke Majesteits ministers, omtrent de dienaren van de Compagnie, en de gedurige aanwas van 's Rijks debet, door de geringe leverantiën van tin, sappanhout etc. [Daarom] hebben wij eindelijk moeten resolveren de handel in het gebied van U.E. Hoog Aanzienelijke Majesteit te Siam en Ligor af te breken, en onze bedienden van daar terug te roepen. Bij dezen geven wij dan U.E. Hoog Aanzienelijke Majesteit daarvan kennis, met versoeck [of] U.E. Hoog Aanzienelijke Majesteit hen daartoe de behulpzame hand gelieve te verlenen, [en] orde [te] stellen op de afrekening en complete voldoening van de schulden van het [Siamse] Rijk en de kooplieden [bij de Compagnie], opdat alle zaken behoorlijk geliquideert [mogen] worden, en zij in vrede vertrekkende, aan ons rekenschap zullen kunnen geven van hun verrichtingen gelijk dat behoort.

Ondertussen blijven wij echter U.E. Hoog Aanzienelijke Majesteit verplicht voor de betuigingen van vriendschap [die] bij Zijne Hoogh geëerde missieven [worden] vermeld, en het contra-present van tin en sappanhout daamevens gevoegt.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

Geschreven in 't Kasteel Batavia op het eiland Groot Java, in 't Koninkrijk Jacatra, den 28e augustus 1740 (onderstond) den Gouverneur Generaal van Nederlands India (getekend) A. Valckenier (ter zijden stond) 's E. Compagnies zegel gedrukt in roden lak (daaronder) ter ordonnantie van Hoog Gemelte Haar Edelens (getekend) G. Cluysenaer secretaris.

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

บทแปลภาษาไทย

จดหมายเหตุร้ายวันของป้อมปัตตาเวีย 29 มีนาคม ค.ศ.1740

(ย่อความ: ในเบื้องต้น เสนาบดีพระคลังได้อธิบายว่าราชสำนักไม่ได้รับสาส์นฉบับก่อนจาก ปัตตาเวียตามปกติ เนื่องจากยังมีข้อพิพาทเกี่ยวกับราคาของสิ่งทอที่บรรทุกมาในเรือสลูป ในสาส์นขนาดยาวที่เต็มไปด้วยรายละเอียดฉบับนี้ เสนาบดีพระคลังได้แจ่มแจ้งถึงความ เข้าใจผิดและวิวาทะระหว่างสถานีการค้าวีไอซีและกรมพระคลังว่า เตโอโดริส ยากอบัส ฟัน เดิน เฮอเฟิล (Theodorus Jacobus van den Heuvel) หัวหน้าสถานี)...

...ไม่พอใจอย่างยิ่ง จึงปฏิบัติต่อเจ้าพนักงานกรมท่าและบุคคลอื่น ๆ ด้วยความสับสน ประมาทดูแล ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนเมื่อครั้งที่หัวหน้าสถานีนายอื่นปฏิบัติงาน เนื่องจากในเหตุการณ์นี้และอีกหลายกรณีหัวหน้าสถานีการค้ามิได้วางตัวอย่างเหมาะสม แต่กลับประพฤติดันด้วยความคะนองไร้สติ ในเวลานั้น ข้าพเจ้าจึงไม่รับสาส์นใด ๆ ที่ส่ง มาถึงราชสำนัก จนกระทั่งเขาสงบอารมณ์ได้ ข้าพเจ้าได้แจ้งแก่เขาว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการละเมิดสนธิสัญญาและหากเขายังประพฤติตัวอย่างขาดสติเช่นนี้อีก ก็อาจถูกจับกุม เหมือนดังเช่นโยอัน ฟาโรล วาลเซียเรอ (Joan Farool Walsiere)¹ เมื่อครั้งกล่าวหาว่าไม่เหมาะสมในขณะที่หลวงสุเรนดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีการค้า เขาถูกนำตัวไปจาก สถานีการค้าของบริษัทและถูกกักตัวไว้ ดังที่ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา แห่งอินเดียตะวันออกได้รับทราบ

อย่างไรก็ดี เนื่องจากเขา[ฟัน เดิน เฮอเฟิล]จะออกไปจากสยามในไม่ช้านี้ ท่านข้าหลวง ใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกอาจสามารถไล่เลียงถึงเหตุผลที่เขา ล่วงเกินเจ้าท่า และไม่ปฏิบัติตามเยี่ยงอย่างของบรรดาอดีตหัวหน้าสถานีผู้สร้างประโยชน์ ให้บริษัททั้งในสยามและในละคอนมาโดยตลอด ข้าพเจ้าปรารถนาจะเตือนท่านข้าหลวง ใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกว่าข้าพเจ้าได้ร้องเรียนท่านผ่านสาส์น หลายฉบับเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของหัวหน้าสถานีการค้าผู้นี้ จึงไม่อาจเข้าใจได้ ว่าเหตุใดท่านจึงยังเพิกเฉยต่อพฤติกรรมอันไม่บังควรของนายสถานีซึ่งได้รับร้องเรียนอยู่ เป็นอาจิม และกลับปล่อยเรื่องนี้ไว้ให้ตกเป็นภาระของกรมพระคลังแล้วกล่าวเพียงว่า เจ้าหน้าที่กรมพระคลังกระทำการที่ขัดต่อขนบจารีต ข้าพเจ้าคิดว่าอาจไม่สอดคล้องกับวิถี แห่งความเที่ยงธรรมนัก

(ย่อความ: ข้อพิพาทประการที่สองเกี่ยวกับราคาของสิ่งทอที่วีไอซีพยายามจะขายให้กรม พระคลัง เสนาบดีพระคลังชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้น และอธิบายถึงเหตุผลที่ สยามไม่อาจรับสิ่งทอเหล่านี้ไว้ได้)

¹ ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นใคร

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

เกี่ยวกับเรื่องที่ว่าบริษัทแห่งถึงความเสียหายจากการส่งผ้าลินินเข้ามาขายในปีมะเมีย ซึ่งมีมูลค่าแร่เงิน 194 ชั่ง 5 ตำลึง 3 บาท 3 สลึง 550 picis โดยอ้างว่ากรมพระคลังชำระค่าสินค้าในราคาที่เป็นไปตามอำเภอใจ ข้าพเจ้าขอเรียนให้ท่านทราบดังนี้ ข้าราชสำนักได้สอบถามทั้งหัวหน้าสถานีการค้ารวมถึงผู้บังคับการเรือและผู้ดูแลสินค้านี้เป็นการส่วนตัวเกี่ยวกับราคาของลินินที่นำเข้ามา กระนั้น หัวหน้าสถานีได้กำหนดราคา tapaktjatoer (ผ้าลินิน?) สูงกว่าที่ฮอลันดาและอังกฤษได้แจ้งไว้เมื่อคราวก่อน นอกจากนี้ฮอลันดาและอังกฤษยังส่งผ้ามาได้ตรงตามตัวอย่างที่กำหนด ด้วยเหตุนี้พระคลังจึงไม่อาจรับผ้าเหล่านั้นไว้ได้

อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าได้ส่งหลวงโซฎีกาฯ เศรษฐี หลวงเทพภักดีและขุน Keia ไปยังสถานีการค้าเพื่อแจ้งหัวหน้าสถานีว่าข้าพเจ้ากำลังจะส่งพ่อค้าไปตรวจสอบและประเมินราคา tapaktjatoer ข้าพเจ้าจึงได้รับคำตอบว่าหัวหน้าสถานีจะไม่อยู่ร่วมในการประเมินราคาแต่จะมอบหมายให้ผู้บังคับการเรือและผู้ดูแลสินค้านั้นแทน จากนั้นข้าพเจ้าได้รับหนังสือประทับตราจากผู้บังคับการเรือและผู้ดูแลสินค้านี้ ซึ่งมีใจความเห็นชอบในเจตนารมณ์ของข้าพเจ้า พวกเขาขอเพียงให้ข้าพเจ้าส่งเหล่าพ่อค้าไปยังสถานีการค้า และเมื่อได้ตกลงราคาประเมินกันเรียบร้อยแล้วจะมอบผ้าลินินเหล่านั้นไว้แก่กรมพระคลัง

ข้าพเจ้าจึงระดมเหล่าพ่อค้า ประกอบด้วย ชาวมัวร์ 11 คน ชาวฮินดู 2 คน ชาวโปรตุเกส 2 คน และชาวจีนอีก 4 คน รวม 19 คน แล้วส่งให้ล่องเรือลงไปยังสถานีการค้าเพื่อร่วมประเมินราคาผ้าลินิน ขณะนั้นที่สถานีการค้ามีบุคคลอยู่ร่วมด้วย 6 คน (นายเรือ 3 คน ผู้ดูแลสินค้านี้ 1 คน และเสมียน 2 คน) การประเมินราคาได้รับความเห็นชอบจากทุกคน หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ที่เข้าร่วมการประเมินได้ส่งหนังสือประทับตรามาแจ้งแก่ข้าพเจ้าว่าการประเมินราคาเป็นไปโดยยุติธรรมแล้ว ข้าพเจ้าจึงสั่งให้พนักงานในกรมพระคลังไปรับ tapaktjatoer เหล่านั้นมาตามราคาที่ผู้บังคับการเรือและผู้ดูแลสินค้านี้แจ้งไว้ในหนังสือ

นอกจากนี้หัวหน้าสถานียังได้ส่งหนังสือประทับตราไปยังเจ้าท่า ไม่เพียงเป็นหลักฐานที่แสดงว่าการประเมินราคาเป็นไปด้วยความพอใจของทั้งสองฝ่าย แต่ยังเป็นเกณฑ์ของราคาที่เราอาจใช้ยึดถือเป็นหลักในภายภาคหน้าด้วย ข้าพเจ้าจึงไม่อาจเข้าใจได้ว่าเหตุใดหัวหน้าสถานีจึงแจ้งแก่ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกว่ากรมพระคลังได้ประเมินราคาผ้าลินินตามอำเภอใจ ในเมื่อหัวหน้าสถานีได้อนุมัติเห็นชอบการประเมินนั้นพร้อมส่งหนังสือประทับตราแจ้งมายังข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าได้แจ้งแก่ทั้งหัวหน้าสถานีการค้าคนใหม่และผู้ดูแลสินค้านี้คนใหม่ว่าหากพวกเขายึดมั่นตามเนื้อหาของสนธิสัญญาและจารีตเก่าแก่ของสยาม ข้าพเจ้าจะให้ความคุ้มครองพวกเขาเสมอ สำหรับคำขอของท่านซึ่งต้องการให้กำหนดราคาสินค้านี้ไว้ในสนธิสัญญาฉบับใหม่เพื่อป้องกันมิให้เกิดข้อพิพาทหรือความบาดหมาง ข้าพเจ้าได้ถามหัวหน้าสถานีการค้าและผู้ดูแลสินค้านี้ว่าบริษัทต้องการกำหนดราคาสินค้านี้ตามหลักการใด และต้องการทำสนธิสัญญาฉบับใหม่ในลักษณะใด พวกเขาจึงได้ส่งหนังสือประทับตรา

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

เพื่อชี้แจงเกี่ยวกับเรื่องนี้ อย่างไรก็ตาม เรื่องการซื้อที่ดินที่ละคอนจะเป็นไปตามสนธิสัญญาฉบับเดิม กระนั้นข้าพเจ้าได้แจ้งว่าจะกราบทูลเรื่องนี้ให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบ ไม่ว่าจะสามารถหมายรวมเอาประเด็นการซื้อที่ดินในละคอนไว้ในสนธิสัญญาฉบับใหม่หรือไม่ก็ตาม

เรื่องของธุรกิจการค้าที่ก่อให้เกิดความบาดหมางครั้งใหญ่แก่มิตรภาพของเรา อันประกอบด้วยหลายประเด็นซึ่งข้าพเจ้าได้ชี้แจงโดยละเอียดมาในสาส์นฉบับนี้ ข้าพเจ้าขอแจ้งอีกครั้งว่าหากบริษัทยังปรารถนาจะแสดงความเอาใจใส่ต่อมิตรภาพและสัมพันธ์ไมตรีที่มีแก่กัน เพื่อจะสามารถดำเนินธุรกิจการค้าในสยามอย่างถูกต้องยุติธรรม ข้าพเจ้าจะนำข้อเรียกร้องในการซื้อที่ดินสนธิสัญญาขึ้นกราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และจะแทรกเสริมประเด็นใหม่ ๆ ไว้ในตอนท้ายของสนธิสัญญาฉบับเดิม ตามที่ท่านข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกได้แสดงความปรารถนามาในสาส์นเขียนเมื่อ วันอังคารที่ 14 เดือน 2 ปีมะแม 1127 [ปีที่ปรากฏในเอกสาร]

จดหมายเหตุร้ายวันของปีอมปัตตาเวีย 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

สาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ถึงพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ) วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

ข้าหลวงใหญ่อาดريان ฟัลเกอเนียร์ (Adriaan Valckenier) และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกในนามของบริษัทอินเดียตะวันตกได้ส่งสาส์นฉบับนี้มาทูลเกล้าฯถวายสมเด็จพระบวรมหิศรพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นพระมิ่งขวัญ ผู้ทรงบารมีเป็นที่ยำเกรงของเหล่าอริราชศัตรู และผู้ทรงครองแผ่นดินด้วยปรีชาญาณและวิจรรณญาณ ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกขอถวายพระพรให้ทรงเจริญด้วยพระจตุรพิธพรชัย ขอพระผู้เป็นเจ้าโปรดอำนวยการให้ทรงแคล้วคลาดจากอริราชศัตรูทั้งปวงเพื่อจะทรงปกครองผองข้าแผ่นดินด้วยความผาสุกร่มเย็น

การค้าทั้งหลายล้วนดำเนินไปเพื่อประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายและผลประโยชน์ย่อมมีสิ่งหนึ่งที่พระองค์จะให้ค่ามากกว่าความถูกต้องเพียงธรรม หากปรากฏว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งละทิ้งเป้าหมายในการค้าขายนี้ อีกฝ่ายย่อมหมดพันธะ กระทั่งมีสิทธิละทิ้งการค้านั้นเมื่อไม่ปรารถนาจะสร้างความเสียหายแก่ตนเองแทนที่จะสร้างผลกำไร

บริษัทการค้าฮอลันดาซึ่งได้ขยายการค้าเข้ามาในราชอาณาจักรสยามเป็นเวลาร่วมศตวรรษภายใต้สันติธรรมของพระเจ้ากรุงสยามทุกพระองค์มิเคยสามารถลำพองใจในเอกสิทธิ์ที่ได้รับแต่อย่างน้อยสามารถดูแล [ผลประโยชน์และความเสียหาย] มิให้ลึกลับกัน เว้นแต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งห้าปีมานี้นับว่าเลวร้ายที่สุด เนื่องด้วยผลกำไรจากสินค้า[ที่บริษัท] นำมาค้าขาย [ในสยาม] รวมกับ [กำไรจาก] [สินค้า] ที่ส่งออกไปขายในแทบทุกมุมโลก ไม่สามารถรองรับค่าใช้จ่ายของบริษัทในการดูแลพนักงาน การแต่งเรือและกิจการอื่น ๆ ได้

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ. 1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

ยิ่งไปกว่านั้น เสนาบดีทั้งหลายของพระเจ้ากรุงสยามยังปฏิบัติต่อคนของบริษัทด้วยความดูแลจนสบประมาทอยู่เป็นนิจ และเนื่องจากสภาวะขาดดุลอันเป็นผลจากที่สยามได้ส่งดีบุก ไม้ฝางและสินค้าอื่น ๆ มาให้ในจำนวนที่ไม่เพียงพอ ทางเราจึงแก้ปัญหาโดยการระงับการค้าในราชอาณาจักรของพระองค์ ทั้งในสยาม (อยุธยา) และละคอน พร้อมให้พนักงานของบริษัททั้งหมดออกจากสยามและละคอน ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงกราบทูลขอพระราชทานความอนุเคราะห์ในเรื่องนี้ พร้อมขอให้ทรงชำระค่าสินค้าและหนี้สินที่ราชอาณาจักรสยามและบรรดาพ่อค้าได้สร้าง[ไว้แก่บริษัท] เพื่อธุรกิจการค้าจะได้ปิดตัวลงตามสมควร และเมื่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทเดินทางออกไปเรียบร้อยแล้วจะสามารถรายงานการปฏิบัติหน้าที่แก่ข้าพเจ้าได้อย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ดี บัดนี้ ทางเรายังคงรักดีต่อพระเจ้ากรุงสยามตามปฏิญญาแห่งมิตรภาพที่ทรงแสดงผ่านมาในพระราชสาส์นอันเป็นที่เกิดทุน ตลอดจนของกำนัลตอบแทนคือดีบุกและไม้ฝางที่ได้รับมาพร้อมกันนี้

ณ บ้อมปัตตาเวีย เกาะชวาอันยิ่งใหญ่ ในอาณาจักรจกาทรา
วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ชื่อเรื่อง

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)
 สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึง ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740
 ใน Harta Karun. Hidden Treasures on Indonesian and Asian-European History from the VOC Archives in Jakarta, document 27. Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia, 2016.

บรรณาธิการหลัก

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ประสานงานโครงการ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้คัดเลือกเอกสาร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2571 fols 236-266, 624-632

ผู้คัดเลือกภาพประกอบ

จางจิง นูร์จามัน (Jajang Nurjaman)

ที่มาของภาพประกอบ

1. รอยพระพุทธรูป พิชิตภัณฑ์วัดพระพุทธรูป สระบุรี
 ภาพโดย ธีรวัต ฌ บ่อมเพชร
 2. Köhler, F.E., Medizinal Pflanzen, vol. 1: t. 37 (1887)
 [W.Müller].
http://plantgenera.org/illustration.php?id_illustration=13161&SID=a2mrqlbhs1bfki0vapsl33gh67&mobile=0&code_category_taxon=

ผู้ปริวรรตอักษร

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้แปลภาษาไทย

สุทธิมาน ลิมปานุสรณ์ (Sutthiman Limpanusorn)

ผู้เขียนคำนำ

แฮ็นดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ตรวจทาน

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

รูปเล่ม

มาร์โก โรลิง (Marco Roling)

ผู้ถือลิขสิทธิ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI)
 และมูลนิธิคอร์ตส์ (The Corts Foundation)

สาส์นจากเสนาบดีพระคลังในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครองราชย์ ค.ศ.1733-1758) ถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย (ได้รับเมื่อ) วันที่ 29 มีนาคม ค.ศ. 1740 และสาส์นตอบจากกรุงปัตตาเวีย วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1740

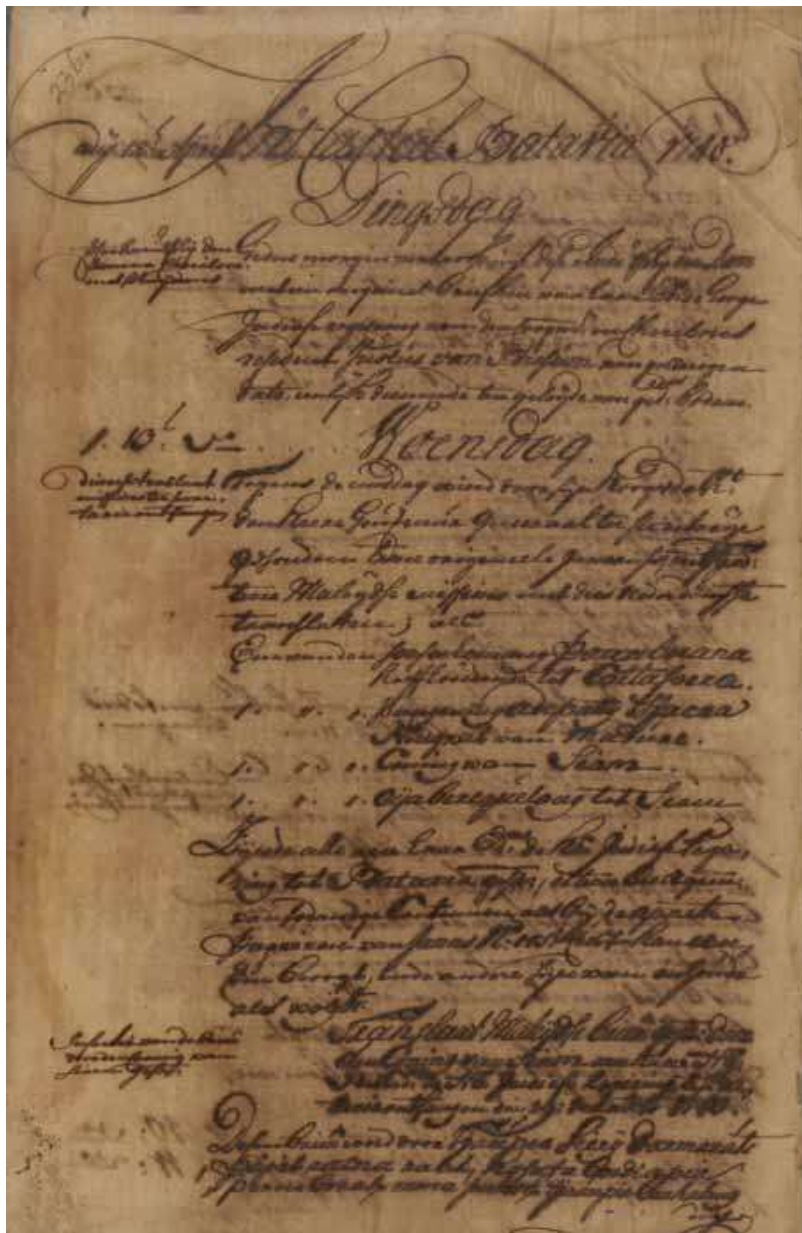
ภาพเอกสาร

ที่ปรากฏนี้คือหน้าแรกของเอกสารตัวจริง สามารถเข้าชมภาพเอกสารตัวจริงทั้งหมดได้ในเว็บไซต์

<https://sejarah-nusantara.anri.go.id>

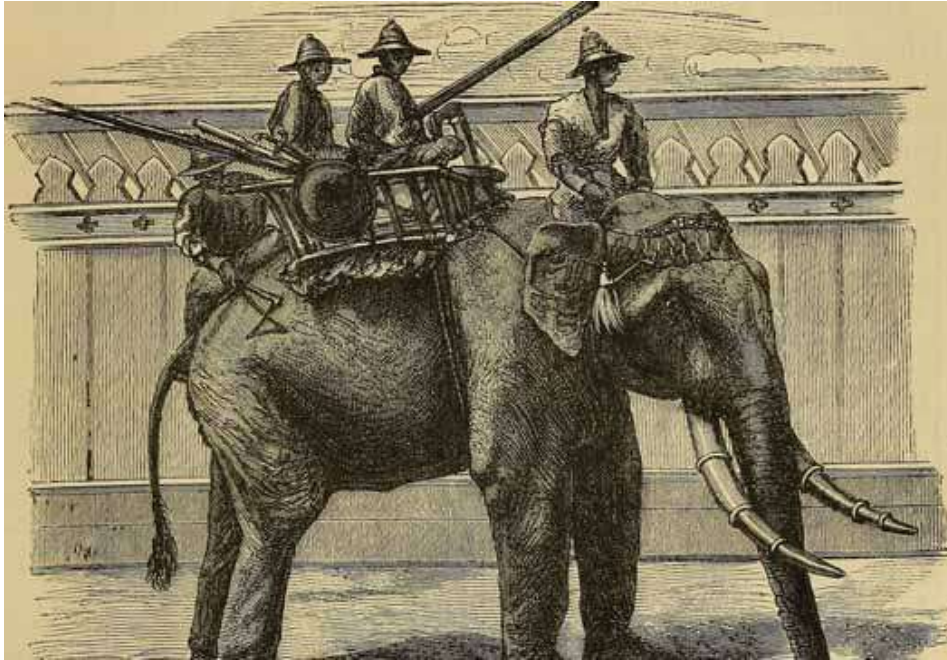
ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR 2571 fols 236-266, 624-632

สาส์นจากพญาพิพัฒน์โกษาถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1769 และสาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย

ภาพประกอบที่ 1. ช้างศึกในสยาม

สาส์นจากพญาพิพัฒน์โกษาถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1769 และสาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย

สารบัญ

บทนำ 2

ตัวบทภาษาดัตช์ 5

บทแปลภาษาไทย 7

ข้อมูลทางบรรณานุกรม 10

ภาพเอกสาร 11

www.sejarah-nusantara.anri.go.id

บทนำ

ธีรวัด ณ บ่อมเพชร

สาส์นจากสยามฉบับนี้เขียนโดยพญาพิพัฒน์โกษา ผู้ซึ่งน่าจะรักษาการตำแหน่งเสนาบดีพระคลังในช่วงต้นรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยปรกติดำแหน่งพิพัฒน์โกษา หมายถึงปลัดกรมพระคลัง สาส์นฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อเชื้อเชิญให้วีไอซีกลับมาดำเนินการค้าในสยามอีกครั้ง เสนาบดีพระคลังได้กล่าวถึงการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาในปี 1767 และยืนยันว่าราชอาณาจักรสยามภายใต้การปกครองของ “พญาตาก” ได้รับการบูรณะฟื้นฟูจนกลับมามั่นคงดังเดิมแล้ว

เมื่อพระเจ้าอลองพญาแห่งพม่าเข้าโจมตีสยามและทำลายบริเวณรอบนอกของกรุงศรีอยุธยาในปี 1760 สถานีการค้าของวีไอซีถูกปล้นสะดมเสียหายและนิโกลาส บัง (Nicolaas Bang) หัวหน้าสถานีการค้าถูกทำร้ายจนถึงแก่ชีวิต¹ นับเป็นประสพการณ์เลวร้ายเจ็บปวดที่ฮอลันดาไม่อาจลืมได้รวดเร็วโดยเฉพาะเมื่อพระเจ้ามังระ กษัตริย์องค์ใหม่แห่งพม่าได้ส่งไพร่พลมารุกรานสยามในราวห้าปีต่อมา

เดือนธันวาคม ค.ศ. 1765 วีไอซีปิดสถานีการค้าในกรุงศรีอยุธยาและออกไปจากสยาม สาส์นฉบับสุดท้ายซึ่งเขียนเมื่อ วันที่ 18 พฤศจิกายน ค.ศ. 1765 โดย อับราฮัม แวร์นด็ไล (Abraham Werndlij) หัวหน้าสถานีการค้าวีไอซีประจำสยาม เต็มไปด้วยความหวาดหวั่นซึ่งเป็นสัญญาณอันชัดเจนแห่งความไม่เชื่อมั่นในศักยภาพของราชสำนักสยามในการป้องกันกรุงศรีอยุธยา² แวร์นด็ไลและเพื่อนร่วมงานของเขาคาดการณ์ได้ถูกต้อง อยุธยาเสียเมืองแก่พม่าในเดือนเมษายน ค.ศ. 1767 บ้านเมืองรวมทั้งพระราชวังและวัดถูกปล้นสะดม และผู้คนนับหมื่นถูกกวาดต้อนไปยังพม่า

ประเด็นสำคัญสองประเด็นจากเนื้อหาในสาส์นของพญาพิพัฒน์โกษาได้แก่การยืนยันว่า “พญาตาก” ได้รับคำสั่งจากพระเจ้าเอกทัศให้ทิ้งกรุงศรีอยุธยาและไปจับทนายเพื่อขอกำลังมาช่วยเหลือในการปกป้องราชธานี หรืออีกนัยหนึ่งคือ พญาตากไม่ได้หลบหนีหรือแปรพักตร์จากพระเจ้าเอกทัศ ประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือ ชาวอยุธยาที่ลี้ภัยจากสงครามและการปล้นสะดมได้กลับออกจากป่าและได้ “เลือก” พญาตากเป็นกษัตริย์ สาส์นได้เน้นย้ำเรื่องสิทธิอันชอบธรรมในการเป็นผู้ปกครองแห่งสยามของพระเจ้าตากสิน

¹ ดูรายละเอียดใน Bhawan Ruangsilp, *Dutch East India Company Merchants at the Court of Ayutthaya: Dutch Perceptions of the Thai Kingdom, c.1604-1765*. Leiden/Boston: Brill, 2007, pp.206-208.

² Dhiravat na Pombejra, “Fleeing the ‘Enemy’: The Final Dutch Letter from Ayutthaya, November 1765” in Winai Pongsripan (ed.). *Chatusansaniyachan*. Bangkok: The Historical Commission, Ministry of Culture, 2004, pp.327-345; Bhawan Ruangsilp, *Dutch East India Company Merchants*, pp.212-218.

สาส์นจากพญาพิพัฒน์โกษาถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1769 และสาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย

แม้ว่าพระองค์ไม่ได้มีสิทธิในราชบัลลังก์จากการสืบเชื้อสายแต่พระองค์ได้รับสิทธิในการปกครองเมื่อผู้คนยอมรับอำนาจของพระองค์ในเวลาที่ไม่ปรากฏผู้อื่นที่เหมาะสมจะเป็นกษัตริย์ ประเด็นสุดท้ายคือการอ้างว่าไม่มีรัชทายาทจากราชวงศ์เก่าหลงเหลืออยู่ ประเด็นเกี่ยวกับความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าตากสิน

ภาพประกอบที่ 2 วัดธรรมิกราช พระนครศรีอยุธยา

มีผลกระทบต่อพระองค์ไปเกือบตลอดรัชสมัย โดยเฉพาะเมื่อทรงพยายามให้ราชสำนักจีนยอมรับพระองค์อย่างเป็นทางการ ในความเป็นจริงกว่าราชสำนักจีนจะยอมรับสมเด็จพระเจ้าตากสินในฐานะกษัตริย์สยามก็ล่วงไปถึง ค.ศ. 1781 ปลายรัชกาลของพระองค์แล้ว ในบรรดาเอกสาร (ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจดหมายเหตุร้ายวันของป้อมปัตตาเวีย) ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย มีสาส์นถึงคณะมนตรีสูงสุดฉบับหนึ่งจากเจ้าศรีสังข์และเจ้าจ้อย³ ซึ่งเป็นเจ้านายในราชสำนักสยามผู้รอดชีวิตจากการรุกรานของพม่าและได้ลี้ภัยไปพำนักในกัมพูชา สาส์นฉบับนี้เป็นหลักฐานหนึ่ง que แสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วอำนาจของสมเด็จพระเจ้าตากสินถูกท้าทายจากเชื้อพระวงศ์แห่งราชวงศ์เก่า ทั้งกรมหมื่นเทพพิพิธ (ผู้

³ ANRI, VOC, Archives of the Supreme Government, Daily Journals of Batavia Castle, 3574, fs. 305-309. กรมหมื่นเทพพิพิธทรงเป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศและพระอนุชาต่างมารดาของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศเจ้าศรีสังข์ทรงเป็นพระราชนัดดาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เจ้าจ้อยทรงเป็นพระราชนัดดาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ พวกเขาอดั้นดาเคยมีแผนการที่จะให้กรมหมื่นเทพพิพิธเสวยราชย์ในกรุงแคนดี้ แต่ไม่สำเร็จ

ถูกสมเด็จพระเจ้าตากสินยกทัพไปปราบและถูกสำเร็จโทษหลังการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาไม่นาน) และเจ้านายทั้งสองพระองค์นี้ แต่ความปรารถนาของทุกพระองค์ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ

พ่อค้าชาวจีนทำหน้าที่คนกลางช่วยในการติดต่อระหว่างสยามและวีไอซี สำเนาของ “จิ้นเฮง” (Tjien Heeng) นำสาส์นและของขวัญจากราชสำนักธนบุรีไปมอบให้ปัตตาเวีย นอกจากนี้ ในสาส์นได้ตอบระหว่างสยามและวีไอซีฉบับต่อ ๆ มา ยังได้กล่าวถึงกับตันเรือชาวจีนอีกจำนวนมาก⁴ ในขณะที่ชาวจีนมีบทบาทสำคัญในเศรษฐกิจสยามและในราชสำนักของสมเด็จพระเจ้าตากสิน พระองค์ทรงปรารถนาจะฟื้นฟูจารีตของแผ่นดิน โดยยังคงขนานนามกรุงธนบุรีราชธานีแห่งใหม่ว่า “ทวารวดีศรีอยุธยา” และทรงริ้วฟื้นโครงสร้างการบริหาร ศาสนาและวัฒนธรรมดั้งเดิม

แน่นอนว่าสาส์นจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ถึงพญาพิพัฒน์โกษา เขียนอย่างสุภาพตามมารยาทและเลี้ยงที่จะให้คำมั่นว่าจะกลับสู่สยาม โดยอ้างว่าการกลับมาทำการในสยามต้องได้รับพระราชานุญาตจากเจ้าชายแห่งออเรนจ์ แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธต่อการค้าระหว่างสยามและวีไอซี ยิ่งไปกว่านั้นการค้าระหว่างกรุงธนบุรี/กรุงเทพฯกับปัตตาเวียยังคงดำเนินต่อไปแม้กระทั่งหลังการปิดกิจการของวีไอซี ในระยะแรกนอกจากราชสำนักสยามจะต้องการสินค้าเช่นปืนคาบศิลาเพื่อใช้ในสงครามแล้ว ราชสำนักยังเริ่มส่งสินค้าอื่น ๆ จากปัตตาเวีย เช่น เพชร⁵ ไม้ฝางของสยามเป็นสินค้าแลกเปลี่ยนซื้อขายกับฮอลันดาตามปรกติ การค้าระหว่างฮอลันดาและสยามที่ดำเนินต่อเนื่องในช่วงหลัง ค.ศ. 1767 แม้จะมีชาวจีนเป็นตัวกลาง แต่ก็นับเป็นรากฐานของการริ้วฟื้นความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างราชสำนักรัตนโกสินทร์และเนเธอร์แลนด์ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19

⁴ โปรดดูสาส์นจากเสนาบดีพระคลังถึงคณะมนตรีสูงสุดใน ค.ศ. 1771 และ 1772, VOC 3338 (fs.255-261) และ VOC 3339 (fs.714-717 verso).

⁵ Leonard Blussé. “Whimsical wishes of Siamese kings: the correspondence of King Taksin and King Rama I of Siam to the High Government of Batavia (1769-1809)”, paper presented to the 13th IAHA Conference, Tokyo 1994.

สาส์นจากพญาพิพัฒน์โกษาถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1769 และสาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย

ตัวบทภาษาดัตช์

INGEKOMEN MISSIVEN (“TRANSLATEN”), 13 JANUARY 1769

Brief van de Phrakhlang Pia Pipit Kosa aan de Hoge Regering in Batavia, 13 januari 1769. Aangezien er vanouds en tot op heden tussen het rijk van Siam en de Edelen Compagnie een zeer nauwe en oprechte vriendschap heeft plaatsgehad, hebben Hun Hoog Edelheden eertijds ook hun vertegenwoordigers en andere dienaren naar hier gezonden. Zij hielden hier hun verblijf te houden, en lieten tevens een loge laten timmeren om daarin alle handelswaren die door compagnieschepen werden aangebracht, en door de ingezetenen gekocht, te bewaren. De vorige Phrakhlangs zijn niet in gebreke gebleven om jaarlijks de handelswaren aan de residenten te leveren die door de Compagnie werden besteld.

Voorts bericht ik dat terwijl de vijand Phama tegen Siam in oorlog opkwam, Zijne Hoogheid de Siamse koning een mandarijn met de name Phiatak zond naar de negorij Tjinteboen om daar enige manschappen te vergaderen en ter hulp naar Siam te brengen. Maar dit had geen snelle voortgang, en is het Siamse rijk door gemelde vijand veroverd en zijn de koning met zijn gehele familie en alle mandarijns en onderdanen vermoord of gevlucht. Hierdoor is het land geheel geruïneerd, zodanig dat er zelfs niemand over was die gerechtigd was het te regeren behalve de voormelde Phiatak.

Phiatak is met enige manschappen in de stadt (die door de vijanden verbrand en geplunderd, en weer verlaten was) gekomen, waar zich alle de in de bossen gevluchte personen bij hem hebben vervoegd, en hem tot hun heer en gebiedster hebben gekozen en erkend. Hierdoor is het land thans weer in zijn vorige, ja in nog florisantere staat dan voorheen. Het wordt nu meer dan voorheen door jonken en andere handeldrijvende bodems bevaaren. Daarom verzoek ik of Hun Hoog Edelhedens hier een loge bouwen en daarin een resident en enkele dienaren plaatsen om op de oude voet met elkaar te handelen, met belofte dat al hetgene de Compagnie zou komen te bestellen, ik de Khlang zonder mankeren zal bevelen te bezorgen.

Aangezien alle ammunitie, niets uitgezonderd, door de vijand is weggenomen vind ik mij zeer verlegen om duizend goede snaphanen, stel dat er weer iets diergelijks zou gebeuren. Ik en alle mandarijns verzoeken vriendelijk dat Hun Hoog Edelheden uit hoofde van de vorige gehouden vriendschap bij het herwaards bestemmen van een schip met handelswaren, gelieven deze mee te sturen en dat voor zodanige prijzen als voorheen.

Voorts, omdat het Siamse rijk en Nederland zeer oude vrienden zijn, verzoek ik nog indien Hun Hoog Edelheden de goedheid gelieven te hebben, een kopie van deze [brief] aan Zijn Hoogheid de heer Prins van Oranje en Nassau over te zenden en te verzoeken om hier weer een resident te benoemen, teneinde op de oude voet handel te drijven aangezien de vriendschap nog is zoals voorheen. In de hoop dat het ook bestendig zal zijn en Zijn Hoogheid een lang leven mag genieten.

Ten laatste heb ik twee pikul van de beste ivoor bijeen verzameld, bestaande in een pikul van vier een een van vijf slagstanden. Deze heb ik in de handen van de Chinese kapitein Tjien Heeng gegeven om die aan te bieden aan Hun Hoog Edelens.

Op vrijdag de 13e van de 3de maand in het Muizejaar 1130 .

MINUTEN VAN UITGAANDE MISSIVEN, 29 MEI 1769

Antwoord van de Hoge Regering in Batavia aan de Phrakhlang, 29 mei 1769.

Met zoveel leedwezen als de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië van tijd tot tijd zijn geïnformeerd geworden over de verwoesting van het Siamse rijk, van de rampen die beide de koninklijke familie en haar onderdanen zijn overkomen door de overmacht van hun vijand Rama , met zoveel genoegen is Uw Excellenties brief van 13 januari 1769 ontvangen. Sedert de verwoesting zijn 's Compagnies resident en dienaren genoodzaakt geweest zich uit Siam te begeven. Met blijdschap is vernomen dat het Siamse rijk door haar vijanden is verlaten, en dat de overgebleven inwoners de Hoog Aanzienlijke Mandarijn Riatak [Phya Tak, Taksin] tot hun vorst hebben gekozen en dat het land daardoor in rust is gebracht in en zijn vorige bloeiende staat. En vooral dat Uwe Excellentie die het zwaarwichtige ambt van Phrakhlang is toevertrouwd, zich genegen toont de vriendschap met de Nederlandse Compagnie onder het drijven van handel op de vorige voet te herstellen.

De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië vergelukken bij dezen Uw Excellentie met de verkregen grote waardigheid van Phrakhlang. Maar hoe bereid de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië ook zijn om een bezending naar Siam te sturen, zij kunnen dit niet zonder de speciale voorkennis van Zijne Doorluchtigste Hoogheid de heer Prins van Oranje en Nassau en haar verdere superieuren in Nederland. Evenmin het timmeren van een loge, het vestigen van een resident en andere dienaren voor het direct sturen van schepen met handelswaar. Maar ondertussen, om blijken te geven dat de oude intelligentie nog plaats vindt, hebben de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië niet alleen Uw Excellenties brief aan gemelde Zijn Doorluchtige Hoogheid de Prins van Oranje en Nassau gezonden, maar ook wel willen besluiten op uw verzoek om duizend goede snaphanen toe te zenden met de vijf terugkerende Chinese schippers. [Deze zullen] met elke schipper eerst honderd stuks [worden verzonden], of in 't geheel vijfhonderd van de beste muskettiers snaphanen met houten laadstokken voor de altijd betaalde prijs van 2650 rijksdaalders of 2120 Spaanse realen. Wij vragen dat voor de prijs van de snaphanen tijdig geleverd en per diezelfde vaartuigen en schippers sappanhout naar Batavia getransporteerd wordt, voor 1 ¼ of één Spaanse reaal per pikul van 125 ponden. Bij gebrek aan voldoende sappanhout kan ook bijenwas gezonden worden, tegen marktprijs. Dit zal tot een proef strekken om te zien welke voordelen er uit de onderlinge handel te behalen zijn.

Verder bedanken de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië voor het ontvangen geschenk van twee pikul olifantstanden en voegen ten bewijze van haar achting tot een contrageschenk hiernevens: 2 stuks vergulde snaphanen, 1 stuks verguld pistool, en 4 stuks extra fijne hamans met gouden hoofden.

Geschreven in het Kasteel Batavia op het eiland Groot Java, 29 mei 1769, de Gouverneur-Generaal van Nederlands Indië.

บทแปลภาษาไทย

ชุดสาส์นถึงปัตตาเวีย (เอกสารแปล) วันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1769

เป็นที่ประจักษ์ว่ามีมิตรภาพอันแน่นแฟ้นและจริงจังระหว่างราชอาณาจักรสยามและบริษัทการค้าฮอลันดาอันทรงเกียรติได้ดำรงอยู่เรื่อยมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน นับแต่กาลก่อนท่านผู้สูงศักดิ์ได้ส่งคณะผู้แทนและบรรดาเจ้าพนักงานมายังที่แห่งนี้ พวกเขาได้ตั้งหลักแหล่งในสยามและได้ก่อตั้งสถานประกอบการค้าสำหรับเป็นคลังเก็บสินค้าที่นำเข้ามาโดยเรือของบริษัทและค้าขายให้แก่ชาวสยาม เหล่าอดีตเสนาบดีพระคลังมิได้ละเลยที่จะส่งสินค้าตามความประสงค์ของบริษัทมาให้แก่หัวหน้าสถานประกอบการค้าเป็นประจำทุกปี

อนึ่ง ข้าพเจ้าขอแจ้งว่า เมื่อบรรดาพม่าเข้าศึกได้เข้ารุกรานสยาม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ชาวจีนนามว่าพญาตากเดินทางไปยังจันทบูรเพื่อรวบรวมไพร่พลจากที่นั่นมาเป็นกำลังสู้รบที่กรุงศรีอยุธยา แต่มีทันการณ์ ราชอาณาจักรสยามจึงปราศรัย พระเจ้ากรุงสยามและพระบรมวงศานุวงศ์รวมทั้งขุนนางและข้าแผ่นดินต่างถูกสังหารหรือหลบหนีไป ราชอาณาจักรถูกทำลายย่อยยับกระทั่งไม่หลงเหลือผู้ทรงอำนาจราชสิทธิ์ในการปกครองเว้นแต่เพียงพญาตากผู้ที่ได้กล่าวถึงข้างต้น

พญาตากพร้อมด้วยบริวารจำนวนหนึ่งกลับเข้าไปยังกรุงศรีอยุธยา (ซึ่งถูกข้าศึกเผาปล้นสะดมและถูกทิ้งร้าง) ที่ซึ่งบรรดาผู้คนที่หนีเข้าป่าได้มารวมกำลังกับพญาตาก พร้อมเห็นพ้องให้พญาตากขึ้นเป็นเจ้าเหนือหัวผู้ปกครอง ด้วยเหตุนี้ ราชอาณาจักรสยามจึงได้กลับคืนสู่สภาวะเดิม ข้าพเจ้ารุ่งเรืองกว่าก่อน ในเวลานี้มีสำเนาและเรือสินค้าเดินทางเข้ามาในสยามมากกว่าในอดีต ดังนั้น ข้าพเจ้าใคร่ขอให้ท่านผู้สูงศักดิ์ได้ก่อตั้งสถานประกอบการค้าขึ้น ณ ที่แห่งนี้ [กรุงธนบุรี] พร้อมให้หัวหน้าสถานประกอบการค้ามาประจำการ เพื่อจะได้ดำเนินการค้าตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติกันมา ข้าพเจ้าสัญญาว่าไม่ว่าบริษัทต้องการสิ่งใด ข้าพเจ้าจะบัญชาให้เหล่าเจ้าหน้าที่ในกรมพระคลังจัดหามาให้จงได้

เนื่องจากข้าศึกได้ขโมยเอาบรรดาสรรพาวุธไปจนสิ้น ข้าพเจ้าจึงต้องการปืนคาบศิลาจำนวน 1,000 กระบอกเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเกรงว่าจะเกิดเหตุการณ์ทำนองนี้ขึ้นอีก ข้าพเจ้าและเหล่าขุนนางชาวจีนขอความอนุเคราะห์มายังท่าน ด้วยสัมพันธภาพที่มีแก่กันมาแต่เก่าก่อน ขอท่านโปรดส่งสินค้าเหล่านี้มาด้วยเรือบรรทุกสินค้าที่จะมุ่งหน้ามายังสยาม ในราคาใกล้เคียงกับที่เคยได้กำหนดไว้

นอกจากนี้ เนื่องด้วยราชอาณาจักรสยามและฮอลันดามีมิตรภาพกันมาเนิ่นนาน ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอให้ท่านกรุณาส่งสำเนาของสาส์นฉบับนี้ไปยังเจ้าชายแห่งออเรนจ์และนัสเซาพร้อมทั้งกราบทูลพระองค์ให้ทรงพิจารณาแต่งตั้งหัวหน้าสถานประกอบการค้าเพื่อการค้าตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติมา ด้วยเห็นว่ามีมิตรภาพที่มีแก่กันยังคงดำรงอยู่มิเสื่อมคลาย ข้าพเจ้าปรารถนาให้มีมิตรภาพนี้ยั่งยืนและขอถวายพระพรให้พระองค์มีพระชนมายุยืนนาน

สาส์นจากพญาพิพัฒน์โกษาถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1769 และสาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย

ท้ายที่สุดนี้ ข้าพเจ้าได้รวบรวมงาช้างชั้นเลิศจำนวน 2 ทาบหาบหนึ่งมีงา 4 กิ่ง อีกทาบหนึ่งมีงา 5 กิ่ง ข้าพเจ้าวางใจให้จีนแฉง กัปตันเรือชาวจีนเป็นผู้นำไปมอบแก่ท่าน วันศุกร์ที่ 13 เดือน 3 ปีชวด 1130 [ปีที่ปรากฏในเอกสาร]

ชุดสาส์นจากปัตตาเวีย วันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ. 1769

สาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ถึงเสนาบดีพระคลัง วันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ. 1769

ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกขอแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้งที่ได้ทราบเกี่ยวกับความวิบัติในราชอาณาจักรสยามรวมถึงหายนะที่บังเกิดแก่ราชวงศ์และไพร่ฟ้าชาวสยามจากแสนยานุภาพที่เหนือกว่าของข้าศึกพม่า ในขณะที่เดียวกันก็มีความยินดียิ่งที่ได้รับสาส์นฉบับ วันที่ 13 มกราคม 1769 จากท่าน เนื่องจากความพินาศของกรุงศรีอยุธยาทำให้เจ้าหน้าที่ของบริษัทจำต้องออกไปจากสยาม ทางเรายินดีที่ได้ทราบว่าพม่าได้ยกกำลังออกไปจากราชอาณาจักรสยามแล้ว และชาวสยามที่เหลืออยู่ได้เลือกให้พญาตากเป็นผู้ปกครอง รวมถึงบ้านเมืองก็ได้รับการบูรณะให้สงบสุขเรียบร้อยเพียงพอ กว่าแต่เก่าก่อน และโดยเฉพาะในเรื่องที่ท่านผู้ได้รับความไว้วางใจให้ปฏิบัติหน้าที่ในกรมพระคลังได้แสดงความปรารถนาจะรื้อฟื้นมิตรภาพกับบริษัทฮอลันดาและดำเนินการค้าตามธรรมเนียมที่ได้ปฏิบัติกันมา

ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกขอแสดงความยินดีแก่ท่านที่ได้รับตำแหน่งเสนาบดีพระคลังอันทรงเกียรติ อย่างไรก็ตามไม่ว่าข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกพร้อมจะส่งเจ้าหน้าที่มายังสยามเพียงใด ก็มิอาจกระทำได้นหากปราศจากความเห็นชอบจากเจ้าชายแห่งออเรนจ์และนัสเซา และคณะผู้บังคับบัญชาของบริษัทมิพักต้องกล่าวถึงการตั้งสถานีการค้าหรือการแต่งตั้งหัวหน้าสถานี และเจ้าหน้าที่ให้มากำกับดูแลการส่งเรือสินค้า อย่างไรก็ตามในเวลานี้เพื่อเป็นการแสดงว่าเรายังคงยึดมั่นในธรรมเนียมที่ได้ปฏิบัติกันมาข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันออกไม่เพียงได้นำสาส์นของท่านขึ้นทูลเกล้าฯถวายเจ้าชายแห่งออเรนจ์และนัสเซาแล้ว หากยังได้จัดส่งปืนคาบศิลาคุณภาพดีจำนวน 1,000 กระบอกตามที่ท่านปรารถนามาพร้อมกับต้นเรือชาวจีน 5 นาย [ปืนเหล่านี้จะส่ง] มาในคราวแรกกับกัปตันเรือ นายละ 100 กระบอก หรือรวมกันแล้วเป็นจำนวน 500 กระบอกซึ่งเป็นปืนคาบศิลาคุณภาพดีพร้อมไม้อัดดินปืนในราคา 2,650 ดอลลาร์ฮอลันดา หรือ 2,120 เหรียญสเปน ตามที่ได้เคยกำหนดไว้ สำหรับสนนราคาของปืนคาบศิลาขอให้ท่านจัดส่งไม้ฝางในราคา $1\frac{1}{4}$ ดอลลาร์สเปนต่อทาบน้ำหนัก 125 ปอนด์มายังปัตตาเวียพร้อมกับขบวนเรือและกัปตันเหล่านั้นตามเวลาที่กำหนดหากไม้ฝางมีปริมาณไม่เพียงพอ ท่านอาจส่งซี่ผึ้งในราคาที่ซื้อขายกันอยู่มาให้แทน นี่จะเป็นเครื่องทดสอบให้เห็นว่าการค้าระหว่างเราเชื่อให้เกิดผลประโยชน์อันใดบ้าง

สาส์นจากพญาพิพัฒน์โกษาถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1769 และสาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย

นอกจากนี้ข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งอินเดียตะวันตกขอขอบคุณสำหรับของกำนัลที่ได้รับอันประกอบด้วย งาช้าง 2 หาบ หนึ่ง เพื่อเป็นบรรณาการตอบแทนข้าพเจ้าขอมอบ

ปืนคาบศิลาเลี่ยมทอง 2 กระบอก ปืนสั้นเลี่ยมทอง 1 คู่ และผ้า hamans⁶ ลายทอง คุณภาพดี 4 ผืน แก่ท่าน

ณ บ้อมปัตตาเวีย เกาะชวา 29 พฤษภาคม ค.ศ. 1769 ข้าหลวงใหญ่แห่งเนเธอร์แลนด์ในอินเดียตะวันตก

⁶ ผ้าฝ้ายคุณภาพดีจากเบงกอล

สาส์นจากพญาพิพัฒน์โกษาถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1769 และสาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ชื่อเรื่อง

ธีรวัด ณ ป้อมเพชร

สาส์นจากพญาพิพัฒน์โกษาถึงข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย วันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1769 และสาส์นตอบจากข้าหลวงใหญ่และสมาชิกสภาที่ปรึกษา ณ กรุงปัตตาเวีย ใน Harta Karun. Hidden Treasures on Indonesian and Asian-European History from the VOC Archives in Jakarta, document 28. Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia, 2016.

บรรณาธิการหลัก

เอ็นเนดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้ประสานงานโครงการ

เอ็นเนดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้คัดเลือกเอกสาร

เอ็นเนดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR3574 fols142-147, HR 3585 fols 1045-1052

ผู้คัดเลือกภาพประกอบ

จางจิ่ง นูร์จามัน (Jajang Nurjaman)

ที่มาของภาพประกอบ

1. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ac/Animal_products%3B_%281877%29_%2814753844456%29.jpg
2. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/05/Ruins_of_Ayutthaya_Thailand_01.jpg

ผู้ปริวรรตอักษร

เอ็นเนดริก เอ. นีไมเยอร์ (Hendrik E. Niemeijer)

ผู้แปลภาษาไทย

สุทธิมาน ลิมปานุสรณ์ (Sutthiman Limpanusorn)

ผู้เขียนคำนำ

ธีรวัด ณ ป้อมเพชร (Dhiravat na Pombejra)

ผู้ตรวจทาน

มาร์โก รอลิง (Marco Roling)

รูปเล่ม

มาร์โก รอลิง (Marco Roling)

ผู้ถือลิขสิทธิ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติอินโดนีเซีย (ANRI) และมูลนิธิคอร์ตส์ (The Corts Foundation)

ภาพเอกสาร

ที่ปรากฏนี้เป็นหน้าแรกของเอกสารตัวจริง สามารถเข้าชมภาพเอกสารตัวจริงทั้งหมดได้ในเว็บไซต์

<https://sejarah-nusantara.anri.go.id>

ที่มาของจดหมายเหตุ

ANRI, HR3574 fols142-147, HR 3585 fols 1045-1052

